ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)
της 14ης Δεκεμβρίου 2006 *

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις Τ-259/02 έως Τ-264/02 και Τ-271/02,

Raiffeisen Zentralbank Österreich AG, με έδρα τη Βιέννη (Αυστρία), εκπροσωπούμενη από τον S. Völcker, δικηγόρο,

προσφεύγουσα στην υπόθεση Τ-259/02,

Bank Austria Creditanstalt AG, με έδρα τη Βιέννη, εκπροσωπούμενη από τους C. Zschocke και J. Beninca, δικηγόρους,

προσφεύγουσα στην υπόθεση Τ-260/02,

Anteilsverwaltung BAWAG PSK AG, πρώην Bank für Arbeit und Wirtschaft AG, με έδρα τη Βιέννη, εκπροσωπούμενη αρχικώς από τους H.-J. Niemeyer και M. von Hinden, εν συνεχεία από τον H.-J. Niemeyer, δικηγόρους,

προσφεύγουσα στην υπόθεση Τ-261/02,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

Raiffeisenlandesbank Niederösterreich-Wien AG, με έδρα τη Βιέννη, εκπροσωπούμενη από τον H. Wollmann, δικηγόρο,

προσφεύγουσα στην υπόθεση T-262/02,

BAWAG PSK Bank für Arbeit und Wirtschaft und Österreichische Postsparkasse AG, πρώην Österreichische Postsparkasse AG, με έδρα τη Βιέννη, εκπροσωπούμενη αρχικώς από τους H.-J. Niemeyer και M. von Hinden, εν συνεχεία από τον H.-J. Niemeyer, δικηγόρους,

προσφεύγουσα στην υπόθεση T-263/02,

Erste Bank der oesterreichischen Sparkassen AG, με έδρα τη Βιέννη, εκπροσωπούμενη αρχικώς από τους W. Kirchhoff, F. Montag, G. Bauer και A. Wegner, εν συνεχεία από τους F. Montag και A. Wegner, δικηγόρους,

προσφεύγουσα στην υπόθεση T-264/02,

Österreichische Volksbanken AG, με έδρα τη Βιέννη,

Niederösterreichische Landesbank-Hypothekenbank AG, με έδρα το St. Pölten (Αυστρία),

εκπροσωπούμενες από τους R. Roniger, A. Ablasser, R. Bierwagen και F. Neumayr, δικηγόρους,

προσφεύγουσες στην υπόθεση Τ-271/02,

κατά

Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπουμένης αρχικώς από τον S. Rating, εν συνεχεία από τον A. Bouquet, επικουρούμενους από τους D. Waelbroeck και U. Zinsmeister, δικηγόρους,

καθής,

με αντικείμενο, κυρίως, αιτήματα περί ολικής ή μερικής ακυρώσεως της αποφάσεως 2004/138/ΕΚ της Επιτροπής, της 11ης Ιουνίου 2002, σχετικά με διαδικασία βάσει του άρθρου 81 της Συνθήκης ΕΚ (Υπόθεση COMP/36.571/D-1, Αυστριακές τράπεζες — «όμιλος Lombard») (ΕΕ 2004, L 56, σ. 1), και, επικουρικώς, αιτήματα περί μειώσεως των επιβληθέντων στις προσφεύγουσες προστίμων,

ΤΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ
(δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους J. Pirrung, πρόεδρο, N. J. Forwood και Σ. Παπασάββα, δικαστές,

γραμματέας: C. Kristensen, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 11ης Οκτωβρίου 2005,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

Ιστορικό της διαφοράς

I — *Αντικείμενο της διαφοράς*

1 Με την απόφαση 2004/138/ΕΚ, της 11ης Ιουνίου 2002, σχετικά με διαδικασία βάσει του άρθρου 81 της Συνθήκης ΕΚ (Υπόθεση COMP/36.571/D-1, Αυστριακές τράπεζες — «όμιλος Lombard») (ΕΕ 2004, L 56, σ. 1, στο εξής: προσβαλλόμενη απόφαση ή απόφαση), η Επιτροπή διαπίστωσε τη συμμετοχή διαφόρων επιχειρήσεων σε μια σειρά συμφωνιών και εναρμονισμένων πρακτικών κατά την έννοια του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ.

2 Επρόκειτο, μεταξύ άλλων, για τις οκτώ ακόλουθες τράπεζες, οι οποίες είναι αποδέκτριες της προσβαλλομένης αποφάσεως:

— Erste Bank der oesterreichischen Sparkassen AG (στο εξής: Erste)·

— Raiffeisen Zentralbank Österreich AG (στο εξής: RZB)·

— Bank Austria AG, επονομαζόμενη, από τις 13 Αυγούστου 2002, Bank Austria Creditanstalt AG (στο εξής: BA-CA)·

— Bank für Arbeit und Wirtschaft AG (στο εξής: BAWAG)·

— Österreichische Postsparkasse AG (στο εξής: PSK)·

— Österreichische Volksbanken-AG (στο εξής: ÖVAG)·

— Niederösterreichische Landesbank-Hypothekenbank AG (στο εξής: NÖ-Hypo)·

— Raiffeisenlandesbank Niederösterreich-Wien AG (στο εξής: RLB).

3 Η Επιτροπή προσάπτει, κατ' ουσίαν, στις αποδέκτριες της προσβαλλομένης αποφάσεως ότι έθεσαν σε λειτουργία το εκ μέρους της επονομαζόμενο «δίκτυο Lombard», ήτοι ένα σύνολο τακτικών συσκέψεων (στο εξής: κύκλοι διαβουλεύσεων), που ήσαν εκτεταμένες κατά το περιεχόμενό τους και στενά συνδεδεμένες από οργανωτική άποψη και στο πλαίσιο των οποίων οι αποδέκτριες της ως άνω αποφάσεως προέβαιναν, ανά τακτά χρονικά διαστήματα, σε συνεννόηση ως προς τη συμπεριφορά τους όσον αφορά τις κύριες παραμέτρους του ανταγωνισμού στην αγορά των τραπεζικών προϊόντων και υπηρεσιών εντός της Αυστρίας.

4 Βάσει των αφορωσών τα πραγματικά περιστατικά διαπιστώσεων και των νομικών εκτιμήσεων στις οποίες προέβη η Επιτροπή με την προσβαλλόμενη απόφαση, το εν λόγω θεσμικό όργανο επέβαλε πρόστιμα στις κατηγορούμενες επιχειρήσεις.

5 Οι υπό κρίση προσφυγές δεν έχουν ως αντικείμενο την αμφισβήτηση της ουσιαστικής ακρίβειας των πραγματικών περιστατικών που μνημονεύονται στην προσβαλλόμενη απόφαση. Οι προσφυγές αφορούν, κατ' ουσίαν, μόνον ορισμένες πτυχές της σχετικής με τα ως άνω πραγματικά περιστατικά νομικής εκτιμήσεως καθώς και το ύψος των επιβληθέντων στις προσφεύγουσες προστίμων.

II — *Οι προσφεύγουσες*

6 Στην Αυστρία γίνεται διάκριση μεταξύ των τραπεζών που έχουν διάρθρωση ενός επιπέδου και των τραπεζικών ομίλων που έχουν πολυεπίπεδη διάρθρωση και οι οποίοι ονομάζονται, επίσης, «αποκεντρωμένοι». Έτσι, τα ταμιευτήρια και οι λαϊκές τράπεζες έχουν διάρθρωση δύο επιπέδων, ενώ τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα κτηματικής πίστεως (τράπεζες Raiffeisen) έχουν διάρθρωση τριών επιπέδων. Στο πλαίσιο καθεμίας από τις ως άνω πολυεπίπεδες διαρθρώσεις (στο εξής: τομέας των ταμιευτηρίων, τομέας Raiffeisen και τομέας των λαϊκών τραπεζών και, από κοινού, αποκεντρωμένοι τομείς), ένα κεντρικό ίδρυμα, που ονομάζεται «ηγετική εταιρία» στην καθομιλουμένη (στο εξής: κεντρικό ίδρυμα ή ηγετική εταιρία), ασκεί καθήκοντα υποστηρίξεως και παροχής υπηρεσιών για τις τράπεζες του τομέα. Η Erste, η RZB και η ÖVAG είναι, αντιστοίχως, τα κεντρικά ιδρύματα του τομέα των ταμιευτηρίων, του τομέα Raiffeisen και του τομέα των λαϊκών τραπεζών. Οι περίπλοκες σχέσεις που υφίστανται μεταξύ των ως άνω ιδρυμάτων και των λοιπών μελών της διαρθρώσεως, καθώς και τα αμοιβαία δικαιώματα και οι υποχρεώσεις τους, ρυθμίζονται από τον Bundesgesetz über das Bankwesen (Bankwesengesetz — BWG) [*BGBl.* 1993, σ. 3903 (νόμος περί του τραπεζικού συστήματος)], που δημοσιεύθηκε στις 30 Ιουλίου 1993 και άρχισε να ισχύει την 1η Ιανουαρίου 1994.

A — *Erste (υπόθεση Τ-264/02)*

7 Η Erste είναι ανώνυμη εταιρία και διάδοχος, από το 1993, ενός ταμιευτηρίου που ιδρύθηκε στη Βιέννη το 1819 υπό την ονομασία «Erste österreichische Spar-Cassa». Κατά τη δεκαετία του '80, και ακόμη περισσότερο από το 1990, το τελευταίο είχε επεκτείνει τις δραστηριότητές του πέραν των συνόρων της αγοράς καταγωγής του. Αρχικώς, η προσφεύγουσα εταιρία ονομαζόταν «Die Erste Österreichische Spar-Casse-Bank AG» (στο εξής: ΕÖ). Τον Μάιο του 1997, εξαγόρασε το 53 % των μετοχών της GiroCredit Bank der österreichischen Sparkassen AG (στο εξής: GiroCredit), η οποία διαδραμάτιζε ρόλο ηγετικής εταιρίας των ταμιευτηρίων. Από το 1994 μέχρι την εξαγορά των μεριδίων από την προσφεύγουσα (η οποία τότε ονομαζόταν ΕÖ), ο όμιλος Bank Austria κατείχε κατά πλειοψηφία τις μετοχές της GiroCredit.

8 Η GiroCredit παρέμεινε αυτοτελές νομικό πρόσωπο και εξακολούθησε να διαδραματίζει ρόλο ηγετικής εταιρίας των ταμιευτηρίων έως τον Οκτώβριο του 1997, ημερομηνία κατά την οποία η GiroCredit και η Erste συγχωνεύθηκαν και κατά την οποία η εταιρική επωνυμία της Erste κατέστη «Erste Bank der oesterreichischen Sparkassen AG». Με τη συγχώνευση του Οκτωβρίου 1997, η Erste ανέλαβε τον ρόλο της ηγετικής εταιρίας των περίπου 70 ταμιευτηρίων που υπήρχαν στην Αυστρία κατά την οικεία περίοδο. Η συμπεριφορά της GiroCredit καταλογίσθηκε στην Erste με την προσβαλλόμενη απόφαση.

B — *RZB (υπόθεση Τ-259/02)*

9 Η RZB είναι η ηγετική εταιρία του τομέα Raiffeisen, του οποίου το πρώτο επίπεδο αποτελείται από περίπου 615 ανεξάρτητες τοπικές τράπεζες με τα υποκαταστήματά τους. Οι οκτώ περιφερειακές τράπεζες (Raiffeisen-Landesbanken) συγκροτούν το δεύτερο επίπεδο. Οι τοπικές τράπεζες Raiffeisen ενός και του αυτού ομόσπονδου κράτους είναι ιδιοκτήτριες της περιφερειακής τράπεζάς τους. Η RZB, στην οποία έχουν ανατεθεί κεντρικά καθήκοντα παροχής υπηρεσιών, συγκροτεί το τρίτο επίπεδο. Η RZB ελέγχεται κατά 80 % από τις περιφερειακές τράπεζες.

Γ — *RLB (υπόθεση T-262/02)*

10 Η RLB είναι μία από τις περιφερειακές τράπεζες του τομέα Raiffeisen. Η εν λόγω τράπεζα απορρόφησε, το 1997, τη Raiffeisenbank Wien AG (στο εξής: RBW), της οποίας ήταν ο βασικός μέτοχος. Το τελευταίο ίδρυμα είχε συμμετάσχει στους κύκλους διαβουλεύσεων και η διαπραχθείσα από αυτό παράβαση καταλογίσθηκε στην RLB.

Δ — *BA-CA (υπόθεση T-260/02)*

11 Η BA-CA είναι ένα πιστωτικό ίδρυμα που προήλθε από τη συγχώνευση, τον Σεπτέμβριο του 1998, της Bank Austria AG (στο εξής: BA) με την Creditanstalt AG (στο εξής: CA). Η εταιρική επωνυμία BA-CA τροποποιήθηκε, προκειμένου να καταστεί «Bank Austria Creditanstalt AG», μόλις στις 13 Αυγούστου 2002, ήτοι μετά την έκδοση της προσβαλλομένης αποφάσεως, αλλά πριν από την άσκηση της προσφυγής. Η προγενέστερη της συγχωνεύσεως συμπεριφορά της CA καταλογίσθηκε στην BA-CA.

Ε — *Anteilsverwaltung BAWAG PSK AG (υπόθεση T-261/02) και η BAWAG PSK Bank für Arbeit und Wirtschaft und Österreichische Postsparkasse AG (υπόθεση T-263/02)*

12 Η Anteilsverwaltung BAWAG PSK AG (προσφεύγουσα στην υπόθεση T-261/02, στο εξής: AVB) είναι, από της αναδιαρθρώσεως του ομίλου εταιριών στον οποίο ανήκαν οι BAWAG και PSK, η οποία έλαβε χώρα το 2005, η επωνυμία της BAWAG, η οποία μεταβίβασε, από 1ης Οκτωβρίου 2005, το σύνολο των τραπεζικών δραστηριοτήτων της στην BAWAG PSK Bank für Arbeit und Wirtschaft und Österreichische Postsparkasse AG (προσφεύγουσα στην υπόθεση T-263/02, στο εξής: BAWAG PSK). Έως την ημερομηνία αυτή, η BAWAG ήταν ένα πιστωτικό ίδρυμα και, από τον Δεκέμβριο του 2000, ο βασικός μέτοχος της PSK. Η τελευταία ήταν ένα πιστωτικό ίδρυμα το οποίο είχε τη μορφή ανώνυμης εταιρίας και υπήρξε διάδοχος, το 1997, της Österreichische Postsparkasse, που ήταν νομικό

πρόσωπο δημοσίου δικαίου. Η PSK κατείχε πλειοψηφική συμμετοχή στο πλαίσιο της Bank der Österreichischen Postsparkasse AG (στο εξής: PSK-B), με την οποία συγχωνεύθηκε το 1998 και της οποίας η συμπεριφορά καταλογίσθηκε στην PSK με την προσβαλλόμενη απόφαση. Μέχρι τη συγχώνευση, που άρχισε να ισχύει την 1η Οκτωβρίου 2005, της PSK με την BAWAG PSK, η BAWAG και η PSK ήσαν νομικώς ανεξάρτητες ανώνυμες εταιρίες και τράπεζες.

ΣΤ — *ÖVAG και η NÖ-Hypo (υπόθεση Τ-271/02)*

13 Η ÖVAG είναι ένα αυστριακό πιστωτικό ίδρυμα το οποίο, υπό την ιδιότητα της εμπορικής τράπεζας, παρέχει σε περιφερειακή κλίμακα τραπεζικές υπηρεσίες εντός της αυστριακής αγοράς, οι οποίες αφορούν, κυρίως, τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ) και τους ιδιώτες. Από γεωγραφική άποψη, η δραστηριότητά της περιορίζεται στη Βιέννη και στα περίχωρά της· κατά την περίοδο στην οποία αναφέρεται η προσβαλλόμενη απόφαση, η ÖVAG διέθετε 26 υποκαταστήματα στη Βιέννη και 2 υποκαταστήματα στην Κάτω Αυστρία. Πέραν της λειτουργίας της ως εμπορικής τράπεζας, η ÖVAG διαδραματίζει τον ρόλο της ηγετικής εταιρίας της αυστριακής ομοσπονδίας λαϊκών τραπεζών. Τα εν λόγω ιδρύματα κατέχουν, μέσω μιας εταιρίας χαρτοφυλακίου, την πλειοψηφία των εταιρικών μεριδίων της ÖVAG. Επιπλέον, η ÖVAG διαθέτει μετοχές μικρότερων επιχειρήσεων που παρέχουν τραπεζικές και χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται, ιδίως, η NÖ-Hypo.

14 Η NÖ-Hypo ιδρύθηκε το 1888 ως περιφερειακό ίδρυμα κτηματικής πίστης. Μέχρι το 1992 ήταν νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου που ανήκε στο ομόσπονδο κράτος της Κάτω Αυστρίας. Τον Σεπτέμβριο του 1992 μετατράπηκε σε ανώνυμη εταιρία. Από την 1η Ιανουαρίου 1997, η NÖ-Hypo ανήκει στον όμιλο ÖVAG. Διαθέτει 27 υποκαταστήματα, από τα οποία τα 20 βρίσκονται στην Κάτω Αυστρία και τα 7 στη Βιέννη. Η NÖ-Hypo ασκεί προπάντων τη δραστηριότητά της στον δημόσιο τομέα. Από γεωγραφική άποψη, η δραστηριότητα της NÖ-Hypo περιορίζεται στα ομόσπονδα κράτη της Κάτω Αυστρίας και της Βιέννης.

III — *Η διοικητική διαδικασία*

15 Η Επιτροπή, αφού έλαβε γνώση, τον Απρίλιο του 1997, ενός εγγράφου που άφηνε υπόνοιες για την ύπαρξη, εντός της αυστριακής τραπεζικής αγοράς, συμφωνιών ή εναρμονισμένων πρακτικών που ήσαν αντίθετες προς το άρθρο 81 ΕΚ, κίνησε την επίσημη διαδικασία εξετάσεως. Στις 30 Ιουνίου 1997, σύμφωνα με το άρθρο 3 του κανονισμού 17 του Συμβουλίου, της 6ης Φεβρουαρίου 1962, πρώτου κανονισμού εφαρμογής των άρθρων 81 και 82 της Συνθήκης (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 25), το πολιτικό κόμμα Freiheitliche Partei Österreichs (στο εξής: FPÖ) υπέβαλε καταγγελία κατά οκτώ αυστριακών πιστωτικών ιδρυμάτων για τα οποία υπήρχε η υπόνοια ότι συμμετείχαν σε συμφωνίες ή/και σε εναρμονισμένες πρακτικές που περιόριζαν τον ανταγωνισμό.

16 Στις 23 και 24 Ιουνίου 1998, η Επιτροπή διεξήγαγε αιφνιδιαστικούς ελέγχους σε πολλές τράπεζες, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται οι περισσότερες από τις αποδέκτριες της προσβαλλομένης αποφάσεως. Στις 21 Σεπτεμβρίου 1998, η Επιτροπή απηύθυνε αίτηση παροχής πληροφοριών σε πολλά πιστωτικά ιδρύματα για τα οποία υπήρχε η υπόνοια ότι συμμετείχαν στις ως άνω συμφωνίες ή πρακτικές, σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 2, του κανονισμού 17.

17 Αμέσως μόλις έλαβαν την αίτηση παροχής πληροφοριών, οι σημαντικότερες από τις εμπλεκόμενες τράπεζες προσέφεραν στην Επιτροπή τη «συνεργασία» τους κατά την εξέταση της υποθέσεως, μέχρι σημείου ώστε πρότειναν να εκθέσουν τα πραγματικά περιστατικά «οικειοθελώς» (αντί να απαντήσουν στην αίτηση παροχής πληροφοριών), ενώ θα παραιτούνταν από την ακρόαση· σε αντάλλαγμα, η Γενική Διεύθυνση Ανταγωνισμού της Επιτροπής θα ανακαλούσε την αίτησή της παροχής πληροφοριών και θα επέβαλλε απλώς ένα «μετριοπαθές» διοικητικό πρόστιμο. Η Επιτροπή χαιρέτισε μεν την προθυμία για συνεργασία των τραπεζών, απέκλεισε όμως το ενδεχόμενο οποιασδήποτε συμφωνίας επί του ζητήματος αυτού.

18 Όλοι οι αποδέκτες της αιτήσεως παροχής πληροφοριών απάντησαν τότε στην εν λόγω αίτηση. Συναφώς, κάποιοι υποστήριξαν, εντούτοις, ότι δεν υπέχουν υποχρέωση απαντήσεως των περισσοτέρων από τις ερωτήσεις που είχαν υποβληθεί και ότι μπορούν να απαντήσουν στις σχετικές ερωτήσεις, καθώς και να διαβιβάσουν τα σχετικά έγγραφα, οικειοθελώς, στο πλαίσιο της προαναφερθείσας συνεργασίας. Η Επιτροπή αντέκρουσε τη νομική αυτή άποψη.

19 Λίγο αργότερα, οι σημαντικότερες από τις εμπλεκόμενες τράπεζες, στις οποίες περιλαμβάνονταν οι προσφεύγουσες, εκτός της RLB, απηύθυναν στην Επιτροπή ένα έγγραφο 132 σελίδων, τιτλοφορούμενο «Κοινό έγγραφο στο οποίο εκτίθενται τα πραγματικά περιστατικά», στο οποίο περιέγραφαν λεπτομερώς το ιστορικό της συμπράξεώς τους και, εν συνεχεία, συνόψιζαν και αξιολογούσαν το περιεχόμενο των κύκλων διαβουλεύσεών τους, όπως αυτό προέκυπτε από τα υποβληθέντα έγγραφα καθώς και από τα έγγραφα των οποίων είχε ζητηθεί η προσκόμιση. Παράλληλα, προσκόμισαν δεκαέξι αρχειοθήκες που περιείχαν έγγραφα τα οποία είχαν ταξινομηθεί ανά κύκλο διαβουλεύσεων και τα οποία συνοδεύονταν από λεπτομερείς πίνακες περιεχομένων. Προκειμένου η Επιτροπή να εκτιμήσει την ενδεχόμενη προστιθέμενη αξία των εγγράφων που διαβιβάσθηκαν με το κοινό έγγραφο στο οποίο εκτίθενται τα πραγματικά περιστατικά, παρακάλεσε τις τράπεζες να της επισημάνουν αν ορισμένα από τα έγγραφα αυτά της ήσαν ακόμη άγνωστα και, ενδεχομένως, ποια ήσαν αυτά. Οι τράπεζες θεώρησαν ότι δεν ήταν δυνατό ούτε αναγκαίο να κάνουν δεκτό το αίτημα αυτό.

20 Στις 13 Σεπτεμβρίου 1999, η Επιτροπή διαβίβασε σε οκτώ τράπεζες την ανακοίνωση των αιτιάσεων που εκδόθηκε στις 11 Σεπτεμβρίου 1999. Μετά την παρασχεθείσα στις ως άνω τράπεζες πρόσβαση στον φάκελο και την εκ μέρους τους υποβολή γραπτών παρατηρήσεων, έλαβε χώρα ακρόαση στις 18 και 19 Ιανουαρίου 2000. Στις 22 Νοεμβρίου 2000, η Επιτροπή απέστειλε στις τράπεζες συμπληρωματική ανακοίνωση αιτιάσεων. Αφού παρασχέθηκε εκ νέου στις οικείες επιχειρήσεις πρόσβαση στον φάκελο και αυτές υπέβαλαν στην Επιτροπή νέες γραπτές παρατηρήσεις, έλαβε χώρα νέα ακρόαση στις 27 Φεβρουαρίου 2001.

21 Στις 11 Ιουνίου 2002, η Επιτροπή εξέδωσε την προσβαλλόμενη απόφαση.

IV — *Η προσβαλλόμενη απόφαση*

A — *Γενικά*

22 Στο άρθρο 1 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή επισημαίνει ότι οι οκτώ τράπεζες στις οποίες απευθύνεται η εν λόγω απόφαση διέπραξαν παράβαση του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ ως εκ του ότι συμμετείχαν σε συμφωνίες και εναρμονισμένες πρακτικές ως προς τις τιμές, τις τραπεζικές προμήθειες και άλλες παραμέτρους του ανταγωνισμού, που είχαν ως αντικείμενο, από την 1η Ιανουαρίου 1995 έως τις 24 Ιουνίου 1998, τον περιορισμό του ανταγωνισμού στην αγορά των τραπεζικών προϊόντων και υπηρεσιών εντός της Αυστρίας.

23 Το άρθρο 2 της προσβαλλομένης αποφάσεως υποχρεώνει τις επιχειρήσεις που αναφέρονται στο άρθρο 1 να παύσουν άμεσα τις επίμαχες παραβάσεις, αν δεν το έχουν ήδη πράξει, και να παραλείψουν στο μέλλον οποιαδήποτε ενέργεια ή πρακτική, η οποία θα εξυπηρετούσε παρόμοιο σκοπό ή θα είχε παρόμοιο αποτέλεσμα με την υπό κρίση παράβαση.

24 Το άρθρο 3 της προσβαλλομένης αποφάσεως επιβάλλει στους αποδέκτες της τελευταίας τα ακόλουθα πρόστιμα:

— Erste: 37,69 εκατομμύρια ευρώ·

— RZB: 30,38 εκατομμύρια ευρώ·

— BA-CA: 30,38 εκατομμύρια ευρώ·

— BAWAG: 7,59 εκατομμύρια ευρώ·

— PSK: 7,59 εκατομμύρια ευρώ·

— ÖVAG: 7,59 εκατομμύρια ευρώ·

— NÖ-Hypo: 1,52 εκατομμύρια ευρώ·

— RLB: 1,52 εκατομμύρια ευρώ.

Β — *Διαπιστώσεις αφορώσες το πλαίσιο της συμπράξεως, τους επιμέρους κύκλους διαβουλεύσεων, τις σχέσεις μεταξύ αυτών και τον ρόλο των ηγετικών εταιριών*

25 Η προσβαλλόμενη απόφαση αναφέρει ότι στην Αυστρία οι συμφωνίες μεταξύ τραπεζών, ιδίως όσον αφορά τα επιτόκια και τις προμήθειες, έχουν μακρά παράδοση, η οποία στηριζόταν εν μέρει, μέχρι τη δεκαετία του '80, σε μια νομική βάση η οποία, εντούτοις, καταργήθηκε το αργότερο την 1η Ιανουαρίου 1994, όταν η Δημοκρατία της Αυστρίας προσχώρησε στον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο (ΕΟΧ) και ο BWG άρχισε να ισχύει.

26 Ωστόσο, τα πιστωτικά ιδρύματα εξακολούθησαν, στο πλαίσιο του συσταθέντος δικτύου, να συνάπτουν συμφωνίες, ιδίως ως προς τα επιτόκια χορηγήσεων και τα επιτόκια καταθέσεων.

27 Η προσβαλλόμενη απόφαση αναφέρει, στον τίτλο 5, ότι οι συναφθείσες συμφωνίες ήσαν πληρέστατες κατά το περιεχόμενό τους, θεσμοθετημένες σε μεγάλο βαθμό καθώς και στενά συνδεδεμένες και ότι οι εν λόγω συμφωνίες κάλυπταν ολόκληρη την αυστριακή επικράτεια. Κάθε τραπεζικό προϊόν αποτελούσε αντικείμενο ενός ειδικού κύκλου διαβουλεύσεων, στον οποίο συμμετείχαν οι εκάστοτε υπεύθυνοι συνεργάτες του δευτέρου ή του τρίτου ιεραρχικού κλιμακίου των οικείων τραπεζών. Στην πράξη, αυτός ο θεωρητικός διαχωρισμός δεν τηρείτο αυστηρά: ενίοτε εξετάζονταν συναφή ζητήματα, τα οποία υπάγονταν σε διαφορετικούς κύκλους διαβουλεύσεων, σε έναν μόνο κύκλο. Τέλος, αυτοί οι επιμέρους κύκλοι διαβουλεύσεων αποτελούσαν αναπόσπαστο μέρος ενός οργανικού συνόλου.

28 Εκπρόσωποι της διοικήσεως των μεγαλυτέρων αυστριακών τραπεζών, που συγκροτούσαν την ανώτατη αρχή (η οποία έφερε την ονομασία «όμιλος Lombard»), συμμετείχαν σε συσκέψεις μία φορά τον μήνα, εκτός Αυγούστου. Εκτός από ουδέτερα όσον αφορά τον ανταγωνισμό θέματα γενικότερου ενδιαφέροντος, η ως άνω αρχή επεξεργαζόταν τη μεταβολή των επιτοκίων, τη λήψη μέτρων στον τομέα της διαφημίσεως, κ.λπ. Σε ορισμένες από τις συσκέψεις αυτές παρίσταντο εκπρόσωποι της Εθνικής Τράπεζας της Αυστρίας (στο εξής: OeNB).

29 Στο αμέσως χαμηλότερο επίπεδο υπήρχαν οι κύκλοι διαβουλεύσεων τεχνικού χαρακτήρα, οι οποίοι συνδέονταν με ειδικά προϊόντα. Συναφώς, οι σημαντικότεροι ήσαν οι κύκλοι διαβουλεύσεων σχετικά με τις «ενεργητικές τραπεζικές συναλλαγές», ήτοι τα επιτόκια χορηγήσεων, και οι κύκλοι διαβουλεύσεων σχετικά με τις «παθητικές τραπεζικές συναλλαγές», ήτοι τα επιτόκια καταθέσεων ταμιευτηρίου· όπως υποδηλώνει η ονομασία τους, οι ως άνω κύκλοι διαβουλεύσεων είχαν ως αντικείμενο τον καθορισμό των όρων (ήτοι των επιτοκίων) χορηγήσεων και καταθέσεων ταμιευτηρίου και λάμβαναν χώρα είτε ξεχωριστά είτε ως κοινοί κύκλοι διαβουλεύσεων. Μεταξύ του «ομίλου Lombard» και των ως άνω κύκλων διαβουλεύσεων υπήρχε εντονότατη ανταλλαγή πληροφοριών.

30 Σε όλα τα αυστριακά ομόσπονδα κράτη λάμβαναν χώρα τακτικά πολλοί περιφερειακοί κύκλοι διαβουλεύσεων, που είχαν ποικίλο περιεχόμενο. Σε ορισμένα ομόσπονδα κράτη, επαναλαμβανόταν μάλιστα η ιεραρχική διάρθρωση του «ομίλου Lombard» και των κύκλων διαβουλεύσεων τεχνικού χαρακτήρα.

31 Κατά τη διάρκεια των ομοσπονδιακών κύκλων διαβουλεύσεων με θέμα τα επιτόκια χορηγήσεων ή/και τα επιτόκια καταθέσεων, εκπρόσωποι των ιδρυμάτων της Βιέννης συναντούσαν τους ομολόγους τους των περιφερειακών ιδρυμάτων προκειμένου, κατ' ουσίαν, να επεκτείνουν την ισχύ των αποφάσεών τους στο σύνολο της αυστριακής επικράτειας.

32 Επιπλέον, υπήρχαν ειδικοί κύκλοι διαβουλεύσεων που ήσαν αφιερωμένοι στις συναλλαγές με επιχειρήσεις, στις συναλλαγές με ιδιώτες στον τομέα «ελευθέρια επαγγέλματα», στα ενυπόθηκα δάνεια και στα στεγαστικά δάνεια (που ονομάζονταν, αντιστοίχως, «Minilombard», «κύκλος διαβουλεύσεων των παρεχόντων υπηρεσίες προς μεγάλους πελάτες», «κύκλος διαβουλεύσεων στον τομέα "ελευθέρια επαγγέλματα"», «κύκλος διαβουλεύσεων σχετικά με τα ενυπόθηκα δάνεια» και «κύκλος διαβουλεύσεων με θέμα τα επιτόκια καταθέσεων των στεγαστικών τραπεζών»).

33 Τέλος, λάμβανε χώρα, ανά τακτά διαστήματα, πλήθος άλλων κύκλων διαβουλεύσεων που αφορούσαν τον ανταγωνισμό: στον κύκλο διαβουλεύσεων των διαχειριστών κεφαλαίων (Treasurerrunde) συζητούνταν θέματα της ομοσπονδιακής χρηματοδότησης και θέματα επιτοκίων, ενώ στους επιμέρους κύκλους διαβουλεύσεων που αφορούσαν τις πληρωμές (και ειδικότερα στον κύκλο διαβουλεύσεων με θέμα τις πληρωμές, στον κύκλο διαβουλεύσεων των τραπεζών με θέμα τις συναλλαγές εξωτερικού και στην Οργανωτική Επιτροπή των αυστριακών συνδέσμων πιστωτικών ιδρυμάτων ή Organisationskomitee der österreichischen Kreditinstitutsverbände) συζητούνταν θέματα τραπεζικών εξόδων και προμηθειών ως προς τις συναλλαγές πληρωμών, στον όμιλο «Εξαγωγές» (Exportklub) συζητούνταν θέματα της χρηματοδότησης των εξαγωγών και στον κύκλο διαβουλεύσεων σχετικά με τα αξιόγραφα (Bankenrunde Wertpapiere) συζητούνταν θέματα των κατωτάτων τραπεζικών εξόδων, των προμηθειών και των επιτοκίων που ίσχυαν για τα προϊόντα αυτά.

34 Μεταξύ όλων αυτών των ειδικών κύκλων διαβουλεύσεων, σημαντική είναι η θέση του κύκλου διαβουλεύσεων των ελεγκτών διαχειρίσεως (Controllerrunde), στον οποίο συμμετείχαν εκπρόσωποι των αρμοδίων τμημάτων των μεγαλύτερων αυστριακών τραπεζών. Στο πλαίσιο του ως άνω κύκλου διαβουλεύσεων, γινόταν η επεξεργασία ενιαίων βάσεων υπολογισμού και κοινών προτάσεων για την αύξηση των κερδών. Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι τράπεζες ενίσχυαν τη διατραπεζική διαφάνεια όσον αφορά τα στοιχεία κοστολόγησης και υπολογισμού που εφάρμοζαν.

35 Ανάμεσα σε όλους αυτούς τους κύκλους διαβουλεύσεων, που είχαν, επομένως, ως κύριο αντικείμενο τα επιτόκια χορηγήσεων και καταθέσεων καθώς και τις τραπεζικές προμήθειες, υπήρχε τακτική ανταλλαγή πληροφοριών. Συχνά, οι συζητήσεις στο πλαίσιο ενός κύκλου διαβουλεύσεων αναβάλλονταν μέχρι να επιτευχθεί συμφωνία στο πλαίσιο ενός άλλου κύκλου διαβουλεύσεων. Τέλος, η υπεροχή του «ομίλου Lombard» είχε ως αποτέλεσμα ότι, σε αμφισβητούμενες περιπτώσεις, αναμενόταν η απόφαση του εν λόγω ομίλου για την άρση της αμφισβητήσεως.

36 Προς τον σκοπό της εφαρμογής, σε όλη την επικράτεια της Αυστρίας, των συμφωνιών που συνάπτονταν στους κύκλους διαβουλεύσεων της Βιέννης (ή προς συμμόρφωση με τις εν λόγω συμφωνίες), υπήρχε επίσης τακτική ροή πληροφοριών προς τους κύκλους διαβουλεύσεων των ομόσπονδων κρατών ή, αντιστρόφως, από αυτούς προς τους κεντρικούς κύκλους διαβουλεύσεων στη Βιέννη. Κατά καιρούς, οι περιφερειακοί κύκλοι διαβουλεύσεων έστελναν εκπροσώπους στους ομοσπονδιακούς κύκλους διαβουλεύσεων με θέμα τα επιτόκια χορηγήσεων ή/και τα επιτόκια καταθέσεων.

37 Με την προσβαλλόμενη απόφαση, η Επιτροπή διαπιστώνει ότι, κατά την περίοδο την οποία αφορά η έρευνα (ήτοι από 1ης Ιανουαρίου 1994 έως το τέλος Ιουνίου 1998), μόνο στη Βιέννη πραγματοποιήθηκαν τουλάχιστον 300 συσκέψεις, χωρίς να ληφθούν υπόψη οι πολυάριθμοι περιφερειακοί κύκλοι διαβουλεύσεων. Αν αυτές οι συσκέψεις επιμεριστούν σε εργάσιμες ημέρες, αυτό σημαίνει ότι, μόνο στη Βιέννη, επραγματοποιείτο μία σύσκεψη κάθε τέσσερις ημέρες. Η Επιτροπή επισημαίνει ότι, ακόμη και εκτός αυτού του θεσμοθετημένου δικτύου, υπήρξαν πολυάριθμες επαφές μεταξύ εκπροσώπων των οικείων τραπεζών —ενίοτε σε ανώτατο επίπεδο— με θέμα τα επιτόκια και τις προμήθειες.

38 Η Επιτροπή υπογραμμίζει τον ειδικό ρόλο των ηγετικών εταιριών στο πλαίσιο του «δικτύου Lombard» ως προς τον συντονισμό και την εκπροσώπηση των αντιστοίχων τραπεζικών ομίλων τους, ήτοι, όσον αφορά την Erste (πρώην GiroCredit), για τον τομέα των ταμιευτηρίων, όσον αφορά την RZB, για τον τομέα Raiffeisen και, όσον αφορά την ÖVAG, για τον τομέα των λαϊκών τραπεζών. Κατά

την Επιτροπή, ο ρόλος αυτός αξιοποιήθηκε άμεσα προς όφελος της εύρυθμης λειτουργίας του «δικτύου Lombard». Αφενός, οι ηγετικές εταιρίες ήσαν υπεύθυνες για την οργάνωση των αμοιβαίων ανταλλαγών πληροφοριών μεταξύ της Βιέννης και των ομόσπονδων κρατών στο πλαίσιο των ομίλων· αφετέρου, εκπροσωπούσαν τα συμφέροντα του ομίλου τους έναντι των άλλων μελών του καρτέλ. Σύμφωνα με την Επιτροπή, οι λοιποί μετέχοντες θεωρούσαν, ως εκ τούτου, τις ηγετικές εταιρίες ως εκπροσώπους των ως άνω ομίλων. Κατά συνέπεια, οι συναφθείσες συμφωνίες δεν καταρτίζονταν μόνο μεταξύ των ως άνω ιδρυμάτων, αλλά και μεταξύ των ομίλων.

39 Εν συνεχεία, η Επιτροπή παραθέτει λεπτομερώς, στους τίτλους 6 έως 12 της προσβαλλομένης αποφάσεως, με ποιον τρόπο αυτό το θεσμοθετημένο και στενά συνδεδεμένο δίκτυο ποικίλων και εκτεταμένων κύκλων διαβουλεύσεων είχε ως αποτέλεσμα τον τακτικό και συνεχή συντονισμό της συμπεριφοράς των συμμετεχόντων στο εν λόγω δίκτυο ιδρυμάτων εντός της αγοράς, ιδίως όσον αφορά τα επιτόκια και τις τραπεζικές προμήθειες.

Γ — *Εξέταση των επιχειρημάτων των τραπεζών και νομική εκτίμηση*

40 Η Επιτροπή, αφού επισήμανε ότι οι οικείες τράπεζες δεν αμφισβητούσαν τα διαπιστωθέντα από αυτήν πραγματικά περιστατικά όσον αφορά τη διεξαγωγή και το περιεχόμενο των κύκλων διαβουλεύσεων, απορρίπτει, στον τίτλο 13 της προσβαλλομένης αποφάσεως, αφενός, τα επιχειρήματα που προέβαλαν οι τράπεζες ως προς τις ειδικές ιστορικές, κοινωνιολογικές, οικονομικές και κοινωνικές πτυχές της συμπράξεως και, αφετέρου, τον ισχυρισμό τους, ο οποίος στηρίζεται σε μια έκθεση οικονομικής πραγματογνωμοσύνης που κατήρτισε ο καθηγητής von Weizsäcker και σύμφωνα με τον οποίο οι συμφωνίες δεν είχαν επιρροή επί της αυστριακής τραπεζικής αγοράς.

41 Ο τίτλος 14 της προσβαλλομένης αποφάσεως είναι αφιερωμένος στη νομική εκτίμηση της συμπράξεως. Η Επιτροπή αντικρούει, ευθύς εξ αρχής, τον ισχυρισμό των τραπεζών ότι το ειδικό οικονομικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται ο τραπεζικός τομέας αντιτίθεται στην απεριόριστη εφαρμογή του δικαίου του ανταγωνισμού στον τομέα αυτό.

42 Δεδομένου ότι οι τράπεζες αμφισβήτησαν την αρμοδιότητα της Επιτροπής να διαπιστώσει παράβαση του άρθρου 53 της Συμφωνίας για τον ΕΟΧ (στο εξής: Συμφωνία για τον ΕΟΧ) που διαπράχθηκε το 1994, η Επιτροπή υποστήριξε μεν ότι η άποψη αυτή ήταν αντίθετη προς την πρακτική αποτελεσματικότητα της Συμφωνίας για τον ΕΟΧ, αλλά παραιτήθηκε από τη διαπίστωση της υπάρξεως παραβάσεως του άρθρου 53 της Συμφωνίας για τον ΕΟΧ όσον αφορά το επίμαχο έτος.

43 Η Επιτροπή χαρακτηρίζει τα διαπιστωθέντα πραγματικά περιστατικά ως σύνθετη παράβαση σημαντικής διάρκειας, η οποία περιλαμβάνει τόσο συμφωνίες όσο και εναρμονισμένες πρακτικές. Υπογραμμίζει ότι οι εμπλεκόμενες επιχειρήσεις είχαν ως σκοπό τον περιορισμό του ανταγωνισμού και αναφέρει, εξάλλου, ότι οι εναρμονισμένες πρακτικές παρήγαγαν πραγματικά αποτελέσματα στην αυστριακή τραπεζική αγορά, παρά το γεγονός ότι οι ανειλημμένες δεσμεύσεις δεν ετηρούντο πάντοτε από τις τράπεζες.

44 Στο πλαίσιο του τίτλου αυτού, οι αιτιολογικές σκέψεις 438 έως 469 της προσβαλλομένης αποφάσεως είναι αφιερωμένες σε μια παράθεση των διαπιστωθεισών επιπτώσεων των πρακτικών στο μεταξύ κρατών μελών εμπόριο.

45 Όσον αφορά το γεγονός ότι η προσβαλλόμενη απόφαση απευθυνόταν μόνο σε ένα τμήμα του πολύ μεγάλου αριθμού τραπεζών που συμμετείχαν στις επίμαχες πρακτικές, η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι οι αποδέκτριες της προσβαλλομένης αποφάσεως τράπεζες επελέγησαν βάσει της συχνότητας της συμμετοχής τους στους σημαντικότερους κύκλους διαβουλεύσεων και ότι, εξάλλου, εκτός της NÖ-Hypo και της RLB, οι εν λόγω τράπεζες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην αυστριακή τραπεζική αγορά λόγω του μεγέθους τους.

46 Τέλος, όσον αφορά τη διάρκεια της παραβάσεως, η προσβαλλόμενη απόφαση αναφέρει ότι οι επίμαχες πρακτικές υπάγονταν, από 1ης Ιανουαρίου 1995, στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ και ότι η Επιτροπή θεώρησε ότι δεν υπήρχε πλέον κανείς κύκλος διαβουλεύσεων μετά τους ελέγχους του Ιουνίου 1998 και, επομένως, ότι η παράβαση τερματίστηκε τότε.

Δ — Διαταγή περί παύσεως της παραβάσεως και υπολογισμός των προστίμων

47 Ο τίτλος 16 της προσβαλλομένης αποφάσεως είναι αφιερωμένος στα «διορθωτικά μέτρα» που έλαβε η Επιτροπή.

48 Αφενός, η Επιτροπή απαιτεί από τις οικείες επιχειρήσεις να θέσουν τέρμα στην παράβαση, σύμφωνα με το άρθρο 3 του κανονισμού 17.

49 Αφετέρου, όσον αφορά τα επιβληθέντα πρόστιμα, η Επιτροπή επισημαίνει, ευθύς εξ αρχής, ότι η παράβαση διαπράχθηκε εκ προθέσεως.

50 Το ύψος των προστίμων που επιβλήθηκαν στις αποδέκτριες της προσβαλλομένης αποφάσεως (βλ. σκέψη 24 ανωτέρω) υπολογίσθηκε βάσει της μεθοδολογίας που εκτίθεται στις κατευθυντήριες γραμμές για τον υπολογισμό των προστίμων που επιβάλλονται δυνάμει του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 και του άρθρου 65, παράγραφος 5, της Συνθήκης ΕΚΑΧ (ΕΕ 1998, C 9, σ. 3, στο εξής: κατευθυντήριες γραμμές), καθώς και βάσει της ανακοινώσεως σχετικά με τη μη επιβολή ή τη μείωση των προστίμων σε περιπτώσεις συμπράξεων (ΕΕ 1996, C 207, σ. 4, στο εξής: ανακοίνωση περί της συνεργασίας).

51 Συναφώς, η Επιτροπή χαρακτηρίζει τις συσκέψεις των τραπεζών ως «πολύ σοβαρή παράβαση» του άρθρου 81 ΕΚ, χωρίς το σχετικά περιορισμένο μέγεθος της οικείας γεωγραφικής αγοράς να μεταβάλει την εκτίμηση αυτή. Εν συνεχεία, κατανέμει τους μετέχοντες στις συμφωνίες, με βάση τα αντίστοιχα μερίδιά τους αγοράς, σε πέντε κατηγορίες. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η Επιτροπή καταλογίζει στις ηγετικές εταιρίες τα μερίδια αγοράς των τραπεζών του τομέα του οποίου οι εν λόγω εταιρίες είναι επικεφαλής. Παραδείγματος χάρη, τα μερίδια αγοράς του συνόλου των τραπεζών Raiffeisen καταλογίσθηκαν στην RZB, η οποία, ως εκ τούτου, κατετάγη στην πρώτη από τις πέντε κατηγορίες, για την οποία το ποσό εκκινήσεως του προστίμου καθορίσθηκε σε 25 εκατομμύρια ευρώ.

52 Η Επιτροπή έλαβε υπόψη, για τον καθορισμό της διάρκειας της παραβάσεως, την περίοδο από την 1η Ιανουαρίου 1995 έως το τέλος Ιουνίου 1998. Με γνώμονα τη διάρκεια αυτή, αύξησε το ποσό εκκινήσεως κατά 35 %.

53 Η Επιτροπή δεν παρέχει σε καμία τράπεζα το ευεργέτημα των ελαφρυντικών περιστάσεων· ειδικότερα, θεωρεί ότι η κατανομή των ρόλων στο πλαίσιο των συσκέψεων των τραπεζών δεν αποτελεί κρίσιμο στοιχείο επί του ζητήματος αυτού.

54 Τέλος, η Επιτροπή μειώνει κατά 10 % τα επιβληθέντα στις αποδέκτριες της προσβαλλομένης αποφάσεως πρόστιμα, λόγω «μη αμφισβητήσεως» των πραγματικών στοιχείων, κατ' εφαρμογήν της ανακοινώσεως περί της συνεργασίας.

Διαδικασία και αιτήματα των διαδίκων

55 Με χωριστά δικόγραφα που κατέθεσαν στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου στις 30 Αυγούστου 2002 και στις 2 Σεπτεμβρίου 2002, οι αποδέκτριες της προσβαλλομένης αποφάσεως επιχειρήσεις άσκησαν τις υπό κρίση προσφυγές.

56 Αφού άκουσε τους διαδίκους επ' αυτού, ο πρόεδρος του δευτέρου τμήματος του Πρωτοδικείου, με διάταξη της 12ης Σεπτεμβρίου 2005, ένωσε τις επτά υποθέσεις προς διευκόλυνση της προφορικής διαδικασίας και προς έκδοση κοινής αποφάσεως, σύμφωνα με το άρθρο 50 του Κανονισμού Διαδικασίας του Πρωτοδικείου.

57 Κατόπιν εκθέσεως του εισηγητή δικαστή, το Πρωτοδικείο (δεύτερο τμήμα) αποφάσισε να προχωρήσει στην προφορική διαδικασία και, στο πλαίσιο των μέτρων οργανώσεως της διαδικασίας που προβλέπονται στο άρθρο 64 του Κανονισμού Διαδικασίας, κάλεσε τους διαδίκους να καταθέσουν ορισμένα έγγραφα και τους έθεσε ερωτήσεις. Οι διάδικοι ανταποκρίθηκαν στα αιτήματα αυτά εμπροθέσμως.

58 Η Επιτροπή ζήτησε την εμπιστευτική μεταχείριση ορισμένων στοιχείων τα οποία περιέχονται σε έγγραφα που είχε προσκομίσει, έναντι των άλλων προσφευγουσών, πλην της BA-CA, για τον λόγο ότι επρόκειτο για επιχειρηματικά απόρρητα της τελευταίας, και προσκόμισε μη εμπιστευτικά κείμενα των σχετικών εγγράφων. Δεδομένου ότι τα εμπιστευτικά στοιχεία δεν ήσαν κρίσιμα για την εξέταση των λόγων ακυρώσεως που προέβαλε η BA-CA, αλλά αφορούσαν λόγους ακυρώσεως που προέβαλαν οι άλλες προσφεύγουσες, το Πρωτοδικείο αποφάσισε να κατατεθούν στη δικογραφία μόνον τα μη εμπιστευτικά κείμενα των σχετικών εγγράφων, λαμβανομένου υπόψη ότι τα εμπιστευτικά στοιχεία δεν μπορούσαν να ληφθούν υπόψη, σύμφωνα με το άρθρο 67, παράγραφος 3, του Κανονισμού Διαδικασίας.

59 Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 11ης Οκτωβρίου 2005, οι διάδικοι αγόρευσαν και απάντησαν στις ερωτήσεις του Πρωτοδικείου. Απαντώντας σε ερώτηση του τελευταίου, η Erste προσκόμισε έγγραφα σχετικά με το μερίδιό της αγοράς. Δεδομένου ότι οι λοιποί διάδικοι έλαβαν θέση, εγγράφως, επί των εν λόγω εγγράφων, η προφορική διαδικασία περατώθηκε στις 7 Νοεμβρίου 2005.

60 Η RZB (προσφεύγουσα στην υπόθεση Τ-259/02) ζητεί από το Πρωτοδικείο:

— να ακυρώσει την προσβαλλόμενη απόφαση καθ' ό μέτρο αφορά την προσφεύγουσα·

— επικουρικώς, να μειώσει το επιβληθέν σ' αυτήν πρόστιμο·

— να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.

61 Η BA-CA (προσφεύγουσα στην υπόθεση Τ-260/02) ζητεί από το Πρωτοδικείο:

— να ακυρώσει την προσβαλλόμενη απόφαση καθ' ό μέτρο αφορά την προσφεύγουσα·

— επικουρικώς, να μειώσει προσηκόντως το επιβληθέν σ' αυτήν πρόστιμο·

— να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.

62 Η AVB (προσφεύγουσα στην υπόθεση Τ-261/02, πρώην BAWAG) ζητεί από το Πρωτοδικείο:

— να ακυρώσει τα άρθρα 1 έως 3 της προσβαλλομένης αποφάσεως καθ' ό μέτρο αφορούν την BAWAG·

— επικουρικώς, να μειώσει σε ένα εύλογο ποσό το πρόστιμο που επιβλήθηκε στην BAWAG·

— να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.

63 Η RLB (προσφεύγουσα στην υπόθεση Τ-262/02) ζητεί από το Πρωτοδικείο:

— να ακυρώσει την προσβαλλόμενη απόφαση·

— επικουρικώς, να ακυρώσει τα άρθρα 3 και 4 της προσβαλλομένης αποφάσεως καθ' ό μέτρο αφορούν την προσφεύγουσα·

— να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.

64 Η BAWAG PSK (προσφεύγουσα στην υπόθεση Τ-263/02, πρώην PSK) ζητεί από το Πρωτοδικείο:

— να ακυρώσει τα άρθρα 1 έως 3 της προσβαλλομένης αποφάσεως καθ' ό μέτρο αφορούν την PSK·

— επικουρικώς, να μειώσει σε ένα εύλογο ποσό το πρόστιμο που επιβλήθηκε στην PSK·

— να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.

65 Η Erste (προσφεύγουσα στην υπόθεση Τ-264/02) ζητεί από το Πρωτοδικείο:

— να ακυρώσει την προσβαλλόμενη απόφαση καθ' ό μέτρο αφορά την προσφεύγουσα·

— επικουρικώς, να ακυρώσει το επιβληθέν σ' αυτήν πρόστιμο·

— επικουρικότερα, να μειώσει σε ένα εύλογο ποσό το εν λόγω πρόστιμο·

— να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.

66 Η ÖVAG και η NÖ-Hypo (προσφεύγουσες στην υπόθεση Τ-271/02) ζητούν από το Πρωτοδικείο:

— να ακυρώσει το άρθρο 1 της προσβαλλομένης αποφάσεως καθ' ό μέτρο αφορά τις προσφεύγουσες·

— να ακυρώσει το άρθρο 2, πρώτη περίοδος, της αποφάσεως, καθ' ό μέτρο αφορά τις προσφεύγουσες·

— να ακυρώσει το άρθρο 3 της αποφάσεως, καθ' ό μέτρο αφορά τις προσφεύγουσες, ή, επικουρικώς, να μειώσει το πρόστιμο που επιβλήθηκε σ' αυτές με το εν λόγω άρθρο·

— επικουρικώς προς το πρώτο αίτημα, να ακυρώσει τις αποφάσεις με τις οποίες, αφενός, αναγνωρίσθηκε στο FPÖ η ιδιότητα του καταγγέλλοντος και, αφετέρου, διαβιβάσθηκαν σ' αυτό οι ανακοινώσεις των αιτιάσεων·

— να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.

67 Στην υπόθεση Τ-259/02, η Επιτροπή ζητεί από το Πρωτοδικείο:

— να απορρίψει την προσφυγή·

— να αυξήσει στο ποσό των 33,75 εκατομμυρίων ευρώ το πρόστιμο που επιβλήθηκε στην RZB·

— να καταδικάσει την προσφεύγουσα στα δικαστικά έξοδα.

68 Στις υποθέσεις Τ-260/02 έως Τ-264/02 και Τ-271/02, η Επιτροπή ζητεί από το Πρωτοδικείο:

— να απορρίψει τις προσφυγές·

— να καταδικάσει τις προσφεύγουσες στα δικαστικά έξοδα.

Επί της επιπτώσεως της αναδιαρθρώσεως της BAWAG (υπόθεση T-261/02) και της PSK (υπόθεση T-263/02)

69 Με επιστολή της 16ης Ιανουαρίου 2006, ο νομικός σύμβουλος της BAWAG και της PSK ενημέρωσε το Πρωτοδικείο ότι, στο πλαίσιο αναδιαρθρώσεως του ομίλου επιχειρήσεων στον οποίο ανήκαν τα δύο αυτά πιστωτικά ιδρύματα, η BAWAG PSK ήταν εφεξής διάδοχος των δύο προσφευγουσών στις υποθέσεις T-261/02 και T-263/02.

70 Από τα έγγραφα που είχαν επισυναφθεί στην ως άνω επιστολή απορρέει, αφενός, ότι η BAWAG μεταβίβασε τις τραπεζικές δραστηριότητές της στην BAWAG PSK και ότι άλλαξε την επωνυμία της σε AVB και, αφετέρου, ότι η PSK συγχωνεύθηκε με την BAWAG PSK. Με την από 16 Ιανουαρίου 2006 επιστολή του, ο νομικός σύμβουλος της BAWAG και της PSK υποστήριξε ότι η BAWAG PSK ήταν ο μοναδικός διάδοχος της BAWAG όσον αφορά τις τραπεζικές δραστηριότητες της τελευταίας.

71 Τα κοινοτικά δικαστήρια ασφαλώς μπορούν να λάβουν υπόψη την αλλαγή του ονόματος κάποιου διαδίκου. Εξάλλου, μια προσφυγή ακυρώσεως ασκηθείσα από τον αποδέκτη μιας πράξεως μπορεί να συνεχιστεί από τον καθολικό διάδοχό του, ιδίως στην περίπτωση θανάτου ενός φυσικού προσώπου ή στην περίπτωση που ένα νομικό πρόσωπο παύει να υφίσταται ενώ το σύνολο των δικαιωμάτων και υποχρεώσεών του μεταβιβάζονται σε νέο δικαιούχο (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, αποφάσεις του Δικαστηρίου της 20ής Οκτωβρίου 1983, 92/82, Gutmann κατά Επιτροπής, Συλλογή 1983, σ. 3127, σκέψη 2, και της 23ης Απριλίου 1986, 294/83, Les Verts κατά Κοινοβουλίου, Συλλογή 1986, σ. 1339, σκέψεις 13 έως 18). Πρέπει να υπομνησθεί ότι, σε μια τέτοια περίπτωση, ο καθολικός διάδοχος υπεισέρχεται αυτοδικαίως στη θέση του προκατόχου του ως αποδέκτη της προσβαλλομένης πράξεως.

72 Αντιθέτως, ο κοινοτικός δικαστής δεν είναι αρμόδιος, ούτε στο πλαίσιο προσφυγής ακυρώσεως δυνάμει του άρθρου 230 ΕΚ ούτε στο πλαίσιο της ασκήσεως της εξουσίας του της πλήρους δικαιοδοσίας κατά το άρθρο 229 ΕΚ όσον αφορά τις κυρώσεις, να μεταρρυθμίζει την απόφαση κοινοτικού οργάνου υποκαθιστώντας

στον αποδέκτη της αποφάσεως άλλο φυσικό ή νομικό πρόσωπο, όταν ο εν λόγω αποδέκτης εξακολουθεί να υφίσταται. Η αρμοδιότητα αυτή ανήκει αποκλειστικά στο όργανο που εξέδωσε την εν λόγω απόφαση. Έτσι, οσάκις το αρμόδιο κοινοτικό όργανο έχει εκδώσει απόφαση και, συνεπώς, προσδιορίσει την ταυτότητα του προσώπου στο οποίο πρέπει να απευθύνεται η απόφαση αυτή, δεν εναπόκειται στο Πρωτοδικείο να αντικαταστήσει το πρόσωπο αυτό με άλλο (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση του Πρωτοδικείου της 8ης Ιουλίου 2004, Τ-67/00, Τ-68/00, Τ-71/00 και Τ-78/00, JFE Engineering κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2004, σ. II-2501, σκέψη 47).

73 Εν συνεχεία, πρέπει να θεωρηθεί ότι η προσφυγή που ασκεί ένα πρόσωπο υπό την ιδιότητα του αποδέκτη μιας πράξεως για να εξασφαλίσει τα δικαιώματά του στο πλαίσιο ακυρωτικού αιτήματος κατά το άρθρο 230 ΕΚ ή/και αιτήματος μεταρρυθμίσεως κατά το άρθρο 229 ΕΚ δεν μπορεί να μεταβιβαστεί σε τρίτο πρόσωπο το οποίο δεν είναι ο αποδέκτης της πράξεως. Πράγματι, αν γινόταν δεκτή η δυνατότητα τέτοιας μεταβιβάσεως, θα υπήρχε ασυμφωνία μεταξύ της ιδιότητας δυνάμει της οποίας ασκήθηκε η προσφυγή και της ιδιότητας δυνάμει της οποίας υποτίθεται ότι συνεχίζεται η δίκη. Επιπλέον, μια τέτοια μεταβίβαση θα δημιουργούσε ασυμφωνία μεταξύ της ιδιότητας του αποδέκτη της πράξεως και της ιδιότητας του προσώπου που είναι διάδικος υπό την ιδιότητα του αποδέκτη (απόφαση JFE Engineering κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 72 ανωτέρω, σκέψη 48).

74 Επομένως, πρέπει να ληφθεί υπόψη η αλλαγή της επωνυμίας από BAWAG σε AVB καθώς και το γεγονός ότι, κατόπιν της προαναφερθείσας συγχωνεύσεως, η BAWAG PSK κατέστη διάδοχος της PSK. Αντιθέτως, δεν συντρέχει λόγος να υποκατασταθεί η AVB από την BAWAG PSK στην υπόθεση Τ-261/02, ανεξαρτήτως των αποτελεσμάτων της επελθούσας αναδιαρθρώσεως κατά το αυστριακό δίκαιο. Κατά συνέπεια, η BAWAG (που ονομάζεται στο εξής AVB) εξακολουθεί να είναι η προσφεύγουσα στην υπόθεση Τ-261/02, ενώ η BAWAG PSK κατέστη αυτοδικαίως προσφεύγουσα στην υπόθεση Τ-263/02.

75 Δεδομένου ότι η προσβαλλόμενη απόφαση απευθυνόταν στην BAWAG και στην PSK και ότι αυτές προέβαλαν τα γραπτά και προφορικά επιχειρήματά τους στο Πρωτοδικείο υπό τις παλαιότερες επωνυμίες τους, οι επωνυμίες αυτές θα χρησιμοποιηθούν για τον προσδιορισμό των προσφευγουσών στη συνέχεια της παρούσας αποφάσεως.

Σκεπτικό

I — *Επί των αιτημάτων περί ακυρώσεως της προσβαλλομένης αποφάσεως στο σύνολό της*

A — *Επί των λόγων ακυρώσεως που αντλούνται από παραβάσεις των διαδικαστικών κανόνων*

1. Επί της τελικής εκθέσεως του συμβούλου ακροάσεων (υποθέσεις Τ-260/02, Τ-261/02 και Τ-263/02)

α) Επιχειρήματα των διαδίκων

76 Οι BA-CA, BAWAG και PSK επισημαίνουν ότι το αντίτυπο της τελικής εκθέσεως του συμβούλου ακροάσεων που διαβιβάσθηκε στις προσφεύγουσες σύμφωνα με το άρθρο 16, παράγραφος 3, της αποφάσεως 2001/462/ΕΚ, ΕΚΑΧ της Επιτροπής, της 23ης Μαΐου 2001, σχετικά με τα καθήκοντα του συμβούλου ακροάσεων σε ορισμένες διαδικασίες ανταγωνισμού (ΕΕ L 162, σ. 21) (στο εξής: απόφαση περί καθηκόντων), δεν είναι υπογεγραμμένο. Οι ως άνω εταιρίες είναι της γνώμης ότι πρόκειται για παράβαση ουσιώδους τύπου που δικαιολογεί την ακύρωση της προσβαλλομένης αποφάσεως.

77 Οι BAWAG και PSK (υποθέσεις Τ-261/02 και Τ-263/02) ισχυρίζονται ότι η αβεβαιότητα ως προς το ζήτημα αν το αντίτυπο της τελικής εκθέσεως που διαβιβάσθηκε σ' αυτές αποτελούσε όντως το οριστικό κείμενο της εν λόγω εκθέσεως επηρέασε δυσμενώς τις δυνατότητές τους να αμυνθούν προσηκόντως κατά της προσβαλλομένης αποφάσεως.

78 Η BA-CA (υπόθεση Τ-260/02) ισχυρίζεται ότι η έκδοση της προσβαλλομένης αποφάσεως από την Επιτροπή ενέχει παρατυπίες, διότι η τελική έκθεση του

συμβούλου ακροάσεων δεν είχε επικυρωθεί. Επιπλέον, η ένδειξη «σχέδιο», την οποία περιέχουν τα αντίγραφα που υποβλήθηκαν στη συμβουλευτική επιτροπή και στην Επιτροπή εν σώματι, θα μπορούσε να επηρεάσει την εκτίμηση της εκθέσεως από τις εν λόγω αρχές και, ως εκ τούτου, το αποτέλεσμα της διοικητικής διαδικασίας. Επιπλέον, η BA-CA έχει την υπόνοια ότι η τελική έκθεση υποβλήθηκε μόνο στη γερμανική γλώσσα προς την Επιτροπή εν σώματι, πράγμα που συνιστά παράβαση του άρθρου 6, τέταρτο εδάφιο, του εσωτερικού κανονισμού της Επιτροπής, της 29ης Νοεμβρίου 2000 (ΕΕ L 308, σ. 26, στο εξής: εσωτερικός κανονισμός). Η BA-CA ζητεί από το Πρωτοδικείο να λάβει ένα μέτρο οργανώσεως της διαδικασίας που αποσκοπεί στο να της παρασχεθεί πλήρης πρόσβαση στον φάκελο της Επιτροπής.

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

79 Το άρθρο 15, πρώτο εδάφιο, της αποφάσεως περί καθηκόντων ορίζει:

«Ο σύμβουλος ακροάσεων συντάσσει, βάσει του σχεδίου απόφασης που υποβάλλεται στη συμβουλευτική επιτροπή για την υπό κρίση υπόθεση, γραπτή τελική έκθεση σχετικά με τον σεβασμό του δικαιώματος ακρόασης, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 13 παράγραφος 1. Η έκθεση αυτή εξετάζει επίσης κατά πόσον το σχέδιο της απόφασης ασχολείται μόνο με τις αιτιάσεις ως προς τις οποίες έχει δοθεί στα μέρη η δυνατότητα να διατυπώσουν τις απόψεις τους και, εφόσον ενδείκνυται, με την αντικειμενικότητα οποιασδήποτε έρευνας κατά την έννοια του άρθρου 14.»

80 Το άρθρο 16 της αποφάσεως περί καθηκόντων έχει ως εξής:

«1. Η τελική έκθεση του συμβουλίου ακροάσεων επισυνάπτεται στο σχέδιο απόφασης που υποβάλλεται στην Επιτροπή, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται ότι η Επιτροπή, όταν εκδίδει απόφαση σχετικά με συγκεκριμένη υπόθεση, έχει λάβει πλήρη γνώση όλων των σημαντικών πληροφοριών που αφορούν την πορεία της διαδικασίας και το σεβασμό του δικαιώματος ακρόασης.

2. Ο σύμβουλος ακροάσεων δύναται, μέχρι την τελική έγκριση της απόφασης από την Επιτροπή, να τροποποιήσει την τελική του έκθεση υπό το φως τυχόν τροποποιήσεων που επήλθαν στο σχέδιο απόφασης.

3. Η Επιτροπή κοινοποιεί στους αποδέκτες της απόφασης την τελική έκθεση του συμβούλου ακροάσεων μαζί με την απόφαση. Δημοσιεύει την τελική έκθεση του συμβούλου ακροάσεων στην *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων* μαζί με την απόφαση, λαμβάνοντας υπόψη το έννομο συμφέρον των επιχειρήσεων για προστασία του επιχειρηματικού τους απορρήτου».

81 Όσον αφορά, πρώτον, την αιτίαση ότι η τελική έκθεση δεν ήταν υπογεγραμμένη, πρέπει να επισημανθεί ότι η Επιτροπή προσκόμισε, σε παράρτημα των υπομνημάτων της αντικρούσεως, τρία αντίγραφα της εν λόγω εκθέσεως (στη γερμανική γλώσσα), ήτοι:

— το αντίγραφο που διαβιβάσθηκε στους αποδέκτες της προσβαλλομένης αποφάσεως·

— το αντίγραφο που διαβιβάσθηκε στη συμβουλευτική επιτροπή·

— το αντίγραφο που διαβιβάσθηκε στην Επιτροπή εν σώματι,

των οποίων το κείμενο είναι πανομοιότυπο, ενώ μόνον το δεύτερο αντίγραφο είναι υπογεγραμμένο. Επιπλέον, τα δύο τελευταία αντίγραφα φέρουν τις ενδείξεις «Entwurf» (σχέδιο) και «Intern» (εσωτερικό).

82 Από τα ως άνω έγγραφα προκύπτει ότι ο σύμβουλος ακροάσεων υπέγραψε τουλάχιστον ένα αντίτυπο της τελικής εκθέσεως, πράγμα που αποδεικνύει ότι το εν λόγω κείμενο ήταν οριστικό και ότι επρόκειτο για εκείνο του οποίου η διαβίβαση στις αρμόδιες αρχές ανταποκρινόταν στις προθέσεις του συμβούλου ακροάσεων. Υπό τις συνθήκες αυτές, το γεγονός ότι άλλα αντίτυπα της ως άνω εκθέσεως, τα οποία ήσαν πανομοιότυπα με το υπογεγραμμένο κείμενο (πλην της διαγραφής, σε ορισμένες περιπτώσεις, της ενδείξεως «σχέδιο»), διαβιβάσθηκαν στους αποδέκτες τους χωρίς να περιέχουν υπογραφή δεν μπορεί να χαρακτηρισθεί ως παράβαση ουσιώδους τύπου, δυναμένη να δικαιολογήσει την ακύρωση της προσβαλλομένης αποφάσεως.

83 Η αιτίαση των BAWAG και PSK, σύμφωνα με την οποία η έλλειψη υπογραφής στο αντίγραφο της τελικής εκθέσεως, που διαβιβάσθηκε σ' αυτές ταυτοχρόνως με την κοινοποίηση της προσβαλλομένης αποφάσεως, προσέβαλε τα δικαιώματα άμυνάς τους καθιστώντας δυσχερέστερη την κατάρτιση της άμυνάς τους κατά της εν λόγω αποφάσεως, είναι αλυσιτελής. Συγκεκριμένα, η ως άνω έλλειψη υπογραφής δεν είναι δυνατόν να προσέβαλε τα δικαιώματα άμυνας των προσφευγουσών κατά τη διοικητική διαδικασία. Στον βαθμό που το επιχείρημα των προσφευγουσών αποσκοπεί στο να διαπιστωθεί ότι η έλλειψη υπογραφής θα μπορούσε να προκαλέσει δισταγμούς ως προς τον οριστικό ή μη οριστικό χαρακτήρα της εν λόγω εκθέσεως που θα καθιστούσαν πιο επίφοβη την προβολή επικρίσεων κατά του τελευταίου και, ως εκ τούτου, την άμυνά τους ενώπιον του Πρωτοδικείου, διαπιστώνεται ότι τέτοιες αμφιβολίες μπορούσαν να αρθούν μέσω των μέτρων οργανώσεως της διαδικασίας και ότι το άρθρο 48, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας παρέχει στους διαδίκους τη δυνατότητα να προστατεύσουν τα δικαιώματά τους σε σχέση με το αποτέλεσμα παρόμοιων μέτρων προβάλλοντας, εφόσον ενδείκνυται, νέους ισχυρισμούς.

84 Δεύτερον, πρέπει να απορριφθεί η αιτίαση που αντλεί η BA-CA από την παράβαση της προβαλλομένης υποχρεώσεως να καταστεί αυθεντική η τελική έκθεση του συμβούλου ακροάσεων. Συγκεκριμένα, η τελική έκθεση του συμβούλου ακροάσεων δεν αποτελεί μέρος των πράξεων που προβλέπονται στο άρθρο 14 ΕΚΑΧ, στο άρθρο 249 ΕΚ και στο άρθρο 161 ΕΚΑΕ, οι οποίες πρέπει να καταστούν αυθεντικές σύμφωνα με το άρθρο 18, πέμπτο εδάφιο, του εσωτερικού κανονισμού.

85 Όσον αφορά, τρίτον, την ένδειξη «σχέδιο» που εμφαίνεται στα αντίτυπα της τελικής εκθέσεως που υποβλήθηκε στη συμβουλευτική επιτροπή και στην Επιτροπή εν

σώματι, πρέπει να υπομνησθεί ότι το άρθρο 16, παράγραφος 2, της αποφάσεως περί καθηκόντων προβλέπει ότι ο σύμβουλος ακροάσεων δύναται, μέχρι την τελική έγκριση της αποφάσεως από την Επιτροπή, να τροποποιήσει την τελική του έκθεση υπό το φως τυχόν τροποποιήσεων που επήλθαν στο σχέδιο αποφάσεως. Επομένως, δεν είναι παράνομο το ότι η ένδειξη «σχέδιο» περιλαμβάνεται στην έκθεση κατά το χρονικό σημείο της διαβιβάσεώς της στις αρμόδιες αρχές. Το γεγονός ότι το ως άνω «σχέδιο» δεν αντικαθίσταται από οριστικό κείμενο, στην περίπτωση που το σχέδιο αυτό δεν τροποποιηθεί, δεν μπορεί να καταστήσει παράνομη την απόφαση που εκδόθηκε βάσει του εν λόγω σχεδίου. Συγκεκριμένα, δεν είναι δυνατό να υποτεθεί ότι τα μέλη της Επιτροπής, που είναι επιφορτισμένα με τη λήψη αποφάσεως περί επιβολής προστίμων, θα αμελούσαν την υποχρέωση να λάβουν υπόψη την τελική έκθεση του συμβούλου ακροάσεων, η οποία υποχρέωση προβλέπεται στο άρθρο 16, παράγραφος 1, της αποφάσεως περί καθηκόντων, λόγω της ενδείξεως «σχέδιο» που εμφαίνεται στην εν λόγω έκθεση.

86 Τέταρτον, διαπιστώνεται ότι η υπόνοια στην οποία αναφέρεται η BA-CA, που τονίζει ότι αμφισβητεί ότι η τελική έκθεση υποβλήθηκε στις αρμόδιες αρχές στο σύνολο των απαιτουμένων γλωσσών, είναι αβάσιμη. Συναφώς, το άρθρο 6, τέταρτο εδάφιο, του εσωτερικού κανονισμού ορίζει:

«Η ημερήσια διάταξη και τα αναγκαία έγγραφα εργασίας κοινοποιούνται στα μέλη της Επιτροπής εντός της προθεσμίας και στις γλώσσες εργασίας που αυτή καθορίζει, σύμφωνα με το άρθρο 25.»

87 Είναι πασίγνωστο ότι τα έγγραφα εργασίας της Επιτροπής συντάσσονται, κατά κανόνα, στη γερμανική, την αγγλική και τη γαλλική γλώσσα.

88 Πάντως, η Επιτροπή προσκόμισε, στο πλαίσιο των μέτρων οργανώσεως της διαδικασίας, το γερμανικό, το αγγλικό και το γαλλικό κείμενο της τελικής εκθέσεως, συνοδευόμενα από παρατηρήσεις της Γενικής Γραμματείας της Επιτροπής, της 4ης Ιουνίου 2002, από τις οποίες προκύπτει η διαβίβαση των ως άνω κειμένων στα μέλη της Επιτροπής. Κατά συνέπεια, η αιτίαση της BA-CA δεν στηρίζεται σε πραγματικά περιστατικά.

89 Πρέπει να απορριφθεί, επίσης, το αίτημα της BA-CA να της παρασχεθεί πλήρης πρόσβαση στον διοικητικό φάκελο της Επιτροπής. Συγκεκριμένα, από τα προαναφερθέντα απορρέει ότι το μέτρο αυτό δεν είναι αναγκαίο για να παρασχεθεί στην εν λόγω εταιρία η δυνατότητα να εξακριβώσει αν η τελική έκθεση του συμβούλου ακροάσεων όντως υποβλήθηκε στις αναγκαίες γλωσσικές αποδόσεις. Εξάλλου, η BA-CA δεν διευκρίνισε στο πλαίσιο ποιων άλλων ισχυρισμών, που αυτή προέβαλε, θα μπορούσε να αποδειχθεί αναγκαία η προσκόμιση του διοικητικού φακέλου της Επιτροπής.

90 Συνεπώς, οι αιτιάσεις σχετικά με την τελική έκθεση του συμβούλου ακροάσεων, τις οποίες προέβαλαν οι BA-CA, BAWAG και PSK, πρέπει να απορριφθούν.

2. Επί της θέσεως του πολιτικού κόμματος FPÖ κατά το στάδιο της διοικητικής διαδικασίας (υποθέσεις Τ-260/02 και Τ-271/02)

α) Επιχειρήματα των διαδίκων

91 Οι BA-CA, ÖVAG και NÖ-Hypo προσάπτουν στην Επιτροπή ότι διέπραξε παρατυπίες, αφενός, ως εκ του ότι αναγνώρισε στο FPÖ την ιδιότητα του καταγγέλλοντος σύμφωνα με το άρθρο 3 του κανονισμού 17 και, αφετέρου, ως εκ του ότι διαβίβασε μη εμπιστευτικά κείμενα των ανακοινώσεων των αιτιάσεων στο εν λόγω πολιτικό κόμμα. Ισχυρίζονται ότι οι αποφάσεις αυτές παραβίασαν τα άρθρα 3 και 20 του κανονισμού 17 και προσέβαλαν τα δικαιώματα άμυνάς τους, πρώτον, διότι η καταγγελία του FPÖ, εφόσον υποβλήθηκε μετά την κίνηση της διαδικασίας από την Επιτροπή, δεν έδωσε λαβή για την κίνηση της εν λόγω διαδικασίας, δεύτερον, διότι το FPÖ δεν μπορούσε να επικαλεσθεί έννομο συμφέρον για την υποβολή αιτήματος δυνάμει του άρθρου 3 του κανονισμού 17, λαμβανομένου υπόψη ότι η ιδιότητα του FPÖ ως πελάτη τράπεζας δεν αρκούσε προς τούτο, τρίτον, διότι οι ακροάσεις είχαν ήδη λάβει χώρα κατά το χρονικό σημείο της λήψεως των δύο αυτών αποφάσεων και, τέταρτον, διότι η Επιτροπή δεν είχε λάβει, εκ μέρους του FPÖ, τη δέσμευση ότι αυτό θα σεβαστεί τις υποχρεώσεις ενός καταγγέλλοντος. Κατά τις ως άνω εταιρίες, οι παρατυπίες αυτές πρέπει να έχουν ως συνέπεια την ακύρωση της προσβαλλομένης αποφάσεως.

92 Επιπλέον, η BA-CA προσάπτει στην Επιτροπή ότι προσέβαλε τα δικαιώματα άμυνά της ως εκ του ότι παρέλειψε «παρά την υποβολή πολλών σχετικών αιτημάτων» να της κοινοποιήσει, επ' αυτού, μια απόφαση δεκτική προσφυγής και ως εκ του ότι της στέρησε, ως εκ τούτου, τη δυνατότητα να ασκήσει προσφυγή κατά της διαβιβάσεως των ανακοινώσεων των αιτιάσεων. Επιπλέον, η BA-CA ισχυρίζεται ότι η Επιτροπή παρέβη τη Συνθήκη ΕΚ ως εκ του ότι δεν έπραξε ό,τι μπορούσε για να τερματισθεί η καταχρηστική χρησιμοποίηση των ανακοινώσεων των αιτιάσεων από το FPÖ και ως εκ του ότι παρέλειψε να αντιταχθεί στην εκ μέρους του FPÖ καταχρηστική χρησιμοποίηση των διαβιβασθέντων εγγράφων, και ιδίως παρέλειψε να ζητήσει την επιστροφή των εν λόγω εγγράφων.

93 Η Επιτροπή είναι της γνώμης ότι οι αιτιάσεις που προβλήθηκαν όσον αφορά τη διαβίβαση των ανακοινώσεων των αιτιάσεων στο FPÖ δεν έχουν σχέση με το αντικείμενο της παρούσας διαδικασίας. Ισχυρίζεται ότι το γεγονός ότι επετράπη στο FPÖ να παρέμβει ως καταγγέλλον δεν είχε την παραμικρή επιρροή στην προσβαλλόμενη απόφαση και ότι η απόφαση με την οποία επετράπη η διαβίβαση των ανακοινώσεων των αιτιάσεων στο FPÖ έπρεπε να αποτελέσει αντικείμενο χωριστής διαδικασίας, λαμβανομένου υπόψη ότι δεν ήταν πλέον δυνατή η άσκηση προσφυγής a posteriori στο πλαίσιο της υπό κρίση διαφοράς, τούτο δε λόγω εκπνεύσεως προθεσμίας.

94 Με το υπόμνημά της ανταπαντήσεως, η Επιτροπή προσθέτει ότι οι προσφεύγουσες δεν νομιμοποιούνται ενεργητικώς υπό την έννοια του άρθρου 230, τέταρτο εδάφιο, ΕΚ κατά της αναγνωρίσεως στο FPÖ της ιδιότητας του καταγγέλλοντος και της διαβιβάσεως των ανακοινώσεων των αιτιάσεων, διότι η νομική κατάστασή τους δεν επηρεάζεται από τα μέτρα αυτά. Ως εκ περισσού, η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι ο επηρεασμός, την ύπαρξη του οποίου καταγγέλλουν, και η ζημία, την οποία εκτιμούν ότι υπέστησαν, δεν προκύπτουν από πράξεις της Επιτροπής, αλλά από τη συμπεριφορά που υιοθέτησε το FPÖ μεταγενεστέρως και με πλήρη αυτοτέλεια. Εξάλλου, η Επιτροπή είναι της γνώμης ότι είχε κάθε δικαίωμα να αναγνωρίσει στο FPÖ την ιδιότητα του καταγγέλλοντος και, επομένως, την υποχρέωση να του διαβιβάσει τις ανακοινώσεις των αιτιάσεων.

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

95 Το άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 17 ορίζει ότι, αν η Επιτροπή διαπιστώσει, «κατόπιν αιτήσεως ή αυτεπαγγέλτως», παράβαση των διατάξεων του

άρθρου 81 ΕΚ ή του άρθρου 82 ΕΚ, δύναται να υποχρεώσει με απόφαση τις συμμετέχουσες επιχειρήσεις ή ενώσεις επιχειρήσεων να παύσουν τη διαπιστωθείσα παράβαση. Σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, προς τον σκοπό αυτό μπορεί να υποβάλει αίτηση ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο που επικαλείται έννομο συμφέρον. Εν συνεχεία, από τα άρθρα 6 έως 8 του κανονισμού (ΕΚ) 2842/98 της Επιτροπής, της 22ας Δεκεμβρίου 1998, σχετικά με τις ακροάσεις στο πλαίσιο ορισμένων διαδικασιών κατ' εφαρμογή των άρθρων 81 και 82 της Συνθήκης ΕΚ (ΕΕ L 354, σ. 18), προκύπτει ότι τα πρόσωπα που υπέβαλαν τέτοια αίτηση διαθέτουν ορισμένα δικαιώματα διαδικαστικής φύσεως, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται, ιδίως, το δικαίωμα λήψεως αντιγράφου του μη εμπιστευτικού κειμένου της ανακοινώσεως ων αιτιάσεων.

96 Πρώτον, όσον αφορά το ζήτημα αν η Επιτροπή παρέβη το άρθρο 3 του κανονισμού 17 ως εκ του ότι επέτρεψε στο FPÖ να μετάσχει στη διαδικασία, πρέπει να απορριφθεί ο ισχυρισμός των προσφευγουσών ότι μια τέτοια αίτηση δεν μπορεί να υποβληθεί βασίμως, άπαξ και η διαδικασία περί διαπιστώσεως της παραβάσεως κινήθηκε αυτεπαγγέλτως. Πράγματι, για την αναγνώριση της ιδιότητας του αιτούντος, οι κανονισμοί 17 και 2842/98 δεν απαιτούν η οικεία αίτηση να αποτελεί την αιτία της εκ μέρους της Επιτροπής κινήσεως της διαδικασίας περί διαπιστώσεως της παραβάσεως και η έρευνα σχετικά με την καταγγελθείσα παράβαση να μην έχει κινηθεί ακόμη. Διαφορετικά, πρόσωπα έχοντα έννομο συμφέρον να διαπιστωθεί παράβαση των κανόνων του ανταγωνισμού θα εμποδίζονταν να ασκήσουν κατά τη διάρκεια της διαδικασίας τα διαδικαστικά δικαιώματα που συνδέονται με την εν λόγω ιδιότητα σύμφωνα με τα άρθρα 6 έως 8 του κανονισμού 2842/98.

97 Δεύτερον, διαπιστώνεται ότι η Επιτροπή ορθώς κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το FPÖ μπορούσε βασίμως να επικαλεσθεί την ιδιότητα του πελάτη τραπεζικών υπηρεσιών στην Αυστρία και το γεγονός ότι εθίγησαν τα οικονομικά συμφέροντά του εξαιτίας των θιγουσών τον ανταγωνισμό πρακτικών προκειμένου να αποδείξει ότι έχει έννομο συμφέρον να υποβάλει αίτηση ζητώντας να διαπιστώσει η Επιτροπή ότι οι εν λόγω πρακτικές συνιστούν παράβαση των άρθρων 81 ΕΚ και 82 ΕΚ.

98 Συναφώς, τίποτε δεν εμποδίζει το ενδεχόμενο ένας τελικός πελάτης που αγοράζει αγαθά ή υπηρεσίες να έχει έννομο συμφέρον υπό την έννοια του άρθρου 3 του

κανονισμού 17. Πράγματι, το Πρωτοδικείο εκτιμά ότι ένας τελικός πελάτης του οποίου τα οικονομικά συμφέροντα αποδεικνύεται ότι εθίγησαν ή ότι μπορούν να θιγούν εξαιτίας του οικείου περιορισμού του ανταγωνισμού έχει έννομο συμφέρον υπό την έννοια της ως άνω διατάξεως να υποβάλει αίτηση ή καταγγελία προκειμένου να διαπιστώσει η Επιτροπή μια παράβαση των άρθρων 81 ΕΚ και 82 ΕΚ.

99 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι οι κανόνες προς εξασφάλιση του ανόθευτου ανταγωνισμού εντός της εσωτερικής αγοράς έχουν ως σκοπό την ευημερία του καταναλωτή. Ειδικότερα, ο σκοπός αυτός προκύπτει από το γράμμα του άρθρου 81 ΕΚ. Πράγματι, ναι μεν η απαγόρευση που επιβάλλει η παράγραφος 1 της διατάξεως αυτής μπορεί να μην εφαρμόζεται σε συμπράξεις που συμβάλλουν στη βελτίωση της παραγωγής ή της διανομής των οικείων προϊόντων ή στην προώθηση της τεχνικής ή οικονομικής προόδου, η εν λόγω δυνατότητα όμως, που προβλέπεται στο άρθρο 81, παράγραφος 3, ΕΚ, εξαρτάται ιδίως από την προϋπόθεση ότι εξασφαλίζεται συγχρόνως στους χρήστες των εν λόγω προϊόντων δίκαιο τμήμα από το όφελος που προκύπτει. Έτσι, το δίκαιο και η πολιτική του ανταγωνισμού έχουν αναμφισβήτητο αντίκτυπο επί των συγκεκριμένων οικονομικών συμφερόντων των τελικών πελατών που αγοράζουν αγαθά ή υπηρεσίες. Πάντως, η αναγνώριση υπέρ των πελατών αυτών —που υποστηρίζουν ότι υπέστησαν οικονομική ζημία εξαιτίας μιας συμβάσεως ή μιας συμπεριφοράς που μπορεί να περιορίσει ή να νοθεύσει τον ανταγωνισμό— της υπάρξεως εννόμου συμφέροντος να ζητήσουν να διαπιστώσει η Επιτροπή μια παράβαση των άρθρων 81 ΕΚ και 82 ΕΚ συμβάλλει στην επίτευξη των σκοπών του δικαίου του ανταγωνισμού.

100 Το ως άνω συμπέρασμα δεν αναιρείται από το γεγονός ότι, αρχικώς, το FPÖ επικαλέσθηκε ένα γενικό συμφέρον που επροτίθετο να προστατεύσει ως πολιτικό κόμμα της αντιπολίτευσης και ότι μόνον εν συνεχεία υποστήριξε ότι είχε υποστεί οικονομικής φύσεως ζημία, ως τελικός πελάτης των αυστριακών τραπεζικών υπηρεσιών, από την καταγγελθείσα σύμπραξη. Συγκεκριμένα, το γεγονός ότι το FPÖ διατύπωσε την πρώτη αυτή άποψη δεν μπορούσε να στερήσει από αυτό τη δυνατότητα να επικαλεσθεί εν συνεχεία, προκειμένου να δικαιολογήσει έννομο συμφέρον κατά την έννοια του κανονισμού 17, την ιδιότητά του ως πελάτη των τραπεζών κατά των οποίων κινήθηκε η διαδικασία, καθώς και την οικονομικής φύσεως ζημία που υπέστη, όπως υποστηρίζεται, εξαιτίας των επίμαχων συμφωνιών.

101 Τρίτον, το γεγονός ότι αναγνωρίσθηκε σε έναν ενδιαφερόμενο η ιδιότητα του καταγγέλλοντος και ότι η ανακοίνωση των αιτιάσεων διαβιβάσθηκε σε αυτόν δεν μπορεί να εξαρτάται από την προϋπόθεση ότι η ενέργεια αυτή πρέπει να προηγείται της διεξαγωγής οποιασδήποτε ακροάσεως ενώπιον της Επιτροπής. Συγκεκριμένα, οι κανονισμοί 17 και 2842/98 δεν προβλέπουν ειδική προθεσμία εντός της οποίας ένας τρίτος αιτών ή καταγγέλλων που έχει έννομο συμφέρον να πρέπει να ασκήσει το δικαίωμά του να λάβει γνώση της ανακοινώσεως των αιτιάσεων και να εκφράσει την άποψή του στο πλαίσιο μιας διαδικασίας περί διαπιστώσεως παραβάσεως. Έτσι, τα άρθρα 7 και 8 του κανονισμού 2842/98 απλώς ορίζουν ότι η Επιτροπή διαβιβάζει τις αιτιάσεις στον ως άνω αιτούντα ή καταγγέλλοντα και τάσσει προθεσμία εντός της οποίας αυτός μπορεί να γνωστοποιήσει την άποψή του εγγράφως, ενώ ο τρίτος αυτός μπορεί επίσης να αναπτύξει προφορικά την άποψή του αν το ζητήσει. Συνεπώς, το δικαίωμα του αιτούντος ή του καταγγέλλοντος για τη διαβίβαση των αιτιάσεων και το δικαίωμά του να εκφράσει την άποψή του κατά τη διοικητική διαδικασία περί διαπιστώσεως παραβάσεως των άρθρων 81 ΕΚ και 82 ΕΚ μπορεί να ασκείται εφόσον διαρκεί ακόμη η διαδικασία.

102 Όσον αφορά, τέταρτον, τα επιχειρήματα σχετικά με την εκ μέρους του FPÖ χρησιμοποίηση των εγγράφων που του διαβιβάσθηκαν, πρέπει να υπομνησθεί ότι, σύμφωνα με το άρθρο 7 του κανονισμού 2842/98, το ως άνω πολιτικό κόμμα, υπό την ιδιότητα του αιτούντος, είχε το δικαίωμα να λάβει ένα μη εμπιστευτικό κείμενο των ανακοινώσεων των αιτιάσεων. Πάντως, η Επιτροπή δεν μπορεί να περιορίσει, βάσει απλών υπονοιών για τυχόν καταχρηστική χρησιμοποίηση των εν λόγω εγγράφων, το δικαίωμα για τη διαβίβαση των ανακοινώσεων των αιτιάσεων, το οποίο προβλέπεται στο άρθρο 7 του κανονισμού 2842/98 υπέρ ενός τρίτου αιτούντος που δικαιολογεί βασίμως έννομο συμφέρον. Τέλος, η εκ μέρους του FPÖ ενδεχόμενη χρησιμοποίηση των εγγράφων που του διαβιβάσθηκαν δεν μπορεί να καταλογισθεί στην Επιτροπή και, ως εκ τούτου, δεν μπορεί να επηρεάσει τη νομιμότητα της προσβαλλομένης αποφάσεως.

103 Συνεπώς, οι αφορώντες το γεγονός ότι επετράπη στο FPÖ να μετάσχει στη διαδικασία λόγοι ακυρώσεως που προέβαλαν οι προσφεύγουσες πρέπει να απορριφθούν ως αβάσιμοι, χωρίς να είναι αναγκαίο να αποφανθεί το Πρωτοδικείο επί του παραδεκτού των ως άνω λόγων ακυρώσεως.

3. Συμπέρασμα

104 Επομένως, οι λόγοι ακυρώσεως που αντλούνται από παράβαση των διαδικαστικών κανόνων πρέπει να απορριφθούν στο σύνολό τους.

Β — *Επί των λόγων ακυρώσεως που αντλούνται από εσφαλμένη εκτίμηση των συμφωνιών*

1. Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

105 Χωρίς να αμφισβητούν την ύπαρξη των κύκλων διαβουλεύσεων, οι BAWAG και PSK (υποθέσεις Τ-261/02 και Τ-263/02) ζητούν την ακύρωση της προσβαλλομένης αποφάσεως στο σύνολό της προβάλλοντας ένα λόγο ακυρώσεως που αντλείται από παράβαση του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ λόγω εσφαλμένης εκτιμήσεως των συμφωνιών.

106 Αφενός, οι προαναφερθείσες εταιρίες αμφισβητούν, κατ' ουσίαν, τον χαρακτηρισμό της ενιαίας συμπράξεως που δόθηκε στους κύκλους διαβουλεύσεων. Οι RLB, ÖVAG και NÖ-Hypo (υποθέσεις Τ-262/02 και Τ-271/02), χωρίς να προβάλουν αυτοτελή λόγο ακυρώσεως, αμφισβητούν τον χαρακτηρισμό των κύκλων διαβουλεύσεων ως ενιαίας συμπράξεως στο πλαίσιο των λόγων ακυρώσεως που αντλούνται από την έλλειψη διασυνοριακών αποτελεσμάτων των συμφωνιών, προκειμένου να υποστηρίξουν ότι η ικανότητα των κύκλων διαβουλεύσεων να επηρεάσουν το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο χωριστής εξετάσεως για καθένα από αυτούς. Τα επιχειρήματα αυτά θα εξετασθούν στο πλαίσιο του υπό κρίση λόγου ακυρώσεως.

107 Αφετέρου, οι BAWAG και PSK ισχυρίζονται ότι οι κύκλοι διαβουλεύσεων δεν κατέληξαν σε υψηλό βαθμό συνεννόησης μεταξύ των τραπεζών, οι οποίες επιδόθηκαν σε σφοδρό ανταγωνισμό. Η τελευταία αυτή αιτίαση αφορά, κατ' ουσίαν, την εκτίμηση της σοβαρότητας της παραβάσεως και δεν μπορεί, έστω και αν θεωρηθεί βάσιμη, να οδηγήσει στην ακύρωση της προσβαλλομένης αποφάσεως στο σύνολό της. Επομένως, η εν λόγω αιτίαση θα εξετασθεί κατωτέρω, στο πλαίσιο των αιτημάτων περί μειώσεως του προστίμου, μαζί με τις λοιπές αιτιάσεις που αφορούν τη σοβαρότητα της παραβάσεως.

2. Επί του χαρακτηρισμού των κύκλων διαβουλεύσεων ως ενιαίας παραβάσεως (υποθέσεις Τ-261/02 έως Τ-263/02 και Τ-271/02)

α) Επιχειρήματα των διαδίκων

108 Οι προσφεύγουσες στις υποθέσεις αυτές υποστηρίζουν ότι η Επιτροπή εσφαλμένως θεώρησε ότι οι κύκλοι διαβουλεύσεων αποτελούσαν μια ενιαία συνολική σύμπραξη. Ισχυρίζονται, προπάντων, ότι οι διάφοροι κύκλοι διαβουλεύσεων ενεργούσαν κατά αυτοτελή τρόπο και ότι ο «όμιλος Lombard» δεν είχε καθήκοντα συντονισμού ή διευθύνσεως έναντι των ως άνω κύκλων διαβουλεύσεων.

109 Η RLB (υπόθεση Τ-262/02) δεν αμφισβητεί ότι υπήρχαν ανταλλαγές πληροφοριών μεταξύ των κύκλων διαβουλεύσεων σχετικά με τις καταθέσεις και τις πιστώσεις (κύκλοι διαβουλεύσεων με θέμα τα επιτόκια χορηγήσεων και τα επιτόκια καταθέσεων, «όμιλος Lombard», κύκλος διαβουλεύσεων των ελεγκτών), αλλά ισχυρίζεται ότι ο «όμιλος Lombard» ουδέποτε σχετίσθηκε με υπηρεσίες διασυνοριακού χαρακτήρα. Επιπλέον, διατείνεται ότι η Επιτροπή επικαλέσθηκε την ύπαρξη συνολικής συμφωνίας για πρώτη φορά με το υπόμνημά της αντικρούσεως.

110 Η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι ο χαρακτηρισμός των κύκλων διαβουλεύσεων ως συνολικής συμπράξεως είναι δικαιολογημένος. Σε παράρτημα του υπομνήματός της ανταπαντήσεως, προσκομίζει μια σειρά εγγράφων, τα οποία αποτελούν μέρος του διοικητικού φακέλου, προκειμένου να αποδείξει τη στενή σύνδεση των κύκλων διαβουλεύσεων.

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

111 Παράβαση του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ μπορεί να απορρεύσει όχι μόνον από μεμονωμένη πράξη, αλλά και από σειρά πράξεων ή ακόμη και από διαρκή

συμπεριφορά. Η ερμηνεία αυτή δεν μπορεί να αμφισβητηθεί με το σκεπτικό ότι ένα ή περισσότερα στοιχεία των πράξεων αυτών ή της διαρκούς αυτής συμπεριφοράς μπορούν επίσης να αποτελέσουν, αφ' εαυτών και μεμονωμένως εξεταζόμενα, παράβαση της εν λόγω διατάξεως. Όταν οι διάφορες πράξεις εντάσσονται σε ένα «συνολικό σχέδιο» λόγω του πανομοιότυπου αντικειμένου τους που συνίσταται στη νόθευση του ανταγωνισμού εντός της εσωτερικής αγοράς, η Επιτροπή δικαιούται να καταλογίσει την ευθύνη για τις πράξεις αυτές αναλόγως της συμμετοχής στην παράβαση η οποία λαμβάνεται υπόψη στο σύνολό της (απόφαση του Δικαστηρίου της 7ης Ιανουαρίου 2004, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P και C-219/00 P, Aalborg Portland κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2004, σ. I-123, σκέψη 258).

112 Επ' αυτού, η αιτιολογική σκέψη 73 της προσβαλλομένης αποφάσεως έχει ως εξής: «[...] Σκοπός των σχετικών συμφωνιών ήταν ο περιορισμός και η στρέβλωση του ανταγωνισμού μεταξύ των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων όσον αφορά τα θέματα που αντιμετωπίζονταν στους κύκλους διαβουλεύσεων. Με συμφωνίες και εναρμονισμένα μέτρα επρόκειτο, εις βάρος των καταναλωτών, να βελτιωθεί η απόδοση των τραπεζών. Αντιθέτως, η αποχή από τις συμφωνίες της σύμπραξης, οι οποίες κατά την άποψη των τραπεζών εξασφάλιζαν τον λελογισμένο ανταγωνισμό, θα είχε ως αποτέλεσμα τη διάβρωση των περιθωρίων». Επομένως, η Επιτροπή ισχυρίζεται, επί του ζητήματος αυτού, ότι υπήρχε, κατ' ουσίαν, ένα συνολικό σχέδιο που αποσκοπούσε στην εξάλειψη του σχετικού με τις τιμές ανταγωνισμού ως προς όλες τις τραπεζικές υπηρεσίες που αποτελούν αντικείμενο των κύκλων διαβουλεύσεων. Επομένως, πρέπει να απορριφθεί η αιτίαση της RLB ότι η Επιτροπή επικαλέσθηκε την ύπαρξη μιας ενιαίας συνολικής συμπράξεως για πρώτη φορά με το υπόμνημά της αντικρούσεως.

113 Προκειμένου να εξακριβωθεί αν η Επιτροπή μπορούσε νομίμως να συναγάγει, βάσει των αποδεικτικών στοιχείων που διέθετε, ότι οι συνεννοήσεις στο πλαίσιο των επιμέρους κύκλων διαβουλεύσεων εντάσσονταν σε ένα συνολικό σχέδιο που αποσκοπούσε στον περιορισμό του ανταγωνισμού, πρέπει να αναλυθούν τα αποσπάσματα της προσβαλλομένης αποφάσεως που περιέχουν ορισμένες διαπιστώσεις επί των οποίων στηρίζεται το συμπέρασμα της Επιτροπής ως προς την ύπαρξη ενιαίας συμπράξεως, στα οποία αποσπάσματα αναφέρθηκε η Επιτροπή με τα υπομνήματα ανταπαντήσεως που κατέθεσε στις υποθέσεις T-261/02 έως T-263/02 και T-271/02, και τα έγγραφα επί των οποίων στηρίζονται οι ως άνω διαπιστώσεις και τα οποία επισυνάφθηκαν σε παράρτημα των εν λόγω υπομνημάτων.

114 Πρώτον, για να αποδείξει ότι ο «όμιλος Lombard», ως ανώτατη αρχή όλων των άλλων κύκλων διαβουλεύσεων, είχε επιληφθεί ζητημάτων που εμπίπτουν σε πολλούς ειδικούς κύκλους διαβουλεύσεων, η Επιτροπή αναφέρεται σε έγγραφα που αφορούν τις συσκέψεις της εν λόγω αρχής που έλαβαν χώρα στις 7 Ιουνίου 1995 και στις 8 Μαΐου 1996.

115 Όσον αφορά την πρώτη από τις συσκέψεις αυτές, η αιτιολογική σκέψη 167 της προσβαλλομένης αποφάσεως αναφέρεται σε ένα «εμπιστευτικό σημείωμα» που συνέταξε ένας διευθυντής της CA και το οποίο αφορά μια άτυπη συζήτηση της 24ης Μαΐου 1995 μεταξύ εκπροσώπων της BA, της CA, της BAWAG, της GiroCredit, της RZB και της PSK, η οποία είχε ως αντικείμενο τα ζητήματα που επρόκειτο να εξετασθούν και να επιλυθούν κατά τη σύσκεψη του «ομίλου Lombard» της 7ης Ιουνίου 1995. Το έγγραφο αυτό αποδεικνύει ότι στον «όμιλο Lombard» είχαν όντως υποβληθεί ζητήματα που εμπίπτουν στους κύκλους διαβουλεύσεων και έχουν διαφορετικό αντικείμενο, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών με διασυνοριακό χαρακτήρα, όπως είναι οι συνεννοήσεις ως προς τα επιτόκια καταθέσεων και τα επιτόκια χορηγήσεων, τόσο για τους ιδιώτες όσο και για τις επιχειρήσεις, και ως προς τους λοιπούς όρους χρηματοδοτήσεως, συμπεριλαμβανομένης της χρηματοδοτήσεως εξαγωγών.

116 Όσον αφορά τη σύσκεψη του «ομίλου Lombard» της 8ης Μαΐου 1996, η αιτιολογική σκέψη 248 της προσβαλλομένης αποφάσεως αναφέρεται σε τρία έγγραφα, από τα οποία το πρώτο είναι ένα σημείωμα που κατατέθηκε στον φάκελο της NÖ-Hypo της 10ης Μαΐου 1996 και απευθύνεται, μεταξύ άλλων, στους γενικούς διευθυντές της εν λόγω τράπεζας, σύμφωνα με το οποίο, κατά τη σύσκεψη του «ομίλου Lombard» της 8ης Μαΐου 1996, «οι γενικοί διευθυντές κατέληξαν σε συμφωνία ως προς ορισμένα θεμελιώδη ζητήματα», που αφορούν, μεταξύ άλλων, το περιθώριο οικείας τράπεζας (Hausbankspanne) κατά τη χρηματοδότηση των εξαγωγών, τα επιτόκια και τους λοιπούς όρους διαφόρων ειδών δανείων, τη διαφήμιση των επιτοκίων και τα τραπεζικά έξοδα. Το δεύτερο έγγραφο προσθέτει ότι «πρέπει να εκπονηθεί πρόταση για τις ελάχιστες προμήθειες στις συναλλαγές σχετικά με τις κινητές αξίες και σχετικά με την κίνηση κεφαλαίων», ενώ το τρίτο έγγραφο περιέχει προτάσεις που υιοθετήθηκαν κατά την ως άνω σύσκεψη του «ομίλου Lombard». Τα έγγραφα αυτά επιβεβαιώνουν, επίσης, ότι ο «όμιλος Lombard» ήταν επιφορτισμένος και αποφάσιζε σχετικά με θέματα που εμπίπτουν σε πολλούς ειδικούς κύκλους διαβουλεύσεων. Ειδικότερα, τα δύο πρώτα έγγραφα επιβεβαιώνουν τη διαπίστωση ότι ο «όμιλος Lombard» εθεωρείτο αρμόδιος να αποφαίνεται επί του καθορισμού των τιμών για ορισμένες σημαντικές διασυνοριακές συναλλαγές, όπως είναι η χρηματοδότηση εξαγωγών, οι πληρωμές και οι συναλλαγές σχετικά με τις κινητές αξίες.

117 Δεύτερον, από τα έγγραφα στα οποία αναφέρεται η Επιτροπή με τις αιτιολογικές σκέψεις 216 και 284 της προσβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι ο «όμιλος Lombard» ελάμβανε τις θεμελιώδεις αποφάσεις. Έτσι, η αιτιολογική σκέψη 216 της προσβαλλομένης αποφάσεως αναφέρεται σε ένα σημείωμα του φακέλου σχετικά με σύσκεψη του κύκλου διαβουλεύσεων της Βιέννης με θέμα τα επιτόκια καταθέσεων και τα δάνεια προς ιδιώτες της 6ης Φεβρουαρίου 1996, το οποίο απευθυνόταν στον γενικό διευθυντή μίας από τις οικείας τράπεζες και αποσκοπούσε στην προετοιμασία της συσκέψεως του «ομίλου Lombard», της οποίας η διεξαγωγή είχε προβλεφθεί για την επόμενη ημέρα. Σύμφωνα με το εν λόγω σημείωμα, «οι βασικές αποφάσεις που αντιστοιχούν σε ορισμένα ζητήματα τα οποία αποτέλεσαν αντικείμενο συζητήσεως κατά τη διάρκεια του κύκλου διαβουλεύσεων επρόκειτο να ληφθούν από τη σύσκεψη του "ομίλου Lombard" της 7ης Φεβρουαρίου [1996]». Η αιτιολογική σκέψη 284 της προσβαλλομένης αποφάσεως αναφέρεται σε ένα σημείωμα του φακέλου, το οποίο συντάχθηκε από υπάλληλο της BAWAG και αφορά μια σύσκεψη του κύκλου διαβουλεύσεων «επιτόκια καταθέσεων» της 25ης Οκτωβρίου 1996, κατά την οποία συζητήθηκε το ενδεχόμενο μείωσης των επιτοκίων για τις καταθέσεις με βιβλιάριο. Σύμφωνα με το ως άνω σημείωμα, είχε προβλεφθεί η διεξαγωγή, στις 12 Νοεμβρίου 1996, ενός ομοσπονδιακού κύκλου διαβουλεύσεων με θέμα τα επιτόκια καταθέσεων, προκειμένου να καταστεί δυνατή η διατύπωση «συστάσεων για τη σύσκεψη του "ομίλου Lombard", σε επίπεδο γενικών διευθυντών, της 13ης Νοεμβρίου 1996». Τα ως άνω έγγραφα καταδεικνύουν σαφώς ότι οι συντάκτες τους θεωρούσαν αναμενόμενο το ότι ο «όμιλος Lombard» θα ελάμβανε αποφάσεις επί της αρχής όσον αφορά τα θέματα που συζητήθηκαν κατά τους λοιπούς κύκλους διαβουλεύσεων.

118 Τρίτον, η Επιτροπή απέδειξε ότι ο «όμιλος Lombard» επιτελούσε διαιτητική λειτουργία και ότι στον εν λόγω όμιλο προσέφευγαν διάφοροι όμιλοι σε περίπτωση προβλημάτων πειθαρχίας, ιδίως διά της αναφοράς, με την αιτιολογική σκέψη 166 της προσβαλλομένης αποφάσεως, σε ένα εσωτερικό σημείωμα της PSK που συνοψίζει μια «ανταλλαγή εμπειριών μεταξύ τραπεζών» της 24ης Μαΐου 1995, σύμφωνα με το οποίο «η πειθαρχία ως προς τα επιτόκια επρόκειτο να αποτελέσει αντικείμενο του κύκλου διαβουλεύσεων του "ομίλου Lombard" τον Ιούνιο» και οι μετέχοντες ήσαν της γνώμης ότι βελτίωση της πειθαρχίας αναμενόταν μόνον «εάν η τήρηση ελάχιστων περιθωρίων καθίστατο "θέμα τιμής" των μελών των διοικητικών συμβουλίων». Το εν λόγω έγγραφο αποδεικνύει ότι τα μέλη των λοιπών κύκλων διαβουλεύσεων θεωρούσαν τον «όμιλο Lombard» ως τον κατάλληλο φορέα για την επίλυση των προβλημάτων «πειθαρχίας» ως προς την τήρηση των συμφωνιών.

119 Τέταρτον, η αιτιολογική σκέψη 67 της προσβαλλομένης αποφάσεως περιγράφει τη στενή σύνδεση μεταξύ των κύκλων διαβουλεύσεων και της διαδικασίας λήψεως αποφάσεων στο πλαίσιο των εν λόγω κύκλων, αναφέροντας ότι «[η] διαδικασία λήψεως κοινής αποφάσεως συχνά περιελάμβανε [...] αρκετούς κύκλους διαβουλεύ-

σεων (συνήθως τον κύκλο διαβουλεύσεων της Βιέννης με θέμα τα επιτόκια χορηγήσεων ή/και καταθέσεων, τον κύκλο διαβουλεύσεων "Minilombard", τον κύκλο διαβουλεύσεων σε ομοσπονδιακό επίπεδο με θέμα τα επιτόκια χορηγήσεων ή/και καταθέσεων και τον κύκλο διαβουλεύσεων "Lombardclub")». Η ως άνω διαπίστωση στηρίζεται σε δύο έγγραφα σχετικά με σύσκεψη του κύκλου διαβουλεύσεων της Βιέννης, της 30ής Αυγούστου 1995, με θέμα τα επιτόκια χορηγήσεων και καταθέσεων, από τα οποία προκύπτει ότι οι εκπρόσωποι των τραπεζών συζητούσαν σχετικά με την αντίδρασή τους στη μείωση των επιτοκίων της OeNB. Μια απόφαση σχετικά με τα επιτόκια καταθέσεων και τα δάνεια προς ιδιώτες επρόκειτο να ληφθεί στο πλαίσιο μεταγενέστερης συσκέψεως με θέμα τα επιτόκια χορηγήσεων και καταθέσεων στις 7 Σεπτεμβρίου 1995, ενώ η τελική απόφαση σχετικά με ενδεχόμενη προσαρμογή των επιτοκίων των δανείων προς τις επιχειρήσεις επρόκειτο να ληφθεί από τον «όμιλο Lombard» στις 13 Σεπτεμβρίου 1995, βάσει προτάσεως υποβληθείσας στο πλαίσιο συσκέψεως του «Minilombard» της 8ης Σεπτεμβρίου 1995. Από τα ως άνω συγκλίνοντα έγγραφα προκύπτει ότι οι κύκλοι διαβουλεύσεων με θέμα τα επιτόκια χορηγήσεων και καταθέσεων για τους ιδιώτες και τις επιχειρήσεις εντάσσονταν σε ένα κοινό σχέδιο που αποσκοπούσε στο να περιορισθεί συνολικά ο ανταγωνισμός μέσω των επιτοκίων.

120 Πέμπτον, οι αιτιολογικές σκέψεις 126, 130 και 237 της προσβαλλομένης αποφάσεως παρέχουν παραδείγματα που καταδεικνύουν ότι στο πλαίσιο των κύκλων διαβουλεύσεων διεξάγονταν ενίοτε κοινές συσκέψεις, ότι οι αρμοδιότητες των ομίλων συνέπιπταν εν μέρει και ότι οι κύκλοι διαβουλεύσεων αλληλοενημερώνονταν σχετικά με τις δραστηριότητές τους. Ενώ η αιτιολογική σκέψη 126 περιγράφει έναν κύκλο διαβουλεύσεων των ελεγκτών που συγκλήθηκε τον Δεκέμβριο του 1994, η αιτιολογική σκέψη 130, αντιθέτως, αναφέρεται σε έναν κύκλο διαβουλεύσεων των οικονομικών διευθυντών που συγκλήθηκε στις αρχές Ιανουαρίου 1995. Η πρόσκληση στον εν λόγω κύκλο διαβουλεύσεων, σύμφωνα με την οποία επρόκειτο να εξετασθούν τα βραχυπρόθεσμα επιτόκια χορηγήσεων και καταθέσεων, υπονοούσε ότι οι συμμετέχοντες οι οποίοι δεν ασκούσαν άμεση επιρροή στον καθορισμό των βραχυπρόθεσμων επιτοκίων χορηγήσεων σταθερού επιτοκίου της τράπεζάς τους θα έπρεπε να συνοδεύονται από έναν υπεύθυνο για την παροχή υπηρεσιών προς μεγάλους πελάτες (παραδείγματος χάρη, από το μέλος του κύκλου διαβουλεύσεων των παρεχόντων υπηρεσίες προς μεγάλους πελάτες). Η αιτιολογική σκέψη 237 αναφέρεται σε ένα μήνυμα που απηύθυνε η ένωση περιφερειακών τραπεζών κτηματικής πίστης στα μέλη της, το οποίο ενημέρωνε τα εν λόγω μέλη σχετικά με τη διεξαγωγή συσκέψεως του «Minilombard» της 23ης Απριλίου 1996 και προέβλεπε διαδικασία λήψεως αποφάσεων ανάλογη με εκείνη που περιγράφηκε ανωτέρω στη σκέψη 119.

121 Τα ως άνω στοιχεία, εξεταζόμενα στο σύνολό τους, δικαιολογούν το συμπέρασμα της Επιτροπής ότι υπήρχε συμφωνία επί της αρχής μεταξύ όλων των τραπεζών που μετείχαν στη σύμπραξη, προκειμένου να εξαλειφθεί ο σχετικός με τις τιμές

ανταγωνισμός που αφορούσε ευρύ φάσμα τραπεζικών υπηρεσιών, οι οποίες απευθύνονταν τόσο στους ιδιώτες όσο και στις επιχειρήσεις, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών που παρέχονται προς μεγάλους πελάτες. Το γεγονός ότι τα μνημονευθέντα έγγραφα δεν αναφέρονται ρητώς σε όλες τις τραπεζικές υπηρεσίες τις οποίες αφορούν οι διάφορες συσκέψεις, ούτε σε όλους τους κύκλους διαβουλεύσεων, δεν επηρεάζει το ως άνω συμπέρασμα.

122 Καίτοι είναι αληθές ότι η Επιτροπή επικαλέσθηκε επίσης, στο παρόν πλαίσιο, ορισμένα έγγραφα που δεν είναι κατάλληλα προς στήριξη του συμπεράσματός της, λόγω του ότι δεν αναφέρονται στην περίοδο εντός της οποίας διαπράχθηκε η παράβαση ή δεν αφορούν τον «όμιλο Lombard» της Βιέννης (όπως συμβαίνει στην περίπτωση των εγγράφων που μνημονεύονται στις αιτιολογικές σκέψεις 66, 107 και 160 της προσβαλλομένης αποφάσεως και αφορούν την εφαρμογή των αποφάσεων του «ομίλου Lombard» στο επίπεδο των επιμέρους κύκλων διαβουλεύσεων), το γεγονός αυτό δεν μπορεί να θέσει εν αμφιβόλω το συμπέρασμα ότι οι κύκλοι διαβουλεύσεων εντάσσονταν σε ένα συνολικό σχέδιο, που επιδίωκε την επίτευξη κοινού σκοπού.

123 Επιπλέον, από τα έγγραφα που αποτέλεσαν αντικείμενο αναλύσεως στις σκέψεις 114 έως 121 ανωτέρω προκύπτει ότι οι αποφάσεις του «ομίλου Lombard» αφορούσαν προπάντων ζητήματα αρχής και ότι αυτές αποτελούσαν αντικείμενο λεπτομερούς προετοιμασίας εκ μέρους άλλων κύκλων διαβουλεύσεων. Η ως άνω κατανομή των καθηκόντων εξηγεί με ευχέρεια, αντιθέτως προς ό,τι υποστηρίζει η RLB, με ποιον τρόπο οι γενικοί διευθυντές των τραπεζών που συνεδρίαζαν στο πλαίσιο του «ομίλου Lombard» μπορούσαν να διευθύνουν τη σύμπραξη πραγματοποιώντας μόνον έντεκα συσκέψεις ετησίως.

124 Περαιτέρω, πρέπει να απορριφθεί ο ισχυρισμός της BAWAG και της PSK, οι οποίες επιδιώκουν να ελαχιστοποιήσουν την αποδεικτική αξία των ως άνω εγγράφων υποστηρίζοντας ότι «ο ρόλος του "ομίλου Lombard" έγινε εσφαλμένως αντιληπτός και υπερεκτιμήθηκε από τους μετέχοντες στις λοιπές συσκέψεις, που ήσαν κατά κανόνα στελέχη μέσου επιπέδου, από διοικητικής απόψεως». Συγκεκριμένα, ένα τμήμα των εγγράφων που αναλύθηκαν ανωτέρω είχε ως συντάκτες ή αποδέκτες τους γενικούς διευθυντές ορισμένων τραπεζών που παρίσταντο αυτοπροσώπως στις συσκέψεις του «ομίλου Lombard» και οι οποίοι είχαν, ως εκ τούτου, πλήρη επίγνωση του ρόλου που διαδραμάτιζε ο εν λόγω όμιλος. Επομένως, δεν είναι δυνατό να προσαφθεί στην Επιτροπή ότι υπερέβαλε ως προς την αποδεικτική αξία των ως άνω εγγράφων.

125 Τέλος, σε αντίθεση με ό,τι υποστηρίζουν η BAWAG και η PSK, από τα αναλυθέντα έγγραφα προκύπτει ότι οι αναφορές στον διευθυντικό ρόλο του «ομίλου Lombard» που περιέχονται στις αιτιολογικές σκέψεις 304 και 306 της προσβαλλομένης αποφάσεως, δεν συνιστούν μεμονωμένες περιπτώσεις. Τούτο ενισχύεται, επίσης, από ένα εσωτερικό σημείωμα της CA, το οποίο προσκόμισαν η BAWAG και η PSK σε παράρτημα των δικογράφων της προσφυγής τους και το οποίο ενημέρωνε τους αποδέκτες σχετικά με το περιεχόμενο κύκλου διαβουλεύσεων της 17ης Απριλίου 1996 με θέμα τα επιτόκια χορηγήσεων και καταθέσεων. Το ως άνω σημείωμα προβλέπει την προετοιμασία προτάσεως αποσκοπούσας, κατ' αρχάς, στο να αποτελέσει αντικείμενο συνεννοήσεως στο πλαίσιο του εν λόγω κύκλου διαβουλεύσεων και, εν συνεχεία, στο να αποτελέσει αντικείμενο συζητήσεως και, ενδεχομένως, συμφωνίας στο πλαίσιο του «ομίλου Lombard».

126 Από τις ανωτέρω σκέψεις προκύπτει ότι οι αιτιάσεις που στρέφονται κατά του χαρακτηρισμού των κύκλων διαβουλεύσεων ως ενιαίας συνολικής συμπράξεως είναι αβάσιμες.

Γ — *Επί της επιλογής των αποδεκτών της προσβαλλομένης αποφάσεως (υπόθεση Τ-271/02)*

1. Επιχειρήματα των διαδίκων

α) Επιχειρήματα των προσφευγουσών

127 Η ÖVAG και η NÖ-Hypo είναι της γνώμης ότι η επιλογή των αποδεκτών της προσβαλλομένης αποφάσεως είναι παράνομη καθόσον αφορά τις εν λόγω επιχειρήσεις. Δεν αμφισβητούν τα κριτήρια που ελήφθησαν υπόψη, κατά τη γνώμη τους, για να πραγματοποιηθεί η ως άνω επιλογή, ήτοι τη συχνότητα της συμμετοχής στους κυριότερους κύκλους διαβουλεύσεων και το μέγεθος του ιδρύματος στην αυστριακή τραπεζική αγορά. Ωστόσο, ισχυρίζονται ότι η εφαρμογή των ως άνω κριτηρίων στερείται νομιμότητας, διότι δεν είναι επαρκώς αιτιολογημένη, στηρίζεται σε εσφαλμένες διαπιστώσεις σχετικά με τα πραγματικά περιστατικά και δεν τηρεί την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως. Η ÖVAG και η NÖ-Hypo υποστηρίζουν ότι η προσβαλλόμενη απόφαση δεν αναφέρει για ποιους λόγους και βάσει ποιων

κριτηρίων οι κύκλοι διαβουλεύσεων της Βιέννης και οι ομοσπονδιακοί κύκλοι διαβουλεύσεων με θέμα τα επιτόκια χορηγήσεων ή/και καταθέσεων, συμπεριλαμβανομένων των κύκλων διαβουλεύσεων σχετικά με τα δάνεια προς ιδιώτες και τα ελευθέρια επαγγέλματα, ο «Minilombard» και οι κύκλοι διαβουλεύσεων των ελεγκτών επελέγησαν ως «οι σημαντικότεροι» κύκλοι διαβουλεύσεων.

128 Επιπλέον, οι προσφεύγουσες προσάπτουν στην Επιτροπή ότι παρέλειψε να λάβει θέση, με την προσβαλλόμενη απόφαση, επί του επιχειρήματός τους ότι η διαδικασία λήψης αποφάσεων στο πλαίσιο των κύκλων διαβουλεύσεων καθοριζόταν από έναν «περιορισμένο κύκλο» μεγάλων τραπεζών, στον οποίο αυτές δεν ανήκαν και ο οποίος, κατά τη γνώμη τους, ήταν ο σημαντικότερος των κύκλων διαβουλεύσεων.

129 Η ÖVAG και η NÖ-Hypo αναγνωρίζουν ότι συμμετείχαν σε ορισμένους από τους κύκλους διαβουλεύσεων που χαρακτηρίσθηκαν ως «πλέον σημαντικοί» με την απόφαση, αλλά ισχυρίζονται ότι η συχνότητα της συμμετοχής τους στους ως άνω κύκλους διαβουλεύσεων ήταν περιορισμένη και σαφώς μικρότερη όχι μόνον εκείνης των περισσότερων άλλων τραπεζών που ήσαν αποδέκτριες της αποφάσεως, αλλά και εκείνης ορισμένων τραπεζών στις οποίες δεν απευθυνόταν η απόφαση.

130 Οι προσφεύγουσες αναφέρουν ότι η προσβαλλόμενη απόφαση μνημονεύει επανειλημμένως τη συμμετοχή των τραπεζών CA, BA, RZB, Erste ή GiroCredit, PSK και (λιγότερο συχνά) BAWAG σε έναν «περιορισμένο κύκλο τραπεζών» στο πλαίσιο του οποίου εκπρόσωποι των μεγαλύτερων αυστριακών τραπεζών ήλθαν σε συνεννόηση, μεταξύ άλλων, για την προετοιμασία της συστάσεως του «ομίλου Lombard». Ισχυρίζονται ότι η αφορώσα τη συνεννόηση διαδικασία, αυτή καθ' εαυτήν, καθοριζόταν από τον εν λόγω «περιορισμένο κύκλο», στον οποίο αυτές δεν ανήκαν. Κατά την ÖVAG και την NÖ-Hypo, ο κύκλος των αποδεκτών της προσβαλλομένης αποφάσεως θα ήταν τελείως διαφορετικός αν η Επιτροπή είχε χαρακτηρίσει ορθώς τον «όμιλο Lombard» και, ειδικότερα, τις συσκέψεις του «περιορισμένου κύκλου», όπου προετοιμαζόταν η λήψη όλων των αποφάσεων, ως «σημαντικότερους κύκλους διαβουλεύσεων».

131 Επιπλέον, η ÖVAG και η NÖ-Hypo είναι της γνώμης ότι οι περιλαμβανόμενες στην προσβαλλόμενη απόφαση αιτιάσεις κατά των εν λόγω επιχειρήσεων δεν είναι δικαιολογημένες με γνώμονα το κριτήριο του μεγέθους των τραπεζών και ότι η Επιτροπή παραβίασε την αρχή της ισότητας ως εκ του ότι τις επέλεξε ως αποδέκτριες της προσβαλλομένης αποφάσεως.

β) Επιχειρήματα της Επιτροπής

132 Η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι το μέγεθος των ιδρυμάτων στην αυστριακή αγορά δεν ελήφθη υπόψη ως κριτήριο επιλογής και ότι οι αποδέκτες της προσβαλλομένης αποφάσεως επελέγησαν αποκλειστικώς βάσει της συχνότητας της συμμετοχής τους στους σημαντικότερους κύκλους διαβουλεύσεων. Η Επιτροπή αμφισβητεί τον ισχυρισμό ότι η ÖVAG και η NÖ-Hypo συμμετείχαν στους κύκλους διαβουλεύσεων σαφώς λιγότερο συχνά από την πλειονότητα των λοιπών αποδεκτριών της προσβαλλομένης αποφάσεως.

133 Η Επιτροπή είναι της γνώμης ότι δεν ήταν υποχρεωμένη να λάβει υπόψη, προς τον σκοπό της λήψεως της αποφάσεώς της, την ύπαρξη ενός πιο περιορισμένου τραπεζικού κύκλου. Αναφέρει ότι το μόνο σημείο που καθόρισε την επιλογή της ÖVAG και της NÖ-Hypo ως αποδεκτριών της αποφάσεως ήταν η συχνή συμμετοχή τους στους σημαντικότερους κύκλους διαβουλεύσεων, από κοινού με τις άλλες τράπεζες, και το γεγονός ότι, στο πλαίσιο των ως άνω κύκλων διαβουλεύσεων, αυτές συμφώνησαν σχετικά με τα εφαρμοστέα επιτόκια και τους εφαρμοστέους όρους. Με το υπόμνημά της ανταπαντήσεως, η Επιτροπή προσθέτει ότι, ναι μεν ορισμένα μέλη του «ομίλου Lombard» ήλθαν, ενδεχομένως, σε συνεννόηση και αντήλλαξαν πληροφορίες εκ των προτέρων, πλην όμως αυτές οι αποσπασματικές συνεννοήσεις χρησίμευαν μόνο για την προετοιμασία των συνεννοήσεων στο πλαίσιο των επιμέρους κύκλων διαβουλεύσεων.

2. Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

α) Επί των κριτηρίων που εφάρμοσε η Επιτροπή και επί του μεγέθους των ιδρυμάτων

134 Πρέπει να επισημανθεί, κατ' αρχάς, ότι ο ισχυρισμός που προέβαλαν η ÖVAG και η NÖ-Hypo, σύμφωνα με τον οποίο το μέγεθος των επιχειρήσεων ελήφθη υπόψη ως κριτήριο για τον προσδιορισμό των αποδεκτών της προσβαλλομένης αποφάσεως, απορρέει από εσφαλμένη ερμηνεία της αιτιολογικής σκέψεως 470 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η οποία αναφέρει, μεταξύ άλλων, τα εξής:

«Οι αποδέκτες της παρούσας απόφασης προσδιορίσθηκαν βάσει της ιδιαίτερα συχνής συμμετοχής τους στους σημαντικότερους κύκλους διαβουλεύσεων: στους κύκλους διαβουλεύσεων με θέμα τα επιτόκια χορηγήσεων ή/και καταθέσεων της Βιέννης και σε ομοσπονδιακό επίπεδο (συμπεριλαμβανομένων των κύκλων διαβουλεύσεων με θέμα τη δανειοδότηση του ιδιωτικού τομέα και των ελευθέρων επαγγελματιών), καθώς και στους κύκλους διαβουλεύσεων Minilombard και Controller. Εκτός αυτού, οι εν λόγω τράπεζες, εξαιρουμένων των NÖ Hypo και RBW (από τον Ιούλιο του 1997 RLB), διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην τραπεζική αγορά της Αυστρίας λόγω του μεγέθους τους.»

135 Συγκεκριμένα, η τελευταία περίοδος της ως άνω αιτιολογικής σκέψεως δεν θεσπίζει ένα κριτήριο που τυγχάνει εφαρμογής από την Επιτροπή, αλλά αναφέρει το αποτέλεσμα, από την άποψη του μεγέθους των οικείων επιχειρήσεων, της εφαρμογής του μόνου κριτηρίου που χρησιμοποιήθηκε και το οποίο είναι εκείνο της συχνής συμμετοχής στους σημαντικότερους κύκλους διαβουλεύσεων.

136 Κατά συνέπεια, οι αιτιάσεις των προσφευγουσών όσον αφορά την εφαρμογή του προβαλλομένου κριτηρίου του μεγέθους των επιχειρήσεων είναι αλυσιτελείς.

137 Έστω και αν υποτεθεί ότι η ÖVAG και η NÖ-Hypo προτίθενται, εξάλλου, να ισχυρισθούν ότι η Επιτροπή όφειλε να χρησιμοποιήσει το μέγεθος των επιχειρήσεων ως κριτήριο επιλογής των αποδεκτών, ένας τέτοιος ισχυρισμός δεν μπορεί να γίνει δεκτός.

138 Συγκεκριμένα, κατά πάγια νομολογία, το γεγονός ότι η Επιτροπή δεν διαπίστωσε ότι ένας επιχειρηματίας που βρισκόταν σε παρεμφερή προς τον προσφεύγοντα κατάσταση τέλεσε παράβαση δεν μπορεί, εν πάση περιπτώσει, να εξαλείψει τη διαπίστωση της τελέσεως παραβάσεως εκ μέρους του προσφεύγοντος αυτού, εφόσον η τέλεση της παραβάσεως αυτής έχει αποδειχθεί προσηκόντως (απόφαση του Δικαστηρίου της 31ης Μαρτίου 1993, C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 και C-125/85 έως C-129/85, Ahlström Osakeyhtiö κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1993, σ. I-1307, σκέψη 146).

139 Από την ως άνω νομολογία προκύπτει ότι η Επιτροπή δικαιούται να απευθύνει, σε κάθε επιχείρηση για την οποία έχει αποδειχθεί ότι τέλεσε παράβαση, απόφαση με την οποία διαπιστώνεται η τέλεση της παραβάσεως αυτής και επιβάλλεται κύρωση στην εν λόγω επιχείρηση. Επιχειρήματα αντλούμενα από σύγκριση της καταστάσεως του αποδέκτη μιας τέτοιας αποφάσεως με την κατάσταση άλλων επιχειρήσεων (ανεξαρτήτως του αν αυτές είναι αποδέκτριες της ίδιας αποφάσεως) δεν μπορούν σε καμία περίπτωση να θέσουν εν αμφιβόλω τη νομιμότητα της αποφάσεως καθόσον αυτή διαπιστώνει την τέλεση παραβάσεως και επιβάλλει κυρώσεις για παράβαση της οποίας η τέλεση έχει όντως αποδειχθεί. Επομένως, τέτοια επιχειρήματα είναι αλυσιτελή όσον αφορά την επιλογή της ÖVAG και της NÖ-Hypo ως αποδεκτριών της αποφάσεως.

β) Επί του προσδιορισμού των σημαντικότερων κύκλων διαβουλεύσεων

Επί της αιτιολογίας

140 Η αιτιολογική σκέψη 470 της προσβαλλομένης αποφάσεως, που μνημονεύθηκε στη σκέψη 134 ανωτέρω, προσδιορίζει ως «σημαντικότερους κύκλους διαβουλεύσεων» τους κύκλους διαβουλεύσεων με θέμα τα επιτόκια χορηγήσεων ή/και καταθέσεων της Βιέννης και σε ομοσπονδιακό επίπεδο (συμπεριλαμβανομένων των κύκλων διαβουλεύσεων με θέμα τη δανειοδότηση του ιδιωτικού τομέα και των ελευθέρων επαγγελματιών), τους κύκλους διαβουλεύσεων «Minilombard» και τους κύκλους διαβουλεύσεων των ελεγκτών.

141 Οι επιμέρους κύκλοι διαβουλεύσεων περιγράφονται στην αιτιολογική σκέψη 51 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η οποία αναφέρει σαφώς, σε σχέση με τους περισσότερους από τους προαναφερθέντες κύκλους διαβουλεύσεων, για ποιον λόγο προσδίδεται σε αυτούς ιδιαίτερη σπουδαιότητα. Βεβαίως, η σπουδαιότητα του κύκλου διαβουλεύσεων «Minilombard» δεν μνημονεύεται ρητώς στην ως άνω αιτιολογική σκέψη. Ωστόσο, όπως ορθώς επισημαίνει η Επιτροπή, είναι αυτονόητο ότι ένας κύκλος διαβουλεύσεων αφιερωμένος στα επιτόκια των δανείων που χορηγούνται στους εμπορικούς πελάτες είναι ιδιαιτέρως σημαντικός. Η σπουδαιότητα αυτή έπρεπε να είναι προφανής για τις αποδέκτριες της προσβαλλομένης αποφάσεως τράπεζες.

142 Δεδομένου ότι η Επιτροπή εξέθεσε τους λόγους για τους οποίους χαρακτήρισε ορισμένους κύκλους διαβουλεύσεων ως ιδιαιτέρως σημαντικούς, δεν ήταν υποχρεωμένη να εξηγήσει, εξάλλου, για ποιον λόγο δεν προσέδωσε την ίδια σπουδαιότητα σε άλλους κύκλους διαβουλεύσεων.

143 Επομένως, η αιτίαση που αντλείται από ανεπαρκή αιτιολογία της επιλογής των «σημαντικότερων κύκλων διαβουλεύσεων» είναι αβάσιμη.

Επί της εκτιμήσεως της σπουδαιότητας των κύκλων διαβουλεύσεων και επί του «περιορισμένου κύκλου τραπεζών»

144 Ενόψει ενός τόσο περίπλοκου δικτύου συμφωνιών, όπως είναι το επίμαχο εν προκειμένω, η Επιτροπή διέθετε περιθώριο εκτιμήσεως προκειμένου να προσδιορίσει, μεταξύ των διαφόρων συνεννοήσεων, εκείνες που θεωρούσε ως ιδιαιτέρως σημαντικές, λαμβανομένου υπόψη ότι η επιλογή αυτή μπορούσε να αποτελέσει αντικείμενο μόνον περιορισμένου δικαστικού ελέγχου. Συναφώς, η Επιτροπή μπορούσε, χωρίς να υποπέσει σε πρόδηλη πλάνη, να προσδώσει μεγαλύτερη σπουδαιότητα στους κύκλους διαβουλεύσεων γενικού περιεχομένου της Βιέννης παρά στις περιφερειακές ή εξειδικευμένες συνεννοήσεις, λαμβανομένου υπόψη ότι οι πρώτες μπορούσαν να επηρεάσουν τις τελευταίες. Το γεγονός ότι στους ως άνω κύκλους διαβουλεύσεων, οι οποίοι χαρακτηρίσθηκαν ως ιδιαιτέρως σημαντικοί από την Επιτροπή, συμμετείχαν εντονότερα οι εγκατεστημένες στη Βιέννη τράπεζες

παρά οι εγκατεστημένες σε άλλες πόλεις ή περιφέρειες τράπεζες δεν είναι ικανό να αναιρέσει το συμπέρασμα ότι η επιλογή στην οποία προέβη η Επιτροπή ήταν σύννομη.

145 Η Επιτροπή δεν υπερέβη ούτε τα όρια του περιθωρίου εκτιμήσεώς της ως εκ του ότι αρνήθηκε να συμπεριλάβει, μεταξύ των σημαντικότερων κύκλων διαβουλεύσεων, έναν «περιορισμένο κύκλο τραπεζών», εντός του οποίου οι μεγαλύτερες τράπεζες προέβαιναν σε συνεννοήσεις πριν από τους κύκλους διαβουλεύσεων. Εξάλλου, η ÖVAG και η NÖ-Hypo δεν μπορούν να επικαλεσθούν την κατάσταση άλλων επιχειρήσεων, που συμμετείχαν στην παράβαση, για να αμφισβητήσουν το ότι περιελήφθησαν οι ίδιες μεταξύ των αποδεκτών της προσβαλλομένης αποφάσεως.

γ) Επί της συχνότητας της συμμετοχής της ÖVAG και της NÖ-Hypo στους σημαντικότερους κύκλους διαβουλεύσεων

146 Όσον αφορά τη συχνότητα της συμμετοχής της ÖVAG και της NÖ-Hypo στους κύκλους διαβουλεύσεων, από έναν πίνακα που προσκόμισε η Επιτροπή σε παράρτημα του υπομνήματός της αντικρούσεως, του οποίου το περιεχόμενο δεν αμφισβητείται, προκύπτει ότι τα δύο ιδρύματα συμμετείχαν σε όλους τους σημαντικούς κύκλους διαβουλεύσεων. Βεβαίως, η συμμετοχή της NÖ-Hypo στον κύκλο διαβουλεύσεων «Minilombard» (σε 3 από τις 21 συσκέψεις) και στον κύκλο διαβουλεύσεων των ελεγκτών (σε 1 σύσκεψη από τις 40) φαίνεται ελάχιστα σημαντική. Αντιθέτως, η NÖ-Hypo συμμετείχε σε 14 συσκέψεις των ομοσπονδιακών κύκλων διαβουλεύσεων, επί συνόλου 15 συσκέψεων, και σε 32 κύκλους διαβουλεύσεων της Βιέννης, επί συνόλου 50 κύκλων διαβουλεύσεων. Όσον αφορά την ÖVAG, από τον ως άνω πίνακα προκύπτει ότι αυτή ήταν παρούσα σε όλες τις συσκέψεις των ομοσπονδιακών κύκλων διαβουλεύσεων, σε 42 συσκέψεις των κύκλων διαβουλεύσεων της Βιέννης, επί συνόλου 50 κύκλων διαβουλεύσεων, σε 17 συσκέψεις του κύκλου διαβουλεύσεων «Minilombard», επί συνόλου 21 συσκέψεων, και σε 14 συσκέψεις του κύκλου διαβουλεύσεων των ελεγκτών, επί συνόλου 40 συσκέψεων. Επομένως, η αιτίαση ότι η Επιτροπή δεν έλαβε υπόψη τη συχνότητα της συμμετοχής της ÖVAG και της NÖ-Hypo στους σημαντικότερους κύκλους διαβουλεύσεων πρέπει να απορριφθεί.

δ) Συμπέρασμα

147 Από τις ανωτέρω σκέψεις προκύπτει ότι πρέπει να απορριφθούν οι αιτιάσεις που προέβαλαν η ÖVAG και η NÖ-Hypo ως προς την επιλογή των αποδεκτών της προσβαλλομένης αποφάσεως.

Δ — Επί της διεξαγωγής των αποδείξεων βάσει εγγράφων που χρονολογούνται από το έτος 1994 (υπόθεση Τ-271/02)

1. Επιχειρήματα των διαδίκων

148 Η ÖVAG και η NÖ-Hypo προσάπτουν στην Επιτροπή ότι παρέβη την υποχρέωση αιτιολογήσεως ως εκ του ότι στήριξε ορισμένες σημαντικές διαπιστώσεις σε έγγραφα προγενέστερα της περιόδου για την οποία διαπιστώθηκε η παράβαση. Επιπλέον, ισχυρίζονται ότι η χρήση των εν λόγω εγγράφων επηρέασε την απόφαση επί των προστίμων.

149 Η Επιτροπή αναγνωρίζει ότι αναφέρθηκε σε έγγραφα του 1994 για να περιγράψει το συνολικό πλαίσιο της συμπράξεως. Ωστόσο, ισχυρίζεται ότι οι διαπιστώσεις της σχετικά με τις παραβάσεις στηρίζονται σε έγγραφα που χρονολογούνται από το 1995.

2. Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

150 Η υποχρέωση αιτιολογήσεως δεν μπορεί να παραβιασθεί εκ της χρήσεως εγγράφων προγενεστέρων της περιόδου την οποία αφορά η προσβαλλόμενη απόφαση. Συγκεκριμένα, είναι σύννομο το να περιγράφει η Επιτροπή, σε μια απόφαση περί επιβολής προστίμων, το ευρύτερο πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η παραβατική συμπεριφορά.

151 Εξάλλου, η ÖVAG και η NÖ-Hypo ισχυρίζονται ότι δεν αμφισβητούν το περιεχόμενο της ανακοινώσεως των αιτιάσεων. Οι εν λόγω επιχειρήσεις δεν αμφισβητούν ούτε την ακρίβεια των συγκεκριμένων διαπιστώσεων που περιέχονται στην προσβαλλόμενη απόφαση για τον λόγο ότι αυτές δεν στηρίζονταν σε αποδείξεις χρονολογούμενες από την κρίσιμη περίοδο.

152 Υπό τις συνθήκες αυτές, η αναφορά, εντός της προσβαλλομένης αποφάσεως, σε έγγραφα προγενέστερα της περιόδου για την οποία διαπιστώθηκε η παράβαση δεν επηρεάζει το κύρος της προσβαλλομένης αποφάσεως.

Ε — *Επί των λόγων ακυρώσεως που αντλούνται από την έλλειψη αποτελεσμάτων των κύκλων διαβουλεύσεων επί των συναλλαγών*

1. Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

153 Όλες οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται ότι οι κύκλοι διαβουλεύσεων του «ομίλου Lombard» δεν εμπίπτουν στην απαγόρευση του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ, διότι δεν ήσαν ικανοί να επηρεάσουν το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο.

154 Με την προσβαλλόμενη απόφαση, η Επιτροπή εκτίμησε την ικανότητα επηρεασμού του μεταξύ κρατών μελών εμπορίου σφαιρικά, για τους κύκλους διαβουλεύσεων εξεταζόμενους στο σύνολό τους. Το αποτέλεσμα της συνολικής αυτής εξετάσεως, που εκτίθεται στις αιτιολογικές σκέψεις 442, 451 και 469 της προσβαλλομένης αποφάσεως, μπορεί να συνοψισθεί ως εξής:

— το δίκτυο του «ομίλου Lombard» απαρτιζόταν από πολυάριθμους και στενά διασυνδεδεμένους μεταξύ τους κύκλους διαβουλεύσεων και εκτεινόταν σε ολόκληρη την επικράτεια της Αυστρίας·

— το εν λόγω δίκτυο περιελάμβανε όλα σχεδόν τα αυστριακά πιστωτικά ιδρύματα·

— το δίκτυο αυτό κάλυπτε το σύνολο των τραπεζικών προϊόντων και υπηρεσιών που προσφέρονται στην Αυστρία·

— οι κύκλοι διαβουλεύσεων είχαν ως αδιαμφισβήτητο σκοπό τον περιορισμό του ανταγωνισμού·

— η σύμπραξη μετέβαλε τους όρους του ανταγωνισμού σε ολόκληρη την Αυστρία·

— επομένως, η σύμπραξη μπορούσε να έχει αποτελέσματα, από την άποψη της ζητήσεως, στη συμπεριφορά των επιχειρήσεων και των καταναλωτών, η οποία συνδέεται άμεσα ή έμμεσα με τις διασυνοριακές συναλλαγές·

— επίσης, η σύμπραξη μπορούσε να επηρεάσει τις αποφάσεις σχετικά με την είσοδο στην αγορά αλλοδαπών τραπεζών·

— ως εκ τούτου, η σύμπραξη μπορούσε να επηρεάσει αισθητά το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο.

Το ως άνω συμπέρασμα καθίσταται φανερό, στις αιτιολογικές σκέψεις 454 έως 465, με μια σειρά παραδειγμάτων που αφορούν, αφενός, τη ζήτηση και, αφετέρου, την προσφορά.

155 Οι προσφεύγουσες αμφισβητούν την εκτίμηση αυτή. Πρώτον, προβάλλουν ορισμένες γενικές σκέψεις σχετικά με την ερμηνεία του κριτηρίου του διασυνοριακού χαρακτήρα και την εφαρμογή του εν προκειμένω, υποστηρίζοντας, ιδίως, ότι η ικανότητα των επιμέρους κύκλων διαβουλεύσεων να επηρεάσουν το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο έπρεπε να εξετασθεί χωριστά για καθεμία από αυτές. Δεύτερον, οι προσφεύγουσες αμφισβητούν τα παραδείγματα ενός δυνητικού επηρεασμού του μεταξύ κρατών μελών εμπορίου, τα οποία παρέσχε η Επιτροπή στις αιτιολογικές σκέψεις 454 έως 465 της προσβαλλομένης αποφάσεως. Τρίτον, η RLB επικαλείται την ιδιαίτερη κατάσταση της RBW.

2. Επί της ερμηνείας του κριτηρίου της ικανότητας επηρεασμού του μεταξύ κρατών μελών εμπορίου και της εφαρμογής του εν προκειμένω

α) Επιχειρήματα των διαδίκων

156 Οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται ότι οι συμφωνίες του «ομίλου Lombard» συνιστούσαν μια αμιγώς εθνική σύμπραξη, καθόσον σε αυτή συμμετείχαν μόνον αυστριακά πιστωτικά ιδρύματα και η εν λόγω σύμπραξη είχε ως αντικείμενο μόνον την παροχή υπηρεσιών στην εγχώρια αυστριακή αγορά, και μάλιστα στις περιφερειακές ή τοπικές αγορές.

157 Η RLB επικαλείται την αρχή της επικουρικότητας που διατυπώνεται στο άρθρο 5 ΕΚ και η οποία αντιτίθεται, κατά την RLB, στην ευρεία ερμηνεία της προϋποθέσεως του διακρατικού αποτελέσματος του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ. Επισημαίνει ότι ο σκοπός της διατηρήσεως του ανόθευτου ανταγωνισμού μπορεί να έλθει σε σύγκρουση με άλλους σκοπούς οικονομικής πολιτικής, όπως είναι εκείνος της νομισματικής σταθερότητας, λαμβανομένου υπόψη ότι η λύση των ως άνω συγκρούσεων είναι, εν τέλει, πολιτικής φύσεως. Η RLB υπενθυμίζει ότι η Επιτροπή θεωρούσε, τουλάχιστον έως το 1986, τις συμφωνίες μεταξύ τραπεζών που αφορούσαν μόνον τα επιτόκια και οι οποίες είχαν επιτραπεί ή εγκριθεί από τις εθνικές αρχές ως σύννομο μέσον της νομισματικής πολιτικής των κρατών μελών. Η RLB, επικαλούμενη τη συμμετοχή της OeNB στους εν λόγω κύκλους διαβουλεύ-

σεων, ισχυρίζεται ότι δεν απόκειται στην Επιτροπή να επιβάλει τη σημερινή άποψή της ως προς τη σχέση μεταξύ της πολιτικής ανταγωνισμού και της νομισματικής πολιτικής στη θέση της απόψεως της αυστριακής εποπτεύουσας αρχής των τραπεζών, σε μια υπόθεση της οποίας τα αποτελέσματα γίνονται αισθητά μόνο στην αυστριακή επικράτεια.

158 Όλες οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται ότι η ικανότητα των επιμέρους κύκλων διαβουλεύσεων να επηρεάσουν το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο πρέπει να εκτιμηθεί χωριστά για καθεμία από αυτές. Προς στήριξη του ισχυρισμού τους ότι δεν υφίσταται σύνδεσμος μεταξύ των κύκλων διαβουλεύσεων που να δικαιολογεί μια συνολική εκτίμηση των αποτελεσμάτων τους, προβάλλουν, αφενός, ότι ο χαρακτηρισμός των κύκλων διαβουλεύσεων ως ενιαίας συνολικής συμπράξεως είναι εσφαλμένος και, αφετέρου, ότι οι τραπεζικές υπηρεσίες τις οποίες αφορούν οι κύκλοι διαβουλεύσεων εμπίπτουν σε διαφορετικές αγορές. Η RZB, η ÖVAG και η NÖ-Hypo ισχυρίζονται ότι, αν καμία από τις συμφωνίες, εξεταζόμενη μεμονωμένα, δεν είναι ικανή να παραγάγει διακρατικά αποτελέσματα, ο διασυνοριακός χαρακτήρας του συνόλου των συμφωνιών δεν μπορεί να απορρέει από συνολική εξέταση. Η BAWAG, η RLB, η PSK και η Erste υπογραμμίζουν ότι δεν είναι δυνατόν να συναχθεί από τον διασυνοριακό χαρακτήρα των υπηρεσιών τις οποίες αφορούν ορισμένοι κύκλοι διαβουλεύσεων η ύπαρξη ενός τέτοιου αποτελέσματος του συνόλου των συμφωνιών. Τέλος, η RLB είναι της γνώμης ότι μια χωριστή εξέταση είναι επιβεβλημένη όσον αφορά τα πολυμερή διατραπεζικά τιμολόγια που αποτελούν αντικείμενο επεξεργασίας στο πλαίσιο των κύκλων διαβουλεύσεων σχετικά με τις πληρωμές, διότι οι σχετικές συμφωνίες ενδέχεται να τύχουν απαλλαγής δυνάμει του άρθρου 81, παράγραφος 3, ΕΚ.

159 Οι προσφεύγουσες είναι της γνώμης ότι δεν μπορεί να υποστηριχθεί, κατά γενικό τρόπο, ότι μια σύμπραξη που εκτείνεται στο σύνολο της επικράτειας ενός κράτους μέλους είναι ικανή, ως εκ της φύσεώς της, να επηρεάσει αισθητά το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο. Οι προσφεύγουσες συνάγουν από τη νομολογία (απόφαση του Δικαστηρίου της 21ης Ιανουαρίου 1999, C-215/96 και C-216/96, Bagnasco κ.λπ., Συλλογή 1999, σ. I-135) και από την αφορώσα τη λήψη αποφάσεων πρακτική της Επιτροπής [απόφαση 1999/687/ΕΚ της Επιτροπής, της 8ης Σεπτεμβρίου 1999, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 81 της Συνθήκης ΕΚ (IV/34.010 Nederlandse Vereniging van Banken [συμφωνία GSA του 1991], IV/33.793 Nederlandse Postorderbond, IV/34.234 Verenigde Nederlandse Uitgeversbedrijven και IV/34.888 Nederlandse Organisatie van Tijdschriften Uitgevers/Nederlandse Christelijke Radio Vereniging) (ΕΕ L 271, σ. 28, στο εξής: απόφαση περί ολλανδικών τραπεζών II)], ότι τούτο ισχύει, ειδικότερα, για τις συμφωνίες μεταξύ πιστωτικών ιδρυμάτων. Κατά τις προσφεύγουσες, είναι αναγκαία η συνδρομή συμπληρωματικών περιστάσεων (οι οποίες δεν συντρέχουν εν προκειμένω), πέραν της εδαφικής

επεκτάσεως, για να καταστεί δυνατή η διαπίστωση του διασυνοριακού χαρακτήρα μιας «εθνικής» συμπράξεως. Σύμφωνα με ένα μέρος των προσφευγουσών, είναι απαραίτητο, προς τούτο, να έχει η σύμπραξη αποτελέσματα στεγανοποιήσεως της αγοράς.

160 Συναφώς, οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται ότι κανένα μέτρο αποσκοπούν στον αποκλεισμό των αλλοδαπών ανταγωνιστών από την αυστριακή αγορά δεν ελήφθη ούτε σχεδιάσθηκε η λήψη τέτοιου μέτρου. Αφενός, ισχυρίζονται ότι τέτοια μέτρα δεν ήσαν αναγκαία, διότι οι τραπεζικές υπηρεσίες τις οποίες αφορούσαν οι σημαντικότερες συμφωνίες (καταθέσεις ταμιευτηρίου και δάνεια προς ιδιώτες και προς μικρές επιχειρήσεις) ουδόλως ήσαν ενδιαφέρουσες για τις αλλοδαπές τράπεζες. Κατά τις προσφεύγουσες, τούτο ίσχυε, πρώτον, διότι οι φραγμοί της προσβάσεως στην αγορά ήσαν υψηλοί (ιδίως η προτίμηση της πελατείας για τις τοπικές τράπεζες, τα γλωσσικά προβλήματα και η ανάγκη υπάρξεως σημαντικού δικτύου υποκαταστημάτων), δεύτερον, διότι οι εν λόγω παροχές υπηρεσιών δεν απέφεραν ενδιαφέροντα κέρδη και, τρίτον, διότι η αγορά των υπηρεσιών αυτών στην Αυστρία ήταν κορεσμένη. Αφετέρου, οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται ότι υπήρχαν αλλοδαπές τράπεζες στην αυστριακή αγορά.

161 Η Επιτροπή αμφισβητεί τα ως άνω επιχειρήματα.

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

Επί των αρχών που διέπουν την εκτίμηση της ικανότητας επηρεασμού του μεταξύ κρατών μελών εμπορίου

162 Η σχετική με τις επιπτώσεις επί του μεταξύ κρατών μελών εμπορίου προϋπόθεση, η οποία περιέχεται στο άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ, αποσκοπεί στον καθορισμό, σε θέματα ρυθμίσεως του ανταγωνισμού, του πεδίου εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου έναντι του δικαίου των κρατών μελών. Ως εκ τούτου, στο πεδίο εφαρμογής

του κοινοτικού δικαίου εμπίπτει κάθε σύμπραξη και κάθε πρακτική δυναμένη να θίξει την ελευθερία του μεταξύ κρατών μελών εμπορίου κατά τρόπον ώστε να καταστρατηγήσει την επίτευξη των στόχων της ενιαίας αγοράς μεταξύ των κρατών μελών, ιδίως στεγανοποιώντας τις εθνικές αγορές ή μεταβάλλοντας τη διάρθρωση του ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς. Αντιθέτως, εκδηλώσεις συμπεριφοράς των οποίων τα αποτελέσματα εντοπίζονται στο εσωτερικό του εδάφους ενός και μόνον κράτους μέλους εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της εθνικής έννομης τάξης (απόφαση του Δικαστηρίου της 31ης Μαΐου 1979, 22/78, Hugin κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1979/I, σ. 951, σκέψη 17).

163 Κατά πάγια νομολογία, συμφωνία μεταξύ επιχειρήσεων, για να μπορεί να επηρεάσει το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο, πρέπει, βάσει ενός συνόλου αντικειμενικών νομικών ή πραγματικών στοιχείων, να επιτρέπει να συναχθεί με αρκετή βεβαιότητα ότι μπορεί να ασκήσει επιρροή, άμεση ή έμμεση, πραγματική ή δυνητική, επί των εμπορικών ρευμάτων μεταξύ κρατών μελών, κατά τρόπο που θα μπορούσε να βλάψει την επίτευξη των στόχων μιας ενιαίας αγοράς μεταξύ κρατών (απόφαση του Δικαστηρίου της 11ης Ιουλίου 1985, 42/84, Remia κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1985, σ. 2545, σκέψη 22). Έτσι, ο επηρεασμός του ενδοκοινοτικού εμπορίου προκύπτει εν γένει από τη συνδρομή πολλών παραγόντων, οι οποίοι, εξεταζόμενοι μεμονωμένα, δεν θα ήσαν κατ' ανάγκην αποφασιστικοί (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 15ης Δεκεμβρίου 1994, C-250/92, DLG, Συλλογή 1994, σ. I-5641, σκέψη 54· Bagnasco κ.λπ., σκέψη 159 ανωτέρω, σκέψη 47, και της 29ης Απριλίου 2004, C-359/01 P, British Sugar κατά Επιτροπής, Συλλογή 2004, σ. I-4933, σκέψη 27).

164 Συναφώς, ελάχιστη σημασία έχει το αν η επιρροή μιας συμπράξεως επί του εμπορίου είναι δυσμενής, ουδέτερη ή ευνοϊκή. Συγκεκριμένα, ένας περιορισμός του ανταγωνισμού είναι ικανός να επηρεάσει το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο όταν μπορεί να παρεκτρέψει τα εμπορικά ρεύματα από τον προσανατολισμό που θα είχαν άλλως λάβει (απόφαση του Δικαστηρίου της 29ης Οκτωβρίου 1980, 209/78 έως 215/78 και 218/78, Van Landewyck κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1980/III, σ. 207, σκέψη 172). Επομένως, ο ισχυρισμός που προέβαλαν ορισμένες από τις προσφεύγουσες εν προκειμένω, σύμφωνα με τον οποίο μόνον τα αποτελέσματα της στεγανοποιήσεως των αγορών μπορούν να ληφθούν υπόψη για να συναχθεί η ύπαρξη της ικανότητας της συμπράξεως να επηρεάσει το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο, πρέπει να απορριφθεί.

165 Η ως άνω ευρεία ερμηνεία του κριτηρίου της ικανότητας επηρεασμού του μεταξύ κρατών μελών εμπορίου δεν είναι αντίθετη προς την αρχή της επικουρικότητας, την οποία επικαλέσθηκε η RLB. Συγκεκριμένα, όπως ορθώς επισημαίνει η Επιτροπή, η Συνθήκη προβλέπει ότι οι ενδεχόμενες συγκρούσεις μεταξύ της διατηρήσεως ενός ανόθευτου ανταγωνισμού και άλλων θεμιτών σκοπών οικονομικής πολιτικής επιλύονται διά της εφαρμογής του άρθρου 81, παράγραφος 3, ΕΚ. Επομένως, η διάταξη αυτή μπορεί να θεωρηθεί ως ειδική διάταξη που θέτει σε εφαρμογή την αρχή της επικουρικότητας στον τομέα των συμπράξεων. Κατά συνέπεια, δεν είναι δυνατό να γίνει επίκληση της εν λόγω αρχής για να περιορισθεί το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 81 ΕΚ (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση του Πρωτοδικείου της 23ης Οκτωβρίου 2003, Τ-65/98, Van den Bergh Foods κατά Επιτροπής, Συλλογή 2003, σ. II-4653, σκέψη 197).

166 Εν συνεχεία, πρέπει να υπογραμμισθεί ότι η ικανότητα μιας συμπράξεως να επηρεάσει το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο, ήτοι το δυνητικό αποτέλεσμά της, αρκεί για να υπαχθεί η εν λόγω σύμπραξη στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 81 ΕΚ και ότι δεν είναι αναγκαίο να αποδειχθεί η ύπαρξη πραγματικών επιπτώσεων επί των συναλλαγών (απόφαση Bagnasco κ.λπ., σκέψη 159 ανωτέρω, σκέψη 48, και απόφαση του Δικαστηρίου της 17ης Ιουλίου 1997, C-219/95 P, Ferriere Nord κατά Επιτροπής, Συλλογή 1997, σ. I-4411, σκέψη 19). Το γεγονός ότι πρόκειται, στη συγκεκριμένη περίπτωση, για μια εκ των υστέρων εκτίμηση παρελθούσας παραβάσεως δεν είναι ικανό να τροποποιήσει το ως άνω κριτήριο, λαμβανομένου υπόψη ότι ένα δυνητικό αποτέλεσμα της συμπράξεως επί των συναλλαγών είναι επίσης επαρκές στην περίπτωση αυτή. Κατά συνέπεια, πρέπει να απορριφθούν τα επιχειρήματα που προέβαλαν η Erste, η ÖVAG και η NÖ-Hypo, σύμφωνα με τα οποία η προβαλλομένη έλλειψη αποτελεσμάτων των συμφωνιών επί της αγοράς έπρεπε να ληφθεί υπόψη ως ένδειξη της ανικανότητας των τελευταίων να επηρεάσουν το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο.

167 Ωστόσο, είναι αναγκαίο το δυνητικό αποτέλεσμα της συμπράξεως επί του διακρατικού εμπορίου να είναι αισθητό, ή, με άλλα λόγια, να μην είναι επουσιώδες (απόφαση του Δικαστηρίου της 28ης Απριλίου 1998, C-306/96, Javico, Συλλογή 1998, σ. I-1983, σκέψεις 12 έως 17· απόφαση του Πρωτοδικείου της 19ης Μαρτίου 2003, Τ-213/00, CMA CGM κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2003, σ. II-913, στο εξής: απόφαση FETTCSA, σκέψη 207).

Επί της συνολικής εξετάσεως του διασυνοριακού αποτελέσματος των κύκλων διαβουλεύσεων

168 Όσον αφορά το ζήτημα αν η Επιτροπή εδικαιούτο να αξιολογήσει την ως άνω δυνητική επιρροή, εν προκειμένω, σφαιρικά για το σύνολο των συνεννοήσεων που έλαβαν χώρα στο πλαίσιο των κύκλων διαβουλεύσεων του «δικτύου Lombard», από τη νομολογία προκύπτει ότι τα αποτελέσματα, επί του μεταξύ κρατών μελών εμπορίου, των συμφωνιών μεταξύ των οποίων υφίσταται άμεσος σύνδεσμος και οι οποίες αποτελούν αναπόσπαστο μέρος ενός συνόλου πρέπει να εξετάζονται από κοινού, ενώ συμφωνίες μεταξύ των οποίων δεν υφίσταται άμεσος σύνδεσμος και οι οποίες αφορούν διαφορετικές δραστηριότητες πρέπει να αποτελούν αντικείμενο χωριστής εξετάσεως (απόφαση του Πρωτοδικείου της 14ης Μαΐου 1997, Τ-77/94, VGB κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1997, σ. II-759, σκέψεις 126, 142 και 143).

169 Σε αντίθεση με ό,τι υποστηρίζουν η ÖVAG και η NÖ-Hypo, δεν ασκεί αποφασιστική επιρροή, συναφώς, το ζήτημα αν πρόκειται για ομοιόμορφους συμβατικούς διακανονισμούς, που αφορούν απλά προϊόντα του ιδίου είδους και των οποίων η σπουδαιότητα για το διακρατικό εμπόριο είναι προφανής.

170 Συγκεκριμένα, ένας σύνδεσμος, ο οποίος δικαιολογεί και καθιστά αναγκαία μια συνολική εξέταση της ικανότητας επηρεασμού του μεταξύ κρατών μελών εμπορίου, υφίσταται, ιδίως, μεταξύ συμφωνιών ή άλλων εκδηλώσεων συμπεριφοράς που εμπίπτουν σε μια ενιαία παράβαση. Πάντως, όπως προκύπτει από τις σκέψεις 111 έως 125 της παρούσας αποφάσεως, η Επιτροπή μπορούσε νομίμως να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι οι συνεννοήσεις στο πλαίσιο των διαφόρων κύκλων διαβουλεύσεων του «ομίλου Lombard» αποτελούσαν μέρος μιας ενιαίας παραβάσεως λόγω του ότι εντάσσονταν σε ένα συνολικό σχέδιο που αποσκοπούσε στη νόθευση του ανταγωνισμού.

171 Οι προσφεύγουσες δεν μπορούν να συναγάγουν από το γεγονός ότι, με την απόφαση Bagnasco κ.λπ., σκέψη 159 ανωτέρω, το Δικαστήριο προέβη σε χωριστή εξέταση των ρητρών που αφορούν δύο διαφορετικές τραπεζικές συναλλαγές, οι οποίες περιέχονται στους ενοποιημένους τραπεζικούς όρους που εφαρμόζονται από τα μέλη της ένωσης ιταλικών τραπεζών, ένα γενικό κανόνα, που απαγορεύει μια συνολική εξέταση της ικανότητας των επίμαχων εν προκειμένω συμφωνιών να επηρεάσουν το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο. Συγκεκριμένα, στην υπόθεση επί της

οποίας εκδόθηκε η απόφαση Bagnasco κ.λπ., σκέψη 159 ανωτέρω, το Δικαστήριο εκλήθη να αποφανθεί, προδικαστικώς, επί του συμβατού των εν λόγω ρητρών με το άρθρο 85 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρο 81 ΕΚ). Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι, για μία από τις σχετικές συναλλαγές, οι ενοποιημένοι τραπεζικοί όροι δεν είχαν ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα τον περιορισμό του ανταγωνισμού, ενώ οι ρήτρες που αφορούσαν την άλλη συναλλαγή δεν ήσαν ικανές να επηρεάσουν το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο. Επομένως, στην ως άνω υπόθεση, δεν είχε ανακύψει το ζήτημα της διεξαγωγής συνολικής εξετάσεως των διασυνοριακών αποτελεσμάτων των τραπεζικών όρων, των οποίων οι εν λόγω ρήτρες αποτελούσαν μέρος.

172 Όσον αφορά το επιχείρημα που προέβαλαν οι BA-CA, BAWAG, PSK, Erste, ÖVAG και NÖ-Hypo, σύμφωνα με το οποίο η Επιτροπή δεν έλαβε υπόψη το γεγονός ότι τα διάφορα τραπεζικά προϊόντα που αφορούν οι κύκλοι διαβουλεύσεων υπάγονταν σε χωριστές αγορές και ότι η ικανότητα επηρεασμού του μεταξύ κρατών μελών εμπορίου έπρεπε να εξετασθεί χωριστά σε σχέση με καθεμία από τις εν λόγω αγορές, πρέπει να υπομνησθεί, εκ προοιμίου, ότι ο ορισμός της σχετικής αγοράς δεν διαδραματίζει τον ίδιο ρόλο ανάλογα με το αν πρόκειται να εφαρμοσθεί το άρθρο 81 ΕΚ ή το άρθρο 82 ΕΚ. Συγκεκριμένα, στο πλαίσιο της εφαρμογής του άρθρου 81 ΕΚ, σκοπός του ορισμού της σχετικής αγοράς είναι να εξακριβωθεί αν η επίμαχη συμφωνία, η απόφαση ενώσεως επιχειρήσεων ή η εναρμονισμένη πρακτική μπορεί να επηρεάσει το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο και έχει ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα την παρακώλυση, τον περιορισμό ή τη νόθευση των όρων του ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο, στο πλαίσιο της εφαρμογής του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ, οι αιτιάσεις κατά του ορισμού της αγοράς στον οποίο κατέληξε η Επιτροπή δεν μπορούν να προσλάβουν αυτοτελή διάσταση σε σχέση με τις αιτιάσεις που αφορούν τον επηρεασμό του μεταξύ κρατών μελών εμπορίου και τη βλάβη του ανταγωνισμού. Κατά συνέπεια, η αμφισβήτηση του ορισμού της σχετικής αγοράς είναι αλυσιτελής εάν η Επιτροπή ορθώς συνήγαγε, βάσει των εγγράφων που μνημονεύονται στην προσβαλλόμενη απόφαση, ότι η επίμαχη συμφωνία νόθευε τον ανταγωνισμό και ήταν ικανή να επηρεάσει αισθητά το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο (απόφαση του Πρωτοδικείου της 11ης Δεκεμβρίου 2003, Τ-61/99, Adriatica di Navigazione κατά Επιτροπής, Συλλογή 2003, σ. II-5349, σκέψη 27). Πάντως, εν προκειμένω, η αφορώσα τον ορισμό των αγορών αιτίαση αποσκοπεί στην αμφισβήτηση της μεθόδου που ακολούθησε η Επιτροπή για να αξιολογήσει τα αποτελέσματα επί των συναλλαγών, οπότε δεν μπορεί να απορριφθεί, εκ προοιμίου, ως αλυσιτελής.

173 Κατά τη νομολογία, η αγορά που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη περιλαμβάνει το σύνολο των προϊόντων τα οποία, βάσει των χαρακτηριστικών τους, είναι ιδιαιτέρως ικανά να ικανοποιήσουν διαρκείς ανάγκες και μπορούν να εναλλαγούν με άλλα προϊόντα σε μικρό βαθμό (απόφαση του Δικαστηρίου της 9ης Νοεμβρίου 1983, 322/81, Michelin κατά Επιτροπής, Συλλογή 1983, σ. 3461, σκέψη 37).

174 Εν προκειμένω, οι διάφορες τραπεζικές παροχές υπηρεσιών τις οποίες αφορούν οι συμφωνίες δεν μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο αμοιβαίας αντικαταστάσεως. Ωστόσο, η πλειονότητα των πελατών των τραπεζών γενικών εργασιών ζητεί ένα σύνολο τραπεζικών υπηρεσιών, όπως είναι οι καταθέσεις, οι πιστώσεις και οι πράξεις πληρωμών, και ο ανταγωνισμός μεταξύ των εν λόγω τραπεζών μπορεί να αφορά το σύνολο των ως άνω υπηρεσιών. Κατά συνέπεια, ένας στενός ορισμός της σχετικής αγοράς θα ήταν τεχνητός στον εν λόγω τομέα δραστηριοτήτων. Επιπλέον, μια χωριστή εξέταση δεν θα παρείχε τη δυνατότητα να γίνουν πλήρως αντιληπτά τα αποτελέσματα συμφωνιών οι οποίες, ναι μεν αφορούν διαφορετικά προϊόντα ή υπηρεσίες και διαφορετικούς πελάτες (ιδιώτες ή επιχειρήσεις), πλην όμως εμπίπτουν στον ίδιο τομέα δραστηριοτήτων. Συγκεκριμένα, ο επηρεασμός του μεταξύ κρατών μελών εμπορίου μπορεί να είναι έμμεσος και η αγορά, στην οποία αυτός μπορεί να εκδηλωθεί, δεν είναι κατ' ανάγκην ταυτόσημη με την αγορά προϊόντων ή υπηρεσιών των οποίων οι τιμές καθορίζονται από τη σύμπραξη (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 30ής Ιανουαρίου 1985, 123/83, BNIC, Συλλογή 1985, σ. 391, σκέψη 29, και Ahlström Osakeyhtiö κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 138 ανωτέρω, σκέψη 142). Πάντως, όπως ορθώς επισήμανε η Επιτροπή στις αιτιολογικές σκέψεις 456 έως 459 της προσβαλλομένης αποφάσεως, ο καθορισμός των τιμών για ένα ευρύ φάσμα προσφερομένων στους ιδιώτες και στις επιχειρήσεις τραπεζικών υπηρεσιών είναι ικανός να προκαλέσει, στο σύνολό του, επιπτώσεις σε άλλες αγορές.

175 Κατά συνέπεια, η Επιτροπή δεν ήταν υποχρεωμένη να εξετάσει χωριστά τις αγορές των διαφόρων τραπεζικών προϊόντων που αφορούν οι κύκλοι διαβουλεύσεων για την εκτίμηση των αποτελεσμάτων επί του μεταξύ κρατών μελών εμπορίου εν προκειμένω (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση του Πρωτοδικείου της 21ης Φεβρουαρίου 1995, Τ-29/92, SPO κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. II-289, σκέψεις 76 έως 83, η οποία έλαβε υπόψη ως σχετική αγορά την αγορά του κατασκευαστικού τομέα στις Κάτω Χώρες).

176 Εν συνεχεία, πρέπει να απορριφθεί ως αλυσιτελές το επιχείρημα που προέβαλε η RLB, σύμφωνα με το οποίο η ικανότητα των συμφωνιών περί διατραπεζικών τιμολογίων, που αποτέλεσαν αντικείμενο επεξεργασίας στους κύκλους διαβουλεύσεων σχετικά με τις διεθνείς πληρωμές, να επηρεάσουν το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο πρέπει να εξετασθεί χωριστά από τις άλλες συμφωνίες, διότι οι συμφωνίες αυτές ενδέχεται να τύχουν απαλλαγής βάσει του άρθρου 81, παράγραφος 3, ΕΚ. Ευθύς εξ αρχής, η RLB δεν ισχυρίζεται ότι ζητήθηκε απαλλαγή των εν λόγω συμφωνιών. Εν συνεχεία, από την απόφαση του Δικαστηρίου της 25ης Φεβρουαρίου 1986, 193/83, Windsurfing International κατά Επιτροπής (Συλλογή 1986, σ. 611, σκέψεις 96 και 97), προκύπτει ότι το γεγονός ότι ορισμένες ρήτρες μιας συμφωνίας δεν έχουν ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα τον περιορισμό του ανταγωνισμού δεν αντιτίθεται στη συνολική εξέταση της εν λόγω συμφωνίας. Κατά μείζονα λόγο, τούτο ισχύει όταν ορισμένες συμφωνίες στο πλαίσιο μιας ενιαίας συμπράξεως είναι ικανές να τύχουν απαλλαγής.

177 Συνεπώς, η Επιτροπή μπορεί να λάβει υπόψη το εν δυνάμει σωρευτικό αποτέλεσμα του συνόλου των κύκλων διαβουλεύσεων για να προσδιορίσει αν η συνολική σύμπραξη είναι ικανή να επηρεάσει το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο (απόφαση VGB κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 168 ανωτέρω, σκέψη 140). Αντιθέτως, δεν ασκεί επιρροή συναφώς το ζήτημα αν έκαστος των κύκλων διαβουλεύσεων, εξεταζόμενος μεμονωμένα, είναι ικανός να επηρεάσει το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση Windsurfing International κατά Επιτροπής, σκέψη 176 ανωτέρω, σκέψη 96). Εξ αυτού έπεται, επίσης, ότι δεν είναι αναγκαίο να αποδειχθεί ότι ο ένας ή ο άλλος εκ των διαφόρων κύκλων διαβουλεύσεων, εξεταζόμενος μεμονωμένα, είναι ικανός να επηρεάσει το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο για να καταστεί δυνατή η διαπίστωση ότι η συνολική σύμπραξη έχει την ικανότητα αυτή.

178 Κατά συνέπεια, η ικανότητα των κύκλων διαβουλεύσεων να επηρεάσουν το διακρατικό εμπόριο δεν προϋποθέτει ότι η μία ή η άλλη εκ των συνεννοήσεων είχε ως αντικείμενο παροχές υπηρεσιών που έχουν διασυνοριακό χαρακτήρα. Επομένως, είναι αλυσιτελές το επιχείρημα ότι η Επιτροπή δεν μπορεί να συναγάγει, μέσω συνολικής εξετάσεως, ότι υφίσταται διασυνοριακό αποτέλεσμα της συμπράξεως λόγω του διασυνοριακού αποτελέσματος ορισμένων ελάχιστα σημαντικών, σε σχέση με το σύνολο των συμφωνιών, κύκλων διαβουλεύσεων.

Επί της ικανότητας μιας συμπράξεως που καλύπτει το σύνολο του εδάφους κράτους μέλους να επηρεάσει το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο

179 Δεν αμφισβητείται ότι η συνολική σύμπραξη που διαπιστώθηκε από την Επιτροπή εν προκειμένω κάλυπτε το σύνολο του αυστριακού εδάφους.

180 Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου και του Πρωτοδικείου, σύμπραξη η οποία εκτείνεται στο σύνολο του εδάφους κράτους μέλους συνεπάγεται, ως εκ της φύσεώς της, την εδραίωση στεγανοποιήσεων εθνικού χαρακτήρα, εμποδίζοντας με τον τρόπο αυτό την οικονομική αλληλοδιείσδυση που επιδιώκει η Συνθήκη (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 17ης Οκτωβρίου 1972, 8/72, Vereeniging van Cementhandelaren κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1972-1973, σ. 223, σκέψη 29· Remia κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 163 ανωτέρω, σκέψη 22· της 18ης Ιουνίου 1998, C-35/96, Επιτροπή κατά Ιταλίας, Συλλογή 1998, σ. I-3851, σκέψη 48, και της 19ης Φεβρουαρίου 2002, C-309/99, Wouters κ.λπ., Συλλογή 2002, σ. I-1577, σκέψη 95· βλ., επίσης, απόφαση του Πρωτοδικείου της 6ης Ιουλίου 2000, T-62/98, Volkswagen κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. II-2707, σκέψη 179). Επιπλέον, κρίθηκε ότι ένα κρατικό μέτρο περί εγκρίσεως πίνακα αμοιβών των δικηγόρων, το οποίο εκτείνεται στο σύνολο του εδάφους του κράτους μέλους, ήταν ικανό να επηρεάσει το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο κατά την έννοια του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση του Δικαστηρίου της 19ης Φεβρουαρίου 2002, C-35/99, Arduino, Συλλογή 2002, σ. I-1529, σκέψη 33).

181 Από την ως άνω νομολογία προκύπτει ότι υπάρχει, τουλάχιστον, ισχυρό τεκμήριο ότι μια πρακτική που περιορίζει τον ανταγωνισμό και η οποία εφαρμόζεται στο σύνολο του εδάφους ενός κράτους μέλους είναι ικανή να συμβάλει στη στεγανοποίηση των αγορών και να επηρεάσει το ενδοκοινοτικό εμπόριο. Το ως άνω τεκμήριο μπορεί να ανατραπεί μόνον αν η ανάλυση των χαρακτηριστικών της συμφωνίας και του οικονομικού πλαισίου, στο οποίο εντάσσεται, αποδεικνύει το αντίθετο.

182 Συναφώς, όσον αφορά τον τραπεζικό τομέα, από την απόφαση Bagnasco κ.λπ., σκέψη 159 ανωτέρω (σκέψεις 51 έως 53), προκύπτει ότι είναι δυνατό να υφίστανται συμφωνίες που καλύπτουν το σύνολο του εδάφους ενός κράτους μέλους και οι οποίες δεν δημιουργούν αισθητό αποτέλεσμα επί του μεταξύ κρατών μελών εμπορίου. Εξάλλου, η Επιτροπή επέλεξε ανάλογη προσέγγιση στην απόφαση περί ολλανδικών τραπεζών ΙΙ (σκέψη 159 ανωτέρω, αιτιολογική σκέψη 61).

183 Ωστόσο, η περίπλοκη παράβαση που είναι επίμαχη εν προκειμένω διαφέρει από τις συμφωνίες στις οποίες αναφέρονται η δικαστική απόφαση και η διοικητική απόφαση που μνημονεύονται στην προηγούμενη σκέψη και καθεμία από τις οποίες αφορά μια ειδική τραπεζική συναλλαγή (αφενός, τη γενική εγγύηση που διασφαλίζει το άνοιγμα πιστώσεως τρεχούμενου λογαριασμού και, αφετέρου, τη διαδικασία μεταφοράς χρηματικών ποσών). Συγκεκριμένα, στις συνεννοήσεις εντός του πλαισίου του «ομίλου Lombard» είχαν εμπλακεί όχι μόνο σχεδόν όλα τα πιστωτικά ιδρύματα στην Αυστρία αλλά και ένα πολύ ευρύ φάσμα τραπεζικών προϊόντων και υπηρεσιών, ιδίως δε οι καταθέσεις και οι πιστώσεις και, ως εκ τούτου, οι εν λόγω συνεννοήσεις ήσαν ικανές να μεταβάλουν τους όρους του ανταγωνισμού στο σύνολο του ως άνω κράτους μέλους.

184 Υπό τις συνθήκες αυτές, το επιχείρημα ότι τα μέλη της συμπράξεως δεν έλαβαν μέτρα αποσκοπούντα στον αποκλεισμό των αλλοδαπών ανταγωνιστών από την αγορά δεν παρέχει τη δυνατότητα να συναχθεί ότι δεν υφίσταται διασυνοριακό αποτέλεσμα.

185 Συγκεκριμένα, το «δίκτυο Lombard» μπορεί να συνέβαλε στη διατήρηση των φραγμών για την πρόσβαση στην αγορά, τους οποίους περιέγραψαν οι προσφεύγουσες (βλ. σκέψη 160 ανωτέρω), καθόσον ενδέχεται να επέτρεψε τη διατήρηση των διαρθρώσεων της αυστριακής τραπεζικής αγοράς, των οποίων ο αναποτελεσματικός χαρακτήρας έχει αναγνωρισθεί από την BA-CA, και των αντίστοιχων συνηθειών των καταναλωτών.

186 Επομένως, οι προσφεύγουσες δεν ανέτρεψαν το τεκμήριο ότι η σύμπραξη, εξεταζόμενη στο σύνολό της και δεδομένου ότι εκτείνεται σε ολόκληρη την Αυστρία, μπορούσε να έχει αποτελέσματα στεγανοποιήσεως των αγορών και ήταν ικανή να επηρεάσει το διακρατικό εμπόριο.

γ) Συμπέρασμα

187 Δεδομένου ότι η Επιτροπή νομίμως συνήγαγε, εν προκειμένω, ότι η συνολική σύμπραξη ήταν ικανή να επηρεάσει το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο λόγω του ότι κάλυπτε το σύνολο του εδάφους ενός κράτους μέλους, οι αιτιάσεις που προέβαλαν οι προσφεύγουσες κατά των παραδειγμάτων που περιέχονται στην προσβαλλόμενη απόφαση είναι αλυσιτελείς.

3. Η ειδική περίπτωση της RLB (υπόθεση T-262/02)

α) Επιχειρήματα των διαδίκων

188 Η RLB επισημαίνει ότι η RBW, της οποίας η συμπεριφορά έχει καταλογισθεί στην RLB, δεν συμμετείχε στους περισσότερους κύκλους διαβουλεύσεων και ότι οι κύκλοι διαβουλεύσεων στους οποίους συμμετείχε δεν είχαν σχέση με τις διασυνοριακές συναλλαγές. Η RLB είναι της γνώμης ότι δεν μπορεί να προσαφθεί στην RBW ότι συμμετείχε σε μια σύμπραξη που κάλυπτε αδιακρίτως όλο το φάσμα των τραπεζικών προϊόντων και ότι η ικανότητα επηρεασμού του μεταξύ κρατών μελών εμπορίου πρέπει, ως εκ τούτου, να εξετασθεί χωριστά για τους κύκλους διαβουλεύσεων στους οποίους συμμετείχε η RBW.

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

189 Προς απόδειξη της συμμετοχής μιας επιχειρήσεως σε ενιαία συμφωνία, η Επιτροπή οφείλει να αποδείξει ότι η εν λόγω επιχείρηση επροτίθετο να συμβάλει, με τη συμπεριφορά της, στους κοινούς σκοπούς τους οποίους επιδίωκε το σύνολο των μετεχόντων και ότι είχε γνώση των συγκεκριμένων εκδηλώσεων συμπεριφοράς τις

οποίες είχαν κατά νου ή ανέπτυσσαν άλλες επιχειρήσεις επιδιώκοντας τους ίδιους σκοπούς ή ότι ηδύνατο ευλόγως να τις προβλέψει και ότι αποδεχόταν τον σχετικό κίνδυνο (αποφάσεις του Δικαστηρίου Aalborg Portland κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 111 ανωτέρω, σκέψη 83· της 8ης Ιουλίου 1999, C-49/92 P, Επιτροπή κατά Anic Partecipazioni, Συλλογή 1999, σ. I-4125, σκέψη 87, και της 28ης Ιουνίου 2005, C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P έως C-208/02 P και C-213/02 P, Dansk Rørindustri κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2005, σ. I-5425, σκέψη 145).

190 Η RLB δέχεται ότι η RBW συμμετείχε στους κύκλους διαβουλεύσεων με θέμα τα επιτόκια χορηγήσεων και καταθέσεων τόσο σε ομοσπονδιακό επίπεδο όσο και στη Βιέννη, ήτοι στους σημαντικότερους κύκλους διαβουλεύσεων που αφορούσαν τους όρους χορηγήσεων και καταθέσεων (βλ. σκέψεις 140 και 144 ανωτέρω). Η Επιτροπή διαπιστώνει, με την αιτιολογική σκέψη 51, στοιχείο β΄, της προσβαλλομένης αποφάσεως, ότι οι εν λόγω κύκλοι διαβουλεύσεων είχαν ιδιαίτερα στενές σχέσεις με τον «όμιλο Lombard», πράγμα που δεν αμφισβητεί η RLB.

191 Επομένως, η RBW δεν μπορούσε να αγνοεί ότι οι κύκλοι διαβουλεύσεων, στους οποίους συμμετείχε, αποτελούσαν μέρος ενός ευρύτερου συνόλου συμφωνιών και ότι η συμμετοχή της στις συνεννοήσεις ως προς τους όρους χορηγήσεων και καταθέσεων εντασσόταν στο πλαίσιο της επιδιώξεως των σκοπών της συνολικής συμπράξεως. Δεδομένου ότι οι κύκλοι διαβουλεύσεων με θέμα τα επιτόκια χορηγήσεων και καταθέσεων ήσαν ιδιαιτέρως σημαντικοί για τη σύμπραξη στο σύνολό της, η RBW, λόγω της συμμετοχής της στους τελευταίους, ήταν εν γνώσει των σημαντικότερων συγκεκριμένων εκδηλώσεων συμπεριφοράς τις οποίες είχαν κατά νου ή ανέπτυσσαν οι άλλες τράπεζες επιδιώκοντας τους σκοπούς της συμπράξεως, ήτοι τον συντονισμό των όρων καταθέσεων και χορηγήσεων.

192 Ειδικότερα, η RLB εμμένει στην απουσία της RBW από τους κύκλους διαβουλεύσεων που αφορούσαν τις διασυνοριακές συναλλαγές. Πάντως, το ότι μια επιχείρηση δεν έχει μετάσχει σε όλα τα συστατικά στοιχεία μιας συμπράξεως ή ότι έχει διαδραματίσει ήσσονα ρόλο σε όσες πτυχές έχει μετάσχει δεν λαμβάνεται υπόψη κατά την απόδειξη της υπάρξεως παραβάσεως εκ μέρους της επιχειρήσεως αυτής. Τα στοιχεία αυτά πρέπει να λαμβάνονται υπόψη μόνον κατά την εκτίμηση της σοβαρότητας της παραβάσεως και, ενδεχομένως, κατά την επιμέτρηση του προστίμου (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, αποφάσεις Επιτροπή κατά Anic Partecipazioni, σκέψη 189 ανωτέρω, σκέψη 90, και Aalborg Portland κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 111 ανωτέρω, σκέψη 86).

193 Ομοίως, ούτε το γεγονός ότι η RBW δεν γνώριζε, λεπτομερώς, τις συνεννοήσεις που έλαβαν χώρα στο πλαίσιο των πολυάριθμων κύκλων διαβουλεύσεων στους οποίους δεν είχε μετάσχει, ούτε το γεγονός ότι αγνοούσε την ύπαρξη ορισμένων κύκλων διαβουλεύσεων όπως εκείνων που αφορούν τις διασυνοριακές συναλλαγές, έστω και αν θεωρηθούν αποδεδειγμένα, δεν είναι ικανά να αναιρέσουν τη διαπίστωση της Επιτροπής ότι η RBW συμμετείχε στη συνολική σύμπραξη. Πάντως, λόγω της συμμετοχής της στους ομοσπονδιακούς κύκλους διαβουλεύσεων με θέμα τα επιτόκια χορηγήσεων και καταθέσεων, η RBW δεν μπορούσε να αγνοεί το γενικό περιεχόμενο και τα ουσιώδη χαρακτηριστικά της συνολικής συμπράξεως.

194 Επομένως, η Επιτροπή ορθώς κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η RBW συμμετείχε στη συνολική σύμπραξη και όχι μόνο σε ορισμένες μεμονωμένες συμφωνίες. Επομένως, η Επιτροπή ορθώς δέχθηκε ότι η συμπεριφορά της RBW εμπίπτει στο άρθρο 81 ΕΚ.

195 Επιπλέον, όπως προκύπτει από τη σκέψη 178 ανωτέρω, το γεγονός ότι η συνολική σύμπραξη αφορούσε, μεταξύ άλλων, ορισμένες διασυνοριακές συναλλαγές δεν είναι αποφασιστικό για να συναχθεί ότι η εν λόγω σύμπραξη ήταν ικανή να επηρεάσει το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο, λαμβανομένου υπόψη ότι οι συμφωνίες επί των όρων καταθέσεων και χορηγήσεων, οι οποίες βρίσκονταν στο επίκεντρο της συμπράξεως και στις οποίες συμμετείχε η RBW, ήσαν πολύ σημαντικότερες επί του ζητήματος αυτού.

196 Πρέπει να προστεθεί ότι, άπαξ και η Επιτροπή αποδείξει επαρκώς κατά νόμον ότι η παράβαση των διατάξεων του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ, στην οποία συμμετείχε μια επιχείρηση, ήταν ικανή να επηρεάσει το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο, δεν είναι αναγκαίο να αποδείξει ότι η επιμέρους συμμετοχή της εν λόγω επιχειρήσεως επηρέασε το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο (απόφαση του Πρωτοδικείου της 10ης Μαρτίου 1992, Τ-13/89, ICI κατά Επιτροπής, Συλλογή 1992, σ. II-1021, σκέψη 305).

197 Επομένως, η αιτίαση την οποία αντλεί η RLB από την περιορισμένη συμμετοχή της RBW στους κύκλους διαβουλεύσεων πρέπει να απορριφθεί.

II — *Επί των αιτημάτων περί ακυρώσεως του άρθρου 2 της προσβαλλομένης αποφάσεως (υποθέσεις Τ-259/02, Τ-264/02 και Τ-271/02)*

A — *Επιχειρήματα των προσφευγουσών*

198 Η RZB, η Erste, η ÖVAG και η NÖ-Hypo ζητούν την ακύρωση της διαταγής να τερματισθεί η παράβαση, που απευθύνθηκε στις τράπεζες με το άρθρο 2 της προσβαλλομένης αποφάσεως. Κατά τις ως άνω επιχειρήσεις, η διαταγή αυτή είναι παράνομη, διότι δεν αμφισβητείται ότι οι τράπεζες είχαν ήδη θέσει τέρμα στην παράβαση κατά την ημερομηνία διεξαγωγής των ελέγχων, τον Ιούνιο του 1998.

B — *Εκτίμηση του Πρωτοδικείου*

199 Η Επιτροπή απολαύει ευρείας εξουσίας εκτιμήσεως όταν πρόκειται να αποφασίσει αν είναι αναγκαίο, για να εκπληρώσει την αποστολή της να μεριμνά για την τήρηση των κανόνων του ανταγωνισμού, να θεσπίσει μέτρα δυνάμει του άρθρου 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 17. Κατά συνέπεια, η ύπαρξη μιας τελευταίας αμφιβολίας ως προς την πραγματική παύση μιας παραβάσεως αρκεί για να μπορέσει νομίμως η Επιτροπή να διατάξει τις επιχειρήσεις να θέσουν τέρμα στην παράβαση.

200 Επομένως, τα αιτήματα περί ακυρώσεως του άρθρου 2 της προσβαλλομένης αποφάσεως, που υποβλήθηκαν από την RZB, την Erste, την ÖVAG και την NÖ-Hypo, είναι αβάσιμα.

III — *Επί των αιτημάτων περί ακυρώσεως του άρθρου 3 της προσβαλλομένης αποφάσεως*

A — *Έλλειψη πταίσματος (υποθέσεις T-261/02 έως T-263/02, T-264/02 και T-271/02)*

1. Επιχειρήματα των διαδίκων

201 Η BAWAG, η RLB, η PSK, η Erste, η ÖVAG και η NÖ-Hypo είναι της γνώμης ότι η Επιτροπή παρέβη το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 ως εκ του ότι επέβαλε σ' αυτές πρόστιμο, διότι η παράβαση του άρθρου 81 ΕΚ που προσάπτεται σ' αυτές, έστω και αν θεωρηθεί αποδεδειγμένη, δεν διαπράχθηκε ούτε εκ προθέσεως ούτε εξ αμελείας. Οι ως άνω επιχειρήσεις υποστηρίζουν προπάντων ότι κανένα πταίσμα δεν μπορεί να τους προσαφθεί όσον αφορά την ικανότητα των συμφωνιών να επηρεάσουν το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο.

202 Η BAWAG, η PSK, η Erste, η ÖVAG και η NÖ-Hypo ισχυρίζονται ότι τα στοιχεία που προβλήθηκαν στις αιτιολογικές σκέψεις 29 έως 50 της προσβαλλομένης αποφάσεως δεν αποδεικνύουν ότι οι αυστριακές τράπεζες είχαν αντιληφθεί το ασυμβίβαστο των κύκλων διαβουλεύσεων με το άρθρο 81 ΕΚ. Η BAWAG, η PSK, η ÖVAG και η NÖ-Hypo επικαλούνται, επίσης, το τότε ισχύον αυστριακό δίκαιο των συμπράξεων, σύμφωνα με το οποίο συμπράξεις «για την εναρμόνιση της συμπεριφοράς» (Verhaltenskartelle), ήτοι συμφωνίες στερούμενες υποχρεωτικής ισχύος έναντι των μερών, ήσαν νόμιμες στην Αυστρία μέχρι την 1η Ιανουαρίου 2000, εκτός αν είχαν απαγορευθεί με απόφαση του αρμόδιου δικαστηρίου. Επιπλέον, η ÖVAG και η NÖ-Hypo αναφέρονται στον δημόσιο χαρακτήρα των κύκλων διαβουλεύσεων και στη συμμετοχή των δημοσίων αρχών στους τελευταίους.

203 Η RLB ισχυρίζεται ότι το ζήτημα του πταίσματος δεν εξαρτάται από τη γνώση της απαγορεύσεως των συμπράξεων, αλλά από τη γνώση των πραγματικών περιστατικών που καθιστούν εφαρμοστέα εν προκειμένω την εν λόγω απαγόρευση, και ότι η RBW (της οποίας η συμπεριφορά καταλογίσθηκε στην RLB) δεν είχε τη γνώση αυτή, λόγω των περιορισμένων, από γεωγραφική άποψη, δραστηριοτήτων της.

Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η RLB ανέφερε ότι μόνον ένα πρόσωπο είχε συμμετάσχει στους κύκλους διαβουλεύσεων για λογαριασμό της RBW και ότι η τελευταία δεν διέθετε, κατά τον χρόνο τελέσεως της παραβάσεως, εσωτερική νομική υπηρεσία. Η BAWAG, η ÖVAG και η NÖ-Hypo υπογραμμίζουν, επίσης, τον περιφερειακό χαρακτήρα των δραστηριοτήτων τους και τον ελάχιστα σημαντικό ρόλο των διασυνοριακών συναλλαγών στο πλαίσιο αυτό.

204 Η Επιτροπή αμφισβητεί τα ως άνω επιχειρήματα.

2. Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

205 Κατά πάγια νομολογία, για να μπορεί να θεωρηθεί ότι μια παράβαση των κανόνων ανταγωνισμού διαπράχθηκε εκ προθέσεως δεν είναι απαραίτητο η επιχείρηση να έχει επίγνωση ότι παραβαίνει τους κανόνες αυτούς, αλλά αρκεί το ότι δεν μπορούσε να αγνοεί ότι η συμπεριφορά της είχε ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς (αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 2ας Ιουλίου 1992, Τ-61/89, Dansk Pelsdyravlerforening κατά Επιτροπής, Συλλογή 1992, σ. II-1931, σκέψη 157· SPO κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 175 ανωτέρω, σκέψη 356, και της 14ης Μαΐου 1998, Τ-347/94, Mayr-Melnhof κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-1751, στο εξής: απόφαση Mayr-Melnhof, σκέψη 375).

206 Συναφώς, δεν είναι κρίσιμο το ζήτημα αν οι προσφεύγουσες ήσαν εν γνώσει της ερμηνείας, εκ μέρους της Επιτροπής ή της νομολογίας, του κριτηρίου του διασυνοριακού χαρακτήρα, ενώ είναι σημαντικό το να καταστεί γνωστό αν οι προσφεύγουσες ήσαν εν γνώσει των περιστάσεων από τις οποίες προκύπτει συγκεκριμένα η ικανότητα της συμπράξεως να επηρεάσει το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο ή, τουλάχιστον, αν δεν μπορούσαν να τις αγνοούν.

207 Πάντως, όλες οι προσφεύγουσες γνώριζαν, λόγω της συμμετοχής τους στους σημαντικότερους κύκλους διαβουλεύσεων, ότι το δίκτυο του «ομίλου Lombard» κάλυπτε το σύνολο του εδάφους της Αυστρίας και ένα ευρύτατο φάσμα σημαντικών τραπεζικών προϊόντων, ιδίως δε των πιστώσεων και των καταθέσεων. Επομένως, οι προσφεύγουσες γνώριζαν τα ουσιώδη πραγματικά περιστατικά από τα οποία προκύπτει, εν προκειμένω, ο επηρεασμός του μεταξύ κρατών μελών εμπορίου.

208 Αντιθέτως, όπως επισημάνθηκε στη σκέψη 178 ανωτέρω, το γεγονός ότι ορισμένες συμφωνίες, οι οποίες ήσαν ελάχιστα σημαντικές σε σχέση με τη συνολική σύμπραξη, αφορούσαν συναλλαγές διασυνοριακού χαρακτήρα δεν είναι ούτε απαραίτητο ούτε, αυτό καθ' εαυτό, επαρκές για να διαπιστωθεί η ικανότητα της συνολικής συμπράξεως να επηρεάσει το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο. Επιπλέον, δεν είναι κρίσιμο το ζήτημα αν όλες οι τράπεζες είχαν ενημερωθεί σχετικά με το γεγονός ότι οι συμφωνίες αφορούσαν, μεταξύ άλλων, διασυνοριακές συναλλαγές.

209 Επομένως, δεν είναι κρίσιμο, στο παρόν πλαίσιο, το ζήτημα σε ποια έκταση οι προσφεύγουσες είχαν επίγνωση του ασυμβιβάστου της συμπεριφοράς τους με το άρθρο 81 ΕΚ. Ομοίως, το γεγονός ότι στο αυστριακό δίκαιο ορισμένες συμπράξεις δεν απαγορεύονταν αυτοδικαίως, αλλά μπορούσαν να απαγορευθούν, κατόπιν αιτήσεως, από το αρμόδιο δικαστήριο (αν υποτεθεί ότι οι συμφωνίες του «ομίλου Lombard» αποτελούσαν μέρος των συμπράξεων αυτών) δεν έχει καμία επίπτωση επί του αν η παράβαση του άρθρου 81 ΕΚ διαπράχθηκε εκ προθέσεως (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση Mayr-Melnhof, σκέψη 205 ανωτέρω, σκέψεις 373 έως 376). Τέλος, τα επιχειρήματα που αντλούνται από τον δημόσιο χαρακτήρα των συσκέψεων και από τη συμμετοχή των εθνικών αρχών στις εν λόγω συσκέψεις δεν επηρεάζουν ούτε την πρόθεση να περιορισθεί ο ανταγωνισμός ούτε τη γνώση των περιστάσεων από τις οποίες προκύπτει η ικανότητα της συμπράξεως να επηρεάσει το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο.

210 Ειδικότερα, όσον αφορά την υπόθεση T-262/02, η συμμετοχή της RBW σε περισσότερους από το 80 % των κύκλων διαβουλεύσεων της Βιέννης και σε περισσότερους από το 90 % των ομοσπονδιακών κύκλων διαβουλεύσεων με θέμα τα επιτόκια χορηγήσεων και καταθέσεων αποδεικνύει ότι ο εκπρόσωπός της δεν

μπορούσε να αγνοεί ότι οι συνεννοήσεις ως προς τις συναλλαγές αυτές δεν περιορίζονταν στη Βιέννη, αλλά κάλυπταν ένα μεγάλο μέρος ή ακόμη και το σύνολο της Αυστρίας. Κατά συνέπεια, και ανεξαρτήτως του ζητήματος αν οι υπεύθυνοι της RBW είχαν ενημερωθεί για τις συνεννοήσεις, στο πλαίσιο του «δικτύου Lombard», ως προς άλλες τραπεζικές συναλλαγές, διαπιστώνεται ότι η RBW ήταν εν γνώσει των ουσιωδών πραγματικών περιστατικών από τα οποία προκύπτει ο επηρεασμός του μεταξύ κρατών μελών εμπορίου από τη σύμπραξη στην οποία συμμετείχε.

211 Επομένως, η αιτίαση ότι η παράβαση δεν διαπράχθηκε εκ προθέσεως πρέπει να απορριφθεί. Κατά συνέπεια, τα επιχειρήματα των προσφευγουσών που αποσκοπούν στο να αποδειχθεί η έλλειψη αμέλειας είναι αλυσιτελή.

B — *Δυνατότητα απαλλαγής των συμφωνιών (υποθέσεις Τ-262/02, Τ-271/02)*

1. Επιχειρήματα των διαδίκων

212 Η RLB, η ÖVAG και η NÖ-Hypo ισχυρίζονται ότι η Επιτροπή δεν επιβάλλει, συνήθως, πρόστιμα όταν οι επίμαχες συμφωνίες μπορούν να τύχουν απαλλαγής βάσει του άρθρου 81, παράγραφος 3, ΕΚ. Οι ως άνω επιχειρήσεις είναι της γνώμης ότι τούτο συμβαίνει στην περίπτωση των εν λόγω συμφωνιών. Η RLB επικαλείται το άρθρο 4, παράγραφος 2, σημείο 1, του κανονισμού 17, που συνεπάγεται, κατά τη γνώμη της, την ύπαρξη τεκμηρίου νομιμότητας και παρέχει τη δυνατότητα στην Επιτροπή, εν προκειμένω, να χορηγήσει αναδρομική απαλλαγή. Η ÖVAG και η NÖ-Hypo ισχυρίζονται, μεταξύ άλλων, ότι οι επίδικες συμφωνίες αποσκοπούσαν στο να προσφέρουν στους αυστριακούς καταναλωτές όλο το φάσμα τραπεζικών υπηρεσιών άιρστης ποιότητας σε προσιτές τιμές και ότι ορισμένες από αυτές αφορούσαν τον καθορισμό διατραπεζικών προμηθειών που μπορούσαν να τύχουν απαλλαγής.

2. Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

213 Ο ως άνω λόγος ακυρώσεως δεν μπορεί να γίνει δεκτός, δεδομένου ότι οι συμφωνίες που είναι επίμαχες εν προκειμένω δεν έχουν κοινοποιηθεί. Συγκεκριμένα, η κοινοποίηση δεν συνιστά απλή διατύπωση επιβαλλόμενη στις επιχειρήσεις, αλλά ουσιώδη προϋπόθεση, που είναι απαραίτητη για την επίτευξη ορισμένων πλεονεκτημάτων. Κατά το άρθρο 15, παράγραφος 5, στοιχείο α΄, του κανονισμού 17, κανένα πρόστιμο δεν μπορεί να επιβληθεί για πράξεις μεταγενέστερες της κοινοποιήσεως, εφόσον οι πράξεις αυτές παραμένουν εντός των ορίων της δραστηριότητας που περιγράφεται στην κοινοποίηση. Αυτό όμως το ευεργέτημα που χορηγείται στις επιχειρήσεις οι οποίες κοινοποίησαν συμφωνία ή εναρμονισμένη πρακτική συνιστά το αντιστάθμισμα στον κίνδυνο που διατρέχει η επιχείρηση αποκαλύπτοντας η ίδια τη συμφωνία ή την εναρμονισμένη πρακτική. Πράγματι, η επιχείρηση αυτή εκτίθεται στον κίνδυνο όχι μόνον της διαπιστώσεως ότι η συμφωνία ή η πρακτική παραβαίνει το άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ, και της αρνήσεως εφαρμογής της παραγράφου 2, αλλά και της επιβολής προστίμου για πράξεις της προγενέστερες της κοινοποιήσεως. Κατά μείζονα λόγο, μια επιχείρηση που δεν θέλησε να διατρέξει αυτόν τον κίνδυνο δεν μπορεί να επικαλεσθεί, κατά προστίμου που επιβλήθηκε για μη κοινοποιηθείσα παράβαση, την υποθετική πιθανότητα ότι η κοινοποίηση θα μπορούσε να δώσει λαβή για απαλλαγή (απόφαση του Δικαστηρίου της 7ης Ιουνίου 1983, 100/80 έως 103/80, Musique diffusion française κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1983, σ. 1825, στο εξής: απόφαση MDF, σκέψη 93).

214 Εν πάση περιπτώσει, οι προσφεύγουσες δεν απέδειξαν ότι το παρόν δίκτυο συμφωνιών ως προς τις τιμές πληρούσε τις προϋποθέσεις για τη χορήγηση απαλλαγής.

Γ — *Συμπέρασμα*

215 Επομένως, οι ισχυρισμοί που αποσκοπούν στην ακύρωση του άρθρου 3 της προσβαλλομένης αποφάσεως είναι αβάσιμοι.

IV — *Επί των αιτημάτων περί μειώσεως των επιβληθέντων προστίμων*

Α — *Προκαταρκτικές παρατηρήσεις*

216 Δυνάμει του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, η Επιτροπή επέβαλε πρόστιμα σε όλες τις προσφεύγουσες. Από τις αιτιολογικές σκέψεις 502 έως 542 της προσβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι —καίτοι η προσβαλλόμενη απόφαση δεν αναφέρεται σ' αυτό ρητώς, πλην της αιτιολογικής σκέψεως 529 που αφορά τις ελαφρυντικές περιστάσεις και, στο πλαίσιο της παράθεσης ενός επιχειρήματος των τραπεζών, πλην της υποσημειώσεως 519— η Επιτροπή επροτίθετο να υπολογίσει το ύψος των προστίμων σύμφωνα με τη μεθοδολογία που εκτίθεται στις κατευθυντήριες γραμμές. Επιπλέον, η Επιτροπή μείωσε τα εν λόγω ποσά κατά 10 % κατ' εφαρμογήν της ανακοινώσεως περί της συνεργασίας.

1. Επί της δυνατότητας εφαρμογής των κατευθυντηρίων γραμμών και της ανακοινώσεως περί της συνεργασίας

α) Επί της προβαλλομένης παραβιάσεως της αρχής της μη αναδρομικότητας (υπόθεση Τ-264/02)

217 Η Erste αμφισβητεί τη μέθοδο που ακολουθήθηκε για τον υπολογισμό των προστίμων με το σκεπτικό ότι η Επιτροπή, εφαρμόζοντας τις κατευθυντήριες γραμμές που θεσπίσθηκαν μετά την παύση της παραβάσεως και έχοντας καταστήσει, εκ νέου, αυστηρότερη την πρακτική της κατά το φθινόπωρο του 2001, παραβίασε την αρχή της μη αναδρομικότητας που κατοχυρώνεται στο άρθρο 7 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών, που υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950, και στο άρθρο 49 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του οποίου η διακήρυξη έγινε στις 7 Δεκεμβρίου 2000 στη Νίκαια (ΕΕ C 364, σ. 1).

218 Όπως κρίθηκε από το Δικαστήριο με την απόφασή του Dansk Rørindustri κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 189 ανωτέρω (σκέψεις 202 έως 232), αυτός ο λόγος ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί, δεδομένου ότι οι κατευθυντήριες γραμμές και, ειδικότερα, η νέα μέθοδος υπολογισμού των προστίμων που αυτές περιέχουν, ακόμη και αν υποτεθεί ότι η εν λόγω μέθοδος είχε ως αποτέλεσμα να επιδεινωθεί το επίπεδο των επιβαλλομένων προστίμων, μπορούσαν ευλόγως να προβλεφθούν από επιχειρήσεις όπως οι προσφεύγουσες κατά τον χρόνο της διαπράξεως των οικείων παραβάσεων.

β) Επί της λυσιτέλειας των κατευθυντηρίων γραμμών και της ανακοινώσεως περί της συνεργασίας για τον δικαστικό έλεγχο της προσβαλλομένης αποφάσεως

219 Οι κατευθυντήριες γραμμές είναι ένα μέσον που αποβλέπει στο να διευκρινισθούν, τηρουμένου του δικαίου υπέρτερης τυπικής ισχύος, τα κριτήρια που προτίθεται να εφαρμόσει η Επιτροπή στο πλαίσιο της ασκήσεως της εξουσίας εκτιμήσεως κατά τον καθορισμό των προστίμων, την οποία της απονέμει το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17.

220 Η Επιτροπή, αναγγέλλοντας, με τις κατευθυντήριες γραμμές της, τη μέθοδο που επροτίθετο να εφαρμόζει για τον υπολογισμό των προστίμων που επιβάλλει κατ' εφαρμογήν του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, παρέμεινε εντός του νομίμου πλαισίου που επιβάλλει η διάταξη αυτή και ουδόλως υπερέβη τη διακριτική εξουσία που της παρέσχε ο νομοθέτης (απόφαση Dansk Rørindustri κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 189 ανωτέρω, σκέψη 252).

221 Ναι μεν τέτοιοι κανόνες, που αποσκοπούν στο να παραγάγουν εξωτερικά αποτελέσματα, δεν μπορούν να χαρακτηρίζονται ως κανόνες δικαίου τους οποίους οφείλει να τηρεί, εν πάση περιπτώσει, η διοίκηση, πλην όμως περιέχουν κανόνες συμπεριφοράς που υποδεικνύουν την ακολουθητέα τακτική, από την οποία η διοίκηση δεν μπορεί να παρεκκλίνει, σε κάποια συγκεκριμένη περίπτωση, χωρίς να προσδιορίσει τους σχετικούς λόγους που πρέπει να συμβιβάζονται με την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως.

222 Θεσπίζοντας τέτοιους κανόνες συμπεριφοράς και αναγγέλλοντας με τη δημοσίευσή τους ότι θα τους εφαρμόζει στο εξής στις περιπτώσεις τις οποίες οι κανόνες αυτοί αφορούν, το εν λόγω θεσμικό όργανο αυτοπεριορίζεται κατά την άσκηση της εξουσίας εκτιμήσεως που διαθέτει και δεν μπορεί να αποκλίνει από τους κανόνες αυτούς, διότι άλλως ενδέχεται να επιβληθούν κυρώσεις στο εν λόγω θεσμικό όργανο, λόγω παραβιάσεως γενικών αρχών του δικαίου, όπως είναι η ίση μεταχείριση ή η προστασία της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης.

223 Επομένως, καίτοι οι κατευθυντήριες γραμμές δεν αποτελούν τη νομική βάση της προσβαλλομένης αποφάσεως, λαμβανομένου υπόψη ότι η τελευταία στηρίζεται στα άρθρα 3 και 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, πλην όμως καθορίζουν, κατά τρόπο γενικό και αφηρημένο, τη μεθοδολογία που οφείλει να ακολουθεί η Επιτροπή για τον καθορισμό του ύψους των προστίμων που επιβάλλονται με την εν λόγω απόφαση και διασφαλίζουν, κατά συνέπεια, την ασφάλεια δικαίου για τις επιχειρήσεις (απόφαση Dansk Rørindustri κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 189 ανωτέρω, σκέψεις 209 έως 213).

224 Ωστόσο, ο αυτοπεριορισμός της εξουσίας εκτιμήσεως της Επιτροπής, ο οποίος προκύπτει από τη θέσπιση των κατευθυντηρίων γραμμών, δεν είναι ασυμβίβαστος με τη διατήρηση ουσιώδους περιθωρίου εκτιμήσεως για την Επιτροπή (απόφαση του Πρωτοδικείου της 8ης Ιουλίου 2004, Τ-44/00, Mannesmannröhren-Werke κατά Επιτροπής, Συλλογή 2004, σ. II-2223, σκέψεις 246, 274 και 275). Συγκεκριμένα, οι κατευθυντήριες γραμμές περιέχουν διάφορα στοιχεία ευκαμψίας που παρέχουν τη δυνατότητα στην Επιτροπή να ασκεί τη διακριτική εξουσία της σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 15 του κανονισμού 17, όπως έχουν ερμηνευθεί από το Δικαστήριο (απόφαση Dansk Rørindustri κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 189 ανωτέρω, σκέψη 267).

225 Όπως και οι κατευθυντήριες γραμμές, η ανακοίνωση περί της συνεργασίας δημιούργησε δικαιολογημένες προσδοκίες στις επιχειρήσεις, οπότε η Επιτροπή οφείλει να συμμορφώνεται προς την εν λόγω ανακοίνωση κατά την εκτίμηση της συνεργασίας των τελευταίων στο πλαίσιο του καθορισμού του ύψους του προστίμου (απόφαση του Πρωτοδικείου της 20ής Μαρτίου 2002, Τ-23/99, LR AF 1998 κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-1705, σκέψη 360).

226 Επομένως, εναπόκειται στο Πρωτοδικείο, στο πλαίσιο του ελέγχου της νομιμότητας της προσβαλλομένης αποφάσεως, να εξακριβώσει αν η Επιτροπή άσκησε την εξουσία εκτιμήσεώς της σύμφωνα με τη μέθοδο που εκτίθεται στις κατευθυντήριες γραμμές και στην ανακοίνωση περί της συνεργασίας και, εφόσον διαπιστώσει ότι αυτή απέκλινε από την ως άνω μέθοδο, να εξακριβώσει αν η εν λόγω απόκλιση είναι νομικώς δικαιολογημένη και επαρκώς κατά νόμον αιτιολογημένη.

227 Ωστόσο, το περιθώριο εκτιμήσεως της Επιτροπής και τα όρια που αυτή επέβαλε στο εν λόγω περιθώριο δεν προδικάζουν την άσκηση, από τον κοινοτικό δικαστή, της αρμοδιότητάς του πλήρους δικαιοδοσίας.

2. Επί της διαρθρώσεως των αιτιάσεων των προσφευγουσών

228 Εκτός της RLB (υπόθεση Τ-262/02), όλες οι προσφεύγουσες αμφισβητούν τον καθορισμό του ύψους των προστίμων. Πρώτον, ισχυρίζονται ότι η παράβαση εσφαλμένως χαρακτηρίσθηκε ως «πολύ σοβαρή» (βλ. σημείο Β κατωτέρω). Δεύτερον, πολλές από τις προσφεύγουσες αμφισβητούν τη νομιμότητα της κατατάξεως των αποδεκτών της προσβαλλομένης αποφάσεως σε κατηγορίες και τον καθορισμό των ποσών εκκινήσεως σε συνάρτηση με τα μερίδια αγοράς τους (βλ. σημείο Γ κατωτέρω). Τρίτον, η RZB (υπόθεση Τ-259/02), η BAWAG (υπόθεση Τ-261/02) και η PSK (υπόθεση Τ-263/02) επικρίνουν την εκτίμηση της διάρκειας της παραβάσεως (βλ. σημείο Δ κατωτέρω). Τέταρτον, οι προσφεύγουσες επικαλούνται διάφορες ελαφρυντικές περιστάσεις (βλ. σημείο Ε κατωτέρω). Πέμπτον, ισχυρίζονται ότι η Επιτροπή δεν έλαβε υπόψη την ανακοίνωση περί της συνεργασίας (βλ. σημείο ΣΤ κατωτέρω). Τέλος, έκτον, η ÖVAG και η NÖ-Hypo (υπόθεση Τ-271/02) ζητούν να μειωθεί το επιβληθέν σ' αυτές πρόστιμο λόγω παραβάσεως ορισμένων διαδικαστικών κανόνων (βλ. σημείο Ζ κατωτέρω).

229 Υπάρχουν ορισμένες αλληλεπικαλύψεις μεταξύ των επιχειρημάτων που προέβαλαν οι προσφεύγουσες για να αμφισβητήσουν την εκτίμηση της σοβαρότητας της

παραβάσεως και εκείνων που προβλήθηκαν ως ελαφρυντικές περιστάσεις, ενώ ο χαρακτηρισμός των επιχειρημάτων αυτών και η διάρθρωση των λόγων ακυρώσεως εμφανίζουν ορισμένες αποκλίσεις από τη μια υπόθεση στην άλλη.

230 Προκειμένου να ορισθεί το κατάλληλο πλαίσιο εξετάσεως των ως άνω επιχειρημάτων, πρέπει να γίνει αναφορά στην οικονομία των κατευθυντηρίων γραμμών.

231 Ενώ το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 μνημονεύει μόνον τα δύο κριτήρια της σοβαρότητας και της διάρκειας της παραβάσεως, οι κατευθυντήριες γραμμές προβλέπουν, πρώτον, την εκτίμηση της σοβαρότητας της παραβάσεως, αυτής καθ' εαυτής, βάσει της οποίας μπορεί να καθορισθεί ένα «γενικό ποσό εκκινήσεως». Δεύτερον, η σοβαρότητα αναλύεται σε σχέση με τα χαρακτηριστικά της οικείας επιχειρήσεως, και ιδίως σε σχέση με το μέγεθός της και τη θέση της στη σχετική αγορά, πράγμα που μπορεί να δώσει λαβή για τη στάθμιση του ποσού εκκινήσεως, για την κατάταξη των επιχειρήσεων σε κατηγορίες και για τον καθορισμό ενός «ειδικού ποσού εκκινήσεως» (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση του Πρωτοδικείου της 9ης Ιουλίου 2003, Τ-224/00, Archer Daniels Midland και Archer Daniels Midland Ingredients κατά Επιτροπής, Συλλογή 2003, σ. II-2597, στο εξής: απόφαση ADM, σκέψεις 45 έως 47). Τρίτον, η διάρκεια της παραβάσεως λαμβάνεται υπόψη για τον καθορισμό του βασικού ποσού και, τέταρτον, οι κατευθυντήριες γραμμές προβλέπουν τη συνεκτίμηση επιβαρυντικών και ελαφρυντικών περιστάσεων που καθιστούν δυνατή την αξιολόγηση, μεταξύ άλλων, της σχετικής σοβαρότητας της συμμετοχής καθεμίας από τις οικείες επιχειρήσεις στην παράβαση (απόφαση ADM, προπαρατεθείσα, σκέψη 260).

232 Έτσι, η αξιολόγηση της σοβαρότητας της παραβάσεως, αυτής καθ' εαυτής, εξαρτάται, μεταξύ άλλων, από την ικανότητα της επικρινόμενης συμπεριφοράς να βλάψει τους σκοπούς των συνθηκών (απόφαση MDF, σκέψη 213 ανωτέρω, σκέψη 107), ανεξαρτήτως της συμβολής καθεμίας από τις επιχειρήσεις και της ατομικής ευθύνης της, ενώ οι επιβαρυντικές ή οι ελαφρυντικές περιστάσεις αναφέρονται, όπως αποδεικνύουν τα παραδείγματα που απαριθμούνται στις κατευθυντήριες γραμμές, στον επιλήψιμο χαρακτήρα της ατομικής συμπεριφοράς της οικείας επιχειρήσεως.

233 Επομένως, πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ, αφενός, των στοιχείων που μπορούν να επηρεάσουν τη δυνατότητα της παραβάσεως να βλάψει τον ανόθευτο ανταγωνισμό και τους άλλους στόχους της Συνθήκης, που θα αναλυθούν στο πλαίσιο της εκτιμήσεως της σοβαρότητας της παραβάσεως, και μεταξύ, αφετέρου, των στοιχείων που αφορούν την ατομική συμπεριφορά των αποδεκτών της προσβαλλομένης αποφάσεως, τα οποία θα εξετασθούν στο πλαίσιο των ελαφρυντικών περιστάσεων. Ωστόσο, ορισμένα στοιχεία των οποίων έγινε επίκληση από τις προσφεύγουσες πρέπει να εξετασθούν υπό το πρίσμα αμφοτέρων των πτυχών αυτών.

Β — *Επί του χαρακτηρισμού της παραβάσεως ως «πολύ σοβαρής»*

1. Γενικές θεωρήσεις επί της εκτιμήσεως της σοβαρότητας

234 Όσον αφορά την εκτίμηση της σοβαρότητας της παραβάσεως, αυτής καθ' εαυτής, οι κατευθυντήριες γραμμές προβλέπουν τα εξής:

«Για να αξιολογηθεί η σοβαρότητα της παράβασης, πρέπει να ληφθεί υπόψη ο χαρακτήρας της ίδιας της παράβασης, ο πραγματικός της αντίκτυπος επί της αγοράς, εφόσον αυτός είναι δυνατό να εκτιμηθεί, καθώς και η έκταση της γεωγραφικής αγοράς αναφοράς.

Με τον τρόπο αυτό οι παραβάσεις ταξινομούνται σε τρεις κατηγορίες και καθιερώνεται η διάκριση μεταξύ ελαφρών παραβάσεων, σοβαρών παραβάσεων και πολύ σοβαρών παραβάσεων.»

235 Πρώτον, οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται ότι η παράβαση δεν μπορεί να χαρακτηρισθεί ως πολύ σοβαρή ως εκ της φύσεώς της και προσάπτουν στην Επιτροπή ότι παρέλειψε να λάβει υπόψη το ιστορικό της συμπράξεως. Δεύτερον, υποστηρίζουν ότι οι συμφωνίες δεν είχαν πραγματικό αντίκτυπο στην αγορά.

Τρίτον, επικαλούνται το μικρό μέγεθος της οικείας γεωγραφικής αγοράς. Τέταρτον, η RZB είναι της γνώμης ότι ο επιλεκτικός χαρακτήρας των διώξεων που άσκησε η Επιτροπή αποκλείει το να χαρακτηρισθεί η παράβαση ως «πολύ σοβαρή».

236 Προτού εξετασθούν οι ως άνω αιτιάσεις των προσφευγουσών, πρέπει να παρατεθούν ορισμένες προκαταρκτικές θεωρήσεις επί της σχέσεως μεταξύ των τριών πτυχών της αξιολογήσεως της σοβαρότητας της παραβάσεως, των οποίων η συνεκτίμηση προβλέπεται από τις κατευθυντήριες γραμμές.

237 Κατ' αρχάς, το γεγονός ότι η Επιτροπή διευκρίνισε, με τις κατευθυντήριες γραμμές, την προσέγγισή της ως προς την αξιολόγηση της σοβαρότητας μιας παραβάσεως δεν αντιτίθεται στο να εκτιμήσει η Επιτροπή την εν λόγω παράβαση σφαιρικά βάσει όλων των σχετικών περιστάσεων της προκειμένης περιπτώσεως, συμπεριλαμβανομένων των στοιχείων που δεν μνημονεύονται ρητώς στις κατευθυντήριες γραμμές.

238 Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, για τον καθορισμό των ποσών των προστίμων πρέπει να λαμβάνονται υπόψη η διάρκεια και όλα τα στοιχεία που μπορούν να επηρεάσουν την εκτίμηση της σοβαρότητας των παραβάσεων (απόφαση MDF, σκέψη 213 ανωτέρω, σκέψη 129). Η σοβαρότητα των παραβάσεων πρέπει να αποδεικνύεται βάσει μεγάλου αριθμού στοιχείων, όπως είναι οι ιδιαίτερες περιστάσεις της υποθέσεως, το όλο πλαίσιό της και ο αποτρεπτικός χαρακτήρας των προστίμων, και τούτο χωρίς να υφίσταται δεσμευτικός ή εξαντλητικός κατάλογος κριτηρίων που πρέπει οπωσδήποτε να λαμβάνονται υπόψη (απόφαση Dansk Rørindustri κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 189 ανωτέρω, σκέψεις 240 και 241).

239 Συναφώς, ακριβώς η εκτίμηση της φύσεως της παραβάσεως παρέχει, ιδίως, τη δυνατότητα να λαμβάνονται υπόψη διάφοροι σχετικοί παράγοντες, των οποίων η εξαντλητική απαρίθμηση στις κατευθυντήριες γραμμές δεν θα ήταν δυνατή και μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται ο δυνητικός αντίκτυπος (που διαφέρει από τον πραγματικό και μετρήσιμο αντίκτυπο) της παραβάσεως στην αγορά.

240 Εν συνεχεία, πρέπει να επισημανθεί ότι οι τρεις προαναφερθείσες πτυχές της αξιολογήσεως της σοβαρότητας της παραβάσεως δεν έχουν την ίδια βαρύτητα στο πλαίσιο της συνολικής εξετάσεως. Η φύση της παραβάσεως διαδραματίζει θεμελιώδη ρόλο, ιδίως, για τον χαρακτηρισμό των παραβάσεων ως «πολύ σοβαρών». Συναφώς, από την περιγραφή, εντός των κατευθυντηρίων γραμμών, των πολύ σοβαρών παραβάσεων προκύπτει ότι συμφωνίες ή εναρμονισμένες πρακτικές που αποσκοπούν ιδίως, όπως εν προκειμένω, στον καθορισμό των τιμών μπορούν να φέρουν, βάσει της φύσεώς τους και μόνον, τον χαρακτηρισμό «πολύ σοβαρή», χωρίς να είναι αναγκαίο να χαρακτηρίζονται τέτοιες συμπεριφορές από έναν ιδιαίτερο αντίκτυπο ή από μια ιδιαίτερη γεωγραφική κλίμακα. Το ως άνω συμπέρασμα ενισχύεται από το γεγονός ότι, ναι μεν η περιγραφή των σοβαρών παραβάσεων μνημονεύει ρητώς τον αντίκτυπο στην αγορά και τα αποτελέσματα σε εκτεταμένες ζώνες της κοινής αγοράς, πλην όμως εκείνη των πολύ σοβαρών παραβάσεων, αντιθέτως, δεν μνημονεύει καμία απαίτηση πραγματικού αντικτύπου στην αγορά ούτε παραγωγής αποτελεσμάτων σε μια συγκεκριμένη γεωγραφική ζώνη (απόφαση του Πρωτοδικείου της 27ης Ιουλίου 2005, Τ-49/02 έως Τ-51/02, Brasserie nationale κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2005, σ. II-3033, σκέψη 178).

241 Επιπλέον, υπάρχει μια αλληλεξάρτηση μεταξύ των τριών κριτηρίων, υπό την έννοια ότι ένας υψηλός βαθμός σοβαρότητας με γνώμονα το ένα ή το άλλο κριτήριο μπορεί να αντισταθμίσει την αμελητέα σοβαρότητα της παραβάσεως από άλλες απόψεις.

2. Επί της φύσεως και του πλαισίου της παραβάσεως

α) Επιχειρήματα των διαδίκων

242 Αφενός, όσον αφορά τη φύση της παραβάσεως, η BAWAG, η PSK και η Erste (υποθέσεις Τ-261/02, Τ-263/02, Τ-264/02) υποστηρίζουν ότι, σύμφωνα με μια πρακτική περί λήψεως αποφάσεων της Επιτροπής, οριζόντιες συμφωνίες επί των τιμών χαρακτηρίζονται τυπικώς ως «πολύ σοβαρές» παραβάσεις όταν σ' αυτές προστίθενται άλλοι περιορισμοί, όπως είναι η στεγανοποίηση των αγορών. Η BAWAG και η PSK ισχυρίζονται ότι το γεγονός ότι η σύμπραξη κάλυπτε πολλά τραπεζικά προϊόντα είναι αλυσιτελές προκειμένου να εκτιμηθεί η σοβαρότητά της διότι αυτή εξαρτάται από τη ζημία που προκάλεσε η σύμπραξη και όχι από την έκτασή της. Σύμφωνα με τις ως άνω επιχειρήσεις, ούτε η συμμετοχή όλων των

μεγάλων αυστριακών τραπεζών στην παράβαση αρκεί για να δικαιολογηθεί ο χαρακτηρισμός της παραβάσεως ως πολύ σοβαρής, λαμβανομένου υπόψη ότι προς τούτο είναι αναγκαία η συμμετοχή επιχειρήσεων που αντιπροσωπεύουν σχεδόν το σύνολο της ευρωπαϊκής αγοράς.

243 Επιπλέον, οι τράπεζες ισχυρίζονται ότι η προσαπτόμενη σ' αυτές παράβαση δεν αποτελούσε ένα κλασικό και μυστικό καρτέλ, το οποίο δημιουργήθηκε με σκοπό τον περιορισμό του ανταγωνισμού και απέβλεπε στο να επιτύχει κέρδη μονοπωλίου και στο να προκαλέσει ζημία στους καταναλωτές. Σύμφωνα με την ÖVAG και την NÖ-Hypo, η πραγματική φύση των κύκλων διαβουλεύσεων ήταν εγγύτερη σε μια ανταλλαγή πληροφοριών (ενδεχομένως παράνομη) παρά σε μια αμιγώς τυπική σύμπραξη.

244 Αφετέρου, όσον αφορά το πλαίσιο της παραβάσεως, πρώτον, οι προσφεύγουσες προσάπτουν στην Επιτροπή ότι δεν έλαβε υπόψη το ότι οι συμφωνίες είχαν νόμιμη προέλευση, λαμβανομένου υπόψη ότι αυτές δημιουργήθηκαν από το Δημόσιο ως μέσον οικονομικού προσανατολισμού, σύμφωνα, κατά τις RZB, ÖVAG και NÖ-Hypo, με την αυστριακή παράδοση ότι το Δημόσιο χρησιμοποιεί, προς επίτευξη των σκοπών γενικού συμφέροντος που επιδιώκει, τη συνεργασία μεταξύ επιχειρήσεων και με τους κοινωνικούς εταίρους. Οι προσφεύγουσες υπογραμμίζουν ότι είναι αναγκαίο να γίνει διάκριση μεταξύ της καταστάσεως των επιχειρήσεων που δημιουργούν ένα μυστικό καρτέλ το οποίο θεσπίζεται με σκοπό τον περιορισμό του ανταγωνισμού και της καταστάσεως στην οποία ευρίσκονται οι προσφεύγουσες, η οποία χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι αυτές απλώς παρέλειψαν να εγκαταλείψουν εγκαίρως μια πρακτική η οποία, κατά το παρελθόν, ήταν νόμιμη. Η RZB και η Erste επικαλούνται τις ιδιαιτερότητες της τραπεζικής αγοράς, και ιδίως το συμφέρον του Δημοσίου για τη σταθερότητα του τομέα αυτού, οι οποίες δίδουν λαβή για σημαντική παρέμβαση των δημοσίων αρχών και απαμβλύνουν τη σοβαρότητα της παραβάσεως. Επιπλέον, η BAWAG και η PSK ισχυρίζονται ότι οι συμφωνίες αποτελούσαν ένα μοναδικό ιστορικό φαινόμενο που δεν είναι δεκτικό επαναλήψεως, οπότε ένα υψηλό πρόστιμο δεν είναι αναγκαίο εν προκειμένω για να διασφαλίσει την ύπαρξη αποτρεπτικού αποτελέσματος.

245 Δεύτερον, η BA-CA, η ÖVAG και η NÖ-Hypo ισχυρίζονται ότι, ακόμη και μετά την προσχώρηση της Αυστρίας στην Κοινότητα, συμπράξεις του είδους των κύκλων διαβουλεύσεων δεν απαγορεύονταν από το αυστριακό δίκαιο του ανταγωνισμού, το οποίο ευνοούσε τις μη δεσμευτικές «συμπράξεις για την εναρμόνιση της συμπεριφοράς».

246 Τρίτον, οι προσφεύγουσες επικαλούνται την επιρροή των κρατικών αρχών, και ιδίως της OeNB, του οικονομικού επιμελητηρίου (Wirtschaftskammer) και του Υπουργείου Οικονομικών, στο πλαίσιο των κύκλων διαβουλεύσεων. Οι προσφεύγουσες υπογραμμίζουν ότι οι κρατικές αρχές συμμετείχαν ενεργώς στους κύκλους διαβουλεύσεων λαμβάνοντας θέση, ιδίως, κατά του έντονου ανταγωνισμού μεταξύ των τραπεζών, η BA-CA ισχυρίζεται ότι ο ρόλος της OeNB ήταν πολύ σημαντικότερος απ' ό,τι αναφέρεται στην αιτιολογική σκέψη 374 της προσβαλλομένης αποφάσεως και ότι η OeNB άσκησε πιέσεις στις τράπεζες για να τροποποιήσουν τους όρους συναλλαγών τους.

247 Τέταρτον, οι προσφεύγουσες είναι της γνώμης ότι ο θεσμοθετημένος χαρακτήρας της συμπράξεως εξηγείται από τη νόμιμη προέλευση των συσκέψεων και, ως εκ τούτου, δεν προσθέτει τίποτε στη σοβαρότητα της παραβάσεως. Επιπλέον, η BAWAG και η PSK επισημαίνουν ότι οι συμπράξεις ήσαν αφιερωμένες, κατά μεγάλο μέρος, σε ουδέτερα, από την άποψη του δικαίου του ανταγωνισμού, θέματα.

248 Πέμπτον, η Erste επικαλείται την πρόσφατη προσχώρηση της Αυστρίας στην Ένωση.

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

249 Όσον αφορά, αφενός, τη φύση της παραβάσεως, η Επιτροπή ορθώς υπογράμμισε, στην αιτιολογική σκέψη 506 και στην υποσημείωση 514 της προσβαλλομένης αποφάσεως, ότι οι οριζόντιες συμπράξεις ως προς τις τιμές συγκαταλέγονται μεταξύ των πολύ σοβαρών παραβάσεων, ακόμη και όταν δεν υφίστανται άλλοι περιορισμοί του ανταγωνισμού, όπως είναι η στεγανοποίηση των αγορών (απόφαση ADM, σκέψη 231 ανωτέρω, σκέψεις 117 έως 126· βλ., επίσης, απόφαση SPO κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 175 ανωτέρω, σκέψη 377).

250 Εν προκειμένω, ο «πολύ σοβαρός» χαρακτήρας της παραβάσεως ενισχύεται ιδίως, όπως ορθώς επισημαίνεται στο σημείο 506 της προσβαλλομένης αποφάσεως, από

τη σπουδαιότητα του τραπεζικού τομέα για το σύνολο της οικονομίας και από το εύρος των συμφωνιών, οι οποίες κάλυπταν ευρύ φάσμα σημαντικών τραπεζικών προϊόντων και στις οποίες συμμετείχε η συντριπτική πλειονότητα των επιχειρηματιών της οικείας αγοράς, συμπεριλαμβανομένων των σημαντικότερων επιχειρήσεων. Συγκεκριμένα, η σοβαρότητα μιας παραβάσεως λόγω της φύσεώς της εξαρτάται προπάντων από τον κίνδυνο που αυτή αντιπροσωπεύει για τον ανόθευτο ανταγωνισμό. Συναφώς, το εύρος μιας συμπράξεως ως προς τις τιμές, τόσο στο επίπεδο των σχετικών προϊόντων όσο και στο επίπεδο των επιχειρήσεων-μελών, διαδραματίζει αποφασιστικό ρόλο. Εν πάση περιπτώσει, ο ισχυρισμός των προσφευγουσών ότι μόνον παραβάσεις στις οποίες συμμετέχει σχεδόν το σύνολο των επιχειρήσεων της ευρωπαϊκής αγοράς μπορούν να χαρακτηρισθούν ως πολύ σοβαρές είναι αβάσιμος (βλ., επίσης, σκέψεις 307 και 313 κατωτέρω για την επίπτωση της εκτάσεως της οικείας γεωγραφικής αγοράς).

251 Ο ισχυρισμός, τον οποίο προέβαλαν οι τράπεζες, ότι η σύμπραξη δεν είχε ως σκοπό τον περιορισμό του ανταγωνισμού έρχεται σε αντίφαση με τη φύση των συμφωνιών που είχαν ως αντικείμενο τον περιορισμό, αν όχι την εξάλειψη, του ανταγωνισμού ως προς τις τιμές. Το ίδιο ισχύει όσον αφορά τον ισχυρισμό της ÖVAG και της NÖ-Hypo ότι η παράβαση έπρεπε μάλλον να χαρακτηρισθεί ως ανταλλαγή πληροφοριών παρά ως σύμπραξη σχετικά με τις τιμές.

252 Όσον αφορά το επιχείρημα ότι η σύμπραξη δεν ήταν μυστική, διαπιστώνεται ότι η προσβαλλόμενη απόφαση δεν στηρίζεται στον μυστικό χαρακτήρα των συμφωνιών για να δικαιολογήσει τον χαρακτηρισμό της παραβάσεως ως πολύ σοβαρής (βλ. αιτιολογικές σκέψεις 505 έως 514). Βεβαίως, η Επιτροπή αναφέρεται, σε ένα μέρος των υπομνημάτων της αντικρούσεως, στην ανακοίνωση περί της συνεργασίας, της οποίας το σημείο Α.1 αναφέρει ότι οι «μυστικές συμπράξεις μεταξύ επιχειρήσεων με στόχο τον καθορισμό τιμών [...] είναι μεταξύ των σοβαροτέρων περιορισμών του ανταγωνισμού». Ωστόσο, η αναφορά αυτή εντάσσεται σε μια συλλογιστική που αποσκοπεί στο να αποδειχθεί ο «πολύ σοβαρός» χαρακτήρας των οριζόντιων συμφωνιών ως προς τις τιμές, πράγμα που διαφαίνεται σαφώς από την ακόλουθη αναφορά, εντός των κατευθυντηρίων γραμμών, οι οποίες διευκρινίζουν ότι η κατηγορία των πολύ σοβαρών παραβάσεων αποτελείται κατά βάση από «οριζόντιους περιορισμούς, π.χ. συνασπισμούς επιχειρήσεων με σκοπό τον έλεγχο των τιμών», χωρίς να μνημονεύουν τον μυστικό ή όχι χαρακτήρα των εν λόγω παραβάσεων. Συνεπώς, τα επιχειρήματα που αφορούν την έλλειψη μυστικού χαρακτήρα των συμφωνιών είναι αλυσιτελή όσον αφορά την εκτίμηση της σοβαρότητας της παραβάσεως από την Επιτροπή. Εν πάση περιπτώσει, έστω και αν ο μυστικός χαρακτήρας μιας συμπράξεως αποτελεί περίσταση δυναμένη να υπογραμμίσει τη σοβαρότητα της εν λόγω συμπράξεως, δεν πρόκειται για απαραίτητη προϋπόθεση προκειμένου να καταστεί δυνατός ο χαρακτηρισμός μιας παραβάσεως ως «πολύ σοβαρής».

253 Επομένως, οι αιτιάσεις των προσφευγουσών, που στρέφονται κατά του χαρακτηρισμού της συμπράξεως ως πολύ σοβαρής ως εκ της φύσεώς της, πρέπει να απορριφθούν.

254 Αφετέρου, πρέπει να επισημανθεί ότι μια οριζόντια σύμπραξη ως προς τις τιμές, η οποία έχει τέτοια έκταση όπως εκείνη που διαπιστώθηκε από την Επιτροπή εν προκειμένω και η οποία αφορά έναν τόσο σημαντικό οικονομικό τομέα, δεν μπορεί, κατά κανόνα, να εκφύγει του χαρακτηρισμού της ως πολύ σοβαρής παραβάσεως, ανεξαρτήτως του πλαισίου της. Εν πάση περιπτώσει, οι περιστάσεις τις οποίες επικαλέσθηκαν οι προσφεύγουσες εν προκειμένω δεν είναι ικανές να επηρεάσουν το κύρος της εκτιμήσεως της σοβαρότητας της παραβάσεως, στην οποία προέβη η Επιτροπή.

255 Συγκεκριμένα, όσον αφορά το ιστορικό της συμπράξεως, η Επιτροπή ορθώς επισημαίνει, πρώτον, ότι οι νομικές βάσεις στις οποίες στηρίζονταν αρχικώς οι κύκλοι διαβουλεύσεων καταργήθηκαν το αργότερο κατά το χρονικό σημείο της προσχωρήσεως της Αυστρίας στον ΕΟΧ. Κατά την περίοδο στην οποία αναφέρεται η προσβαλλόμενη απόφαση, δεν υπήρχε καμία διάταξη του εθνικού δικαίου ικανή να υποχρεώσει τις τράπεζες να έλθουν σε συνεννόηση ή να περιορίσουν το περιθώριο δράσης τους στην αγορά. Όσον αφορά τις «αυστριακές παραδόσεις» στις οποίες αναφέρονται ορισμένες προσφεύγουσες, διαπιστώνεται ότι οι παραδόσεις και οι πολιτικές προτιμήσεις των κρατών μελών μπορούν ενίοτε να έλθουν σε σύγκρουση με τον θεμελιώδη σκοπό του ανόθευτου ανταγωνισμού, που διατυπώνεται στο άρθρο 3, στοιχείο ζ΄, ΕΚ. Κατά συνέπεια, το γεγονός ότι η σύμπραξη δημιουργήθηκε και διατηρήθηκε με την υποστήριξη του Δημοσίου δεν επηρεάζει τη δυνατότητά της να βλάψει τους σκοπούς της Συνθήκης.

256 Το επιχείρημα ότι ένα υψηλό πρόστιμο δεν είναι αναγκαίο λόγω του ενιαίου χαρακτήρα των συμφωνιών είναι αλυσιτελές στο παρόν πλαίσιο. Ο αποτρεπτικός χαρακτήρας των προστίμων περιλαμβάνεται, βεβαίως, μεταξύ των πολυάριθμων στοιχείων που είναι αναγκαίο να ληφθούν υπόψη για να εκτιμηθεί η σοβαρότητα της παραβάσεως κατά την έννοια του άρθρου 15 του κανονισμού 17 (απόφαση MDF, σκέψη 213 ανωτέρω, σκέψη 120). Ωστόσο, όπως εκτέθηκε στη σκέψη 231 ανωτέρω, οι κατευθυντήριες γραμμές διακρίνουν διάφορες πτυχές της σοβαρότητας κατά την έννοια του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 και προβλέπουν τη συνεκτίμηση του αποτρεπτικού αποτελέσματος παράλληλα με τη συνεκτίμηση

της «σύμφυτης» σοβαρότητας της παραβάσεως. Η διάκριση αυτή δικαιολογείται από το γεγονός ότι αυτή συμβάλλει στο να καταστεί πιο διαφανής η διαδικασία καθορισμού των προστίμων από την Επιτροπή. Επομένως, δεν είναι δυνατό να γίνει βασίμως επίκληση των θεωρήσεων που συνδέονται με τον αποτρεπτικό χαρακτήρα του προστίμου κατά της εκτιμήσεως της σύμφυτης σοβαρότητας της παραβάσεως.

257 Δεύτερον, όσον αφορά τα επιχειρήματα που αντλούνται από το ότι το αυστριακό δίκαιο ανεχόταν τις «συμπράξεις για την εναρμόνιση της συμπεριφοράς» (Verhaltenskartelle) ακόμη και μετά την προσχώρηση στις Κοινότητες και καθόλη τη διάρκεια της παραβάσεως, η Επιτροπή ορθώς υπογραμμίζει ότι το γεγονός αυτό δεν επηρεάζει την ύπαρξη παραβάσεως του άρθρου 81 ΕΚ ούτε μπορεί να επηρεάσει την εκτίμηση της σοβαρότητας της εν λόγω παραβάσεως. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την περιγραφή του αυστριακού δικαίου, την οποία παρέσχον ιδίως, η BA-CA, η ÖVAG και η NÖ-Hypo, το προνόμιο που χορηγήθηκε έως το 2000 στις «συμπράξεις για την εναρμόνιση της συμπεριφοράς» συνδεόταν με τον μη υποχρεωτικό χαρακτήρα αυτών. Αντιθέτως, το άρθρο 81 ΕΚ απαγορεύει τις εναρμονισμένες πρακτικές όπως και τις συμφωνίες, οι δε κατευθυντήριες γραμμές δεν προβαίνουν, επιπλέον, σε διάκριση, προς τον σκοπό της εκτιμήσεως της σοβαρότητας, μεταξύ των δεσμευτικών συμφωνιών και των «gentlemen's agreements».

258 Τρίτον, όσον αφορά τη συμμετοχή των κρατικών αρχών στους κύκλους διαβουλεύσεων, την οποία επικαλέσθηκαν οι προσφεύγουσες, πρέπει να υπομνησθεί, ευθύς εξ αρχής, ότι τα κράτη μέλη δεν μπορούν να θεσπίζουν μέτρα τα οποία παρέχουν τη δυνατότητα στις ιδιωτικές επιχειρήσεις να μην εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις που επιβάλλουν τα άρθρα 81 ΕΚ έως 89 ΕΚ (απόφαση του Δικαστηρίου της 16ης Νοεμβρίου 1977, 13/77, INNO, Συλλογή τόμος 1977, σ. 653, σκέψη 33). Πάντως, ναι μεν είναι αληθές ότι δεν είναι δυνατό να επιβληθούν κυρώσεις σε επιχειρήσεις λόγω συμπεριφοράς θίγουσας τον ανταγωνισμό εφόσον η εν λόγω συμπεριφορά επιβαλλόταν από εθνικό νόμο που ήταν ασυμβίβαστος με τις εν λόγω διατάξεις ή από ακαταμάχητες πιέσεις που άσκησαν οι εθνικές αρχές έναντι των εν λόγω επιχειρήσεων, πλην όμως τούτο δεν ισχύει όταν ένας τέτοιος νόμος ή μια τέτοια συμπεριφορά περιορίζονται να παροτρύνουν ή να διευκολύνουν την υιοθέτηση, εκ μέρους των επιχειρήσεων, αυτοτελών εκδηλώσεων συμπεριφοράς που θίγουν τον ανταγωνισμό (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση του Δικαστηρίου της 9ης Σεπτεμβρίου 2003, C-198/01, CIF, Συλλογή 2003, σ. I-8055, σκέψεις 52 έως 56, και απόφαση του Πρωτοδικείου της 18ης Σεπτεμβρίου 1996, Τ-387/94, Asia Motor France κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1996, σ. II-961, σκέψη 65).

259 Συναφώς, δεν αμφισβητείται ότι η επίμαχη εν προκειμένω συμπεριφορά των εθνικών αρχών δεν είχε ως αποτέλεσμα να υποχρεώσει τις τράπεζες να υιοθετήσουν εκδηλώσεις συμπεριφοράς που θίγουν τον ανταγωνισμό. Βεβαίως, ένα υπόμνημα που προσκόμισαν η BAWAG και η PSK αναφέρεται σε «έκκληση απευθυνόμενη από [την] OeNB στις τράπεζες να μειώσουν τον παράλογο ανταγωνισμό ως προς τα επιτόκια καταθέσεων και χορηγήσεων». Ωστόσο, δεν προκύπτει ότι μια τέτοια έκκληση έπρεπε υποχρεωτικώς να ακολουθηθεί από τις τράπεζες. Τα παραδείγματα της προβαλλομένης πιέσεως που άσκησε η OeNB στις τράπεζες, τα οποία επικαλέσθηκε η BA-CA, καθιστούν φανερό ότι η OeNB προέτρεψε τις τράπεζες να μειώσουν τα επιτόκια, αλλά δεν περιλαμβάνουν καμία ένδειξη ως προς το ότι αυτή απηύθυνε στις εν λόγω τράπεζες πρόσκληση για συνεννόηση επί του θέματος αυτού, και ακόμη λιγότερο ότι οι τράπεζες είχαν υποστεί ακαταμάχητες πιέσεις προς τούτο. Κατά συνέπεια, η συμμετοχή αυτή δεν επηρεάζει την ευθύνη των προσφευγουσών εκ της παραβατικής συμπεριφοράς τους.

260 Η ως άνω συμμετοχή δεν επηρεάζει ούτε τη σύμφυτη σοβαρότητα της παραβάσεως. Συγκεκριμένα, η παρέμβαση των κρατικών αρχών στους κύκλους διαβουλεύσεων, όπως αυτή περιγράφεται από τις προσφεύγουσες, ουδόλως δύναται να μειώσει τη δυνατότητα της επίμαχης εν προκειμένω συμπράξεως ως προς τις τιμές να βλάψει τους στόχους της Συνθήκης. Αντιθέτως, μια τέτοια έγκριση ή ανοχή, εκ μέρους των δημοσίων αρχών, της παραβατικής συμπεριφοράς μπορεί να ενισχύσει τα αποτελέσματα των παράνομων συμφωνιών.

261 Ωστόσο, πρέπει να προστεθεί ότι το ζήτημα αν η συμπεριφορά των εθνικών αρχών μπορεί να ληφθεί υπόψη ως ελαφρυντική περίσταση (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση CIF, σκέψη 258 ανωτέρω, σκέψη 57) θα εξετασθεί κατωτέρω στις σκέψεις 504 και 505.

262 Όσον αφορά, τέταρτον, τον θεσμοθετημένο χαρακτήρα της συμπράξεως, η Επιτροπή θεμιτώς λαμβάνει υπόψη το γεγονός ότι η σύμπραξη λειτουργούσε υπό τη μορφή ενός συστήματος τακτικών θεσμοθετημένων συσκέψεων (απόφαση του Πρωτοδικείου της 14ης Μαΐου 1998, Τ-308/94, Cascades κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-925, σκέψεις 104, 194). Βεβαίως, το «δίκτυο Lombard» δημιουργήθηκε σε μια εποχή κατά την οποία οι συμφωνίες δεν ήσαν παράνομες. Γεγονός παραμένει ότι οι τράπεζες χρησιμοποίησαν την προϋπάρχουσα αυτή

διάρθρωση για τις αθέμιτες συνεννοήσεις τους και ότι τούτο συνέβαλε αισθητά στη λειτουργία και την αποτελεσματικότητα της συνολικής συμπράξεως. Το γεγονός ότι στις συσκέψεις εξετάσθηκαν και άλλα θέματα, τα οποία είναι ουδέτερα από την άποψη του δικαίου του ανταγωνισμού, δεν μειώνει τους κινδύνους για τον ανόθευτο ανταγωνισμό που προκύπτουν από ένα τόσο καλά οργανωμένο σύστημα συνεννοήσεων.

263 Τέλος, το γεγονός ότι, κατά το χρονικό σημείο επελεύσεως των πραγματικών περιστατικών, η προσχώρηση της Δημοκρατίας της Αυστρίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση ήταν πρόσφατη, δεν έχει επίπτωση επί της σύμφυτης σοβαρότητας της παραβάσεως.

264 Κατά συνέπεια, οι περιστάσεις, τις οποίες επικαλέσθηκαν οι προσφεύγουσες, δεν είναι ικανές να θέσουν εν αμφιβόλω το κύρος της διαπιστώσεως, στην αιτιολογική σκέψη 506 της προσβαλλομένης αποφάσεως, σύμφωνα με την οποία οι συμφωνίες του «δικτύου Lombard» αποτελούν πολύ σοβαρή παράβαση ως εκ της φύσεώς τους.

3. Επί του πραγματικού αντικτύπου της παραβάσεως στην αγορά

265 Οι προσφεύγουσες αντιτίθενται στον χαρακτηρισμό της παραβάσεως ως πολύ σοβαρής για τον λόγο ότι η Επιτροπή δεν απέδειξε την ύπαρξη αισθητών αποτελεσμάτων της συμπράξεως στην αγορά. Ισχυρίζονται, πρώτον, ότι μια τέτοια απόδειξη είναι απαραίτητη για να δικαιολογηθεί ο χαρακτηρισμός της παραβάσεως ως πολύ σοβαρής, δεύτερον, ότι οι θεωρήσεις οι οποίες αφορούν τον αντίκτυπο της συμπράξεως και οι οποίες περιέχονται στην προσβαλλόμενη απόφαση είναι ανεπαρκείς προς τούτο και, τρίτον, ότι η έκθεση οικονομικής πραγματογνωμοσύνης του καθηγητή von Weizsäcker, την οποία προσκόμισαν κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας, απέδειξε την έλλειψη τέτοιου αντικτύπου.

α) Η προσβαλλόμενη απόφαση

266 Στο πλαίσιο της εκ μέρους της αναλύσεως της σοβαρότητας της παραβάσεως, η Επιτροπή επισημαίνει, στην αιτιολογική σκέψη 508 της προσβαλλομένης αποφάσεως, τα εξής:

«Ο τρόπος λειτουργίας της σύμπραξης και τα αποτελέσματά της αποτελούν μεν στοιχεία που μπορούν να ληφθούν υπόψη όπως και πολλά άλλα, αλλά μόνον στις περιπτώσεις εναρμονισμένων πρακτικών που δεν έχουν ως άμεσο σκοπό τον περιορισμό του ανταγωνισμού και που, συνεπώς, εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 81 [...] ΕΚ αποκλειστικά λόγω των συγκεκριμένων τους αποτελεσμάτων.»

267 Εν συνεχεία, η Επιτροπή εκθέτει ότι οι εμπλεκόμενες τράπεζες συμμετείχαν τακτικά και συχνά σε πολυάριθμους κύκλους διαβουλεύσεων και ότι τα συλλεγέντα έγγραφα της εν λόγω περιόδου καταδεικνύουν σαφώς τον τρόπο με τον οποίο οι τράπεζες εφάρμοζαν τις συναφθείσες στο πλαίσιο των κύκλων διαβουλεύσεων συμφωνίες ή ελάμβαναν υπόψη τις πληροφορίες που είχαν αποκτήσει από τους ανταγωνιστές τους στο πλαίσιο των εν λόγω κύκλων διαβουλεύσεων, προκειμένου να λαμβάνουν τις αποφάσεις τους. Για τις λεπτομέρειες, η Επιτροπή αναφέρεται στις αιτιολογικές σκέψεις 430 έως 437 της προσβαλλομένης αποφάσεως, οι οποίες περιλαμβάνουν περιγραφή της εφαρμογής των αποφάσεων του καρτέλ στο πλαίσιο της διαπιστώσεως της παραβάσεως.

268 Η Επιτροπή συνάγει εξ αυτού, στην αιτιολογική σκέψη 510 της προσβαλλομένης αποφάσεως, ότι οι συνολικές αυτές συμφωνίες, που διήρκεσαν πολλά έτη, είχαν επίπτωση στην αγορά. Προσθέτει ότι το γεγονός ότι τα μέλη της σύμπραξης υπέστησαν και απώλειες ή αντιμετώπισαν, κατά καιρούς, αποτυχίες δεν σημαίνει ότι οι συμφωνίες τους δεν είχαν επιπτώσεις στην αγορά. Τέλος, η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι ούτε η παραγγελθείσα από τις τράπεζες έκθεση πραγματογνωμοσύνης αποδεικνύει ότι η σύμπραξη δεν είχε επιπτώσεις στην αγορά.

β) Επί του χαρακτηρισμού των επιχειρημάτων της BA-CA

269 Η BA-CA, η οποία προβάλλει μόνον τις δύο τελευταίες αιτιάσεις που μνημονεύονται στη σκέψη 265 ανωτέρω, διατείνεται ότι ο ισχυρισμός της δεν αποβλέπει στην αμφισβήτηση του χαρακτηρισμού της παραβάσεως ως πολύ σοβαρής, αλλά στην επίκληση της υπάρξεως παραβάσεως της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως. Αναφέρει ότι οι οικονομικές συνέπειες μπορούν να ληφθούν υπόψη, για τον καθορισμό του προστίμου, μόνον όταν, αφενός, αυτές είναι όντως αποδεδειγμένες και αιτιολογημένες και, αφετέρου, η Επιτροπή φέρει το σχετικό βάρος αποδείξεως.

270 Με την ως άνω επιχειρηματολογία, η BA-CA προσάπτει, κατ' ουσίαν, στην Επιτροπή ότι δεν απέδειξε ότι υφίσταται αντίκτυπος της παραβάσεως στην αγορά. Η αιτίαση αυτή δεν αφορά την αιτιολογία της προσβαλλομένης αποφάσεως, αλλά τον χαρακτηρισμό της παραβάσεως ως πολύ σοβαρής. Συγκεκριμένα, η υποχρέωση αιτιολογήσεως αποτελεί ουσιώδη τύπο που πρέπει να διακρίνεται από το ζήτημα του βασίμου της αιτιολογίας, δεδομένου ότι αυτό αφορά την ουσιαστική νομιμότητα της επίδικης πράξεως (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 2ας Απριλίου 1998, C-367/95 P, Επιτροπή κατά Sytraval και Brink's France, Συλλογή 1998, σ. I-1719, σκέψη 67, και της 22ας Μαρτίου 2001, C-17/99, Γαλλία κατά Επιτροπής, Συλλογή 2001, σ. I-2481, σκέψη 35). Επομένως, πρέπει να εξετασθούν οι αιτιάσεις της BA-CA ταυτοχρόνως με εκείνες που προέβαλαν οι λοιπές προσφεύγουσες και οι οποίες αφορούν το βάσιμο της εκτιμήσεως, εκ μέρους της προσβαλλομένης αποφάσεως, της σοβαρότητας της παραβάσεως.

γ) Επιχειρήματα των διαδίκων

271 Πρώτον, οι τράπεζες προβάλλουν ότι, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές και τη νομολογία, είναι αναγκαίο να ληφθεί υπόψη ο πραγματικός αντίκτυπος μιας παραβάσεως στην αγορά προκειμένου να προσδιορισθεί η σοβαρότητα της εν λόγω παραβάσεως. Επιπλέον, η BAWAG ισχυρίζεται ότι η αρχή της αναλογικότητας επιτάσσει όπως οι ιδιαιτέρως επιζήμιες συμφωνίες τιμωρούνται με αυστηρότερες κυρώσεις από εκείνες που έχουν ελάχιστα αποτελέσματα ή δεν έχουν καθόλου αποτελέσματα.

272 Οι προσφεύγουσες υπογραμμίζουν ότι η Επιτροπή φέρει το βάρος αποδείξεως περί της υπάρξεως πραγματικού αντιτύπου της συμπράξεως στην αγορά. Οι προσφεύγουσες είναι της γνώμης ότι οι θεωρήσεις που περιέχονται στην προσβαλλόμενη απόφαση ως προς την εφαρμογή των συμφωνιών δεν αρκούν για να αποδειχθεί η ύπαρξη τέτοιου αντικτύπου. Η RZB, η BAWAG, η PSK και η Erste ισχυρίζονται ότι, για να προσκομισθούν αυτές οι αποδείξεις, είναι αναγκαίο να στοιχειοθετηθεί, μέσω οικονομικής μελέτης, ότι τα επιτόκια και οι προμήθειες που εφαρμόζονταν στην Αυστρία κατά την επίμαχη περίοδο διέφεραν σημαντικά από εκείνα που θα εφαρμόζονταν στην περίπτωση που δεν υφίστατο η παράβαση.

273 Δεύτερον, οι προσφεύγουσες επικρίνουν τη συλλογιστική της προσβαλλομένης αποφάσεως. Χωρίς να αμφισβητούν τις αφορώσες τα πραγματικά περιστατικά διαπιστώσεις της Επιτροπής ως προς την εφαρμογή των συμφωνιών, η BA-CA, η BAWAG, η PSK και η Erste ισχυρίζονται ότι τα παραδείγματα που δόθηκαν δεν είναι αντιπροσωπευτικά, ότι ο φάκελος περιέχει πλείονα παραδείγματα μη τήρησης των συμφωνιών και ότι οι τράπεζες επιδόθηκαν σε έντονο μυστικό ανταγωνισμό. Η BA-CA και η BAWAG ισχυρίζονται ότι τούτο ισχύει ιδίως όσον αφορά τη δική τους συμπεριφορά. Κατά την BAWAG και την PSK, τα έγγραφα με τα οποία οι τράπεζες διατύπωσαν την άποψή τους επί της εφαρμογής και της τήρησης των συμφωνιών περιέχουν μόνον υποκειμενικές εκτιμήσεις του ενός ή του άλλου συνεργάτη των τραπεζών και, ως εκ τούτου, δεν αποτελούν αξιόπιστη βάση για να κριθούν τα πραγματικά οικονομικά αποτελέσματά τους.

274 Η BA-CA και η Erste ισχυρίζονται ότι δεν ήταν δυνατόν, εν πάση περιπτώσει, να μην τηρηθούν οι συμφωνίες στην αγορά διότι αυτές αφορούσαν μόνον τα «επίσημα» επιτόκια που αναγράφονται στη θυρίδα, ενώ τα όντως προσφερόμενα στους πελάτες επιτόκια εξαρτώνται από άλλες παραμέτρους, και ιδίως από το εύρος της συναλλαγής, από τη φερεγγυότητα του πελάτη και από τις χορηγηθείσες στους υπαλλήλους εξουσίες να παρεκκλίνουν από το επίσημο επιτόκιο.

275 Η BA-CA και η Erste υπογραμμίζουν τη σπουδαιότητα των βασικών επιτοκίων για την εξέλιξη των επιτοκίων που εφαρμόζουν οι τράπεζες. Κατά τη γνώμη τους, η οικονομική αναγκαιότητα να ακολουθηθούν οι μεταβολές των ως άνω επιτοκίων αποκλείει την ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας μεταξύ των αποτελεσμάτων των κύκλων διαβουλεύσεων και των επιτοκίων που καθορίζουν οι τράπεζες.

276 Τέλος, η RZB, η BAWAG, η PSK και η Erste είναι της γνώμης ότι η Επιτροπή δεν μπορεί να συναγάγει από τη συχνότητα των κύκλων διαβουλεύσεων ότι υφίστανται επιπτώσεις στην αγορά. Προσθέτουν ότι οι ως άνω συσκέψεις αφορούσαν πλείονα θέματα, τα οποία ήσαν ουδέτερα από την άποψη του ανταγωνισμού, και εκπλήρωναν κοινωνική λειτουργία.

277 Τρίτον, οι προσφεύγουσες προσάπτουν στην Επιτροπή ότι δεν έλαβε υπόψη τις διαπιστώσεις της εκθέσεως οικονομικής πραγματογνωμοσύνης του καθηγητή von Weizsäcker, την οποία αυτές προσκόμισαν. Ισχυρίζονται ότι η εν λόγω έκθεση πραγματογνωμοσύνης απέδειξε, με στατιστικές μεθόδους, ότι ούτε οι επιβαλλόμενες από τις τράπεζες τιμές ούτε οι αποδόσεις τους ήσαν υψηλότερες, κατά μέσο όρο, από εκείνες που θα επραγματοποιούντο στην περίπτωση που δεν υπήρχαν οι συμφωνίες. Οι προσφεύγουσες είναι της γνώμης ότι οι αντιρρήσεις που προβλήθηκαν με την προσβαλλόμενη απόφαση κατά της ως άνω εκθέσεως πραγματογνωμοσύνης είναι αβάσιμες. Η RZB, η ÖVAG και η NÖ-Hypo υποστηρίζουν ότι τα συμπεράσματα της εκθέσεως πραγματογνωμοσύνης μπορούν να αναιρεθούν μόνο με άλλη επιστημονικώς έγκυρη μελέτη. Οι προσφεύγουσες επισημαίνουν ότι η Επιτροπή δεν επικαλέσθηκε, με την προσβαλλόμενη απόφαση, την αντιπαρατιθέμενη έκθεση πραγματογνωμοσύνης της οποίας την κατάρτιση είχε ζητήσει, λόγω τεχνικών ελλείψεων που αυτή παρουσίαζε.

278 Η Επιτροπή είναι της γνώμης ότι μια σύμπραξη μπορεί να καταταγεί μεταξύ των πολύ σοβαρών παραβάσεων λόγω του αντίθετου προς τον ανταγωνισμό σκοπού της, έστω και αν δεν παράγει αποτελέσματα στην αγορά. Ωστόσο, είναι της γνώμης ότι, εν προκειμένω, ο αντίκτυπος της συμπράξεως έχει αποδειχθεί.

279 Η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι μια σύμπραξη δεν παράγει αποτελέσματα μόνον από το χρονικό σημείο κατά το οποίο αποδεικνύεται ότι οι τιμές θα είχαν εξελιχθεί διαφορετικά σε μια κατάσταση ελεύθερου ανταγωνισμού, αλλά από το χρονικό σημείο κατά το οποίο οι συμφωνίες εφαρμόσθηκαν. Επισημαίνει ότι τα έγγραφα που κατέσχε και τα οποία χρονολογούνται από την οικεία περίοδο καταδεικνύουν σαφώς με ποιον τρόπο οι τράπεζες εφάρμοσαν τις συναφθείσες κατά τη διάρκεια των κύκλων διαβουλεύσεων συμβάσεις και με ποιον τρόπο αυτές ελάμβαναν υπόψη τις αποκτηθείσες από τους ανταγωνιστές τους πληροφορίες προκειμένου να καταλήξουν στις αποφάσεις τους. Κατά την Επιτροπή, δεν αμφισβητείται ότι η σύμπραξη είχε συνέπειες στο επίπεδο αυτό, έστω και αν, σε ορισμένες περιπτώσεις, οι τράπεζες δεν κατόρθωσαν να συμφωνήσουν ή δεν τήρησαν τις συμφωνίες.

280 Επομένως, η Επιτροπή είναι της γνώμης ότι η έκθεση πραγματογνωμοσύνης που προσκόμισαν οι τράπεζες δεν είναι κρίσιμη για την εκτίμηση της σοβαρότητας της παραβάσεως. Προσθέτει ότι η έκθεση πραγματογνωμοσύνης δεν απέδειξε με πειστικό τρόπο ότι η σύμπραξη δεν είχε συνέπειες επί της εξελίξεως των τιμών.

δ) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

281 Εκ προοιμίου, διαπιστώνεται ότι η προσβαλλόμενη απόφαση έλαβε υπόψη τον πραγματικό αντίκτυπο της συμπράξεως στην αγορά κατά την αξιολόγηση της σοβαρότητας της παραβάσεως. Συγκεκριμένα, ναι μεν η Επιτροπή ισχυρίζεται, στις αιτιολογικές σκέψεις 429 και 508, ότι δεν είναι αναγκαίο να ληφθούν υπόψη τα συγκεκριμένα αποτελέσματα μιας συμπράξεως εφόσον έχει αποδειχθεί ο αντίθετος προς τον ανταγωνισμό σκοπός της συμπράξεως αυτής, πλην όμως οι αιτιολογικές σκέψεις 509 και 510, καθώς και οι αιτιολογικές σκέψεις 430 έως 436, διαπιστώνουν την ύπαρξη αποτελεσμάτων, εν προκειμένω, τα οποία προκύπτουν, ιδίως, από την εφαρμογή των συμφωνιών, έστω και αν η αιτιολογική σκέψη 436 αναφέρει ότι δεν είναι δυνατό να προσδιορισθούν με ακρίβεια τα εν λόγω αποτελέσματα.

282 Επομένως, δεν είναι κρίσιμο, εν προκειμένω, το ζήτημα αν οι κατευθυντήριες γραμμές εξαρτούν τον χαρακτηρισμό μιας συμπράξεως ως «πολύ σοβαρής» από την απόδειξη της υπάρξεως πραγματικού αντικτύπου στην αγορά. Συγκεκριμένα, δεδομένου ότι η Επιτροπή διαθέτει εξουσία εκτιμήσεως όσον αφορά την αξιολόγηση της σοβαρότητας των παραβάσεων, η νομιμότητα της αξιολογήσεως αυτής εξαρτάται από το βάσιμο των διαπιστώσεων επί των οποίων όντως στηρίζεται, και όχι από το ζήτημα αν όλα τα στοιχεία που έλαβε υπόψη η Επιτροπή ήσαν απαραίτητα προς τούτο.

283 Κατά συνέπεια, πρέπει να εξετασθεί, πρώτον, το ζήτημα αν η Επιτροπή δικαιούται να συναγάγει, από την εφαρμογή μιας συμπράξεως, ότι υφίσταται πραγματικός αντίκτυπος της εν λόγω συμπράξεως στην αγορά, δεύτερον, το ζήτημα αν η Επιτροπή βασίμως διαπίστωσε μια τέτοια εφαρμογή εν προκειμένω και, τρίτον, το ζήτημα αν η Επιτροπή παρέβλεψε, στο πλαίσιο αυτό, τη λυσιτέλεια και την αποδεικτική ισχύ της εκθέσεως πραγματογνωμοσύνης που προσκόμισαν οι τράπεζες.

284 Εκ προοιμίου, πρέπει να υπομνησθεί ότι, για να εκτιμηθεί ο πραγματικός αντίκτυπος παραβάσεως στην αγορά, εναπόκειται στην Επιτροπή να αναφερθεί στον ανταγωνισμό που θα υφίστατο υπό συνήθεις συνθήκες ελλείψει της παραβάσεως (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση του Δικαστηρίου της 16ης Δεκεμβρίου 1975, 40/73 έως 48/73, 50/73, 54/73 έως 56/73, 111/73, 113/73 και 114/73, Suiker Unie κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1975, σ. 507, σκέψεις 619 και 620· αποφάσεις του Πρωτοδικείου Mayr-Melnhof, σκέψη 205 ανωτέρω, σκέψη 235· της 11ης Μαρτίου 1999, Τ-141/94, Thyssen Stahl κατά Επιτροπής, Συλλογή 1999, σ. II-347, σκέψη 645, και ADM, σκέψη 231 ανωτέρω, σκέψη 150).

285 Όσον αφορά, πρώτον, μια σύμπραξη ως προς τις τιμές, η Επιτροπή θεμιτώς συνάγει ότι η παράβαση είχε αποτελέσματα, λόγω του ότι τα μέλη της συμπράξεως είχαν λάβει μέτρα για να εφαρμόζουν τις συμφωνηθείσες τιμές, παραδείγματος χάρη, αναγγέλλοντας τις εν λόγω τιμές στους πελάτες, δίδοντας οδηγίες στους υπαλλήλους τους να τις χρησιμοποιούν ως βάση διαπραγματεύσεως και επιβλέποντας την εφαρμογή τους από τους ανταγωνιστές τους και από τις δικές τους υπηρεσίες πωλήσεων. Συγκεκριμένα, για να διαπιστωθεί η ύπαρξη αντικτύπου στην αγορά, αρκεί οι συμφωνηθείσες τιμές να χρησίμευσαν ως βάση για τον καθορισμό των τιμών των επιμέρους συναλλαγών, περιορίζοντας, κατ' αυτόν τον τρόπο, το περιθώριο διαπραγμάτευσης των πελατών (αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 17ης Δεκεμβρίου 1991, Τ-7/89, Hercules Chemicals κατά Επιτροπής, Συλλογή 1991, σ. II-1711, σκέψεις 340 και 341, και της 20ής Απριλίου 1999, Τ-305/94 έως Τ-307/94, Τ-313/94 έως Τ-316/94, Τ-318/94, Τ-325/94, Τ-328/94, Τ-329/94 και Τ-335/94, Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1999, σ. II-931, σκέψεις 743 έως 745).

286 Αντιθέτως, δεν είναι δυνατό να απαιτείται από την Επιτροπή, όταν στοιχειοθετείται η εφαρμογή μιας συμπράξεως, να αποδεικνύει συστηματικά ότι οι συμφωνίες όντως παρέσχον τη δυνατότητα στις οικείες επιχειρήσεις να επιτύχουν υψηλότερο επίπεδο τιμών των συναλλαγών από εκείνο που θα επικρατούσε χωρίς τη σύμπραξη. Συναφώς, ο ισχυρισμός ότι μόνον το γεγονός ότι το επίπεδο των τιμών των συναλλαγών θα ήταν διαφορετικό χωρίς τη συμπαιγνία μπορεί να ληφθεί υπόψη για τον προσδιορισμό της σοβαρότητας της παραβάσεως δεν μπορεί να γίνει δεκτός (απόφαση του Δικαστηρίου της 16ης Νοεμβρίου 2000, C-279/98 P, Cascades κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. I-9693, σκέψεις 53 και 62). Εξάλλου, θα ήταν δυσανάλογο το να απαιτηθεί μια τέτοια απόδειξη η οποία θα απορροφούσε σημαντικούς πόρους, δεδομένου ότι θα καθιστούσε αναγκαία την προσφυγή σε

οικονομικούς υπολογισμούς, στηριζομένους σε οικονομικά πρότυπα των οποίων η ακρίβεια δύσκολα μπορεί να ελεγχθεί από τον δικαστή και ως προς τα οποία ουδόλως αποδεικνύεται ότι είναι απαλλαγμένα ελαττωμάτων (προτάσεις του γενικού εισαγγελέα J. Mischo στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση του Δικαστηρίου της 16ης Νοεμβρίου 2000, C-283/98 P, Mo och Domsjö κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. I-9855, I-9858, σημείο 109).

287 Συγκεκριμένα, για την εκτίμηση της σοβαρότητας της παραβάσεως, είναι κρίσιμο το ζήτημα αν τα μέλη της συμπράξεως έκαναν παν ό,τι είχαν τη δυνατότητα να κάνουν προκειμένου να υλοποιηθούν οι προθέσεις τους σε συγκεκριμένα αποτελέσματα. Αυτό που συνέβη κατόπιν, στο επίπεδο των τιμών της αγοράς που πράγματι επιτεύχθηκαν, μπορούσε να επηρεασθεί από άλλους παράγοντες, που ήσαν εκτός του ελέγχου των μελών της συμπράξεως. Τα μέλη της συμπράξεως δεν μπορούν να επικαλούνται υπέρ αυτών εξωτερικούς παράγοντες που παρεμπόδισαν τις προσπάθειές τους, καθιστώντας τους παράγοντες αυτούς στοιχεία που δικαιολογούν μείωση του προστίμου (προτάσεις του γενικού εισαγγελέα J. Mischo στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση Mo och Domsjö κατά Επιτροπής, σκέψη 286 ανωτέρω, σημεία 102 έως 109).

288 Επομένως, η Επιτροπή μπορούσε θεμιτώς να στηριχθεί στην εφαρμογή της συμπράξεως προκειμένου να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι υφίστατο αντίκτυπος στην αγορά.

289 Όσον αφορά, δεύτερον, το βάσιμο των διαπιστώσεων από τις οποίες η Επιτροπή άντλησε το ως άνω συμπέρασμα εν προκειμένω, πρέπει να επισημανθεί, εκ προοιμίου, ότι οι προσφεύγουσες δεν αμφισβητούν τα παραδείγματα της εφαρμογής των συμφωνιών του «δικτύου Lombard», τα οποία περιέχονται στην προσβαλλόμενη απόφαση.

290 Εν συνεχεία, όσον αφορά το επιχείρημα ότι τα ως άνω παραδείγματα δεν είναι αντιπροσωπευτικά διότι ο φάκελος περιέχει, επίσης, πολλά παραδείγματα μη τήρησης των συμφωνιών και ανταγωνισμού μεταξύ των τραπεζών, πρέπει να επισημανθεί ότι το γεγονός ότι οι συμφωνίες δεν ετηρούντο πάντοτε από τα μέλη της συμπράξεως δεν αρκεί για να αποκλεισθεί το ενδεχόμενο της υπάρξεως αποτελεσμάτων στην αγορά.

291 Συναφώς, τα παραδείγματα που επικαλέσθηκαν οι BA-CA, BAWAG, PSK και Erste δεν αποδεικνύουν ότι το συμπέρασμα ότι η σύμπραξη εφαρμόσθηκε είναι εσφαλμένο.

292 Η BA-CA αναφέρεται σε πλείονα αποσπάσματα της προσβαλλομένης αποφάσεως (αιτιολογικές σκέψεις 149, 172, 199, 229, 264, 283 και 299 επ.) που μνημονεύουν περιπτώσεις στις οποίες ειδικές συμφωνίες δεν τηρήθηκαν από ορισμένες τράπεζες. Τα παραδείγματα αυτά αποδεικνύουν, ευθύς εξ αρχής, ότι η Επιτροπή δεν αγνοούσε ότι η εφαρμογή των συμφωνιών δεν ήταν πλήρης. Ωστόσο, τα εν λόγω παραδείγματα πόρρω απέχουν από το να επιβεβαιώσουν τον ισχυρισμό της BA-CA ότι υπήρχαν μόνο «μεμονωμένες προσπάθειες μεταφοράς» των συμφωνιών. Έτσι, η αιτιολογική σκέψη 149 αναφέρει ότι η PSK ανεκλήθη στην τάξη από τις άλλες τράπεζες διότι δεν τήρησε τη συμφωνία ως προς το επιτόκιο ενός συγκεκριμένου αποταμιευτικού προϊόντος, η αιτιολογική σκέψη 172 περιγράφει την αντίδραση των άλλων τραπεζών στη μείωση των επιτοκίων χορηγήσεως στην οποία προέβη η BAWAG «χωρίς προειδοποίηση», και η αιτιολογική σκέψη 199 μνημονεύει την έλλειψη πειθαρχίας για την οποία η Erste «αναφερόταν ως υπαίτιος» από τις άλλες τράπεζες. Από τα ως άνω παραδείγματα προκύπτει ότι στις τράπεζες που παρεξέκλιναν ατομικώς από τις συμφωνίες απευθύνθηκαν αιτιάσεις από τα άλλα μέλη της συμπράξεως, τα οποία προφανώς είχαν τηρήσει τις εν λόγω συμφωνίες. Ναι μεν, κατά τη διάρκεια ενός κύκλου διαβουλεύσεων που περιγράφεται στην αιτιολογική σκέψη 229, ετέθη το ζήτημα των «εγκαινιασθέντων από ορισμένα ιδρύματα» ειδικών προγραμμάτων που ήσαν αντίθετα προς τις συμφωνίες, πλην όμως οι μετέχοντες στον εν λόγω κύκλο διαβουλεύσεων διαπίστωσαν, επίσης, ότι όλες οι τράπεζες «είχαν σε γενικές γραμμές σεβαστεί τις συμφωνίες» που είχαν συναφθεί πριν από ένα μήνα. Ομοίως, η αιτιολογική σκέψη 264 περιγράφει συζητήσεις κατά τις οποίες η Erste κατήγγειλε την εφαρμογή, από πολλούς ανταγωνιστές, επιτοκίων που δεν συνάδουν προς τις συμφωνίες, ενώ οι εν λόγω ανταγωνιστές, αναγνωρίζοντας ότι «μπορεί να καθυστερούν κάπως να εφαρμόσουν τα μέτρα» στο πλαίσιο του ιδρύματός τους, ισχυρίζονταν ότι όλα βαίνουν σύμφωνα με το σχέδιο. Τέλος, η αιτιολογική σκέψη 283 αναφέρεται σε μια ανάκληση στην τάξη στην οποία σχεδίαζε να προβεί ο «όμιλος Lombard» λόγω απειθαρχίας στον τομέα των επιτοκίων, ενώ οι αιτιολογικές σκέψεις 299 έως 301 περιγράφουν παραβάσεις ορισμένων συμφωνιών και τις προσπάθειες των τραπεζών να εναντιωθούν σ' αυτές. Τα ως άνω αποσπάσματα, στο σύνολό τους, ουδόλως ενισχύουν τον ισχυρισμό της BA-CA ότι η μη τήρηση των συμφωνιών αποτελούσε τον κανόνα και η εφαρμογή τους από τις τράπεζες αποτελούσε την εξαίρεση.

293 Η BAWAG και η PSK μνημονεύουν 28 έγγραφα του φακέλου της Επιτροπής, με τα οποία ετέθη το ζήτημα της μη τηρήσεως των συμφωνιών και της υπάρξεως

ανταγωνισμού μεταξύ των τραπεζών, ενώ η Erste παρουσίασε έναν κατάλογο 85 παραπομπών που αφορούν 74 έγγραφα, από τα οποία τα 22 είναι πανομοιότυπα με τα έγγραφα που επικαλέσθηκαν η BAWAG και η PSK.

294 Ωστόσο, τα ως άνω έγγραφα δεν είναι ασυμβίβαστα με το συμπέρασμα της Επιτροπής. Παραδείγματος χάρη, οι τρεις τράπεζες στηρίζονται στα πρακτικά ενός κύκλου διαβουλεύσεων με θέμα τα επιτόκια καταθέσεων της 27ης Σεπτεμβρίου 1995, από τα οποία η BAWAG και η PSK παραθέτουν ένα απόσπασμα, σύμφωνα με το οποίο «ο εκπρόσωπος της RBW παρατήρησε ότι [...] οι όροι και οι προθεσμίες που συμφωνήθηκαν κατά τη διάρκεια του κύκλου διαβουλεύσεων [...] δεν τηρήθηκαν». Πάντως, του αποσπάσματος αυτού προηγείται αμέσως η ακόλουθη διατύπωση: «Στο πλαίσιο αυτό, οι εκπρόσωποι ορισμένων ιδρυμάτων καταγγέλλουν ότι, όταν έληξαν οι προβλεπόμενες στον κύκλο διαβουλεύσεων προθεσμίες για τη μείωση των επιτοκίων, τα [επιτόκια ορισμένων ειδικών συμβάσεων καταθέσεων ταμιευτηρίου] δεν μειώνονται, επίσης, αυτομάτως. Η Volksbank, η CA-BV, η [RBW], η NÖ-Hypo, η PSK και η Erste προσάρμοσαν τους όρους τους στον τομέα αυτό. Η [BA] και η BAWAG θα το πράξουν μόνον κατά το τέλος Σεπτεμβρίου.» Εξάλλου, στο ίδιο έγγραφο, το οποίο απευθύνεται στον γενικό διευθυντή της BAWAG, αναφέρεται ότι μια άλλη τράπεζα κατήγγειλε ότι, κατά τη διάρκεια δειγματοληπτικού ελέγχου, κατέστη δυνατό να επιτευχθούν στην BAWAG και την PSK υψηλότερα επιτόκια από τα συμφωνηθέντα για νέα κατάθεση. Το ως άνω έγγραφο συνεχίζει: «Πρόκειται, στη συγκεκριμένη περίπτωση, για τα υποκαταστήματά μας [ένδειξη διευθύνσεων]. Αντίστοιχα διαβήματα έγιναν μέσω των κλαδικών υποκαταστημάτων μας.» Επομένως, το έγγραφο αυτό παρέχει παραδείγματα τόσο ως προς τη μη τήρηση των συμφωνιών επί ορισμένων σημείων όσο και ως προς την εφαρμογή τους από άλλες απόψεις καθώς και ως προς την ανάκληση στην τάξη που απευθύνθηκε από μια τράπεζα σε υποκαταστήματα τα οποία δεν τηρούσαν τις συμφωνίες.

295 Πάντως, λαμβανομένων υπόψη των πλειόνων αδιαμφισβητήτων παραδειγμάτων εφαρμογής των συμφωνιών, στα οποία αναφέρεται η προσβαλλόμενη απόφαση, το γεγονός ότι, σε ορισμένες περιπτώσεις, οι συμφωνίες δεν τηρήθηκαν από μία ή περισσότερες τράπεζες, ότι οι τράπεζες δεν κατόρθωσαν να διατηρήσουν το συμφωνηθέν επίπεδο επιτοκίων ή να αυξήσουν την αποδοτικότητά τους ή το γεγονός ότι υπήρχε ανταγωνισμός μεταξύ αυτών ως προς ορισμένα προϊόντα δεν αρκεί για να αναιρέσει τη διαπίστωση ότι οι συμφωνίες εφαρμόσθηκαν και είχαν αποτελέσματα στην αγορά.

296 Στο πλαίσιο αυτό, τα επιχειρήματα που αντλούν η BA-CA και η BAWAG από τη δική τους συμπεριφορά δεν μπορούν να γίνουν δεκτά. Συγκεκριμένα, η πραγματική συμπεριφορά που ισχυρίζεται ότι υιοθέτησε μια επιχείρηση δεν ασκεί επιρροή για τους σκοπούς της αξιολογήσεως του αντικτύπου συμπράξεως στην αγορά, λαμβανομένου υπόψη ότι μόνον τα αποτελέσματα που προκύπτουν από την παράβαση στο σύνολό της πρέπει να λαμβάνονται υπόψη (αποφάσεις Επιτροπή κατά Anic Partecipazioni, σκέψη 189 ανωτέρω, σκέψεις 150 και 152, και Hercules Chemicals κατά Επιτροπής, σκέψη 285 ανωτέρω, σκέψη 342).

297 Το επιχείρημα των τραπεζών ότι τα επιτόκια που όντως εφαρμόζονταν στους πελάτες παρεξέκλιναν συνήθως από τα «επίσημα» επιτόκια που συμφωνήθηκαν κατά τη διάρκεια των κύκλων διαβουλεύσεων και αναγράφονταν στις θυρίδες, λόγω των ειδικών χαρακτηριστικών των ατομικών συναλλαγών και της εξουσίας των υπαλλήλων των τραπεζών να παρεκκλίνουν, εντός ορισμένων ορίων, από τα εν λόγω επιτόκια, είναι αλυσιτελές. Συγκεκριμένα, τα αναγγελθέντα από τις τράπεζες «επίσημα» επιτόκια αποτελούν σημείο εκκινήσεως των διαπραγματεύσεων με τους επιμέρους πελάτες και επηρεάζουν, ως εκ τούτου, το αποτέλεσμα των εν λόγω διαπραγματεύσεων.

298 Όσον αφορά το επιχείρημα της BAWAG και της PSK ότι τα έγγραφα με τα οποία οι τράπεζες αξιολογούν τη συγκεκριμένη εφαρμογή των συμφωνιών τους δεν είναι αποδεικτικά διότι περιλαμβάνουν μόνον υποκειμενικές εκτιμήσεις των συνεργατών της τράπεζας, πρέπει να επισημανθεί ότι η αξιοπιστία εγγράφων με τα οποία τα μέλη μιας συμπράξεως διατυπώνουν την άποψή τους ως προς την «επιτυχία» της συμπράξεως αυτής πρέπει να εκτιμάται κατά περίπτωση (αποφάσεις Cascades κατά Επιτροπής, σκέψη 262 ανωτέρω, σκέψη 186, και Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 285 ανωτέρω, σκέψεις 746 και 747). Αμφιβολίες ως προς την αποδεικτική ισχύ παρόμοιων δηλώσεων μπορούν, ιδίως, να δικαιολογηθούν όταν οι εν λόγω δηλώσεις αναφέρονται σε εντυπώσεις που δεν στηρίζονται σε συγκεκριμένα στοιχεία και όταν υπάρχουν αντίθετες γνώμες άλλων μελών της συμπράξεως, οι οποίες αφορούν τις ίδιες περιόδους. Ωστόσο, οι τελευταίες αυτές γνώμες δεν έχουν αυτομάτως μεγαλύτερη αξιοπιστία απ' ό,τι οι πρώτες. Εν προκειμένω, η Επιτροπή επισημαίνει ότι οι τράπεζες αξιολόγησαν την εφαρμογή στην πράξη των συμφωνιών βάσει τακτικών ελέγχων σε άλλες τράπεζες (αιτιολογική σκέψη 433 της προσβαλλομένης αποφάσεως) και το γεγονός αυτό δεν αμφισβητείται. Υπό τις συνθήκες αυτές, η Επιτροπή εδικαιούτο να στηριχθεί, μεταξύ άλλων, στα έγγραφα με τα οποία τα μέλη της συμπράξεως είχαν διατυπώσει

την άποψή τους, κατά τον χρόνο επελεύσεως των πραγματικών περιστατικών, επί της εφαρμογής της συμπράξεως, προκειμένου να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η εν λόγω σύμπραξη είχε αντίκτυπο στην αγορά.

299 Εν συνεχεία, πρέπει να επισημανθεί ότι η σπουδαιότητα των βασικών επιτοκίων για τα επιτόκια που εφαρμόζουν οι τράπεζες δεν αμφισβητείται από την Επιτροπή, η οποία προσάπτει ακριβώς στις τράπεζες ότι συντόνισαν την αντίδρασή τους στην εξέλιξη των βασικών επιτοκίων. Πάντως, το αποτέλεσμα των συμφωνιών που προκύπτει, εν προκειμένω, από την εφαρμογή τους και το γεγονός ότι τα εφαρμοσθέντα από τις τράπεζες επιτόκια ακολούθησαν τα βασικά επιτόκια, οπότε ο πραγματικός αντίκτυπος των συμφωνιών δύσκολα μπορεί να επιμετρηθεί, δεν αρκούν, αυτά καθ' εαυτά, για να κλονισθεί το κύρος της συλλογιστικής της Επιτροπής.

300 Τέλος, ναι μεν είναι αληθές ότι η Επιτροπή δεν μπορεί να συναγάγει μόνον από τον αριθμό και τη συχνότητα των κύκλων διαβουλεύσεων ότι αυτοί είχαν αντίκτυπο στην αγορά (απόφαση ADM, σκέψη 231 ανωτέρω, σκέψη 159), πλην όμως η περιλαμβανόμενη στην προσβαλλόμενη απόφαση αναφορά στην ως άνω συχνότητα είναι απλώς ένα δευτερεύον στοιχείο της συλλογιστικής της Επιτροπής, από το οποίο δεν μπορεί να εξαρτάται η νομιμότητα της εκτιμήσεως της σοβαρότητας της παραβάσεως.

301 Από τις ανωτέρω σκέψεις προκύπτει ότι η διαπίστωση ότι εφαρμόσθηκε η σύμπραξη δεν αναιρείται από τα επιχειρήματα των διαδίκων.

302 Τρίτον, η έκθεση πραγματογνωμοσύνης που προσκόμισαν οι τράπεζες δεν αποδεικνύει ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε πλάνη ως εκ του ότι συνήγαγε, από την εφαρμογή των συμφωνιών, ότι οι εν λόγω συμφωνίες είχαν πραγματικό αντίκτυπο στην αγορά. Συναφώς, αφενός, πρέπει να επισημανθεί ότι ο πραγματογνώμονας, διαπίστωσε, βάσει συγκρίσεως μεταξύ της αυστριακής τραπεζικής αγοράς και της γερμανικής τραπεζικής αγοράς, ότι οι εμπορικοί όροι που ίσχυαν για τους πελάτες

των τραπεζών στην Αυστρία δεν ήσαν δυσμενέστεροι από εκείνους που εφαρμόζονταν στη γερμανική αγορά και ότι η κερδοφορία των αυστριακών τραπεζών ήταν χαμηλότερη από εκείνη των γερμανικών τραπεζών. Αφετέρου, ο πραγματογνώμονας παρατήρησε, μέσω δύο ερευνών που αφορούν αντιπροσωπευτικά τραπεζικά προϊόντα, ότι δεν διαπιστώθηκε η ύπαρξη καμίας μετρήσιμης επιδράσεως των καθορισθέντων από τις συμφωνίες επιτοκίων-στόχων επί του μέσου όρου των επιτοκίων που όντως εφάρμοζαν οι τράπεζες.

303 Έτσι, ο πραγματογνώμονας περιόρισε το αντικείμενο της μελέτης του στην εξέταση ορισμένων ειδικών ζητημάτων, ενώ η ανάλυσή του δεν αφορούσε το σύνολο των δυνητικών αποτελεσμάτων των συμφωνιών στην αγορά. Ως εκ τούτου, η έκθεση πραγματογνωμοσύνης δεν είναι ικανή να αποδείξει την έλλειψη πραγματικού αντικτύπου της συμπράξεως στην αγορά.

304 Αφενός, η Επιτροπή μπορούσε, ως εκ τούτου, να θεωρήσει, χωρίς να υποπέσει σε πλάνη, ότι η σύγκριση με την αγορά ενός άλλου κράτους μέλους δεν είναι ικανή να αποδείξει ποιοι θα ήσαν οι όροι που θα εφαρμόζονταν στην αυστριακή αγορά αν δεν υπήρχαν οι συμφωνίες και ότι δεν είναι δυνατό να συναχθεί από τα αφορώντα την κερδοφορία των τραπεζών στοιχεία ότι η σύμπραξη δεν παρήγαγε αποτελέσματα.

305 Αφετέρου, το γεγονός ότι η έκθεση πραγματογνωμοσύνης δεν μπόρεσε να υπολογίσει, με στατιστικούς όρους, έναν σημαντικό αντίκτυπο της συμπράξεως επί του μέσου όρου των τιμών δεν αποδεικνύει ότι οι συμφωνίες δεν παρήγαγαν κανένα αποτέλεσμα ως προς τον καθορισμό των τιμών συναλλαγής που εφαρμόζονταν στους πελάτες, το οποίο να είναι ικανό να ληφθεί υπόψη προς τον σκοπό της αξιολογήσεως της σοβαρότητας της παραβάσεως.

306 Συνεπώς, οι αιτιάσεις που αφορούν τον αντίκτυπο της παραβάσεως στην αγορά πρέπει να απορριφθούν στο σύνολό τους.

4. Επί της εκτάσεως της οικείας γεωγραφικής αγοράς

α) Επιχειρήματα των διαδίκων

307 Εκτός της BA-CA (υπόθεση T-260/02) και της RLB (υπόθεση T-262/02), όλες οι προσφεύγουσες είναι της γνώμης ότι ο χαρακτηρισμός της παραβάσεως ως «πολύ σοβαρής», παρά το περιορισμένο μέγεθος της οικείας γεωγραφικής αγοράς, είναι αντίθετος προς τις κατευθυντήριες γραμμές, προς την αφορώσα τη λήψη αποφάσεων πρακτική της Επιτροπής και προς την αρχή της αναλογικότητας. Επιπλέον, η RZB, η BAWAG και η PSK (υποθέσεις T-259/02, T-261/02 και T-263/02) θεωρούν ότι η αιτιολογία της προσβαλλομένης αποφάσεως είναι ανεπαρκής επί του θέματος αυτού. Ωστόσο, η RZB τονίζει ότι δεν προτίθεται να επικαλεσθεί την ανεπάρκεια της αιτιολογίας και καλεί το Πρωτοδικείο να ελέγξει την προσβαλλόμενη απόφαση επί της ουσίας.

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

308 Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 511 της προσβαλλομένης αποφάσεως:

«Δεδομένων των ειδικών περιστάσεων της παρούσας υπόθεσης και του γενικότερου πλαισίου εντός του οποίου διαπράχθηκε η παράβαση, η συγκριτικά περιορισμένη έκταση της Αυστρίας δεν μετριάζει ούτε στο ελάχιστο την ιδιαίτερη σοβαρότητα της παράβασης.»

309 Η ως άνω περιεκτική αιτιολογία, ερμηνευόμενη σε συνδυασμό με τις αιτιολογικές σκέψεις 506 έως 510 της προσβαλλομένης αποφάσεως, οι οποίες αφορούν τη φύση της παραβάσεως, την εφαρμογή και τα αποτελέσματα της συμπράξεως, είναι

αρκούντως σαφής για να παράσχει τη δυνατότητα στις τράπεζες να αντιληφθούν τους λόγους που οδήγησαν την Επιτροπή να θεωρήσει ότι, παρά την περιορισμένη έκταση της αγοράς, η παράβαση έπρεπε να χαρακτηρισθεί ως «πολύ σοβαρή».

310 Όσον αφορά το βάσιμο της ως άνω εκτιμήσεως, πρώτον, η αιτιολογική σκέψη 511 αποδεικνύει ότι η Επιτροπή ούτε παρέβλεψε την περιορισμένη έκταση της οικείας γεωγραφικής αγοράς ούτε αμέλησε να τη λάβει υπόψη.

311 Δεύτερον, η έκταση της γεωγραφικής αγοράς αντιπροσωπεύει μόνον ένα από τα τρία προσήκοντα κριτήρια, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές, για τη συνολική εκτίμηση της σοβαρότητας της παραβάσεως. Μεταξύ αυτών των αλληλεξαρτωμένων κριτηρίων, η φύση της παραβάσεως διαδραματίζει θεμελιώδη ρόλο (βλ. σκέψεις 240 και 241 ανωτέρω). Αντιθέτως, η έκταση της γεωγραφικής αγοράς δεν είναι αυτοτελές κριτήριο, υπό την έννοια ότι μόνον παραβάσεις που αφορούν την πλειονότητα των κρατών μελών θα μπορούσαν να λάβουν τον χαρακτηρισμό «πολύ σοβαρές». Ούτε η Συνθήκη ούτε ο κανονισμός 17 ούτε οι κατευθυντήριες γραμμές ούτε η νομολογία παρέχουν τη δυνατότητα να θεωρηθεί ότι μόνον πολύ εκτεταμένοι, από γεωγραφική άποψη, περιορισμοί μπορούν να λάβουν τέτοιο χαρακτηρισμό (απόφαση του Πρωτοδικείου της 18ης Ιουλίου 2005, Τ-241/01, Scandinavian Airlines System κατά Επιτροπής, Συλλογή 2005, σ. II-2917, σκέψη 87). Κατά συνέπεια, το επιχείρημα της BAWAG και της PSK ότι μόνον οι παραβάσεις στις οποίες συμμετέχει σχεδόν το σύνολο των επιχειρήσεων της ευρωπαϊκής αγοράς μπορούν να χαρακτηρισθούν ως πολύ σοβαρές (βλ. σκέψεις 242 και 250 ανωτέρω) πρέπει να απορριφθεί.

312 Τρίτον, το συνολικό έδαφος ενός κράτους μέλους, έστω και αν είναι, σε σύγκριση με τα άλλα κράτη μέλη, σχετικά «μικρό», αποτελεί, εν πάση περιπτώσει, σημαντικό τμήμα της κοινής αγοράς (απόφαση Michelin κατά Επιτροπής, σκέψη 173 ανωτέρω, σκέψη 28, για την ολλανδική αγορά, και απόφαση Brasserie nationale κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 240 ανωτέρω, σκέψη 177, για τη λουξεμβουργιανή αγορά). Στο πλαίσιο αυτό, είναι απορριπτέο το επιχείρημα που προέβαλε η BAWAG, σύμφωνα με το οποίο οι συμφωνίες στις οποίες μετείχε εκτείνονταν μόνο στη Βιέννη και στο ανατολικό τμήμα της Αυστρίας, δεδομένου ότι πρέπει να αξιολογηθεί η σοβαρότητα της συνολικής παραβάσεως, η οποία δεν εξαρτάται από την

πραγματική συμπεριφορά μιας συγκεκριμένης επιχειρήσεως (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση Hercules Chemicals κατά Επιτροπής, σκέψη 285 ανωτέρω, σκέψη 342). Πάντως, δεν αμφισβητείται ότι η συνολική σύμπραξη εκτείνεται σε ολόκληρη την Αυστρία.

313 Συνεπώς, το περιορισμένο μέγεθος της οικείας γεωγραφικής αγοράς δεν αντιτίθεται στον χαρακτηρισμό της διαπιστωθείσας εν προκειμένω παραβάσεως ως «πολύ σοβαρής».

5. Επί του επιλεκτικού χαρακτήρα των διώξεων (υπόθεση Τ-259/02)

314 Η RZB ισχυρίζεται, ακόμη, ότι ο χαρακτηρισμός της παραβάσεως ως «πολύ σοβαρής» είναι ασυμβίβαστος με την επιλογή της Επιτροπής να στραφεί μόνον κατά ορισμένων από τις επιχειρήσεις που μετείχαν στην παράβαση.

315 Το ως άνω επιχείρημα δεν μπορεί να γίνει δεκτό. Συγκεκριμένα, δεδομένου ότι η Επιτροπή νομίμως έλαβε υπόψη, ως κριτήριο επιλογής των αποδεκτών της αποφάσεως, τη συχνή συμμετοχή τους στους σημαντικότερους κύκλους διαβουλεύσεων (βλ. σκέψεις 134 έως 145 ανωτέρω), το γεγονός ότι δεν εστράφη κατά του συνόλου των μελών της συμπράξεως δεν αντιτίθεται στο ότι αυτή χαρακτηρίζει την παράβαση υπό τη μορφή καρτέλ επί των τιμών, όπως είναι η επίμαχη εν προκειμένω, ως «πολύ σοβαρή».

6. Συμπέρασμα ως προς τη σοβαρότητα της παραβάσεως

316 Για τους λόγους που εκτέθηκαν ανωτέρω, πρέπει να απορριφθεί το σύνολο των αιτιάσεων των προσφευγουσών όσον αφορά τον χαρακτηρισμό της παραβάσεως ως «πολύ σοβαρής» από την προσβαλλόμενη απόφαση.

Γ — *Επί της κατανομής των αποδεκτών της προσβαλλομένης αποφάσεως σε κατηγορίες και επί του καθορισμού των ποσών εκκινήσεως*

317 Όπως προκύπτει από τις αιτιολογικές σκέψεις 519 και 520 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή κατέταξε τους αποδέκτες της προσβαλλομένης αποφάσεως σε πέντε κατηγορίες, βάσει των διαθεσίμων στοιχείων ως προς τα μερίδιά τους αγοράς, για τις οποίες καθόρισε, αντιστοίχως, ποσά εκκινήσεως ανερχόμενα σε 25, 12,5, 6,25, 3,13 και 1,25 εκατομμύρια ευρώ. Με τα υπομνήματά της αντικρούσεως, η Επιτροπή εξήγησε ότι οι αξίες προσανατολισμού των μεριδίων αγοράς για τις τέσσερις πρώτες κατηγορίες επιχειρήσεων ήσαν περίπου 22 %, 11 %, 5,5 % και 2,75 %, ενώ, στην πέμπτη κατηγορία (την οποία προσδιορίζει ως «συμπληρωματική κατηγορία»), εμφαίνονταν τράπεζες που είχαν μερίδιο αγοράς μικρότερο από 1 %.

318 Οι προσφεύγουσες προβάλλουν μια σειρά αιτιάσεων κατά διαφόρων πτυχών του καθορισμού των μεριδίων αγοράς τους, της κατανομής σε κατηγορίες και του καθορισμού των ποσών εκκινήσεως. Πρώτον, η Erste (υπόθεση Τ-264/02) ισχυρίζεται ότι είναι παράνομο το ότι η Επιτροπή της καταλόγισε την παράβαση μιας τράπεζας (GiroCredit) με την οποία συγχωνεύθηκε, αλλά η οποία, κατά το παρελθόν, αποτελούσε μέρος του ομίλου της BA-CA (βλ., κατωτέρω, σκέψεις 319 επ.). Δεύτερον, η RZB (υπόθεση Τ-259/02), η Erste και η ÖVAG (υπόθεση Τ-271/02) αντιτίθενται στο ότι η Επιτροπή καταλόγισε σ' αυτές, ως κεντρικά ιδρύματα των αποκεντρωμένων τομέων, αντιστοίχως, των τραπεζών Raiffeisen, των ταμιευτηρίων και των λαϊκών τραπεζών, τα μερίδια αγοράς των αντιστοίχων τομέων τους προς τον σκοπό της κατατάξεως σε κατηγορίες (βλ., κατωτέρω, σκέψεις 337 επ.). Τρίτον, πολλές προσφεύγουσες προσάπτουν στην Επιτροπή ότι παρέβη την υποχρέωση αιτιολογήσεως ως προς την κατανομή σε κατηγορίες και τον καθορισμό των ποσών εκκινήσεως (βλ., κατωτέρω, σκέψεις 410 επ.). Τέταρτον, η BAWAG, η PSK και η NÖ-Hypo (υποθέσεις Τ-261/02, Τ-263/02 και Τ-271/02) επικαλούνται παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως (βλ., κατωτέρω, σκέψεις 418 έως 431), ενώ, πέμπτον, η PSK, η Erste και η ÖVAG ισχυρίζονται ότι οι διαπιστώσεις της Επιτροπής όσον αφορά τα μερίδιά τους αγοράς είναι εσφαλμένες (βλ., κατωτέρω, σκέψεις 432 επ.).

1. Επί του καταλογισμού της παραβάσεως της GiroCredit στην Erste (υπόθεση T-264/02)

α) Ιστορικό του ως άνω λόγου ακυρώσεως και προσβαλλόμενη απόφαση

319 Η Erste (υπό την παλαιότερη επωνυμία της ΕÖ) εξαγόρασε, τον Μάιο του 1997, το 53 % των μετοχών της GiroCredit, η οποία διαδραμάτιζε ρόλο κεντρικού ιδρύματος των ταμιευτηρίων. Από το 1994 έως την εξαγορά των μεριδίων από την ΕÖ, οι μετοχές της GiroCredit ανήκαν, κατά πλειοψηφία, στον όμιλο Bank Austria (βλ. σκέψεις 7 και 11 ανωτέρω). Τον Οκτώβριο του 1997, η GiroCredit και η ΕÖ συγχωνεύθηκαν και η επωνυμία τής ΕÖ κατέστη, κατόπιν μεταβολής, Erste.

320 Η Επιτροπή εξέτασε, στις αιτιολογικές σκέψεις 475 έως 481 της προσβαλλομένης αποφάσεως, αν η ευθύνη για την παράβαση που διέπραξε η GiroCredit έπρεπε να καταλογισθεί στην Erste ή στην BA. Η Επιτροπή θεώρησε ότι δεν μπορούσε να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η εμπορική πολιτική της GiroCredit είχε επηρεασθεί από την BA πριν από την εξαγορά εκ μέρους της Erste. Επομένως, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η GiroCredit ήταν υπεύθυνη για την παράβαση και ότι η ευθύνη αυτή μεταβιβάσθηκε στην Erste κατόπιν της συγχωνεύσεως.

β) Επιχειρήματα των διαδίκων

321 Η Erste είναι της γνώμης ότι η παραβατική συμπεριφορά της GiroCredit κατά την προγενέστερη της εξαγοράς της περίοδο έπρεπε να καταλογισθεί στην BA και όχι στην ίδια. Η Erste ισχυρίζεται, προσκομίζοντας ορισμένα αποδεικτικά στοιχεία, ότι οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες η ευθύνη για τη συμπεριφορά θυγατρικής εταιρίας μπορεί να καταλογισθεί στη μητρική εταιρία επληρούντο στις σχέσεις μεταξύ της BA και της GiroCredit.

322 Η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι δεν αποδείχθηκε ότι συντρέχουν οι προϋποθέσεις καταλογισμού της παραβάσεως της GiroCredit στην BA. Η Επιτροπή είναι της γνώμης ότι, εν πάση περιπτώσει, έχει τη δυνατότητα να επιλέξει να επιβάλει την κύρωση στη μητρική ή στη θυγατρική εταιρία, ακόμη και όταν πληρούνται οι προϋποθέσεις καταλογισμού της συμπεριφοράς της θυγατρικής στη μητρική εταιρία.

γ) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

323 Στο πλαίσιο του υπό κρίση λόγου ακυρώσεως, πρέπει να εξετασθεί, πρώτον, αν πληρούνται εν προκειμένω οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες ο αγοραστής μιας επιχειρήσεως είναι υπεύθυνος για τις παραβάσεις που αυτή διέπραξε πριν από την εξαγορά και, δεύτερον, η επίπτωση, επί της ευθύνης του αγοραστή, του γεγονότος ότι η εξαγορασθείσα επιχείρηση ελεγχόταν κατά το παρελθόν από άλλη μητρική εταιρία.

324 Κατά πάγια νομολογία, κατ' αρχήν το φυσικό ή νομικό πρόσωπο που διηύθυνε την οικεία επιχείρηση κατά τον χρόνο διαπράξεως της παραβάσεως ευθύνεται γι' αυτήν, ακόμη και αν κατά τον χρόνο εκδόσεως της αποφάσεως με την οποία διαπιστώνεται η παράβαση την ευθύνη της εκμεταλλεύσεως της επιχειρήσεως έφερε άλλο πρόσωπο (απόφαση Cascades κατά Επιτροπής, σκέψη 286 ανωτέρω, σκέψη 78). Εφόσον το νομικό πρόσωπο που διηύθυνε την επιχείρηση κατά τον χρόνο διαπράξεως της παραβάσεως υφίσταται, η ευθύνη εκ της παραβατικής συμπεριφοράς της επιχειρήσεως παρακολουθεί το νομικό αυτό πρόσωπο, έστω και αν τα υλικά και τα ανθρώπινα στοιχεία που είχαν συμβάλει στη διάπραξη της παραβάσεως μεταβιβάσθηκαν μετά το πέρας της παραβάσεως σε τρίτα πρόσωπα (απόφαση του Πρωτοδικείου της 14ης Μαΐου 1998, Τ-327/94, SCA Holding κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-1373, σκέψη 63, που επικυρώθηκε κατ' αναίρεση με την απόφαση του Δικαστηρίου της 16ης Νοεμβρίου 2000, C-297/98 P, SCA Holding κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. I-10101, σκέψη 25).

325 Αντιθέτως, όταν, μεταξύ του χρόνου διαπράξεως της παραβάσεως και του χρόνου κατά τον οποίο η εν λόγω επιχείρηση πρέπει να λογοδοτήσει για την ως άνω

παράβαση, το πρόσωπο που ήταν υπεύθυνο για την εκμετάλλευση της επιχειρήσεως αυτής έπαυσε να υφίσταται νομικώς, πρέπει να εντοπισθεί, κατ' αρχάς, το σύνολο των υλικών και των ανθρωπίνων στοιχείων που είχαν συμβάλει στη διάπραξη της παραβάσεως προκειμένου να προσδιορισθεί, εν συνεχεία, το πρόσωπο που κατέστη υπεύθυνο για την εκμετάλλευση του εν λόγω συνόλου, ώστε να αποφευχθεί το ενδεχόμενο, λόγω της εξαφανίσεως του προσώπου που ήταν υπεύθυνο για την εκμετάλλευσή της κατά τον χρόνο διαπράξεως της παραβάσεως, να μη λογοδοτήσει η επιχείρηση για την παράβαση αυτή (απόφαση Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 285 ανωτέρω, σκέψη 953).

326 Όταν η επίμαχη επιχείρηση παύσει να υφίσταται λόγω του ότι απορροφήθηκε από έναν αγοραστή, ο τελευταίος αναλαμβάνει το ενεργητικό και το παθητικό της, συμπεριλαμβανομένων των ευθυνών της συνεπεία παραβάσεων του κοινοτικού δικαίου (προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Mischo στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση του Δικαστηρίου της 16ης Νοεμβρίου 2000, C-286/98 P, Stora Kopparbergs Bergslags κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. I-9925, I-9928, σκέψη 75). Στην περίπτωση αυτή, η ευθύνη για την παράβαση που διέπραξε η απορροφηθείσα επιχείρηση μπορεί να καταλογισθεί στον αγοραστή (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση Επιτροπή κατά Anic Partecipazioni, σκέψη 189 ανωτέρω, σκέψη 145).

327 Εν προκειμένω, το νομικό πρόσωπο που ήταν υπεύθυνο για την εκμετάλλευση των τραπεζικών δραστηριοτήτων της GiroCredit πριν από την συγχώνευση με την ΕΟ ήταν η GiroCredit Bank der österreichischen Sparkassen AG. Το εν λόγω νομικό πρόσωπο, αφού εξαγοράσθηκε από την ΕΟ τον Μάιο του 1997, έπαυσε να υφίσταται τον Οκτώβριο του 1997 λόγω της συγχωνεύσεώς του με την ΕΟ, η οποία μετονομάσθηκε σε Erste.

328 Επομένως, σύμφωνα με τις αρχές που εκτέθηκαν ανωτέρω, η Erste οφείλει να λογοδοτήσει για την παράβαση που διέπραξε η GiroCredit πριν από την εξαγορά της τελευταίας από την ΕΟ.

329 Εν συνεχεία, πρέπει να εξετασθεί αν η ως άνω ευθύνη του αγοραστή πρέπει να αποκλεισθεί στην περίπτωση που η ευθύνη για μια παράβαση που διέπραξε η απορροφηθείσα επιχείρηση πριν από την εξαγορά μπορεί να καταλογισθεί σε μια πρώην μητρική εταιρία της εν λόγω επιχειρήσεως.

330 Επ' αυτού, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, η συμπεριφορά θυγατρικής εταιρίας που έχει διακριτή νομική προσωπικότητα μπορεί να καταλογισθεί στη μητρική εταιρία, ιδίως όταν η θυγατρική δεν καθορίζει αυτοτελώς τη συμπεριφορά της στην αγορά, αλλά ουσιαστικά εφαρμόζει τις οδηγίες που της δίδει η μητρική εταιρία (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 14ης Ιουλίου 1972, 48/69, ICI κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1972, σ. 99, σκέψεις 132 και 133· της 16ης Νοεμβρίου 2000, C-294/98 P, Metsä-Serla κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. I-10065, σκέψη 27, και της 2ας Οκτωβρίου 2003, C-196/99 P, Aristrain κατά Επιτροπής, Συλλογή 2003, σ. I-11005, σκέψη 96· απόφαση Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 285 ανωτέρω, σκέψη 960) ή όταν η μητρική εταιρία, η οποία είναι ικανή να επηρεάσει κατά αποφασιστικό τρόπο την εμπορική πολιτική της θυγατρικής της, γνωρίζει και επιδοκιμάζει τη συμμετοχή της τελευταίας στη σύμπραξη (απόφαση του Πρωτοδικείου της 14ης Μαΐου 1998, T-309/94, KNP BT κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-1007, σκέψεις 41, 42, 45, 47 και 48, που επικυρώθηκε κατ' αναίρεση με την απόφαση του Δικαστηρίου της 16ης Νοεμβρίου 2000, C-248/98 P, KNP BT κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. I-9641, σκέψη 73).

331 Ωστόσο, η ως άνω δυνατότητα επιβολής της κυρώσεως για την παραβατική συμπεριφορά της θυγατρικής στη μητρική εταιρία δεν αντιτίθεται, αυτή καθ' εαυτήν, στο να επιβληθούν κυρώσεις και στη θυγατρική. Συγκεκριμένα, μια επιχείρηση —ήτοι μια οικονομική ενότητα προσωπικών, υλικών και άϋλων στοιχείων (απόφαση του Δικαστηρίου της 13ης Ιουλίου 1962, 19/61, Mannesmann κατά Ανωτάτης Αρχής, Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 791)— διευθύνεται από τα όργανα που προβλέπει το καταστατικό της και κάθε επιβάλλουσα πρόστιμο απόφαση μπορεί να απευθύνεται στην εκ του καταστατικού διεύθυνση της επιχειρήσεως (διοικητικό συμβούλιο, διοικούσα επιτροπή, πρόεδρος, διαχειριστής κ.λπ.), παρόλο που, τελικά, τις χρηματοοικονομικές συνέπειες φέρουν οι ιδιοκτήτες της επιχειρήσεως. Ο κανόνας αυτός δεν θα εφαρμοζόταν αν απαιτούνταν από την Επιτροπή να εντοπίζει πάντοτε, όταν αντιμετωπίζει τη συνιστώσα παράβαση συμπεριφορά επιχειρήσεως, τον κύριο της επιχειρήσεως ασκώντας αποφασιστική επιρροή στην επιχείρηση, προκειμένου να μπορέσει να τιμωρήσει αυτόν και μόνο (απόφαση του Πρωτοδικείου της 29ης Απριλίου 2004, T-236/01, T-239/01, T-244/01 έως T-246/01, T-251/01 και T-252/01, Tokai Carbon κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2004, σ. II-1181, στο εξής: απόφαση Tokai I», σκέψεις 279 έως 281). Επομένως, δεδομένου ότι η δυνατότητα επιβολής κυρώσεων στη μητρική εταιρία για τη συμπεριφορά μιας θυγατρικής δεν έχει επίπτωση επί της νομιμότητας μιας αποφάσεως που απευθύνεται μόνο στη θυγατρική που συμμετείχε στην παράβαση, η Επιτροπή έχει τη δυνατότητα να επιλέξει να επιβάλει κυρώσεις είτε στη θυγατρική που συμμετείχε στην παράβαση είτε στη μητρική εταιρία που την ήλεγχε κατά την περίοδο αυτή.

332 Η Επιτροπή έχει, επίσης, την ως άνω δυνατότητα επιλογής στην περίπτωση οικονομικής διαδοχής ως προς τον έλεγχο της θυγατρικής. Ναι μεν, στην περίπτωση αυτή, η Επιτροπή μπορεί να καταλογίσει τη συμπεριφορά της θυγατρικής στην πρώην μητρική εταιρία για τον προ της μεταβιβάσεως χρόνο και στη νέα μητρική εταιρία για τον κατόπιν της μεταβιβάσεως χρόνο (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση της 16ης Νοεμβρίου 2000, KNP BT κατά Επιτροπής, σκέψη 330 ανωτέρω, σκέψη 73), πλην όμως δεν υποχρεούται να το πράξει και μπορεί να επιλέξει να επιβάλει κυρώσεις μόνο στη θυγατρική για τη δική της συμπεριφορά.

333 Βεβαίως, ενόψει της φύσεως των επιδίκων παραβάσεων, καθώς και της φύσεως και του βαθμού αυστηρότητας των κυρώσεων τις οποίες επισύρουν, η ευθύνη εκ της διαπράξεως παραβάσεων του δικαίου του ανταγωνισμού έχει προσωποπαγή χαρακτήρα (απόφαση Επιτροπή κατά Anic Partecipazioni, σκέψη 189 ανωτέρω, σκέψη 78), και ένα πρόσωπο φυσικό ή νομικό πρέπει να υφίσταται κυρώσεις μόνο για τα περιστατικά που του προσάπτονται ατομικώς (απόφαση του Πρωτοδικείου της 13ης Δεκεμβρίου 2001, T-45/98 και T-47/98, Krupp Thyssen Stainless και Acciai speciali Terni κατά Επιτροπής, Συλλογή 2001, σ. II-3757, στο εξής: απόφαση KTS, σκέψη 63, και απόφαση ADM, σκέψη 231 ανωτέρω, σκέψη 261). Σύμφωνα με την ως άνω αρχή, η Επιτροπή δεν μπορεί να καταλογίζει στον αγοραστή μιας εταιρίας την ευθύνη για τη συμπεριφορά της εν λόγω εταιρίας πριν από την εξαγορά της, λαμβανομένου υπόψη ότι η εν λόγω ευθύνη πρέπει να καταλογισθεί στην ίδια την εταιρία κατά το μέτρο που αυτή υφίσταται ακόμη (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, αποφάσεις της 16ης Νοεμβρίου 2000, KNP BT κατά Επιτροπής, σκέψη 330 ανωτέρω, σκέψη 72, και Cascades κατά Επιτροπής, σκέψη 286 ανωτέρω, σκέψεις 77 έως 80).

334 Αντιθέτως, δεν είναι ασυμβίβαστο με την ως άνω αρχή το να καταλογισθεί στη θυγατρική εταιρία η ευθύνη για τη δική της συμπεριφορά, έστω και αν τούτο έχει ως συνέπεια, στην περίπτωση που η θυγατρική εταιρία απώλεσε τη νομική προσωπικότητά της μετά την παράβαση, ότι η κύρωση επιβάλλεται στον αγοραστή, που είναι ξένος προς την παράβαση.

335 Συγκεκριμένα, εφόσον η Επιτροπή απέδειξε τη συμμετοχή επιχειρήσεως σε μια σύμπραξη, δικαιούται να επιβάλει πρόστιμο στο φυσικό ή νομικό πρόσωπο που τη διευθύνει, και μάλιστα, αν το πρόσωπο αυτό δεν υφίσταται πλέον, στον διάδοχο του τελευταίου, χωρίς να υποχρεούται να εξακριβώσει αν η επιχείρηση ενήργησε

αυτοτελώς ή βάσει των οδηγιών μητρικής εταιρίας. Αν τούτο δεν ίσχυε, οι έρευνες της Επιτροπής θα επιβαρύνονταν σημαντικά από την ανάγκη να εξακριβώνεται, σε κάθε περίπτωση διαδοχής ως προς τον έλεγχο μιας επιχειρήσεως, σε ποιον βαθμό οι ενέργειες της επιχειρήσεως αυτής μπορούν να καταλογισθούν στην πρώην μητρική εταιρία.

336 Από τις ανωτέρω σκέψεις προκύπτει, χωρίς να είναι αναγκαίο να εξακριβωθεί αν η συμπεριφορά της GiroCredit θα μπορούσε να καταλογισθεί στην BA, ότι η Επιτροπή δεν διέπραξε παρανομία ως εκ του ότι καταλόγισε τη συμπεριφορά αυτή στην Erste, υπό την ιδιότητα του διαδόχου της GiroCredit.

2. Επί του καταλογισμού των μεριδίων αγοράς των τραπεζών «αποκεντρωμένων τομέων» στα κεντρικά ιδρύματα (υποθέσεις Τ-259/02, Τ-264/02 και Τ-271/02)

337 Η RZB, η Erste και η ÖVAG είναι της γνώμης ότι η κατάταξή τους σε κατηγορίες είναι παράνομη διότι η Επιτροπή καταλόγισε σ' αυτές, ως ηγετικές εταιρίες των αποκεντρωμένων τομέων των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων Raiffeisen, των ταμιευτηρίων και των λαϊκών τραπεζών, τα μερίδια αγοράς του συνόλου του αντίστοιχου τομέα.

α) Η προσβαλλόμενη απόφαση

338 Η προσβαλλόμενη απόφαση δικαιολογεί τον καταλογισμό, στα κεντρικά ιδρύματα, των μεριδίων αγοράς των αντιστοίχων τομέων με τις ακόλουθες σκέψεις:

«(515) Εντός της κατηγορίας των πολύ σοβαρών παραβάσεων, όπως είναι κατά την Επιτροπή οι επίδικες, είναι δυνατή η διαφοροποιημένη αντιμετώπιση της

κάθε εμπλεκόμενης επιχείρησης, ανάλογα με την οικονομική δυνατότητα της καθεμίας να νοθεύσει σημαντικά τον ανταγωνισμό, μέσω της επιβολής προστίμου διαφορετικού ύψους στην κάθε επιχείρηση. Η εν λόγω δυνατότητα κλιμάκωσης των επιβαλλόμενων προστίμων παρέχει επίσης τη δυνατότητα επιβολής προστίμων που θα ανταποκρίνονται στον αποτρεπτικό τους ρόλο. Αυτή η διακριτική προσέγγιση ενδείκνυται ιδιαιτέρως στην προκειμένη περίπτωση, στην οποία παρατηρείται σημαντική ανισορροπία όσον αφορά το μέγεθος των εμπλεκόμενων στην παράβαση επιχειρήσεων ή ομίλων.

(516) Στην προκειμένη περίπτωση, πρέπει να ληφθούν υπόψη οι ιδιαιτερότητες της αυστριακής τραπεζικής αγοράς. Θα ήταν σε μεγάλο βαθμό ανεδαφικό να αναχθεί η σημασία των τραπεζών Erste, RZB και ÖVAG στο πλαίσιο του δικτύου, καθώς και η πραγματική τους ικανότητα να περιορίζουν τον ανταγωνισμό εις βάρος των καταναλωτών, στην εκάστοτε επιχειρηματική τους δραστηριότητα ως εμπορικές τράπεζες.

(517) Από την έρευνα των στοιχείων προκύπτει σαφώς ότι οι εν λόγω επιχειρήσεις —ανάλογα με το ρόλο που διαδραματίζουν ως κεντρικά ιδρύματα του εκάστοτε ομίλου— συνέβαλλαν σημαντικά στην αποτελεσματικότητα του δικτύου σε ολόκληρη την Αυστρία, διαχέοντας πλήθος πληροφοριών εντός των ομίλων. Τα ιδρύματα αυτά δεν προωθούσαν μόνο τα δικά τους συμφέροντα, αλλά και τα συμφέροντα του ομίλου στον οποίο ανήκαν. Υπό αυτήν την έννοια, θεωρούνταν από τα λοιπά μέλη της σύμπραξης ως εκπρόσωποι του εκάστοτε ομίλου. Συνεπώς, οι διαβουλεύσεις δεν διεξάγονταν αποκλειστικά μεταξύ των παρευρισκόμενων ιδρυμάτων, αλλά και μεταξύ των ομίλων.

(518) Συνεπώς, ενδεχόμενη παράβλεψη των ομίλων που εκπροσωπούνταν από τα κεντρικά ιδρύματα —όμιλος τραπεζών καταθέσεων ταμιευτηρίου, όμιλος [τραπεζών Raiffeisen] και όμιλος λαϊκών τραπεζών— θα είχε ως αποτέλεσμα τον απρόσφορο και αλυσιτελή, όσον αφορά την οικονομική πραγματικότητα, καταλογισμό προστίμων που στερούνται αποτρεπτικού χαρακτήρα. Προκειμένου να διασφαλιστεί ο αποτρεπτικός ρόλος των προστίμων πρέπει αυτά με το ύψος τους να εξασφαλίζουν ότι τα εμπλεκόμενα κεντρικά πιστωτικά ιδρύματα θα απόσχουν μελλοντικά από την εκπροσώπηση των ομίλων στους οποίους ανήκουν κατά τη σύναψη συμφωνιών σύμπραξης.»

β) Επιχειρήματα των διαδίκων

Επιχειρήματα των προσφευγουσών

339 Πρώτον, οι προσφεύγουσες προβάλλουν ότι η Επιτροπή προσέβαλε τα δικαιώματα άμυνάς τους και παρέβη την υποχρέωση αιτιολογήσεως. Δεύτερον, ισχυρίζονται ότι η Επιτροπή δεν έλαβε υπόψη, από νομικής απόψεως, τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες επιτρέπεται ο καταλογισμός των μεριδίων αγοράς μιας επιχειρήσεως σε άλλη επιχείρηση προς τον σκοπό του υπολογισμού του προστίμου. Τρίτον, οι προσφεύγουσες αμφισβητούν τις αφορώσες τα πραγματικά περιστατικά διαπιστώσεις επί των οποίων στηρίχθηκε η Επιτροπή για να δικαιολογήσει τον καταλογισμό των μεριδίων αγοράς και την εκτίμηση των εν λόγω πραγματικών περιστατικών.

— Επί των δικαιωμάτων άμυνας και της αιτιολογίας

340 Η Erste προσάπτει στην Επιτροπή ότι προσέβαλε τα δικαιώματα άμυνάς της διότι η ανακοίνωση των αιτιάσεων δεν αναφέρθηκε στην πρόθεση της Επιτροπής να καταλογίσει στα κεντρικά ιδρύματα τα μερίδια αγοράς των ομίλων τους. Επιπλέον, η Erste και η ÖVAG ισχυρίζονται ότι ούτε η προβαλλομένη διαβίβαση πληροφοριών στις αποκεντρωμένες τράπεζες ούτε η προβαλλομένη εκπροσώπηση των εν λόγω τραπεζών από τις ηγετικές εταιρίες μνημονεύθηκαν στην ανακοίνωση των αιτιάσεων.

341 Επιπλέον, η Erste είναι της γνώμης ότι η Επιτροπή παρέβη την υποχρέωση αιτιολογήσεως όσον αφορά τον καταλογισμό των μεριδίων αγοράς.

— Επί των προϋποθέσεων καταλογισμού των μεριδίων αγοράς

342 Η RZB και η Erste αναφέρουν ότι ο καταλογισμός, στα κεντρικά ιδρύματα, των μεριδίων αγοράς των τραπεζών που ανήκουν στους τομείς τους έχει ως αποτέλεσμα να καταλογισθεί σ' αυτές η συμπεριφορά του συνόλου των εν λόγω τραπεζών. Ισχυρίζονται ότι ο καταλογισμός αυτός στερείται νομικής βάσεως και είναι αντίθετος προς τον προσωποπαγή χαρακτήρα της ευθύνης εκ των παραβάσεων του δικαίου του ανταγωνισμού, δεδομένου ότι οι τομείς δεν μπορούν να θεωρηθούν ως οικονομικές ενότητες. Η RZB και η Erste είναι της γνώμης ότι η Επιτροπή επιχειρεί, κατ' αυτόν τον τρόπο, να επιβεβαιώσει την απόφασή της να στραφεί επιλεκτικώς κατά μέρους των επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην παράβαση και να επιβάλει κυρώσεις για τη συμπεριφορά των τραπεζών που ανήκουν στους τρεις προαναφερθέντες τομείς, χωρίς να τους παράσχει τη δυνατότητα να αμυνθούν.

343 Η RZB προσθέτει ότι η προσέγγιση της Επιτροπής δεν είναι συνεπής διότι το εν λόγω θεσμικό όργανο επέβαλε πρόστιμο στην RLB, η οποία ανήκει, επίσης, στον όμιλο Raiffeisen. Ομοίως, η Erste υποστηρίζει, στο πλαίσιο του ισχυρισμού της που αντλείται από εσφαλμένο καθορισμό των μεριδίων αγοράς του ομίλου των ταμιευτηρίων (βλ. σκέψη 440 κατωτέρω), ότι το μερίδιο αγοράς της ΕΟ ελήφθη υπόψη διττώς, δεδομένου ότι της επιβλήθηκε ατομικό πρόστιμο, ενώ ήταν μία από τις αποκεντρωμένες τράπεζες του ομίλου των ταμιευτηρίων πριν από τη συγχώνευσή της με το κεντρικό ίδρυμα GiroCredit, από την οποία συγχώνευση προήλθε η Erste (βλ. σκέψη 319 ανωτέρω). Η Erste προσθέτει ότι ο καταλογισμός της συμπεριφοράς των ταμιευτηρίων στο κεντρικό ίδρυμα οδηγεί σε ανεπιεικά αποτελέσματα, δεδομένου ότι η εν λόγω επιχείρηση δεν έχει τη δυνατότητα, ούτε από νομικής ούτε από πραγματικής απόψεως, να κατανείμει το πρόστιμο μεταξύ των νομικώς ανεξαρτήτων ταμιευτηρίων.

344 Κατά τις προσφεύγουσες, ούτε η «πραγματική ικανότητα» των επιχειρήσεων να προκαλέσουν ζημία στους καταναλωτές ούτε η αναγκαιότητα υπάρξεως επαρκούς αποτρεπτικού αποτελέσματος του προστίμου μπορούν να δικαιολογήσουν τον ως άνω καταλογισμό. Στο πλαίσιο αυτό, η ÖVAG και η Erste προσάπτουν στην Επιτροπή ότι δεν τήρησαν την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ των μεγάλων κεντρικών τραπεζών και των αποκεντρωμένων τομέων. Η ÖVAG προσθέτει ότι η Επιτροπή, καταλογίζοντας τα μερίδια αγοράς των τομέων στις ηγετικές εταιρίες,

εξομοίωσε εσφαλμένως τις τελευταίες με τις μεγάλες εμπορικές τράπεζες, οι οποίες διαθέτουν δίκτυο υποκαταστημάτων που υπάγονται στις οδηγίες της κεντρικής έδρας. Επιπλέον, η ÖVAG προσάπτει στην Επιτροπή ότι εσφαλμένως παρέλειψε να λάβει υπόψη μια διαβίβαση πληροφοριών που ήταν παρόμοια με εκείνη που προσάπτεται στους αποκεντρωμένους τομείς μεταξύ της BA-CA και ορισμένων τραπεζών εντός των οποίων αυτή κατέχει σημαντικό αριθμό μετοχών.

345 Επιπλέον, η RZB και η Erste επικαλούνται τους εφαρμοστέους κανόνες επί των ενώσεων επιχειρήσεων που αντιτίθενται εν προκειμένω, κατά τις ως άνω επιχειρήσεις, στον καταλογισμό των μεριδίων αγοράς των τομέων στις ηγετικές εταιρίες. Πρώτον, επικαλούνται την απόφαση του Πρωτοδικείου της 22ας Οκτωβρίου 1997, Τ-213/95 και Τ-18/96, SCK και FNK κατά Επιτροπής (Συλλογή 1997, σ. II-1739, σκέψη 254), που αποκλείει, κατά τη γνώμη τους, τον καταλογισμό της οικονομικής ισχύος των τομέων στις ηγετικές εταιρίες επειδή αυτές δεν είναι ενώσεις επιχειρήσεων, αλλά επιχειρήσεις. Δεύτερον, ισχυρίζονται ότι ο καταλογισμός των μεριδίων αγοράς των αποκεντρωμένων τραπεζών στις ηγετικές εταιρίες αποκλείεται επειδή οι τελευταίες δεν έχουν καμία δυνατότητα να δεσμεύσουν τις τράπεζες του τομέα τους, ενώ, κατά τη νομολογία, η ικανότητα μιας ενώσεως να δεσμεύει τα μέλη της αποτελεί προϋπόθεση του καταλογισμού των μεριδίων αγοράς των τελευταίων. Τρίτον, ισχυρίζονται ότι ο καταλογισμός των μεριδίων αγοράς στις ηγετικές εταιρίες είναι ασυμβίβαστος με τον επικουρικό χαρακτήρα της ευθύνης των ενώσεων επιχειρήσεων, που προβλέπεται στο σημείο 5, στοιχείο γ΄, των κατευθυντηρίων γραμμών. Κατά τις προσφεύγουσες, ήταν όντως δυνατό, εν προκειμένω, να κινηθεί η διαδικασία περί διαπιστώσεως παραβάσεως έναντι των αποκεντρωμένων τραπεζών και να επιβληθούν σ' αυτές οι προσήκουσες κυρώσεις.

— Επί των αφορωσών τα πραγματικά περιστατικά διαπιστώσεων και της εκτιμήσεώς τους

346 Πρώτον, οι προσφεύγουσες προσάπτουν στην Επιτροπή ότι δεν έλαβε υπόψη τη νομική και οικονομική ανεξαρτησία των αποκεντρωμένων τραπεζών, υπογραμμίζοντας ότι δεν μπορούν να δίδουν οδηγίες στα ιδρύματα των τομέων τους. Απαντώντας στις ερωτήσεις του Πρωτοδικείου, οι προσφεύγουσες εμμένουν, ιδίως, στην έλλειψη κάθε «πραγματικής» εξουσίας να επηρεάσουν τη συμπεριφορά, από απόψεως ανταγωνισμού, των αποκεντρωμένων τραπεζών.

347 Επ' αυτού, η RZB διευκρινίζει ότι ο τομέας Raiffeisen παρουσιάζει διάρθρωση «bottom up», σύμφωνα με την οποία οι τοπικές τράπεζες Raiffeisen (ή «πρωτοβάθμιες») είναι τα συνεργαζόμενα μέλη των περιφερειακών τραπεζών (ή «δευτεροβάθμιων», οι οποίες αποκαλούνται «Raiffeisen-Landesbanken»), λαμβανομένου υπόψη ότι οι τελευταίες κατέχουν, με τη σειρά τους, περισσότερο από το 80 % των μεριδίων της RZB. Κατά τη γνώμη της, η RZB και οι Raiffeisen-Landesbanken διασφαλίζουν μόνον ορισμένες «υπηρεσιακές λειτουργίες» έναντι των τραπεζών που λειτουργούν σε πρωτοβάθμιο ή σε δευτεροβάθμιο επίπεδο. Η RZB επισημαίνει ότι δεν κατέχει καμία συμμετοχή στα κεφάλαια των τελευταίων και ότι το γεγονός αυτό τη διαφοροποιεί από τις ηγετικές εταιρίες των άλλων αποκεντρωμένων τομέων. Η RZB ισχυρίζεται ότι αποτελεί, το πολύ, όργανο των πρωτοβάθμιων τραπεζών και των Raiffeisen-Landesbanken και ότι αυτές, αντιθέτως, δεν υπόκεινται στις οδηγίες της RZB. Κατά τη γνώμη της, η οργάνωση του τομέα σε συνεταιρισμούς αποκλείει κάθε καταλογισμό της συμπεριφοράς των πρωτοβάθμιων τραπεζών στην RZB, το δε γεγονός ότι αυτές παρουσιάζουν, σε ορισμένους επιμέρους τομείς, την ίδια εξωτερική εικόνα ουδόλως μπορεί να μεταβάλει τη διαπίστωση αυτή. Η RZB αναφέρει ότι η έλλειψη ιεραρχικής διαρθρώσεως έδωσε λαβή για την περιβόητη «έλλειψη πειθαρχίας» του τομέα Raiffeisen κατά την εφαρμογή των συστάσεων των συσκέψεων των τραπεζών, για την οποία διαμαρτύρονταν τακτικά οι άλλες τράπεζες. Κατά τη γνώμη της, η διάρθρωση Raiffeisen είναι, ως εκ της φύσεώς της, τέτοια ώστε οι επιμέρους τράπεζες Raiffeisen, οι οποίες μεριμνούσαν ζηλότυπα για την αυτοτέλειά τους, διαβίβασαν στην RZB μόνον ατελή πληροφόρηση ως προς τους προβλεπόμενους όρους ή, ακόμη, ανήγγειλαν εκ προοιμίου ότι επρόκειτο να καθορίσουν «οι ίδιες» τους όρους τους.

348 Η Erste περιγράφει, ευθύς εξ αρχής, τις συμμετοχές που κατέχει στο κεφάλαιο ορισμένων ταμιευτηρίων. Είναι της γνώμης ότι είχε αποκλεισθεί το ενδεχόμενο, λαμβανομένης υπόψη της μειωμένης σπουδαιότητας των ως άνω συμμετοχών, να συνιστά ο όμιλος των ταμιευτηρίων μια οικονομική μονάδα που θα μπορούσε να δικαιολογήσει τον καταλογισμό της συμπεριφοράς των ταμιευτηρίων στο κεντρικό ίδρυμα. Εν συνεχεία, η Erste αναφέρει ότι οι νομοθετικές διατάξεις που αφορούν τον τομέα των ταμιευτηρίων και το καταστατικό του κεντρικού ιδρύματος αποσκοπούν στο να επιτρέψουν ή να διευκολύνουν, σε μικρά πιστωτικά ιδρύματα του αποκεντρωμένου τομέα, την άσκηση τραπεζικής δραστηριότητας και αναφέρονται σε καθήκοντα που δεν μπορούν να αναλάβουν τα εν λόγω ιδρύματα από μόνα τους λόγω του μικρού μεγέθους τους και της ελλείψεως πόρων. Η Erste προβαίνει σε λεπτομερή ανάλυση των εν λόγω διατάξεων, από την οποία συνάγει ότι αυτές δεν

παρέχουν στο κεντρικό ίδρυμα καμία επιρροή επί της εμπορικής συμπεριφοράς των ταμιευτηρίων. Η Erste προσάπτει στην Επιτροπή ότι έχει «δύο μέτρα και δύο σταθμά» διότι τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις επί των οποίων στηρίζει τον καταλογισμό των περιφερειακών ταμιευτηρίων στην GiroCredit υπήρχαν έως τον Οκτώβριο του 1997 σε σαφώς σημαντικότερες αναλογίες μεταξύ της GiroCredit και της BA, οι οποία, επιπλέον, κατείχε την πλειοψηφία του κεφαλαίου της Girocredit. Η Erste υπογραμμίζει ότι, παρά ταύτα, η Επιτροπή δεν καταλόγισε την συμπεριφορά της GiroCredit στην BA. Η Erste υποστηρίζει, επίσης, ότι, στην πραγματικότητα, η εμπορική συμπεριφορά των ταμιευτηρίων ήταν ανεξάρτητη από την ηγετική εταιρία. Συναφώς, παρατηρεί, ευθύς εξ αρχής, ότι η Επιτροπή φέρει το βάρος αποδείξεως του ότι η Erste/GiroCredit όντως ήλεγχε την εμπορική συμπεριφορά των ταμιευτηρίων, η οποία Επιτροπή δεν προσκόμισε, με την απόφαση, σχετικές αποδείξεις. Ωστόσο, η Erste προβάλλει τα ακόλουθα επιχειρήματα προκειμένου να αποδείξει την ανεξαρτησία της εμπορικής συμπεριφοράς των ταμιευτηρίων:

— η ανεξαρτησία των ταμιευτηρίων σε σχέση με την ηγετική εταιρία διασφαλιζόταν από τον αυστριακό νόμο περί ταμιευτηρίων και από τον νόμο περί ανωνύμων εταιριών·

— αν η ηγετική εταιρία είχε το δικαίωμα να ασκήσει δεσπόζουσα επίδραση στη συμπεριφορά των ταμιευτηρίων, θα έπρεπε να εφαρμοσθούν ειδικές διατάξεις του άρθρου 30 του BWG, πράγμα το οποίο δεν συνέβη·

— τα ταμιευτήρια ήσαν σε καταλληλότερη θέση από την ηγετική εταιρία προκειμένου να καθορίσουν τους τραπεζικούς όρους τους σε συνάρτηση με την περιφερειακή και την τοπική κατάσταση·

— κάθε ταμιευτήριο ακολούθησε τη δική του εμπορική πολιτική και οι τραπεζικοί όροι που καθόρισαν τα ταμιευτήρια στις εμπορικές σχέσεις τους με την πελατεία τους ήσαν διαφορετικοί·

— προπάντων, τα περιφερειακά ταμιευτήρια βρίσκονταν σε ανταγωνισμό μεταξύ τους και με τα υποκαταστήματα της ηγετικής εταιρίας σε πολλές τοπικές αγορές κατά την οικεία περίοδο.

349 Δεύτερον, όσον αφορά τις ανταλλαγές πληροφοριών μεταξύ των ηγετικών εταιριών και των αποκεντρωμένων τραπεζών, η RZB δέχεται ότι μια τέτοια ανταλλαγή έλαβε χώρα στο πλαίσιο του τομέα της, αλλά αμφισβητεί ότι εσωτερικοί μηχανισμοί πληροφόρησης και αντιπροσώπευσης είχαν ειδικώς συσταθεί προς τον σκοπό της εφαρμογής των συμφωνιών. Ισχυρίζεται ότι η υποδομή του τομέα Raiffeisen ήδη υπήρχε κατά το χρονικό σημείο της ενάρξεως των παραβάσεων και αντιστοιχούσε απλώς στη διάρθρωση του τομέα αυτού σε τρεις βαθμούς. Η RZB είναι της γνώμης ότι η εκ μέρους της RZB διαβίβαση πληροφοριών που αποσκοπούσε στην εφαρμογή των συμφωνιών σε τοπικό επίπεδο ουδόλως είχε αποφασιστική σημασία διότι υπήρχαν άμεσες «οριζόντιες» επαφές σε τοπικό επίπεδο και ότι οι Raiffeisen-Landesbanken μπορούσαν να λάβουν οι ίδιες τις σχετικές με τις συμφωνίες πληροφορίες. Αντιθέτως, η Erste και η ÖVAG υποστηρίζουν ότι η ύπαρξη διαβιβάσεως πληροφοριών μεταξύ του κεντρικού ιδρύματος και των αποκεντρωμένων ιδρυμάτων δεν έχει αποδειχθεί ούτε για τα ταμιευτήρια ούτε για τις λαϊκές τράπεζες.

350 Τρίτον, η RZB και η Erste αμφισβητούν τις διαπιστώσεις που περιλαμβάνονται ιδίως στις αιτιολογικές σκέψεις 61 και 517 της προσβαλλομένης αποφάσεως και σύμφωνα με τις οποίες αυτές ήσαν «εκπρόσωποι» των τομέων τους ή/και θεωρούνταν ως τέτοιοι από τις άλλες τράπεζες.

351 Η RZB υπογραμμίζει ότι δεν είχε καμία εξουσία να δεσμεύει το σύνολο του τομέα με την ευκαιρία των συσκέψεων των εμπλεκομένων τραπεζών, πράγμα που ήταν απολύτως σαφές για τους λοιπούς μετέχοντες στις συσκέψεις. Προσθέτει ότι δεν είχε συμφέρον να εφαρμοσθούν οι συμφωνίες από το σύνολο του τομέα Raiffeisen, δεδομένου ότι δεν θα αντλούσε όφελος από την προβαλλομένη υπεραξία που θα προέκυπτε από τις απαγορευόμενες συμπράξεις, λόγω της διαρθρώσεως του τομέα.

352 Η Erste ισχυρίζεται, βάσει λεπτομερούς αναλύσεως των εγγράφων που μνημονεύονται στην προσβαλλόμενη απόφαση, και ιδίως στην αιτιολογική σκέψη 62, ότι τα εν λόγω έγγραφα δεν αποδεικνύουν τον ισχυρισμό ότι αυτή (ήτοι η GiroCredit πριν από τη συγχώνευση) ενεργούσε ως εκπρόσωπος του συνόλου του τομέα των ταμιευτηρίων κατά τη διάρκεια των κύκλων διαβουλεύσεων. Με το υπόμνημά της απαντήσεως, προσθέτει ότι η Επιτροπή δεν μπορεί, επιπλέον, να συναγάγει από την πραγματοποιηθείσα τον Οκτώβριο του 1999 κοινοποίηση ενός σχεδίου συμφωνίας

που συνήφθη στο πλαίσιο του τομέα των ταμιευτηρίων, στην οποία κοινοποίηση αναφερόταν ότι η ηγετική εταιρία οφείλει «να διαφυλάσσει τα συμφέροντα των ταμιευτηρίων», ότι η Erste προστάτευε τα συμφέροντα των τελευταίων στο πλαίσιο των κύκλων διαβουλεύσεων. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η Erste υπογραμμίζει ότι ο τομέας των ταμιευτηρίων υπέστη σημαντικές μεταβολές μεταξύ του 1997 και του 1999 προς την κατεύθυνση της προσέγγισης των ιδρυμάτων και της παρουσίασής τους στην αγορά. Επιπλέον, αμφισβητεί τον ισχυρισμό, ο οποίος περιέχεται, κατά τη γνώμη της, στην αιτιολογική σκέψη 61 της προσβαλλομένης αποφάσεως και σύμφωνα με τον οποίο υπήρχαν συμφωνίες, επίσης στο πλαίσιο του ομίλου, ως προς τους εμπορικούς όρους.

353 Τέταρτον, η Erste ισχυρίζεται ότι η Επιτροπή δεν μπορεί να επικαλεσθεί την προβαλλομένη επιρροή των κύκλων διαβουλεύσεων της Βιέννης επί των υφισταμένων σε περιφερειακό επίπεδο κύκλων διαβουλεύσεων για να δικαιολογήσει τον επίμαχο καταλογισμό. Η Erste προβάλλει ότι η προσβαλλόμενη απόφαση παραβλέπει το γεγονός ότι, αν η Erste/GiroCredit ήταν παρούσα στα ομόσπονδα κράτη, τούτο συνέβαινε μέσω των δικών της υποκαταστημάτων, και όχι με τη μεσολάβηση των ανεξαρτήτων περιφερειακών ταμιευτηρίων. Η Erste δεν αμφισβητεί ότι η ίδια ή η GiroCredit μετείχαν στους κύκλους διαβουλεύσεων των περιφερειακών εδρών όπου διέθετε υποκαταστήματα. Υπογραμμίζει ότι τούτο δεν σημαίνει ότι αποπειράθηκε να ασκήσει επιρροή στα περιφερειακά ταμιευτήρια που έλαβαν μέρος στους ίδιους κύκλους διαβουλεύσεων ανεξάρτητα από την ηγετική εταιρία τους και ότι αντιμετώπισε τα περιφερειακά ταμιευτήρια, κατά τη διάρκεια των κύκλων διαβουλεύσεων, ακριβώς κατά τον ίδιο τρόπο με τις άλλες τράπεζες που ήσαν παρούσες.

Επιχειρήματα της Επιτροπής

354 Η Επιτροπή ισχυρίζεται, προπάντων, ότι πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ του καταλογισμού της παραβατικής συμπεριφοράς μιας επιχειρήσεως σε άλλη επιχείρηση και της κατατάξεως των επιχειρήσεων σε κατηγορίες προς τον σκοπό του καθορισμού του ποσού εκκινήσεως του προστίμου και προβάλλει ότι επέβαλε κυρώσεις σε καθεμία από τις ηγετικές εταιρίες μόνο για τη δική της συμπεριφορά, ήτοι για τη συμβολή της στη λειτουργία της συμπράξεως στο σύνολο της αυστριακής επικράτειας μέσω της διαβιβάσεως πληροφοριών που απευθύνονταν

στα ιδρύματα του τομέα της ή προέρχονταν από τα τελευταία. Επομένως, κατά τη γνώμη της, τα επιχειρήματα που αντλούνται από την ανυπαρξία οικονομικής μονάδας και από τους εφαρμοστέους επί των ενώσεων επιχειρήσεων κανόνες είναι αλυσιτελή. Η Επιτροπή θεωρεί ότι η συνεκτίμηση των μεριδίων αγοράς ήταν δικαιολογημένη, με γνώμονα τις κατευθυντήριες γραμμές, από την ανάγκη να ληφθεί υπόψη η πραγματική ικανότητα των ηγετικών εταιριών να προκαλέσουν ζημία στον ανταγωνισμό. Τέλος, ισχυρίζεται ότι οι ηγετικές εταιρίες σχηματίζουν, με τους ομίλους τους, μονάδες που ασκούν κοινή οικονομική δραστηριότητα και οι οποίες είναι ανάλογες με τις οικονομικές μονάδες.

γ) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

355 Εκ προοιμίου, πρέπει να υπομνησθεί ότι ο καταλογισμός, στα κεντρικά ιδρύματα, των μεριδίων αγοράς των τραπεζών των τομέων τους εντάσσεται στο πλαίσιο της κατανομής των αποδεκτών της προσβαλλομένης αποφάσεως σε κατηγορίες. Η Επιτροπή, κάνοντας χρήση της δυνατότητας αυτής, η οποία προβλέπεται στο σημείο 1 Α, έκτο εδάφιο, των κατευθυντηρίων γραμμών, επροτίθετο να λάβει υπόψη, αφενός, την πραγματική οικονομική ικανότητα των ως άνω ιδρυμάτων να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό και, αφετέρου, το ειδικό βάρος της παραβατικής συμπεριφοράς τους και, ως εκ τούτου, τον πραγματικό αντίκτυπο της εν λόγω συμπεριφοράς στον ανταγωνισμό.

356 Συναφώς, πρέπει να απορριφθεί ο ισχυρισμός των προσφευγουσών ότι η προσβαλλόμενη απόφαση, καταλογίζοντας στις ηγετικές εταιρίες τα μερίδια αγοράς των τραπεζών των τομέων τους, καταλόγισε σ' αυτές την παραβατική συμπεριφορά των εν λόγω τραπεζών. Συγκεκριμένα, η προσβαλλόμενη απόφαση δεν στηρίζει τον καταλογισμό των μεριδίων αγοράς σε ειδικές διαπιστώσεις, που αφορούν την πραγματική συμμετοχή των αποκεντρωμένων τραπεζών στην παράβαση. Όπως προκύπτει από τις αιτιολογικές σκέψεις 516 έως 518, πρώτον, η Επιτροπή στηρίχθηκε στη συνεκτίμηση των ιδιαιτεροτήτων της αυστριακής τραπεζικής αγοράς, η οποία χαρακτηρίζεται, κατά τη γνώμη της, από το γεγονός ότι

η σπουδαιότητα των κεντρικών ιδρυμάτων στο πλαίσιο των δικτύων τους και η πραγματική ικανότητά τους να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό είναι σημαντικότερες απ' ότι αναλογεί στις αντίστοιχες δραστηριότητές τους ως εμπορικών τραπεζών. Δεύτερον, η Επιτροπή αναφέρθηκε στον ρόλο που διαδραματίζουν οι ηγετικές εταιρίες, αφενός, στο εσωτερικό των τομέων για την εφαρμογή των συμφωνιών, ιδίως μέσω των ανταλλαγών πληροφοριών, και, αφετέρου, ως εκπρόσωποι των τομέων στο πλαίσιο της συμπράξεως. Η Επιτροπή, ενεργώντας κατ' αυτόν τον τρόπο, επέβαλε κυρώσεις στις ηγετικές εταιρίες για τη δική τους συμπεριφορά, της οποίας η σοβαρότητα καθορίσθηκε σε συνάρτηση με τη φύση της διαπραχθείσας παραβάσεως —ήτοι των οριζόντιων συμπαιγνιών καθορισμού των τιμών— λαμβανομένου υπόψη, επίσης, του γεγονότος ότι ο τραπεζικός τομέας προσφέρει υπηρεσίες ιδιαίτερα σημαντικές τόσο για τους καταναλωτές όσο και για τις επιχειρήσεις, ήτοι για το σύνολο της οικονομίας (αιτιολογικές σκέψεις 506 και 507 της προσβαλλομένης αποφάσεως).

357 Επομένως, πρέπει να απορριφθεί το σύνολο των αιτιάσεων των προσφευγουσών που στηρίζονται στην εσφαλμένη προϋπόθεση ότι η Επιτροπή καταλόγισε σ' αυτές μια παραβατική συμπεριφορά των τραπεζών των τομέων τους.

358 Επιπλέον, δεν αμφισβητείται ότι τα πρόστιμα που επέβαλε η Επιτροπή στις ηγετικές εταιρίες δεν υπερβαίνουν το ανώτατο όριο του 10 % του κύκλου εργασιών των εν λόγω εταιριών, το οποίο καθορίζεται στο άρθρο 15, παράγραφος 1, του κανονισμού 17. Εξάλλου, δεν αμφισβητείται ότι η Επιτροπή δεν χαρακτήρισε τις ηγετικές εταιρίες ως ενώσεις επιχειρήσεων. Κατά συνέπεια, οι προϋποθέσεις από τις οποίες η νομολογία εξαρτά τον καταλογισμό του κύκλου εργασιών των μελών μιας ενώσεως επιχειρήσεων στην τελευταία προς τον σκοπό του καθορισμού του εν λόγω ανωτάτου ορίου είναι αλυσιτελείς εν προκειμένω. Ομοίως, πρέπει να απορριφθεί το σύνολο των λοιπών αιτιάσεων που αντλούνται από τη μη τήρηση των προϋποθέσεων από τις οποίες εξαρτάται η συνεκτίμηση του κύκλου εργασιών των μελών μιας ενώσεως επιχειρήσεων κατά τον καθορισμό προστίμου που επιβάλλεται στην τελευταία.

359 Εν συνεχεία, πρέπει να επισημανθεί, όπως επιβεβαίωσαν όλοι οι διάδικοι με τις απαντήσεις τους στις ερωτήσεις του Πρωτοδικείου, ότι πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, για την κατάταξη των επιχειρήσεων σε κατηγορίες, σύμφωνα με το σημείο 1 Α, έκτο εδάφιο, των κατευθυντηρίων γραμμών, αντικειμενικές ή διαρθρωτικές ιδιότητες των επιχειρήσεων καθώς και η κατάσταση της σχετικής αγοράς.

360 Μεταξύ των ως άνω αντικειμενικών στοιχείων περιλαμβάνονται όχι μόνον το μέγεθος και η ισχύς μιας επιχειρήσεως στην αγορά, όπως αυτά αντανακλώνται στο μερίδιό της αγοράς ή στον κύκλο εργασιών της, αλλά και οι δεσμοί που διατηρεί με άλλες επιχειρήσεις, εφόσον αυτοί μπορούν να επηρεάσουν τη διάρθρωση της αγοράς. Συγκεκριμένα, όπως ορθώς επισήμανε η Επιτροπή, στις αιτιολογικές σκέψεις 516 και 518 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η πραγματική ικανότητα μιας επιχειρήσεως να προκαλέσει σημαντική ζημία και ο πραγματικός αντίκτυπος της παραβάσεως που διέπραξε πρέπει να εκτιμώνται με γνώμονα την οικονομική πραγματικότητα. Επομένως, η Επιτροπή θεμιτώς λαμβάνει υπόψη, υπό το πρίσμα των κατευθυντηρίων γραμμών, τέτοιες σχέσεις προκειμένου να καθορίσει την πραγματική οικονομική ικανότητα των μελών μιας συμπράξεως να προκαλέσουν ζημία και το ειδικό βάρος της παραβάσεώς τους.

361 Συναφώς, επιβάλλεται η διευκρίνιση ότι η διάρθρωση της αγοράς δεν μπορεί να επηρεασθεί μόνον όταν δεσμοί μεταξύ επιχειρήσεων απονέμουν σε μία από αυτές εξουσία διευθύνσεως ή τον πλήρη έλεγχο της συμπεριφοράς, από απόψεως ανταγωνισμού, άλλων επιχειρηματιών, όπως στην περίπτωση των οικονομικών μονάδων. Η ισχύς μιας επιχειρήσεως στην αγορά μπορεί επίσης να αυξηθεί, πέραν του μεριδίου αγοράς της, όταν αυτή διατηρεί σταθερές σχέσεις με άλλες επιχειρήσεις στο πλαίσιο των οποίων μπορεί να ασκεί, ατύπως, πραγματική επιρροή στη συμπεριφορά τους. Τούτο ισχύει, επίσης, όταν οι υφιστάμενοι δεσμοί μεταξύ επιχειρήσεων έχουν ως αποτέλεσμα τη μείωση ή την εξάλειψη του μεταξύ τους ανταγωνισμού (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση του Δικαστηρίου της 14ης Φεβρουαρίου 1978, 27/76, United Brands κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1978, σ. 75, σκέψεις 99 έως 103). Το γεγονός ότι τέτοιοι δεσμοί δεν είναι ικανοί να δικαιολογήσουν τη διαπίστωση ότι οι οικείες επιχειρήσεις αποτελούν μέρος της ίδιας οικονομικής οντότητας δεν σημαίνει ότι η Επιτροπή πρέπει να μην τους λάβει υπόψη και να εκτιμήσει την κατάσταση στην αγορά ωσάν να μην υπήρχαν οι εν λόγω δεσμοί.

362 Αντιθέτως, η συγκεκριμένη συμπεριφορά των διαφόρων μελών μιας συμπράξεως ή ο βαθμός της ατομικής ενοχής τους δεν είναι καθοριστικός, αυτός καθ' εαυτόν, για την κατανομή σε κατηγορίες. Βεβαίως, η συμπεριφορά μιας επιχειρήσεως μπορεί να αποτελεί ένδειξη της φύσεως των σχέσεων που αυτή διατηρεί με άλλες επιχειρήσεις. Ωστόσο, η ύπαρξη ειδικών εκδηλώσεων συμπεριφοράς, όπως είναι η οργάνωση ανταλλαγών πληροφοριών με τις τελευταίες ή η διατύπωση ρητών απόψεων κατά

τη διάρκεια των συσκέψεων του καρτέλ, οι οποίες αποσκοπούν στην προστασία των συμφερόντων των εν λόγω επιχειρήσεων ή στο να τις δεσμεύσουν να τηρούν τις θίγουσες τον ανταγωνισμό συμφωνίες, δεν είναι ούτε απαραίτητη ούτε επαρκής, αυτή καθ' εαυτήν, για να δικαιολογήσει τη συνεκτίμηση του μεριδίου αγοράς των τελευταίων επιχειρήσεων κατά την αξιολόγηση της ισχύος της πρώτης επιχειρήσεως στην αγορά. Συγκεκριμένα, ελλείψει σταθερών σχέσεων με τις επιχειρήσεις με τις οποίες αντηλλάγησαν οι πληροφορίες ή των οποίων εκπροσωπούνται τα συμφέροντα, τέτοιες εκδηλώσεις συμπεριφοράς δεν είναι καθοριστικές για την κατάταξη σε κατηγορίες, ενώ μπορούν, ενδεχομένως, να ληφθούν υπόψη κατά την εκτίμηση των επιβαρυντικών και των ελαφρυντικών περιστάσεων, σύμφωνα με τα σημεία 2 και 3 των κατευθυντηρίων γραμμών.

363 Η συλλογιστική επί της οποίας η Επιτροπή στήριξε τον καταλογισμό των μεριδίων αγοράς (βλ. σκέψη 356 ανωτέρω) πρέπει να ερμηνευθεί λαμβάνοντας υπόψη τις προηγηθείσες σκέψεις.

364 Συναφώς, η περιλαμβανόμενη στις αιτιολογικές σκέψεις 516 και 517 της προσβαλλομένης αποφάσεως αναφορά στον ρόλο των ηγετικών εταιριών ως εκπροσώπων των τομέων τους και ο ισχυρισμός ότι υπήρχαν συμφωνίες μεταξύ των ομίλων πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι αφορούν, κατ' ουσίαν, στοιχεία που είναι σύμφυτα με την ιδιότητα της ηγετικής εταιρίας, όπως η επιρροή που μπορεί να ασκήσει η εν λόγω εταιρία, επί των μελών του ομίλου, δυνάμει του ρόλου της, και όχι με συγκεκριμένες πράξεις των προσφευγουσών. Τούτο ενισχύεται από την αιτιολογική σκέψη 58 της προσβαλλομένης αποφάσεως, σύμφωνα με την οποία:

«Στο σημείο αυτό πρέπει να εξεταστεί ο ειδικός ρόλος των κεντρικών ιδρυμάτων Erste (πρώην GiroCredit), RZB και ÖVAG στο πλαίσιο του δικτύου Lombard. Ο ιστορικά αναπτυχθείς και εδραιωμένος προ πολλού ρόλος τους ως συντονιστή και εκπροσώπου του εκάστοτε τραπεζικού ομίλου στην αυστριακή τραπεζική αγορά αξιοποιήθηκε άμεσα προς όφελος της ομαλής λειτουργίας του δικτύου Lombard. Τα κεντρικά ιδρύματα αφενός ήταν υπεύθυνα για την οργάνωση της αμοιβαίας διαβίβασης πληροφοριών μεταξύ της Βιέννης και των ομοσπονδιακών κρατιδίων εντός του εκάστοτε τραπεζικού ομίλου, και αφετέρου εκπροσωπούσαν τα συμφέροντα του ομίλου τους έναντι των άλλων ομίλων της σύμπραξης.»

365 Επιπλέον, η Επιτροπή στηρίχθηκε σε αντικειμενικά στοιχεία, τα οποία έχουν σχέση με τη διάρθρωση της αγοράς, υποστηρίζοντας ότι υφίστανται «ιδιαίτεροι δεσμοί» που προσδίδουν στο δίκτυο των ταμιευτηρίων «δομή παρόμοια με δομή ομίλου» (υποσημείωση 21) και ότι οι τοπικές τράπεζες Raiffeisen, παρά το γεγονός ότι δεν υπόκεινται στις εντολές της RZB ή των περιφερειακών τραπεζών, «βρίσκονται [...] σε περιορισμένη ανταγωνιστική σχέση μεταξύ τους» (υποσημείωση 23).

366 Στο πλαίσιο αυτό, η αναφορά σε ορισμένα στοιχεία αφορώντα τη συμπεριφορά εντάσσεται στο πλαίσιο της περιγραφής του ρόλου των ηγετικών εταιριών. Συγκεκριμένα, οι μνημονευθείσες στην προσβαλλόμενη απόφαση ανταλλαγές πληροφοριών αποτελούν ένδειξη του ρόλου των ηγετικών εταιριών και της θέσεώς τους στο πλαίσιο των ομίλων, ενώ η έννοια της «εκπροσώπησης» δεν αναφέρεται μόνο σε μια συγκεκριμένη συμπεριφορά, αλλά μπορεί επίσης να νοηθεί υπό διαρθρωτική έννοια.

367 Κατά την εξέταση των ισχυρισμών των κεντρικών ιδρυμάτων που θέτουν υπό αμφισβήτηση τη νομιμότητα της προσβαλλομένης αποφάσεως καθόσον τους καταλόγισε τα μερίδια αγοράς των τραπεζών των τομέων τους, το Πρωτοδικείο πρέπει να λάβει υπόψη τις προηγηθείσες σκέψεις καθώς και το περιθώριο εκτιμήσεως που διαθέτει η Επιτροπή για τον καθορισμό του ύψους των προστίμων (απόφαση του Πρωτοδικείου της 6ης Απριλίου 1995, Τ-150/89, Martinelli κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. II-1165, σκέψη 59), και να ασκήσει περιορισμένο δικαστικό έλεγχο, ο οποίος περιορίζεται στην εξακρίβωση της τηρήσεως των διαδικαστικών κανόνων και των κανόνων περί αιτιολογίας, καθώς και της ουσιαστικής ακρίβειας των πραγματικών περιστατικών, της ανυπαρξίας νομικής πλάνης, πρόδηλης πλάνης εκτιμήσεως και καταχρήσεως εξουσίας. Πέραν του ως άνω ελέγχου νομιμότητας, εναπόκειται στο Πρωτοδικείο να εκτιμήσει αν πρέπει να ασκήσει την αρμοδιότητά του πλήρους δικαιοδοσίας έναντι του επιβληθέντος στα κεντρικά ιδρύματα προστίμου.

368 Επομένως, πρέπει να εξετασθεί, πρώτον, αν η προσβαλλόμενη απόφαση σεβάσθηκε τα δικαιώματα άμυνας, που συγκαταλέγονται μεταξύ των διαδικαστικών κανόνων, και αν είναι επαρκώς αιτιολογημένη όσον αφορά τον καταλογισμό, στα κεντρικά ιδρύματα, των μεριδίων αγοράς των αποκεντρωμένων τραπεζών. Δεύτερον, η νομιμότητα της συλλογιστικής που οδήγησε την Επιτροπή στον εν λόγω

καταλογισμό θα εξετασθεί με γνώμονα τον προσωποπαγή χαρακτήρα της ευθύνης εκ των παραβάσεων του δικαίου του ανταγωνισμού. Τρίτον, πρέπει να αναλυθούν οι αιτιάσεις των προσφευγουσών που αντλούνται από τη μη τήρηση των κατευθυντηρίων γραμμών, από την παραβίαση της αρχής της ισότητας και από το ασυμβίβαστο της προσέγγισης της Επιτροπής προς την προπαρατεθείσα στη σκέψη 345 απόφαση SCK και FNK κατά Επιτροπής. Τέλος, τέταρτον, η εξέταση θα αφορά τις αιτιάσεις των προσφευγουσών ως προς την ουσιαστική ακρίβεια των αφορωσών τα πραγματικά περιστατικά διαπιστώσεων επί των οποίων στηρίχθηκε η Επιτροπή και το ζήτημα αν, λαμβανομένου υπόψη του ρόλου των κεντρικών ιδρυμάτων, ο καταλογισμός στον οποίο προέβη η Επιτροπή ήταν δικαιολογημένος.

Επί των δικαιωμάτων άμυνας και της αιτιολογίας

369 Κατ' αρχάς, πρέπει να απορριφθεί η αιτίαση ότι η Επιτροπή προσέβαλε τα δικαιώματα άμυνας των προσφευγουσών ως εκ του ότι παρέλειψε να μνημονεύσει, στην ανακοίνωση των αιτιάσεων, την πρόθεσή της να καταλογίσει τα μερίδια αγοράς των αποκεντρωμένων τομέων στα κεντρικά ιδρύματα. Συγκεκριμένα, όσον αφορά τον υπολογισμό του ύψους των προστίμων, αρκεί, κατά πάγια νομολογία, να αναφέρει ρητώς η Επιτροπή, στην ανακοίνωση των αιτιάσεών της, ότι θα εξετάσει αν πρέπει να επιβληθούν πρόστιμα στις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις και να εκθέτει τα κύρια πραγματικά και νομικά στοιχεία που μπορούν να προκαλέσουν την επιβολή προστίμου, όπως η σοβαρότητα και η διάρκεια της υποτιθέμενης παραβάσεως και το γεγονός ότι διαπράχθηκε «εκ προθέσεως ή εξ αμελείας» (απόφαση MDF, σκέψη 213 ανωτέρω, σκέψη 21). Αντιθέτως, η Επιτροπή, εφόσον ανέφερε τα πραγματικά και νομικά στοιχεία επί των οποίων θα στήριζε τον υπολογισμό του ύψους των προστίμων, δεν υποχρεούται να καθορίσει επακριβώς τον τρόπο με τον οποίο θα χρησιμοποιούσε καθένα από τα στοιχεία αυτά για την επιμέτρηση του προστίμου. Εξάλλου, οι επιχειρήσεις απολαύουν πρόσθετης εγγυήσεως όσον αφορά την επιμέτρηση των προστίμων, καθόσον το Πρωτοδικείο αποφαίνεται κατά πλήρη δικαιοδοσία και μπορεί, μεταξύ άλλων, να άρει ή να μειώσει το πρόστιμο, δυνάμει του άρθρου 17 του κανονισμού 17 (απόφαση LR AF 1998 κατά Επιτροπής, σκέψη 225 ανωτέρω, σκέψεις 199, 200 και 206). Εν προκειμένω, η Επιτροπή ανέφερε, με την ανακοίνωση των αιτιάσεων, ότι η RZB, η Erste και η ÖVAG ήσαν οι ηγετικές εταιρίες των αντιστοίχων τομέων τους. Η ένδειξη αυτή ήταν επαρκής για να γίνουν σεβαστά τα δικαιώματα άμυνας των προσφευγουσών επί του ζητήματος αυτού.

370 Συνεπώς, οι αιτιάσεις που προέβαλαν η Erste και η ÖVAG, σύμφωνα με τις οποίες η ανακοίνωση των αιτιάσεων δεν περιείχε επαρκείς ενδείξεις ως προς τη διαβίβαση πληροφοριών στο πλαίσιο των τομέων τους και ως προς την εκπροσώπηση των αποκεντρωμένων τραπεζών από τα εν λόγω κεντρικά ιδρύματα, πρέπει, επίσης, να απορριφθούν. Συγκεκριμένα, η αναφορά στα ως άνω στοιχεία, εντός της προσβαλλομένης αποφάσεως, εντάσσεται στο πλαίσιο της αναλύσεως της πραγματικής ικανότητας των ηγετικών εταιριών να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό προς τον σκοπό της κατατάξεως σε κατηγορίες. Στο πλαίσιο αυτό, τα εν λόγω στοιχεία αποτελούν ενδείξεις αποσκοπούσες στο να καταδειχθεί ο ρόλος τον οποίο διαδραμάτισαν οι ηγετικές εταιρίες και ο οποίος είχε μνημονευθεί στην ανακοίνωση των αιτιάσεων. Αντιθέτως, τα στοιχεία αυτά δεν ασκούν αυτοτελή επιρροή στην εκτίμηση της σοβαρότητας της παραβάσεως, η οποία, όπως επισημάνθηκε, καθορίσθηκε βάσει της φύσεως της παραβάσεως, λαμβανομένης υπόψη της σπουδαιότητας του τραπεζικού τομέα για το σύνολο της οικονομίας (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση Scandinavian Airlines System κατά Επιτροπής, σκέψη 311 ανωτέρω, σκέψεις 158 και 159). Επομένως, η Επιτροπή δεν ήταν υποχρεωμένη να αναφερθεί στα στοιχεία αυτά με την ανακοίνωση των αιτιάσεων.

371 Όσον αφορά την αιτίαση που αντλείται από ανεπαρκή αιτιολογία, διαπιστώνεται ότι οι ενδείξεις ως προς τους λόγους του καταλογισμού των μεριδίων αγοράς των αποκεντρωμένων ομίλων, οι οποίες περιέχονται στις αιτιολογικές σκέψεις 515 έως 518 της προσβαλλομένης αποφάσεως, αρκούν για να παρασχεθεί η δυνατότητα στις προσφεύγουσες να προστατεύσουν τα δικαιώματά τους και στο Πρωτοδικείο να ασκήσει τον έλεγχό του. Συγκεκριμένα, από τις αιτιολογικές σκέψεις 516 και 518 προκύπτει ότι η Επιτροπή επροτίθετο να λάβει υπόψη την οικονομική πραγματικότητα που αποτελείται από τη θέση των κεντρικών ιδρυμάτων στο πλαίσιο των αποκεντρωμένων τραπεζικών δικτύων και την επιρροή που αυτά μπορούσαν να ασκήσουν στις τράπεζες των τομέων τους, προκειμένου να εκτιμήσει την πραγματική ικανότητα των εν λόγω ιδρυμάτων να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό. Προκειμένου να εξηγηθεί για ποιον λόγο η πραγματική ικανότητα των τελευταίων να προκαλέσουν βλάβη του ανταγωνισμού αντιστοιχούσε στην ικανότητα του συνόλου των αποκεντρωμένων τομέων, η αιτιολογική σκέψη 517 αναφέρεται στη συμβολή των κεντρικών ιδρυμάτων στην αποτελεσματικότητα του «δικτύου Lombard», στην εκπροσώπηση των συμφερόντων των τομέων από τα εν λόγω ιδρύματα και στην αντίληψη που είχαν διαμορφώσει οι λοιποί μετέχοντες στους κύκλους διαβουλεύσεων, οι οποίοι, σύμφωνα με την προσβαλλόμενη απόφαση, θεωρούσαν τα κεντρικά ιδρύματα ως εκπροσώπους των τομέων. Ανεξαρτήτως του ζητήματος αν οι ως άνω σκέψεις δικαιολογούν την προσέγγιση της Επιτροπής, αυτές καταδεικνύουν, κατά τρόπο αρκούντως ρητό, τους λόγους για τους οποίους το εν λόγω θεσμικό όργανο θεώρησε ότι μπορούσε να υιοθετήσει την προσέγγιση αυτή.

Επί της νομιμότητας της προσέγγισης της Επιτροπής από την άποψη του προσωποπαγούς χαρακτήρα της ευθύνης εκ των παραβάσεων του δικαίου του ανταγωνισμού

372 Σύμφωνα με την αρχή ότι η ευθύνη εκ της διαπράξεως παραβάσεων του δικαίου του ανταγωνισμού έχει προσωποπαγή χαρακτήρα, ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο μπορεί να υφίσταται κυρώσεις μόνο για πραγματικά περιστατικά που του προσάπτονται ατομικώς (βλ. σκέψη 333 ανωτέρω).

373 Πρέπει να υπομνησθεί, ευθύς εξ αρχής, ότι η προσβαλλόμενη απόφαση δεν καταλόγισε στις ηγετικές εταιρίες την παραβατική συμπεριφορά των τραπεζών των τομέων τους, αλλά ότι επέβαλε κυρώσεις σ' αυτές λόγω της δικής τους συμπεριφοράς, η οποία καθορίζεται σε συνάρτηση με την ικανότητα να προκληθεί βλάβη του ανταγωνισμού και με τον πραγματικό αντίκτυπο της παραβάσεώς τους, που προκύπτουν από τη θέση την οποία κατέχουν στο πλαίσιο των αποκεντρωμένων τραπεζικών τομέων (βλ. σκέψεις 355 έως 366 ανωτέρω).

374 Δεδομένου ότι η Επιτροπή δεν καταλόγισε στις ηγετικές εταιρίες καμία παραβατική συμπεριφορά των αποκεντρωμένων τραπεζών, δεν ασκεί επιρροή, εν προκειμένω, το ζήτημα αν οι υφιστάμενοι δεσμοί μεταξύ των μελών ενός τέτοιου τραπεζικού ομίλου παρέχουν τη δυνατότητα να χαρακτηρισθεί ο εν λόγω όμιλος ως οικονομική μονάδα. Συνεπώς, η αιτίαση ότι η προσέγγιση της Επιτροπής είναι ασυμβίβαστη με τον προσωποπαγή χαρακτήρα της ευθύνης εκ των παραβάσεων του δικαίου του ανταγωνισμού είναι αβάσιμη.

375 Στο πλαίσιο αυτό, οι προσφεύγουσες προσάπτουν στην Επιτροπή ότι υιοθέτησε μια ασυνεπή και επισύρουσα διττή κύρωση προσέγγιση καθόσον επέβαλε ατομικές κυρώσεις σε δύο ιδρύματα που αποτελούν μέρος των αποκεντρωμένων τομέων, εντός των οποίων διαπίστωσε την ύπαρξη παραβάσεως. Πρόκειται, αφενός, για την RLB, η οποία αποτελεί μέρος του τομέα Raiffeisen, και, αφετέρου, για την EÖ, η οποία, πριν από τη συγχώνευσή της με την ηγετική εταιρία GiroCredit από την οποία προήλθε η Erste, ήταν μία από τις αποκεντρωμένες τράπεζες του ομίλου των ταμιευτηρίων (βλ. σκέψη 319 ανωτέρω).

376 Με την ως άνω αιτίαση, οι ηγετικές εταιρίες ισχυρίζονται, κατ' ουσίαν, ότι η Επιτροπή, εφόσον επέλεξε να κατανείμει τα μέλη της συμπράξεως σε κατηγορίες ανάλογα με τα μερίδιά τους αγοράς, όφειλε να προβεί στον εκ των προτέρων καθορισμό ενός συνολικού ανωτάτου ορίου για το πρόστιμο, που να αντιστοιχεί στο 100 % των μεριδίων αγοράς των μελών της συμπράξεως, και να κατανείμει, εν συνεχεία, το σύνολο αυτό μεταξύ των επιχειρήσεων στις οποίες επιβλήθηκαν κυρώσεις, σε συνάρτηση με τα ατομικά τους μερίδια αγοράς. Βεβαίως, το Δικαστήριο και το Πρωτοδικείο έχουν αναγνωρίσει ότι μια τέτοια προσέγγιση συμβιβάζεται με τον ατομικό καθορισμό της κυρώσεως (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 15ης Ιουλίου 1970, 45/69, Boehringer κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 461, σκέψεις 55 και 56, και της 8ης Νοεμβρίου 1983, 96/82 έως 102/82, 104/82, 105/82, 108/82 και 110/82, IAZ κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1983, σ. 3369, σκέψεις 52 και 53· απόφαση του Πρωτοδικείου της 30ής Σεπτεμβρίου 2003, T-191/98 και T-212/98 έως T-214/98, Atlantic Container Line κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2003, σ. II-3275, σκέψη 1572). Ωστόσο, η ως άνω προσέγγιση δεν μπορεί να θεωρηθεί ως η μόνη παραδεκτή προσέγγιση. Συγκεκριμένα, το μόνο δεσμευτικό ανώτατο όριο που οφείλει να τηρεί η Επιτροπή κατά τον καθορισμό των προστίμων προκύπτει από το άρθρο 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 και αναφέρεται ατομικώς σε κάθε επιχείρηση που μετείχε στην παράβαση. Επομένως, η Επιτροπή μπορεί ιδίως, όπως έπραξε με τις κατευθυντήριες γραμμές, να προκρίνει μια προσέγγιση που λαμβάνει ως σημείο εκκινήσεως τη σοβαρότητα της επιμέρους παραβάσεως κάθε επιχειρήσεως, αξιολογούμενης σε συνάρτηση με την ισχύ της στην αγορά.

377 Πάντως, όπως μνημονεύθηκε στη σκέψη 361 ανωτέρω, η ισχύς μιας επιχειρήσεως στην αγορά και η ικανότητά της να προκαλέσει βλάβη του ανταγωνισμού ενδέχεται να είναι μεγαλύτερες από εκείνες που προκύπτουν ευθέως από το ατομικό μερίδιό της αγοράς λόγω των ατύπων δεσμών που διατηρεί η εν λόγω επιχείρηση με άλλους επιχειρηματίες, έστω και αν οι δεσμοί αυτοί δεν της παρέχουν τον πλήρη έλεγχο της συμπεριφοράς των τελευταίων στην αγορά. Εφόσον υφίστανται παρόμοιοι δεσμοί, η ευθύνη των ως άνω άλλων επιχειρηματιών δεν επηρεάζεται από τη συνεκτίμηση της άτυπης επιρροής που η πρώτη επιχείρηση μπορεί να ασκήσει επί της συμπεριφοράς τους. Συνεπώς, δεν είναι παράνομο, υπό το πρίσμα του ατομικού καθορισμού της κυρώσεως για κάθε επιχείρηση που μετείχε στην παράβαση, το να επιβληθούν κυρώσεις τόσο στην ηγετική εταιρία, λαμβανομένου υπόψη του αντικτύπου της παραβάσεώς της, όπως αυτός προκύπτει από την επιρροή που η εν λόγω εταιρία μπορεί να ασκήσει επί των αποκεντρωμένων τραπεζών, όσο και στις τελευταίες για την παράβαση που διέπραξαν οι ίδιες.

378 Έτσι, δεδομένου ότι η προσέγγιση της Επιτροπής συνίσταται στην επιβολή κυρώσεων σε καθένα από τους αποδέκτες της προσβαλλομένης αποφάσεως για τη δική του συμπεριφορά, η εν λόγω προσέγγιση δεν μπορεί να χαρακτηρισθεί ως

ασυνεπής, και καμία διττή κύρωση δεν επιβλήθηκε στις τράπεζες. Συνεπώς, πρέπει, επίσης, να απορριφθεί η αιτίαση που προέβαλε η RZB και σύμφωνα με την οποία η Επιτροπή επέβαλε κύρωση λόγω της συμπεριφοράς των αποκεντρωμένων τραπεζών χωρίς να παράσχει στις εν λόγω τράπεζες τη δυνατότητα να αμυνθούν.

379 Ομοίως, δεδομένου ότι οι ηγετικές εταιρίες δεν υπέστησαν κυρώσεις για τη συμπεριφορά των αποκεντρωμένων τραπεζών, η νομιμότητα της προσέγγισης που ακολούθησε η Επιτροπή δεν εξαρτάται από τη δυνατότητα κάθε ηγετικής εταιρίας να μετακυλίει στις αποκεντρωμένες τράπεζες το βάρος της καταβολής του επιβληθέντος σ' αυτήν προστίμου.

380 Συνεπώς, η αιτίαση ότι η Επιτροπή επιχείρησε να άρει τα αποτελέσματα της αποφάσεώς της να μη στραφεί κατά του συνόλου των τραπεζών που μετείχαν στους κύκλους διαβουλεύσεων είναι, επίσης, αβάσιμη. Συγκεκριμένα, το γεγονός ότι η Επιτροπή δεν κινεί διαδικασία έναντι ορισμένων επιχειρήσεων που μετείχαν στη σύμπραξη ή ότι δεν τους επιβάλλει κυρώσεις δεν μπορεί, αυτό καθ' εαυτό, να της απαγορεύσει να προβεί στον καταλογισμό των μεριδίων αγοράς των ως άνω επιχειρήσεων σε άλλα μέλη της συμπράξεως, αν ένας τέτοιος καταλογισμός είναι αναγκαίος για να αναδειχθεί πλήρως η ισχύς των τελευταίων στην αγορά, λαμβανομένης υπόψη της οικονομικής πραγματικότητας.

Επί των λοιπών αιτιάσεων που αφορούν τη νομιμότητα της προσέγγισης της Επιτροπής

— Επί του συμβατού της προσέγγισης της Επιτροπής με τις κατευθυντήριες γραμμές

381 Εκ προοιμίου, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, μεταξύ των στοιχείων εκτιμήσεως της σοβαρότητας μιας παραβάσεως περιλαμβάνονται, κατά περίπτωση, ο όγκος και η αξία των προϊόντων που αποτελούν αντικείμενο της παραβάσεως, καθώς και το μέγεθος και η οικονομική ισχύς της επιχειρήσεως (αποφάσεις MDF, σκέψη 213 ανωτέρω, σκέψη 120, και IAZ κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 376 ανωτέρω, σκέψη 52). Ωστόσο, τούτο ουδόλως συνεπάγεται ότι η

Επιτροπή δεν δικαιούται να προσδώσει, κατά τον καθορισμό της σοβαρότητας της παραβάσεως, υπεροχή στη φύση της εν λόγω παραβάσεως, σε σχέση με το μέγεθος των επιχειρήσεων (απόφαση FETTCSA, σκέψη 167 ανωτέρω, σκέψη 411). Εν προκειμένω, όπως υπογραμμίσθηκε στις σκέψεις 356 και 370 ανωτέρω, το κριτήριο που χρησιμοποιήθηκε για τον καθορισμό της σοβαρότητας της παραβάσεως ήταν η φύση της, λαμβανομένου υπόψη ότι το κριτήριο των μεριδίων αγοράς των προσφευγουσών χρησίμευσε, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 519 της προσβαλλομένης αποφάσεως, μόνον κατά το χωριστό και μεταγενέστερο στάδιο της κατάταξής τους σε κατηγορίες σύμφωνα με το σημείο 1 Α, έκτο εδάφιο, των κατευθυντηρίων γραμμών. Από τις θεωρήσεις που περιέχονται στις σκέψεις 360 και 361 ανωτέρω προκύπτει ότι η Επιτροπή δικαιούται να λάβει υπόψη, κατά το τελευταίο αυτό στάδιο, τις σχέσεις που οι αυτουργοί μιας παραβάσεως διατηρούν με άλλες επιχειρήσεις. Επομένως, η αιτίαση ότι ο επίμαχος καταλογισμός δεν μπορεί να δικαιολογηθεί από την αναφορά στην πραγματική ικανότητα των ηγετικών εταιριών να προκαλέσουν ζημία στους καταναλωτές δεν μπορεί να γίνει δεκτή.

382 Εν συνεχεία, διαπιστώνεται ότι η προβληθείσα από την RZB αιτίαση, σύμφωνα με την οποία η προσβαλλόμενη απόφαση παρέβη τις κατευθυντήριες γραμμές ως εκ του ότι έλαβε υπόψη την ανάγκη υπάρξεως επαρκούς αποτρεπτικού χαρακτήρα των προστίμων ως αυτοτελή λόγο για τον καταλογισμό των μεριδίων αγοράς, δεν στηρίζεται σε πραγματικά περιστατικά. Συγκεκριμένα, όπως εκτέθηκε στις σκέψεις 364 έως 366 ανωτέρω, η Επιτροπή στήριξε τον ως άνω καταλογισμό, κατ' ουσίαν, στον ρόλο των ηγετικών εταιριών. Υπό τις συνθήκες αυτές, ούτε η γενική αναφορά στον αποτρεπτικό χαρακτήρα του προστίμου, η οποία περιέχεται στην αιτιολογική σκέψη 515 της προσβαλλομένης αποφάσεως, ούτε εκείνη που περιέχεται στην αιτιολογική σκέψη 518 και εντάσσεται στο πλαίσιο της συνεκτιμήσεως της οικονομικής πραγματικότητας προκειμένου να αξιολογηθεί η πραγματική ικανότητα των τραπεζών να προκαλέσουν βλάβη του ανταγωνισμού και το ειδικό βάρος της παραβάσεως, βαίνουν πέραν της συνεκτιμήσεως του αποτρεπτικού χαρακτήρα των προστίμων, όπως αυτή προβλέπεται στο σημείο 1 Α, τέταρτο εδάφιο, των κατευθυντηρίων γραμμών. Συγκεκριμένα, δεδομένου ότι η αποτροπή αποτελεί σκοπό του προστίμου, η απαίτηση εξασφαλίσεώς της συνιστά γενική απαίτηση που πρέπει να κατευθύνει την Επιτροπή καθ' όλη τη διάρκεια του υπολογισμού του προστίμου.

383 Ως προς την αιτίαση της RZB ότι η συνεκτίμηση των μεριδίων αγοράς των ομίλων δεν είναι αναγκαία για να εξασφαλισθεί επαρκές αποτρεπτικό αποτέλεσμα καθόσον την αφορά, πρέπει να επισημανθεί ότι η ανάγκη εξασφαλίσεως επαρκούς αποτρεπτικού χαρακτήρα των προστίμων δεν εξαρτάται από την ύπαρξη πιθανότητας υποτροπής εκ μέρους των αυτουργών της παραβάσεως. Συγκεκριμένα,

έστω και αν οι αποδέκτες της προσβαλλομένης αποφάσεως δεν σχεδιάζουν να επαναλάβουν ανάλογη συμπεριφορά με εκείνη την οποία αφορά η προσβαλλόμενη απόφαση, το αποτρεπτικό αποτέλεσμα κυρώσεων που καθορίζονται μόνο σε σχέση με τα μερίδια αγοράς των ηγετικών εταιριών ως εμπορικών τραπεζών θα μπορούσε να αποδειχθεί ανεπαρκές σε σχέση με τη ζημία που μπορούν να προξενήσουν οι παραβάσεις τους. Επιπλέον, η Επιτροπή θεμιτώς λαμβάνει υπόψη το αποτρεπτικό αποτέλεσμα της αποφάσεώς της έναντι άλλων επιχειρήσεων που βρίσκονται ενδεχομένως σε κατάσταση συγκρίσιμη με εκείνη των ηγετικών εταιριών. Τέλος, είναι αβάσιμη η αιτίαση της RZB ότι η Επιτροπή παρέβη την υποχρέωση αιτιολογήσεως ως εκ του ότι δεν εξέθεσε, με την προσβαλλόμενη απόφαση, σκέψεις που έχουν σχέση με ένα τέτοιο αποτρεπτικό αποτέλεσμα σε γενικό επίπεδο. Συγκεκριμένα, η λυσιτέλεια της πτυχής αυτής του αποτρεπτικού χαρακτήρα είναι προφανής και η παράθεση ειδικών θεωρήσεων επί του ζητήματος αυτού δεν ήταν αναγκαία για να παρασχεθεί η δυνατότητα στην RZB να αμφισβητήσει την προσβαλλόμενη απόφαση επί του σημείου αυτού ούτε για να παρασχεθεί η δυνατότητα στο Πρωτοδικείο να ασκήσει τον σχετικό έλεγχό του.

384 Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει επίσης να απορριφθεί ο ισχυρισμός που προέβαλε η ÖVAG, σύμφωνα με τον οποίο η κατανομή σε κατηγορίες πρέπει να λαμβάνει υπόψη μόνον το μέγεθος των επιχειρήσεων και ο αποτρεπτικός χαρακτήρας είναι αλυσιτελής εντός του πλαισίου αυτού. Συγκεκριμένα, η συνεκτίμηση του μεγέθους των επιχειρήσεων και η κατάταξη σε κατηγορίες έχουν προβλεφθεί, κατ' ουσίαν, για να εξασφαλισθεί ο επαρκής αποτρεπτικός χαρακτήρας των προστίμων.

385 Συνεπώς, οι αιτιάσεις των προσφευγουσών με τις οποίες προβάλλεται ότι η προσέγγιση της Επιτροπής είναι αντίθετη προς τις κατευθυντήριες γραμμές πρέπει να απορριφθούν.

— Επί της προβαλλομένης παραβιάσεως της αρχής της ισότητας

386 Όσον αφορά την αιτίαση ότι η Επιτροπή παραβίασε την αρχή της ισότητας ως εκ του ότι εσφαλμένως εξομοίωσε τους αποκεντρωμένους τομείς με τις μεγάλες κεντρικές τράπεζες, πρέπει να επισημανθεί ότι, κατά το μέτρο που ο προσωποπαγής χαρακτήρας της ευθύνης εκ των παραβάσεων του δικαίου του ανταγωνισμού έγινε σεβαστός, εναπέκειτο στην Επιτροπή, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες

γραμμές, να εκτιμήσει αν η συνεκτίμηση της οικονομικής πραγματικότητας δικαιολογούσε τον καταλογισμό, στις ηγετικές εταιρίες, της οικονομικής ισχύος των τομέων τους. Υπό την επιφύλαξη της ασκήσεως της αρμοδιότητάς του πλήρους δικαιοδοσίας, το Πρωτοδικείο μπορεί να επικρίνει την ως άνω εκτίμηση μόνο σε περίπτωση πρόδηλης πλάνης. Πάντως, η ύπαρξη τέτοιας πλάνης δεν έχει αποδειχθεί.

387 Όσον αφορά την αιτίαση που αντλεί η ÖVAG από το ότι η Επιτροπή δεν έλαβε υπόψη τις ανταλλαγές πληροφοριών μεταξύ της BA-CA και ορισμένων τραπεζών εντός των οποίων η τελευταία διαθέτει συμμετοχές, η Επιτροπή ορθώς επισημαίνει ότι η κατάταξη της BA-CA σε κατηγορία δεν θα μεταβαλλόταν αν τα μερίδια αγοράς των οικείων τραπεζών είχαν καταλογισθεί σε αυτή.

— Επί της αποφάσεως SCK και FNK κατά Επιτροπής

388 Όσον αφορά το επιχείρημα ότι ο καταλογισμός των μεριδίων αγοράς στα κεντρικά ιδρύματα είναι αντίθετος προς την απόφαση SCK και FNK κατά Επιτροπής, σκέψη 345 ανωτέρω, πρέπει να επισημανθεί ότι, στην υπόθεση αυτή, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η εκτίμηση της αναλογικότητας προστίμου που επιβλήθηκε σε μια επιχείρηση (τηρουμένων των ορίων του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17) πρέπει να γίνεται σε σχέση με τον κύκλο εργασιών της επιχειρήσεως αυτής χωρίς να λαμβάνεται υπόψη ο κύκλος εργασιών άλλων επιχειρήσεων που διατηρούν εμπορικούς δεσμούς με αυτή, αν το σύνολο δεν μπορεί να χαρακτηρισθεί ως ένωση επιχειρήσεων. Δεδομένου ότι οι προσφεύγουσες δεν αμφισβητούν τον αναλογικό χαρακτήρα του προστίμου που τους επιβλήθηκε σε σχέση με τον κύκλο εργασιών τους, η αιτίασή τους που αντλείται από την απόφαση SCK και FNK κατά Επιτροπής πρέπει να απορριφθεί ως αλυσιτελής.

Επί των αιτιάσεων σχετικά με τις αφορώσες τα πραγματικά περιστατικά διαπιστώσεις και της εκτιμήσεως του ρόλου των κεντρικών ιδρυμάτων

389 Όσον αφορά την ακρίβεια των αφορωσών τα πραγματικά περιστατικά διαπιστώσεων επί των οποίων στηρίζεται η προσβαλλόμενη απόφαση, οι προσφεύγουσες

προσάπτουν, κατ' ουσίαν, στην Επιτροπή ότι δεν προσκόμισε αποδείξεις περί της υπάρξεως ορισμένων εκδηλώσεων συμπεριφοράς που αναφέρονται στην αιτιολογική σκέψη 517 της προσβαλλομένης αποφάσεως, ήτοι των ανταλλαγών πληροφοριών (Erste και ÖVAG) και της εκπροσώπησης των αποκεντρωμένων τραπεζών στο πλαίσιο των κύκλων διαβουλεύσεων (RZB και Erste).

390 Αντιθέτως, με τα επιχειρήματά τους σχετικά με την ανεξαρτησία των αποκεντρωμένων τραπεζών, τη διάρθρωση των τομέων και τα καθήκοντα των κεντρικών ιδρυμάτων, οι προσφεύγουσες δεν αμφισβητούν τις συγκεκριμένες διαπιστώσεις περί τα πραγματικά περιστατικά, οι οποίες αφορούν τον ρόλο των εν λόγω ιδρυμάτων στο πλαίσιο των τομέων και περιέχονται στην προσβαλλόμενη απόφαση, αλλά αντιτίθενται, κατ' ουσίαν, στην εκτίμηση στην οποία προέβη η Επιτροπή επί του ρόλου αυτού και επί των συνεπειών που πρέπει να αντληθούν όσον αφορά την εκτίμηση της ισχύος τους στην αγορά.

391 Κατά την εξέταση των ως άνω αιτιάσεων, αφενός, εναπόκειται στο Πρωτοδικείο να εξακριβώσει, στο πλαίσιο του ελέγχου νομιμότητας της προσβαλλομένης αποφάσεως, αν η Επιτροπή υπέπεσε σε πραγματικές πλάνες ή σε πρόδηλες πλάνες εκτιμήσεως επί του θέματος αυτού. Αφετέρου, το Πρωτοδικείο είναι αρμόδιο να εκτιμά, στο πλαίσιο της εξουσίας πλήρους δικαιοδοσίας την οποία του αναγνωρίζουν το άρθρο 229 ΕΚ και το άρθρο 17 του κανονισμού 17, τον πρόσφορο χαρακτήρα του ύψους των προστίμων. Η τελευταία αυτή εκτίμηση ενδέχεται να δικαιολογεί την προσκόμιση και συνεκτίμηση συμπληρωματικών πληροφοριακών στοιχείων, των οποίων η αυτούσια μνεία στην προσβαλλόμενη απόφαση δεν απαιτείται δυνάμει της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως που προβλέπεται στο άρθρο 253 ΕΚ (απόφαση της 16ης Νοεμβρίου 2000, KNP BT κατά Επιτροπής, σκέψη 330 ανωτέρω, σκέψεις 38 έως 40, και απόφαση του Πρωτοδικείου της 9ης Ιουλίου 2003, Τ-220/00, Cheil Jedang κατά Επιτροπής, Συλλογή 2003, σ. II-2473, σκέψη 215).

392 Συναφώς, οι υφιστάμενοι δεσμοί μεταξύ των κεντρικών ιδρυμάτων των τριών τομέων και των αποκεντρωμένων τραπεζών περιγράφονται, ιδίως, σε μια απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου της Αυστρίας της 23ης Ιουνίου 1993, την οποία προσκόμισε η Επιτροπή προς απάντηση στις ερωτήσεις του Πρωτοδικείου.

393 Επιληφθέν της εκδικάσεως της προσφυγής που άσκησε μια τοπική (ή πρωτοβάθμια) τράπεζα Raiffeisen κατά διατάξεως του τότε ισχύοντος νόμου περί πιστωτικών ιδρυμάτων, η οποία υποχρέωνε τις αποκεντρωμένες τράπεζες που ήσαν συνδεδεμένες με ένα κεντρικό ίδρυμα στο πλαίσιο ενός «τομεακού δικτύου» (sektoraler Verbund) να διατηρούν αποθεματικά σε ρευστό μιας ορισμένης ευρύτητας στο κεντρικό ίδρυμα, το Συνταγματικό Δικαστήριο εκθέτει, ευθύς εξ αρχής, ότι η προσχώρηση των τραπεζών σε ένα τέτοιο δίκτυο είναι οικειοθελής και ότι υφίστανται πολλαπλές νομικές σχέσεις μεταξύ των μελών του δικτύου και του κεντρικού ιδρύματος, οι οποίες στηρίζονται στο δίκαιο των εταιριών, των συνεταιρισμών και των ενώσεων καθώς και στα καταστατικά τους. Το ως άνω Δικαστήριο εξηγεί ότι αυτό το στενά αλληλοκαλυπτόμενο δίκτυο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων αναπτύχθηκε κατά τη διάρκεια πολλών δεκαετιών, πράγμα που ισχύει τόσο για τον τομέα Raiffeisen, τον οποίο αφορά η απόφασή του, όσο και για τις λαϊκές τράπεζες και τα ταμιευτήρια. Το Συνταγματικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι ο νομοθέτης θεμιτώς λαμβάνει υπόψη την κατάσταση, όπως αυτή προκύπτει από τις ως άνω εξελίξεις, και εκκινεί από την αρχή ότι οι εταίροι που μετέχουν σε ένα τέτοιο δίκτυο επιδιώκουν να εκπληρώσουν μαζί, βάσει της ίδιας συνεταιριστικής φιλοσοφίας, και με τον καλύτερο τρόπο για αμφότερες τις πλευρές, τα παράλληλα συμφέροντά τους. Το εν λόγω Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι η διάταξη που αποτελεί αντικείμενο της αχθείσας ενώπιόν του διαφοράς αφορά, ειδικότερα, την προάσπιση της νομικής και οικονομικής αυτοτέλειας των «πρωτοβάθμιων τραπεζών», ενώ ελαχιστοποιεί τα μειονεκτήματα που συνδέονται με τη διαχείριση των δραστηριοτήτων οικονομικών οντοτήτων μειωμένων ή πολύ μειωμένων διαστάσεων. Εν συνεχεία, το Συνταγματικό Δικαστήριο επισημαίνει ότι η εν λόγω διάταξη δεν έχει μόνον ως αντικείμενο να εξασφαλίσει επαρκή προμήθεια σε ρευστό, αλλά ότι σ' αυτήν προστίθεται η «νόμιμη εγγύηση του τομεακού ομίλου από τον κεντρικό οργανισμό». Περαιτέρω, το ως άνω Δικαστήριο επισημαίνει ότι οι δύο αυτοί στόχοι είναι σαφώς στόχοι γενικού συμφέροντος και δικαιολογούν την προσβαλλόμενη ρύθμιση, εφόσον, από πολλές απόψεις, ένας όμιλος εγγυάται τη δραστηριότητα πολλών μικρότερων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, πράγμα που αντιστοιχεί στις απαιτήσεις της σύγχρονης οικονομικής ζωής και στις απορρέουσες από αυτή προσδοκίες του νομοθέτη.

394 Οι προσφεύγουσες δεν απέδειξαν ότι η ως άνω περιγραφή του ρόλου των κεντρικών ιδρυμάτων και των σχέσεών τους με τις αποκεντρωμένες τράπεζες ήταν ανακριβής ή ότι η κατάσταση κατά την περίοδο εντός της οποίας διαπράχθηκε η παράβαση παρουσίαζε σημαντικές διαφορές σε σχέση με εκείνη την οποία αφορά η απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου. Βεβαίως, οι προσφεύγουσες ανέφεραν κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, απαντώντας στις ερωτήσεις του Πρωτοδικείου, ότι ένας

νέος νόμος σχετικά με το τραπεζικό σύστημα θεσπίσθηκε το 1994, ήτοι μετά την απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου και πριν από την περίοδο εντός της οποίας διαπράχθηκε η παράβαση. Ωστόσο, οι προσφεύγουσες δεν παρέσχον καμία συγκεκριμένη ένδειξη ως προς ενδεχόμενες διαφορές μεταξύ του νέου αυτού νόμου και της προηγούμενης νομικής καταστάσεως, δυνάμενες να ασκήσουν επιρροή στην εκτίμηση του ρόλου των κεντρικών ιδρυμάτων για τους σκοπούς των υπό κρίση υποθέσεων.

395 Λαμβανομένου υπόψη του ρόλου των κεντρικών ιδρυμάτων και των σχέσεών τους με τις αποκεντρωμένες τράπεζες, όπως περιγράφηκαν από ανώτατο δικαστήριο του οικείου κράτους μέλους, βάσει ενδείξεων που παρέσχε η κυβέρνηση του εν λόγω κράτους, πρέπει να θεωρηθεί ότι οι τράπεζες των τριών ομίλων ήσαν συνδεδεμένες, μεταξύ τους, κατά τρόπον ώστε απεκλείετο να θεωρηθούν, από κάθε άποψη, ως ανταγωνιστές στην αγορά και ότι είχαν κοινά συμφέροντα για την επιδίωξη των οποίων μεριμνούσαν οι ηγετικές εταιρίες.

396 Βεβαίως, η RZB και η Erste ισχυρίζονται ότι υπάρχει ανταγωνισμός μεταξύ των αποκεντρωμένων τραπεζών, κατά το μέτρο που αυτές ήσαν παρούσες στις ίδιες αγορές.

397 Ωστόσο, η RZB αναγνωρίζει ότι οι αποκεντρωμένες τράπεζες του τομέα Raiffeisen είναι εγκατεστημένες σε διαφορετικές αγορές και σε διαφορετικές τοποθεσίες. Επιπλέον, όσον αφορά τον τομέα Raiffeisen, το Συνταγματικό Δικαστήριο επισήμανε ότι έπρεπε να «ληφθούν υπόψη [...] οι ιδιαίτερες ευκαιρίες στην αγορά, από τις οποίες δεν [μπορούσαν] να επωφεληθούν τα μέλη, τα οποία είχαν συνασπισθεί στο πλαίσιο του ομίλου, παρά μόνο χάρη κοινής δράσεως στην οικονομική ζωή, στην κλίμακα της Αυστρίας και πέραν αυτής, καθιστώντας έτσι δυνατή τη σώρευση των πλεονεκτημάτων τόσο της περιφερειακής εδραίωσης όσο και της περιφερειακής και υπερπεριφερειακής εκπροσώπησης». Επιπλέον, η Επιτροπή προσκόμισε αποσπάσματα εκθέσεως δραστηριοτήτων της RZB για το έτος 2000, στην οποία η RZB περιγράφει τον «τραπεζικό όμιλο Raiffeisen» ως αποτελούντα μία και μόνον επιχείρηση.

398 Αντιθέτως, η Erste διευκρινίζει ότι υπήρχαν 17, αν όχι 29, περιοχές όπου η GiroCredit και η ίδια βρίσκονταν σε άμεσο ανταγωνισμό, μέσω των υποκαταστημάτων τους, με μέλη του ομίλου των ταμιευτηρίων και ότι σε πολλές περιοχές υπήρχαν πλείονα ταμιευτήρια τα οποία βρίσκονταν σε ανταγωνισμό μεταξύ τους.

399 Ωστόσο, ο ως άνω ισχυρισμός δεν είναι ασυμβίβαστος με την ύπαρξη δεσμών διαρθρωτικής φύσεως μεταξύ των ιδρυμάτων των αποκεντρωμένων τομέων και των κεντρικών ιδρυμάτων, επί της οποίας στηρίζεται η αντίληψη της Επιτροπής ότι ο ανταγωνισμός εντός της αυστριακής τραπεζικής αγοράς διεξάγεται μεταξύ των εμπορικών τραπεζών (Aktienbanken) και των τριών «τομέων» των ταμιευτηρίων, των τραπεζών Raiffeisen και των λαϊκών τραπεζών. Η αντίληψη αυτή αποτελεί το έρεισμα για την έκδοση όχι μόνον της προσβαλλομένης αποφάσεως, αλλά και των αποφάσεων με τις οποίες η Επιτροπή απεφάνθη επί των πράξεων συγκεντρώσεως εντός της αγοράς αυτής [βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της Επιτροπής της 7ης Νοεμβρίου 2000, περί του συμβατού μιας συγκεντρώσεως με την κοινή αγορά (υπόθεση COMP/M.2140 — BAWAG/PSK), και της 14ης Νοεμβρίου 2000, περί του συμβατού μιας συγκεντρώσεως με την κοινή αγορά (υπόθεση COMP/M.2125 — Hypovereinsbank/Bank Austria), ΕΕ C 362, σ. 7]. Συγκεκριμένα, δεν αποκλείεται το ενδεχόμενο, ακόμη και στην περίπτωση μιας εμπορικής τράπεζας που είναι παρούσα στις τοπικές αγορές μέσω των υποκαταστημάτων της, να υπάρχει κάποιος ανταγωνισμός μεταξύ των υποκαταστημάτων μιας τέτοιας τράπεζας που είναι εγκατεστημένα στην ίδια περιοχή.

400 Εν συνεχεία, από την απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου προκύπτει ότι μία από τις λειτουργίες των κεντρικών ιδρυμάτων είναι η παροχή, στις τράπεζες των τομέων τους, υπηρεσιών σε σχέση με λειτουργίες που οι τράπεζες αυτές δεν μπορούν να αναλάβουν μόνες λόγω του μικρού μεγέθους τους και της ελλείψεως πόρων και ότι η λειτουργία αυτή δεν είναι ασυμβίβαστη με την ανεξαρτησία των αποκεντρωμένων ιδρυμάτων των τομέων, αλλά αποσκοπεί, αντιθέτως, στη διασφάλιση της αυτοτέλειάς τους. Με τις απαντήσεις τους στις γραπτές ερωτήσεις του Πρωτοδικείου, η Erste και η ÖVAG επιβεβαίωσαν ότι ασκούσαν τέτοια λειτουργία. Αντιθέτως, η RZB αναγνώρισε ότι ασκούσε τέτοια λειτουργία κατά το παρελθόν, αλλά αμφισβήτησε ότι τούτο εξακολουθούσε να ισχύει, υποστηρίζοντας, ιδίως, ότι οι περιφερειακές τράπεζες δεν έχουν πλέον ανάγκη τέτοιων υπηρεσιών από τη δεκαετία του'80. Ωστόσο, ο ισχυρισμός αυτός είναι ασυμβίβαστος με την περιγραφή της λειτουργίας των κεντρικών ιδρυμάτων στην απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου, η οποία χρονολογείται από το 1993 και αφορά, ειδικότερα, τον τομέα Raiffeisen. Συναφώς, το Συνταγματικό Δικαστήριο μνημόνευσε, ιδίως, ορισμένες παροχές υπηρεσιών που προβλέπονται από το καταστατικό της οικείας περιφερειακής τράπεζας Raiffeisen, όπως είναι η παροχή βοήθειας και συμβουλών στα μέλη όσον αφορά οικονομικά ζητήματα, η συμμετοχή σε εγγυητικά ιδρύματα που αποσκοπούν στην προστασία τόσο των μελών του δικτύου όσο και των πελατών τους και η εκπροσώπηση των συμφερόντων των μελών. Επιπλέον, στην προαναφερθείσα έκθεση δραστηριοτήτων της RZB για το έτος 2000, μνημονεύθηκε ότι η εν λόγω επιχείρηση ασκούσε «κεντρικές υπηρεσιακές

λειτουργίες» στο πλαίσιο του ομίλου. Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να θεωρηθεί ότι ο ρόλος των κεντρικών ιδρυμάτων χαρακτηριζόταν, μεταξύ άλλων, από υπηρεσιακές λειτουργίες που αποσκοπούσαν στο να παρασχεθεί η δυνατότητα στα μέλη των αποκεντρωμένων δικτύων να ασκήσουν τραπεζική δραστηριότητα παρά τις συχνά μικρές διαστάσεις τους.

401 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των ως άνω στοιχείων, διαπιστώνεται ότι οι υφιστάμενοι δεσμοί μεταξύ των μελών των τραπεζικών ομίλων ήσαν ικανοί να επηρεάσουν τη διάρθρωση της αγοράς. Επιπλέον, τα στοιχεία αυτά αποδεικνύουν ότι ήταν σύμφυτο με τη θέση των ηγετικών εταιριών το να διαδραματίζουν οι εν λόγω εταιρίες, στις συσκέψεις των σημαντικότερων κύκλων διαβουλεύσεων στις οποίες συμμετείχαν τακτικά, ρόλο εκπροσώπων των τομέων τους, των οποίων τα περισσότερα μέλη, εκτός της RBW και της NÖ-Hypo, δεν ήσαν παρόντα.

402 Επ' αυτού, επισημαίνεται ότι η έννοια της «εκπροσώπησης» πρέπει να γίνει αντιληπτή, στο παρόν πλαίσιο, υπό οικονομική έννοια και όχι υπό αυστηρώς νομική έννοια κατά το πνεύμα του αστικού δικαίου. Η ως άνω έννοια της «εκπροσώπησης» συνεπάγεται, όπως μνημονεύθηκε στην αιτιολογική σκέψη 517 της προσβαλλομένης αποφάσεως, την εκπροσώπηση των οικονομικών συμφερόντων του συνόλου του τομέα. Αντιθέτως, το ζήτημα αν τα κεντρικά ιδρύματα διέθεταν εξουσία να δεσμεύουν νομικώς τις αποκεντρωμένες τράπεζες δεν διαδραματίζει κανένα ρόλο στο παρόν πλαίσιο, δεδομένου ότι μια νομικώς έγκυρη «δέσμευση» των τελευταίων έναντι άλλων μελών του καρτέλ ήταν, εν πάση περιπτώσει, αδιανόητη λόγω του άρθρου 81, παράγραφος 2, ΕΚ.

403 Συναφώς, είναι επίσης αλυσιτελές το ζήτημα αν η εκπροσώπηση των συμφερόντων των ομίλων αποτελούσε μέρος των καθηκόντων που είχαν ανατεθεί στα κεντρικά ιδρύματα εκ του νόμου ή εκ του καταστατικού τους, ή αν αυτό το καθήκον είχε ανατεθεί σε ενώσεις των οποίων είναι μέλη τα ιδρύματα των διαφόρων ομίλων (Österreichischer Raiffeisenverband, Sparkassenverband και Österreichischer Genossenschaftsverband). Συγκεκριμένα, λαμβανομένου υπόψη του σημαντικού και κεντρικού ρόλου που διαδραμάτιζαν οι ηγετικές εταιρίες στο πλαίσιο των αντιστοίχων ομίλων τους, η συμμετοχή τους στους σημαντικότερους κύκλους διαβουλεύσεων γινόταν κατ' ανάγκην αντιληπτή, από τις άλλες τράπεζες, όχι ως

συμμετοχή μόνον υπό την ιδιότητα των εμπορικών τραπεζών, αλλά ως συμμετοχή των τομέων αυτών καθ' εαυτών. Τούτο ισχύει πολλώ μάλλον εφόσον οι αποφάσεις της πλειονότητας των σημαντικότερων κύκλων διαβουλεύσεων αφορούσαν τραπεζικές υπηρεσίες που διαδραμάτιζαν ρόλο ήσσονος σημασίας στις εμπορικές δραστηριότητες των ηγετικών εταιριών, ενώ αποτελούσαν ουσιώδες μέρος των δραστηριοτήτων των αποκεντρωμένων τραπεζών. Επιπλέον, οι ως άνω κύκλοι διαβουλεύσεων εξέπεμπαν «σήματα» αποσκοπούντα στον προσανατολισμό των αποφάσεων των περιφερειακών και τοπικών κύκλων διαβουλεύσεων. Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν έχει επίπτωση το ζήτημα αν οι εκπρόσωποι των ηγετικών εταιριών στο πλαίσιο των κύκλων διαβουλεύσεων τέλεσαν, κατά τη διάρκεια των συσκέψεων των τελευταίων, συγκεκριμένες πράξεις «εκπροσώπησης» των αποκεντρωμένων τραπεζών, όπως η εξαγγελία δηλώσεων ή η ανάληψη δεσμεύσεων εξ ονόματος των εν λόγω τραπεζών. Κατά συνέπεια, πρέπει να απορριφθούν ως αλυσιτελείς οι αιτιάσεις των προσφευγουσών που αντλούνται από το ότι η ύπαρξη τέτοιων εκδηλώσεων συμπεριφοράς δεν αποδείχθηκε με έγγραφα αποδεικτικά στοιχεία.

404 Το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι, λόγω των δεσμών που περιγράφηκαν ανωτέρω, μια ορθή εκτίμηση της πραγματικής ικανότητας των ηγετικών εταιριών να προξενήσουν σημαντική ζημία και του ειδικού βάρους της παραβατικής συμπεριφοράς τους καθιστά αναγκαία τη συνεκτίμηση όχι μόνον των δικών τους μεριδίων αγοράς ως εμπορικών τραπεζών, αλλά και των μεριδίων αγοράς των αποκεντρωμένων τραπεζών.

405 Συγκεκριμένα, οι υπηρεσιακές λειτουργίες και οι λειτουργίες παροχής βοήθειας που περιγράφηκαν ανωτέρω συνεπάγονται ότι οι ηγετικές εταιρίες διέθεταν συγκεντρωμένες τις ειδικές γνώσεις που ήσαν αναγκαίες για τις συναλλαγές που δεν εμπίπτουν στο πλαίσιο της παροχής συνήθων τραπεζικών υπηρεσιών, λόγω της δυσκολίας τους, της σπουδαιότητάς τους ή του εξαιρετικού χαρακτήρα τους. Επομένως, οι αποκεντρωμένες τράπεζες, οι οποίες δεν διέθεταν ισοδύναμες ειδικές γνώσεις, έπρεπε να εμπιστευθούν τις προερχόμενες από τις ηγετικές εταιρίες υποδείξεις όταν ελάμβαναν αποφάσεις επί ζητημάτων που υπερέβαιναν τη διαχείριση των τρεχουσών τραπεζικών συναλλαγών. Υπό τις συνθήκες αυτές, οι υπεύθυνοι των αποκεντρωμένων τραπεζών μπορούσαν εύκολα να αχθούν στο να μιμηθούν την παραβατική συμπεριφορά της ηγετικής εταιρίας τους, χωρίς να μεριμνούν υπερβολικά για τη νομιμότητά της, εκτός αν είχαν συγκεκριμένους εμπορικούς λόγους να υιοθετήσουν διαφορετική συμπεριφορά. Επομένως, η προσχώρηση των ηγετικών εταιριών στη σύμπραξη μπορούσε να δημιουργήσει,

στους υπευθύνους των τραπεζών που ανήκουν στους ομίλους, την εντύπωση ότι η συμμετοχή στις συμφωνίες αποτελούσε επιθυμητή συμπεριφορά προς το συμφέρον του ομίλου στο σύνολό του, την οποία συμπεριφορά επιδοκίμαζαν οι αρχές που διέθεταν περισσότερες ειδικές γνώσεις και καλύτερες πληροφορίες και ότι ήταν ενδεδειγμένο να ακολουθηθεί η εν λόγω συμπεριφορά χωρίς τούτο να συνεπάγεται παράλογο κίνδυνο. Έτσι, η ως άνω προσχώρηση διευκόλυνε αισθητά την απόφαση των υπευθύνων των αποκεντρωμένων τραπεζών να μετάσχουν επίσης στη σύμπραξη. Αντιθέτως, η μη προσχώρηση των ηγετικών εταιριών στη συνολική σύμπραξη θα τόνιζε στις αποκεντρωμένες τράπεζες ότι κάθε αντίθετη προς τον ανταγωνισμό συμπεριφορά που μπορούσαν να εκδηλώσουν στο πλαίσιο του «δικτύου Lombard» σε τοπικό ή περιφερειακό επίπεδο υπαγόταν αποκλειστικώς στη δική τους ευθύνη και δεν είχε εγκριθεί από την ηγετική εταιρία. Συναφώς, δύσκολα μπορεί να γίνει αντιληπτό το ότι οι αποκεντρωμένες τράπεζες θα συμμετείχαν συστηματικά στις τοπικές ή περιφερειακές συνεννοήσεις, αν οι ηγετικές εταιρίες είχαν παραμείνει εκτός των κύκλων διαβουλεύσεων που συνεδρίαζαν στη Βιέννη.

406 Ναι μεν η επίδραση αυτή της συμπεριφοράς των ηγετικών εταιριών επί της συμπεριφοράς των μελών των ομίλων τους μπορούσε να ενισχυθεί από ροές πληροφοριών μεταξύ του κεντρικού ιδρύματος και των αποκεντρωμένων ιδρυμάτων, όπως αυτές που δέχθηκε η RZB, πλην όμως η ύπαρξη τέτοιων ανταλλαγών δεν είναι αποφασιστική επί του θέματος αυτού. Συγκεκριμένα, ελάχιστη σημασία έχει το ζήτημα με ποιον τρόπο οι αποκεντρωμένες τράπεζες ενημερώθηκαν για τις συμφωνίες στις οποίες συμμετείχαν οι ηγετικές εταιρίες, εφόσον ακριβώς αυτή η συμμετοχή, σε συνδυασμό με τη θέση του κεντρικού ιδρύματος στο πλαίσιο του τομέα, μπορούσε να επηρεάσει τη συμπεριφορά, από απόψεως ανταγωνισμού, των αποκεντρωμένων τραπεζών κατά την έννοια που περιγράφηκε στην προηγούμενη σκέψη. Συνεπώς, τα επιχειρήματα που προέβαλαν οι Erste και η ÖVAG, σύμφωνα με τα οποία τέτοιες ανταλλαγές πληροφοριών δεν αποδείχθηκαν καθόσον αφορά τις δύο αυτές επιχειρήσεις, πρέπει να απορριφθούν ως αλυσιτελή.

407 Από το σύνολο των ανωτέρω σκέψεων προκύπτει ότι οι υφιστάμενοι δεσμοί μεταξύ των ηγετικών εταιριών και των αποκεντρωμένων τραπεζών των ομίλων τους προσέδωσαν στις ηγετικές εταιρίες πολύ σημαντικότερη οικονομική ισχύ από εκείνη που προκύπτει από τα μερίδιά τους αγοράς ως εμπορικών τραπεζών και αντιστοιχεί στο μερίδιο αγοράς του συνόλου του αντιστοίχου ομίλου.

408 Υπό τις συνθήκες αυτές, οι αιτιάσεις των προσφευγουσών που στρέφονται κατά της εκτιμήσεως των πραγματικών περιστατικών εντός της προσβαλλομένης αποφάσεως επί του θέματος αυτού δεν ευσταθούν.

Συμπέρασμα

409 Συνεπώς, οι αιτιάσεις που στρέφονται κατά του καταλογισμού των μεριδίων αγοράς των αποκεντρωμένων τομέων στα κεντρικά ιδρύματα πρέπει να απορριφθούν στο σύνολό τους.

3. Επί της αιτιολογίας της κατατάξεως σε κατηγορίες και του καθορισμού των ποσών εκκινήσεως (υποθέσεις Τ-260/02, Τ-261/02, Τ-263/02 και Τ-264/02)

α) Επιχειρήματα των διαδίκων

410 Η BA-CA, η BAWAG, η PSK και η Erste ισχυρίζονται ότι η προσβαλλόμενη απόφαση δεν είναι επαρκώς αιτιολογημένη όσον αφορά την κατάταξη σε κατηγορίες. Πρώτον, προσάπτουν στην Επιτροπή ότι δεν ανέφερε τα κριτήρια που έλαβε υπόψη συναφώς. Δεύτερον, ισχυρίζονται ότι η προσβαλλόμενη απόφαση δεν παρέχει τη δυνατότητα να εξακριβωθεί ο υπολογισμός των μεριδίων αγοράς βάσει των οποίων πραγματοποιήθηκε η κατάταξη σε κατηγορίες. Η BAWAG και η PSK υπογραμμίζουν, ιδίως, ότι ούτε η περίοδος που η Επιτροπή θεώρησε ως κρίσιμη, ούτε οι πηγές στις οποίες στηρίχθηκε, ούτε η μέθοδος υπολογισμού βάσει των μεριδίων αγοράς στις διάφορες αγορές που ελήφθησαν υπόψη, ούτε το συνολικό μερίδιο αγοράς προκύπτουν σαφώς από την προσβαλλόμενη απόφαση. Επιπλέον, η PSK ισχυρίζεται ότι η Επιτροπή καθόρισε χωριστά ποσά εκκινήσεως για την ίδια και για την PSK-B (βλ. σκέψη 12 ανωτέρω), χωρίς να παραθέσει τα αντίστοιχα μερίδιά τους αγοράς.

411 Επιπλέον, η BA-CA, η BAWAG και η PSK είναι της γνώμης ότι ο καθορισμός των ποσών εκκινήσεως που ελήφθησαν υπόψη για τις διάφορες κατηγορίες δεν είναι επαρκώς αιτιολογημένος, ιδίως όσον αφορά τη μέθοδο υπολογισμού και τα κριτήρια που ελήφθησαν υπόψη.

412 Η Επιτροπή είναι της γνώμης ότι η προσβαλλόμενη απόφαση είναι επαρκώς αιτιολογημένη. Όσον αφορά την αιτίαση ότι τα μερίδια αγοράς της PSK και της PSK-B δεν παρατέθηκαν χωριστά, προσθέτει ότι οι τράπεζες γνωρίζουν τα δικά τους μερίδια αγοράς και μπορούν, ως εκ τούτου, να ελέγξουν την ακρίβεια της προσβαλλομένης αποφάσεως.

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

413 Κατά πάγια νομολογία, από την αιτιολογία μιας ατομικής αποφάσεως πρέπει να διαφαίνεται, κατά τρόπο σαφή και μη διφορούμενο, η συλλογιστική του θεσμικού οργάνου που εκδίδει την πράξη, κατά τρόπο που να καθιστά δυνατό στους ενδιαφερομένους να γνωρίζουν τους λόγους που δικαιολογούν τη λήψη του μέτρου και στο αρμόδιο δικαιοδοτικό όργανο να ασκεί τον έλεγχό του. Η υποχρέωση αιτιολογήσεως πρέπει να εκτιμάται αναλόγως των περιστάσεων της συγκεκριμένης περιπτώσεως. Η αιτιολογία δεν απαιτείται να διασαφηνίζει όλα τα ουσιώδη πραγματικά και νομικά στοιχεία, καθόσον το ζήτημα αν η αιτιολογία ικανοποιεί τις απαιτήσεις του άρθρου 253 ΕΚ πρέπει να εκτιμάται όχι μόνο βάσει της διατυπώσεως της εν λόγω πράξεως, αλλά και του πλαισίου εντός του οποίου εκδόθηκε η πράξη αυτή (απόφαση Επιτροπή κατά Sytraval και Brink's France, σκέψη 270 ανωτέρω, σκέψη 63).

414 Όσον αφορά τον καθορισμό των προστίμων λόγω παραβάσεων του δικαίου του ανταγωνισμού, η Επιτροπή τηρεί την υποχρέωση αιτιολογήσεως εφόσον αναφέρει, με την απόφασή της, τα στοιχεία εκτιμήσεως που της επέτρεψαν να εκτιμήσει τη σοβαρότητα και τη διάρκεια της διαπραχθείσας παραβάσεως, χωρίς να οφείλει να παραθέσει αναλυτικότερη αιτιολογία ή αριθμητικά στοιχεία σχετικά με τον τρόπο υπολογισμού του προστίμου (απόφαση Cascades κατά Επιτροπής, σκέψη 286 ανωτέρω, σκέψεις 38 έως 47· βλ., επίσης, Atlantic Container Line κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 376 ανωτέρω, σκέψεις 1522 και 1525). Η παράθεση αριθμητικών στοιχείων σχετικά με τον τρόπο υπολογισμού των προστίμων, ακόμη και αν τα στοιχεία αυτά είναι χρήσιμα, δεν είναι απαραίτητη για την τήρηση της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως (απόφαση του Δικαστηρίου της 2ας Οκτωβρίου 2003, C-182/99 P, Salzgitter κατά Επιτροπής, Συλλογή 2003, σ. I-10761, σκέψη 75).

415 Εν προκειμένω, οι ενδείξεις που περιέχει η προσβαλλόμενη απόφαση παρέσχον τη δυνατότητα στις προσφεύγουσες να προβάλουν πολλούς λόγους ακυρώσεως αντλούμενους από την έλλειψη ουσιαστικής νομιμότητας όσον αφορά τα στοιχεία υπολογισμού σχετικά με την κατάταξή τους σε κατηγορίες. Συγκεκριμένα, η Επιτροπή ανέφερε, αφενός, ότι η κατάταξη αυτή πραγματοποιήθηκε βάσει των μεριδίων αγοράς (αιτιολογική σκέψη 519) και, αφετέρου, ποια ήσαν, σύμφωνα με τους υπολογισμούς της, τα μερίδια αγοράς των αποδεκτών της προσβαλλομένης αποφάσεως (αιτιολογική σκέψη 9). Πάντως, οι αυστριακές τράπεζες γνωρίζουν τα δικά τους μερίδια αγοράς, τα οποία αυτές μπορούν να υπολογίσουν βάσει των πινάκων που δημοσιεύει μηνιαίως η OeNB και του κύκλου εργασιών τους. Κατά συνέπεια, το γεγονός ότι η προσβαλλόμενη απόφαση ανέφερε μόνον εν μέρει (στις υποσημειώσεις 17 και 522) τις ειδικές πηγές από τις οποίες η Επιτροπή άντλησε τα αριθμητικά στοιχεία επί των οποίων στηρίχθηκε και ότι δεν εξήγησε τη μέθοδο υπολογισμού που εφαρμόσθηκε για τον καθορισμό των μεριδίων αγοράς και για την κατάταξη των τραπεζών σε κατηγορίες δεν εμπόδισε την άμυνα των τελευταίων. Τούτο ισχύει, επίσης, για την παράλειψη χωριστής αναφοράς στα μερίδια αγοράς της PSK και της PSK-B, η οποία δεν εμπόδισε την PSK να αμφισβητήσει την πτυχή αυτή της προσβαλλομένης αποφάσεως με εμπεριστατωμένο τρόπο. Συνεπώς, η Επιτροπή δεν παρέβη την υποχρέωση αιτιολογήσεως όσον αφορά την κατάταξη σε κατηγορίες.

416 Όσον αφορά τον καθορισμό των ποσών εκκινήσεως, τα εν λόγω ποσά αποτελούν την έκφραση σε αριθμητικά στοιχεία της κατανομής σε κατηγορίες που πραγματοποιήθηκε με την προσβαλλόμενη απόφαση, πράγμα που αρκεί για να αιτιολογηθεί η σχετική σημασία τους (απόφαση Atlantic Container Line κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 376 ανωτέρω, σκέψη 1555). Ως προς την αιτιολογία των ως άνω ποσών σε απόλυτους αριθμούς, πρέπει να υπομνησθεί ότι τα πρόστιμα συνιστούν μέσον της πολιτικής επί του ανταγωνισμού της Επιτροπής, η οποία πρέπει να διαθέτει περιθώριο εκτιμήσεως κατά τον καθορισμό του ύψους τους, προκειμένου να κατευθύνει τη συμπεριφορά των επιχειρήσεων στην τήρηση των κανόνων του ανταγωνισμού (απόφαση Martinelli κατά Επιτροπής, σκέψη 367 ανωτέρω, σκέψη 59). Επιπλέον, πρέπει να αποφευχθεί το να είναι τα πρόστιμα εύκολα προβλέψιμα από τους επιχειρηματίες. Κατά συνέπεια, δεν είναι δυνατό να απαιτηθεί από την Επιτροπή να παράσχει συναφώς στοιχεία αιτιολογίας διαφορετικά από εκείνα που αφορούν τη σοβαρότητα της παραβάσεως.

417 Επομένως, οι αιτιάσεις που αφορούν την αιτιολογία της προσβαλλομένης αποφάσεως ως προς την κατάταξη σε κατηγορίες και τον καθορισμό των ποσών εκκινήσεως είναι αβάσιμες.

4. Επί της προβαλλομένης παραβιάσεως της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως (υποθέσεις Τ-261/02, Τ-263/02 και Τ-271/02)

α) Επιχειρήματα των διαδίκων

418 Η BAWAG και η PSK είναι της γνώμης ότι είναι αντίθετο προς την αρχή της ισότητας το ότι κατετάγησαν, με μερίδιο αγοράς 5 % εκάστη, στην τρίτη κατηγορία, μαζί με την ÖVAG και την Erste που έχουν μερίδιο αγοράς 7 % εκάστη. Η BAWAG υπογραμμίζει ότι η ως άνω απόκλιση της τάξεως του 40 % σε σχετικούς αριθμούς είναι εγγύτατη προς την απόκλιση μεταξύ της ÖVAG και της CA (42,9 %), οι οποίες έχουν καταταγεί σε διαφορετικές κατηγορίες. Κατά την BAWAG, την ÖVAG και την NÖ-Hypo, η οριοθέτηση μεταξύ των κατηγοριών δεν μπορεί να δικαιολογηθεί σε σχέση με τις αποκλίσεις μεταξύ των μεριδίων αγοράς σε απόλυτους αριθμούς, λαμβανομένου υπόψη ότι οι αποκλίσεις σε σχετικούς αριθμούς είναι καθοριστικές.

419 Επιπλέον, η BAWAG και η PSK είναι της γνώμης ότι βρίσκονται σε δυσμενή θέση σε σχέση με την BA-CA και την Erste, των οποίων τα μερίδια αγοράς είναι πέντε, αν όχι έξι φορές μεγαλύτερα από τα δικά τους, ενώ τα πρόστιμά τους είναι μόνον τέσσερις, αν όχι πέντε φορές υψηλότερα.

420 Η ÖVAG και η NÖ-Hypo ισχυρίζονται ότι η κατάταξη σε κατηγορίες δεν λαμβάνει επαρκώς υπόψη τη διαφορά μεταξύ των κύκλων εργασιών και των μεριδίων αγοράς των επιχειρήσεων που έχουν καταταγεί στην τέταρτη και στην πέμπτη κατηγορία, η οποία είναι πολύ μεγαλύτερη από τις διαφορές μεταξύ των άλλων κατηγοριών, ούτε τις διαφορές ως προς το μέγεθος των επιχειρήσεων που έχουν καταταγεί στην τελευταία κατηγορία. Επιπλέον, οι ως άνω επιχειρήσεις ζητούν να γίνει η κατάταξη σε κατηγορίες χωριστά για την ÖVAG (της οποίας το μερίδιο αγοράς είναι χαμηλότερο από 1 %) και για τον όμιλο των λαϊκών τραπεζών (του οποίου το μερίδιο αγοράς είναι περίπου 4 %), πράγμα που θα είχε ως συνέπεια, κατά τη γνώμη τους, να καταταγεί ο όμιλος στην τέταρτη κατηγορία και η ÖVAG στην τελευταία. Οι ως άνω επιχειρήσεις είναι της γνώμης ότι η Επιτροπή ενήργησε κατ' αυτόν τον τρόπο στην περίπτωση της Erste.

421 Η Επιτροπή παρατηρεί ότι τα μερίδια αγοράς των επιχειρήσεων που έχουν καταταγεί στην ίδια κατηγορία είναι εγγύτερα μεταξύ τους απ' ό,τι τα μερίδια αγοράς των επιχειρήσεων που έχουν καταταγεί σε γειτονικές κατηγορίες και ότι οι αποκλίσεις μεταξύ μεριδίων αγοράς των επιχειρήσεων που έχουν καταταγεί στην ίδια κατηγορία είναι σύμφυτες με το σύστημα.

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

422 Όσον αφορά την κατανομή των μελών της συμπράξεως σε διάφορες κατηγορίες, γεγονός που επέφερε τον κατ' αποκοπήν καθορισμό του ποσού εκκινήσεως που ορίσθηκε για τις επιχειρήσεις που ανήκαν στην ίδια κατηγορία, πρέπει να επισημανθεί ότι αυτή η προσέγγιση της Επιτροπής, μολονότι έχει ως αποτέλεσμα να μη λαμβάνονται υπόψη οι διαφορές μεγέθους μεταξύ επιχειρήσεων της ίδιας κατηγορίας, δεν μπορεί, κατ' αρχήν, να επικριθεί. Συγκεκριμένα, η Επιτροπή δεν υποχρεούται να εξασφαλίζει, σε περίπτωση που επιβάλλονται πρόστιμα σε πολλές επιχειρήσεις εμπλεκόμενες στην ίδια παράβαση, ότι τα τελικά ποσά των προστίμων θα αντικατοπτρίζουν οιαδήποτε διαφορά μεταξύ των οικείων επιχειρήσεων ως προς το μέγεθός τους (βλ. απόφαση FETTCSA, σκέψη 167 ανωτέρω, σκέψη 385 και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

423 Γεγονός παραμένει ότι μια τέτοια κατανομή σε κατηγορίες πρέπει να τηρεί την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως και ότι ο καθορισμός των ορίων για καθεμία από τις κατ' αυτόν τον τρόπο προσδιορισθείσες κατηγορίες πρέπει να είναι συνεπής και αντικειμενικώς δικαιολογημένος (απόφαση FETTCSA, σκέψη 167 ανωτέρω, σκέψη 416).

424 Εν προκειμένω, η Επιτροπή δεν καθόρισε ακριβή όρια για τις πέντε κατηγορίες που κατήρτισε, αλλά παρέθεσε, με τα υπομνήματά της αντικρούσεως, «κατευθυντήριες αξίες», γύρω από τις οποίες κυμαίνονται τα μερίδια αγοράς των επιχειρήσεων που έχουν καταταγεί στην ίδια κατηγορία. Οι αποκλίσεις μεταξύ των ως άνω κατευθυντηρίων αξιών είναι συνεπείς και αντικειμενικώς δικαιολογημένες όσον

αφορά την πρώτη έως την τέταρτη κατηγορία. Συγκεκριμένα, η κατευθυντήρια αξία της δεύτερης έως την τέταρτη κατηγορία αντιστοιχεί, κάθε φορά, στο ήμισυ της αξίας της ανώτερης κατηγορίες και το ίδιο ισχύει όσον αφορά το αντίστοιχο ποσό εκκινήσεως.

425 Όσον αφορά την πέμπτη κατηγορία, η οποία αποκαλείται «συμπληρωματική», η Επιτροπή απέστη από το ως άνω σύστημα ομαδοποιώντας επιχειρήσεις των οποίων το μερίδιο αγοράς (μικρότερο από 1 %) αντιστοιχεί, κατ' ανώτατο όριο, στο ένα τρίτο περίπου της κατευθυντήριας αξίας της τέταρτης κατηγορίας (2,75 %), ενώ μπορεί, επίσης, να είναι πολύ χαμηλότερο. Ναι μεν οι αποκλίσεις μεταξύ των μεριδίων αγοράς των επιχειρήσεων που ανήκουν στην κατηγορία αυτή είναι ελάχιστα σημαντικές από την άποψη των ποσοστιαίων μονάδων, πλην όμως οι σχετικές αποκλίσεις μεταξύ αυτών μπορούν να είναι σημαντικές. Το ποσό εκκινήσεως του 1,25 εκατομμυρίου ευρώ που καθορίσθηκε για την κατηγορία αυτή είναι χαμηλότερο από το ήμισυ, αλλά υψηλότερο από το ένα τρίτο του ποσού των 3,13 εκατομμυρίων ευρώ που ελήφθη υπόψη για την τέταρτη κατηγορία.

426 Παρά τις σχετικές διαφορές μεγέθους που ενδέχεται να υπάρχουν μεταξύ των επιχειρήσεων που έχουν μερίδιο αγοράς χαμηλότερο του 1 %, η Επιτροπή δεν υπερέβη το περιθώριο εκτιμήσεώς της ως εκ του ότι κατέταξε τις εν λόγω επιχειρήσεις στην ίδια κατηγορία. Βεβαίως, κρίθηκε ότι οι διαφορές μεγέθους σε σχετικούς αριθμούς αντανακλούν το πραγματικό ειδικό βάρος των αποδεκτών μιας αποφάσεως (απόφαση FETTCSA, σκέψη 167 ανωτέρω, σκέψη 424). Ωστόσο, η δυνατότητα της Επιτροπής να προβαίνει στην κατάταξη σε κατηγορίες θα εστερείτο μεγάλου μέρους της λυσιτέλειάς της αν κάθε απόκλιση μεταξύ μεριδίων αγοράς, έστω και αν είναι σημαντική σε σχετικούς αριθμούς και ακόμη και όταν αντιστοιχεί σε ελάχιστα σημαντική απόκλιση από την άποψη των ποσοστιαίων μονάδων, αντετίθετο στην κατάταξη διαφορετικών επιχειρήσεων στην ίδια κατηγορία προστίμων.

427 Επιπλέον, η αρχή της ισότητας δεν αντιτίθεται στο να είναι το ποσό εκκινήσεως της ως άνω «συμπληρωματικής κατηγορίας» υψηλότερο, σε σχέση με το μέγεθος των οικείων επιχειρήσεων, από εκείνα που καθορίσθηκαν για τις ανώτερες κατηγορίες. Συγκεκριμένα, ο αποτρεπτικός χαρακτήρας ενός προστίμου δεν εξαρτάται μόνον από τη σχετική σημασία του σε σχέση με το μέγεθος της επιχειρήσεως στην οποία επιβλήθηκαν κυρώσεις ή σε σχέση με τη θέση της στην αγορά, αλλά και από το ύψος του προστίμου σε απόλυτους αριθμούς. Συναφώς, εναπόκειται στην Επιτροπή,

κατά την άσκηση της εξουσίας εκτιμήσεώς της στον τομέα των προστίμων, και υπό την επιφύλαξη της ασκήσεως, από το Πρωτοδικείο, της αρμοδιότητάς του πλήρους δικαιοδοσίας, να καθορίσει τα ποσά εκκινήσεως για όλες τις επιχειρήσεις που αφορά η απόφασή της σε ένα αρκούντως υψηλό ποσό για να επιτευχθεί η ύπαρξη αποτρεπτικού αποτελέσματος.

428 Επομένως, η Επιτροπή δεν παραβίασε την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως εις βάρος των επιχειρήσεων που έχουν καταταγεί στην τελευταία κατηγορία.

429 Εν συνεχεία, πρέπει να επισημανθεί, υπό την επιφύλαξη της εξετάσεως των αφορωσών την ακρίβεια των μεριδίων αγοράς αιτιάσεων, ότι η κατάταξη της BAWAG και της PSK (με μερίδιο αγοράς 5 %) στην ίδια κατηγορία με την ÖVAG και την Erste (με μερίδιο αγοράς 7 %) δεν υπερβαίνει τα όρια αυτού που μπορεί να γίνει αποδεκτό από την άποψη των αρχών της αναλογικότητας και της ίσης μεταχειρίσεως. Συγκεκριμένα, ένα μερίδιο αγοράς της τάξεως του 5 % είναι εγγύτατο προς την κατευθυντήρια αξία του 5,5 % που ελήφθη υπόψη για την τρίτη κατηγορία, ενώ ένα μερίδιο αγοράς της τάξεως του 7 % είναι σημαντικά εγγύτερο προς την εν λόγω κατευθυντήρια αξία απ' ό,τι προς εκείνη που καθορίσθηκε για την ανώτερη κατηγορία (11 %).

430 Τέλος, η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως δεν απαιτούσε, εν προκειμένω, να προβεί η Επιτροπή στην κατάταξη σε κατηγορίες χωριστά για την ÖVAG και για τον όμιλο των λαϊκών τραπεζών. Συγκεκριμένα, ο ισχυρισμός που προέβαλε η ÖVAG, σύμφωνα με τον οποίο η Επιτροπή προέβη σε μια τέτοια χωριστή κατάταξη στην περίπτωση της ηγετικής εταιρίας Erste και του ομίλου των ταμιευτηρίων, στηρίζεται σε πλάνη περί τα πραγματικά περιστατικά, δεδομένου ότι το χωριστό πρόστιμο που επιβλήθηκε στην Erste/EÖ αφορούσε την περίοδο κατά την οποία αυτή δεν είχε ακόμη καταστεί ηγετική εταιρία του εν λόγω ομίλου, ενώ μόνον ένα ποσό εκκινήσεως καθορίσθηκε για την ηγετική εταιρία (GiroCredit πριν από τη συγχώνευση, μετέπειτα Erste), λαμβανομένου υπόψη του μεριδίου αγοράς του ομίλου.

431 Επομένως, οι αιτιάσεις που αντλούνται, στις υποθέσεις T-261/02, T-263/02 και T-271/02, από παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως κατά τον καθορισμό των ποσών εκκινήσεως είναι αβάσιμες.

5. Επί του καθορισμού των μεριδίων αγοράς (υποθέσεις T-263/02, T-264/02 και T-271/02)

α) Επιχειρήματα των διαδίκων

PSK και PSK-B (υπόθεση T-263/02)

432 Πρώτον, η PSK προσάπτει στην Επιτροπή ότι ενήργησε αυθαίρετα ως εκ του ότι στηρίχθηκε, για τους σκοπούς της κατατάξεως, στα μερίδια αγοράς που αφορούν τις σχετικές με τα επιτόκια χορηγήσεων και καταθέσεων συναλλαγές που πραγματοποιήθηκαν με τους ιδιώτες και τις επιχειρήσεις, χωρίς να προβεί σε ακριβή οριοθέτηση της αγοράς, ενώ, σύμφωνα με την προσβαλλόμενη απόφαση, η σύμπραξη επεκτάθηκε πέραν των συναλλαγών αυτών.

433 Δεύτερον, η PSK ισχυρίζεται ότι ο μη προσήκων και αυθαίρετος χαρακτήρας της συνολικής προσέγγισης της Επιτροπής αποδεικνύεται από την κατάσταση στην οποία βρίσκεται η εν λόγω επιχείρηση. Η PSK επισημαίνει ότι τα μερίδια αγοράς της παρουσιάζουν αισθητές διαφορές ανάλογα με το αν ληφθούν υπόψη οι σχετικές με τα επιτόκια χορηγήσεων συναλλαγές ή οι σχετικές με τα επιτόκια καταθέσεων συναλλαγές. Αναφέρει ότι το αριθμητικό στοιχείο του 5 % περίπου που ελήφθη υπόψη από την καθής για το κοινό μερίδιο αγοράς της PSK και της PSK-B είναι εσφαλμένο και ισχυρίζεται ότι, εκτός από τις καταθέσεις ταμιευτηρίου των ιδιωτών, το μερίδιο αγοράς της είναι πολύ χαμηλότερο του 5 %. Με το υπόμνημά της απαντήσεως, η PSK παρέχει λεπτομερείς ενδείξεις, τις οποίες επεξεργάσθηκε βάσει των επισήμων αριθμητικών στοιχείων των μηνιαίων πινάκων της OeNB, σύμφωνα με τις οποίες το ακριβές μερίδιό της αγοράς εντός των αγορών των σχετικών με τα επιτόκια καταθέσεων και χορηγήσεων συναλλαγών με τους ιδιώτες και τις επιχειρήσεις κυμαίνεται, από το 1999 έως το 2001 (ήτοι μετά τη συγχώνευση με την PSK-B), μεταξύ 3,2 % και 3,6 %. Επιπλέον, η PSK, απαντώντας στις ερωτήσεις του Πρωτοδικείου, προσκόμισε έναν πίνακα των μεριδίων της αγοράς για τα έτη 1995 έως 1998 και των μεριδίων αγοράς της PSK-B για τα έτη 1996 έως 1998.

434 Τρίτον, η PSK προσάπτει στην Επιτροπή ότι δεν έλαβε υπόψη την κατ' εξοχήν αμελητέα θέση της PSK-B στην αγορά. Διευκρινίζει ότι η PSK-B ήταν μια σχεδόν

κατακερματισμένη υπηρεσία της PSK, η οποία ήταν εξειδικευμένη στον τομέα των πιστώσεων, ενώ ήταν απούσα από όλους τους άλλους τραπεζικούς τομείς ή διαδραμάτιζε, στους εν λόγω τομείς, ασήμαντο ρόλο. Η PSK αναφέρει ότι το μερίδιο αγοράς της PSK-B, κατά την περίοδο που αφορά η έρευνα, αντιπροσώπευε μόλις το 1,5 % στον τομέα των δανείων προς ιδιώτες και το 0,7 % περίπου στον τομέα των δανείων προς επιχειρήσεις. Η PSK είναι της γνώμης ότι, αν τα μερίδια αγοράς είχαν υπολογισθεί ορθώς, η PSK-B θα μπορούσε να ταξινομηθεί, το πολύ, μόνο στην πέμπτη κατηγορία. Με το υπόμνημά της απαντήσεως, η PSK προσθέτει ότι, έστω και αν εφαρμοσθεί η προσέγγιση που πρότεινε η Επιτροπή με το υπόμνημα αντικρούσεως και κατανεμηθεί το σωρευθέν μερίδιο αγοράς των δύο ιδρυμάτων κατά το ήμισυ μεταξύ της PSK και της PSK-B, προκύπτει για καθεμία από αυτές τις τράπεζες μερίδιο αγοράς, κατά μέσο όρο, το οποίο κυμαίνεται μεταξύ 1,6 και 1,8 % μόνον. Επομένως, κατά την PSK, ήταν επιβεβλημένο το να καταταγεί τόσο η PSK όσο και η PSK-B στην πέμπτη κατηγορία και το να μειωθεί, κατά συνέπεια, το ύψος του προστίμου.

435 Πρώτον, η Επιτροπή αναφέρει ότι προσδιόρισε την ικανότητα των τραπεζών να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό βάσει των μεριδίων που διέθεταν σε μια αντιπροσωπευτική αγορά, λαμβανομένου υπόψη ότι οι αγορές των σχετικών με τα επιτόκια χορηγήσεων και καταθέσεων συναλλαγών με τους ιδιώτες και με την εμπορική πελατεία είναι οι σημαντικότερες αγορές τραπεζικών προϊόντων. Η Επιτροπή είναι της γνώμης ότι η κατανομή σε κατηγορίες στην οποία προέβη επί της βάσεως αυτής είναι αντικειμενική και προσήκουσα και εκτιμά ότι δεν ήταν υποχρεωμένη να σταθμίσει τα σχετικά με τους τομείς των καταθέσεων και των πιστώσεων μερίδια αγοράς, διότι οι εν λόγω τομείς εμφανίζουν κύκλους εργασιών παρόμοιου εύρους.

436 Δεύτερον, η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι η PSK δεν απέδειξε ότι τα μερίδια αγοράς της ήσαν χαμηλότερα από το επίπεδο που μνημονεύεται στην απόφαση. Καταλήγει στο συμπέρασμα, βάσει πληροφοριών που γνωστοποίησε η PSK, ότι η PSK και η PSK-B κατείχαν από κοινού μερίδιο αγοράς τουλάχιστον 4 %. Η Επιτροπή επικαλείται, αφενός, το δικόγραφο της προσφυγής της PSK σύμφωνα με το οποίο, για τις συναλλαγές καταθέσεων ταμιευτηρίου, το μερίδιο αγοράς της PSK, σε συνδυασμό με εκείνο της PSK-B, ανέρχεται σε 5 % και, αφετέρου, την κοινοποίηση της συγχωνεύσεως της PSK με την BAWAG, η οποία αναφέρεται σε ένα σωρευθέν μερίδιο αγοράς της τάξεως του 3 % στον τομέα των πιστώσεων. Κατά την Επιτροπή,

εφόσον υπολογισθεί ο μέσος όρος των δύο αυτών αριθμητικών στοιχείων, προκύπτει συνολικό μερίδιο αγοράς της τάξεως του 4 %, το οποίο πρέπει, εν συνεχεία, να κατανεμηθεί περίπου στο μισό μεταξύ των δύο τραπεζών, διότι η PSK, η οποία, επί μακρόν, δεν είχε την άδεια να πραγματοποιεί συναλλαγές πιστώσεων, επικεντρώθηκε στις συναλλαγές καταθέσεων ταμιευτηρίου και ανέθεσε στην PSK-B την πραγματοποίηση συναλλαγών πιστώσεων. Έτσι, η Επιτροπή καταλήγει, για καθεμία από τις δύο τράπεζες, σε ένα μερίδιο αγοράς, κατά μέσο όρο, τουλάχιστον της τάξεως του 2 %.

437 Τρίτον, η Επιτροπή είναι της γνώμης ότι η PSK και η PSK-B ορθώς κατετάγησαν στην τέταρτη κατηγορία, της οποίας η κατευθυντήρια αξία είναι 2,75 %. Κατ' αυτήν, δεν έχει επίπτωση επ' αυτού το ζήτημα αν το μερίδιο αγοράς των εν λόγω επιχειρήσεων ανερχόταν σε 2,5 %, όπως υποστήριξε η Επιτροπή, ή σε 1,6 % έως 1,8 %, όπως ισχυρίζεται σήμερα η PSK. Η Επιτροπή διευκρινίζει ότι οι επιχειρήσεις που κατετάγησαν στην τέταρτη κατηγορία κατέχουν μερίδια αγοράς που είναι λιγότερο σημαντικά απ' ότι στην τρίτη κατηγορία (περίπου 5,5 %) και υψηλότερα απ' ότι στην πέμπτη κατηγορία (κάτω του 1 %). Κατά την Επιτροπή, οι επιχειρήσεις της κατηγορίας στην οποία έπρεπε να καταταγούν η PSK και η PSK-B βρίσκονταν μεταξύ των δύο αυτών ομάδων, ήτοι εντός ανωτάτων και κατωτάτων ορίων που κυμαίνονται μεταξύ σαφώς άνω του 1 % και σαφώς κάτω του 5 % των μεριδίων αγοράς.

Η Erste και ο όμιλος των ταμιευτηρίων

438 Η Erste ισχυρίζεται ότι το μερίδιο αγοράς του 30 % που καταλογίσθηκε στον όμιλο των ταμιευτηρίων με την αιτιολογική σκέψη 9 της προσβαλλομένης αποφάσεως περιλαμβάνει τα μερίδια αγοράς δύο τραπεζών στις οποίες επιβλήθηκαν χωριστά πρόστιμα, ήτοι, αφενός, της BA (χωρίς τη CA) και, αφετέρου, της EÖ (παλαιότερη επωνυμία της Erste, πριν από τη συγχώνευση με τη GiroCredit).

439 Αφενός, η Erste ισχυρίζεται ότι η BA είναι, από την άποψη της νομικής μορφής της, ταμιευτήριο και, ως εκ τούτου, εμπίπτει, για τους σκοπούς των στατιστικών στοιχείων της OeNB, στον τομέα των ταμιευτηρίων. Σύμφωνα με τα αριθμητικά στοιχεία της OeNB για τα έτη 1995 έως 1998, το μερίδιο αγοράς του τομέα των ταμιευτηρίων (συμπεριλαμβανομένης της BA) ανερχόταν σε 30 % περίπου (μεταξύ

25 και 35 % ανάλογα με τις αγορές), από το οποίο το 12 έως 13 % ανήκε στην ΒΑ. Από τα ανωτέρω η Erste συνάγει ότι το μερίδιο αγοράς της ΒΑ καταλογίσθηκε στον όμιλο των ταμιευτηρίων εκ παραδρομής, πράγμα που ενισχύεται, κατά τη γνώμη της, από τις ενδείξεις σχετικά με τον αριθμό υποκαταστημάτων και υπαλλήλων, οι οποίες εμφαίνονται στην αιτιολογική σκέψη 9 της προσβαλλομένης αποφάσεως και οι οποίες περιλαμβάνουν, κατά τη γνώμη της, και τα αναφερόμενα στην ΒΑ σχετικά στοιχεία. Η Erste ισχυρίζεται ότι τα επίσημα στατιστικά στοιχεία της OeNB έχουν μεγαλύτερη αποδεικτική ισχύ από τις αποφάσεις στον τομέα του ελέγχου των συγκεντρώσεων, επί των οποίων στηρίζεται η Επιτροπή, και προσάπτει στην Επιτροπή ότι παρέλειψε να προβεί σε στάθμιση των διαφόρων τομέων δραστηριότητας.

440 Αφετέρου, η Erste ισχυρίζεται ότι το μερίδιο αγοράς του τομέα των ταμιευτηρίων συμπεριλαμβάνει εκείνο της ΕΟ, ενώ στην εν λόγω επιχείρηση επιβλήθηκε χωριστό πρόστιμο για την προγενέστερη της συγχωνεύσεως με την GiroCredit περίοδο.

441 Επιπλέον, η Erste επισημαίνει ότι το πρόστιμο της ΕΟ υπολογίσθηκε βάσει μεριδίου αγοράς 7 %, που αντιστοιχεί, ωστόσο, κατά τη γνώμη της, στο μεταγενέστερο της συγχωνεύσεως με την GiroCredit μερίδιο αγοράς της, λαμβανομένου υπόψη ότι το μερίδιο αγοράς της ΕΟ κατά την περίοδο για την οποία καθορίσθηκε το χωριστό πρόστιμο ανερχόταν μόνο σε περίπου 4 %.

442 Η Επιτροπή αμφισβητεί ότι καταλόγισε στην Erste το μερίδιο αγοράς της ΒΑ. Επικουρικώς, ισχυρίζεται ότι η εν λόγω αιτίαση είναι αλυσιτελής, δεδομένου ότι η Erste έπρεπε να καταταγεί στην πρώτη κατηγορία ακόμη και αν το μερίδιο αγοράς της ήταν κατά 12 ή 13 % χαμηλότερο από εκείνο που διαπιστώθηκε με την προσβαλλόμενη απόφαση. Ομοίως, το ότι το μερίδιο αγοράς της ΕΟ συμπεριλήφθη, όπως υποστηρίζεται, σε εκείνο του ομίλου των ταμιευτηρίων δεν έχει επίπτωση επί της κατατάξεως σε κατηγορίες. Όσον αφορά το μερίδιο αγοράς που διαπιστώθηκε για την Erste/ΕΟ (πριν από τη συγχώνευση), η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι το εν λόγω μερίδιο αγοράς δεν συμπεριλαμβάνει εκείνο της GiroCredit και ότι, εν πάση περιπτώσει, υπερέβαινε το 5 %.

Η ÖVAG και ο όμιλος των λαϊκών τραπεζών

443 Η ÖVAG και η NÖ-Hypo ισχυρίζονται ότι το μερίδιο αγοράς του ομίλου των λαϊκών τραπεζών (συμπεριλαμβανομένης της ÖVAG) είναι πολύ χαμηλότερο του 7 %, ήτοι, σύμφωνα με τους υπολογισμούς της ÖVAG, ανέρχεται σε 5 % περίπου και, σύμφωνα με επίσημες μελέτες, μόνο σε 3 έως 4 %.

444 Η Επιτροπή είναι της γνώμης ότι οι ως άνω αιτιάσεις είναι αλυσιτελείς, διότι, με μερίδιο αγοράς της τάξεως του 5 %, η ÖVAG θα είχε καταταγεί, εν πάση περιπτώσει, στην τρίτη κατηγορία. Προσθέτει ότι το μερίδιο αγοράς της ÖVAG υπερβαίνει σαφώς το 5 % και προσφέρεται να το αποδείξει με εμπιστευτικά έγγραφα που προσκομίσθηκαν στο πλαίσιο των διαδικασιών που κατέληξαν στην έκδοση των αποφάσεων στον τομέα του ελέγχου των συγκεντρώσεων, στις οποίες αναφέρθηκε με την προσβαλλόμενη απόφαση.

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

PSK και PSK-B (υπόθεση Τ-263/02)

445 Όσον αφορά, πρώτον, την επιλογή των αγορών, η Επιτροπή δεν υπέπεσε σε πλάνη ως εκ του ότι θεώρησε ότι οι αγορές των σχετικών με τα επιτόκια χορηγήσεων και καταθέσεων συναλλαγών με τους ιδιώτες και τις επιχειρήσεις ήσαν αντιπροσωπευτικές για την αξιολόγηση των οικονομικών συσχετισμών δυνάμεων στην αυστριακή τραπεζική αγορά και ως εκ του ότι έλαβε υπόψη τον μέσο όρο των μεριδίων αγοράς των τραπεζών στις εν λόγω αγορές ως βάση της κατατάξεως σε κατηγορίες.

446 Όσον αφορά, δεύτερον, τη διαπίστωση της Επιτροπής ότι το κοινό μερίδιο αγοράς της PSK και της PSK-B ανερχόταν σε 5 % στις συνδυασμένες αγορές των

καταθέσεων και των πιστώσεων, πρέπει να επισημανθεί ότι το εν λόγω αριθμητικό στοιχείο δεν αμφισβητείται όσον αφορά τις καταθέσεις των ιδιωτών και ότι, σύμφωνα με τα στοιχεία που προσκόμισε η PSK προς απάντηση στις ερωτήσεις του Πρωτοδικείου, το κοινό μερίδιο αγοράς της PSK και της PSK-B για το σύνολο των καταθέσεων, συμπεριλαμβανομένων των καταθέσεων των επιχειρήσεων, δεν ήταν χαμηλότερο του 4,89 % κατά μέσο όρο για τα έτη 1996 έως 1998.

447 Αντιθέτως, όσον αφορά τις πιστώσεις, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι το κοινό μερίδιο αγοράς της PSK και της PSK-B ήταν χαμηλότερο του 2 %, ενώ η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι το εν λόγω μερίδιο αγοράς ανερχόταν σε 3,5 ή 4 %. Προς στήριξη των ισχυρισμών τους, οι διάδικοι προσκόμισαν τα ακόλουθα έγγραφα:

— ένα έγγραφο που γνωστοποιήθηκε στο πλαίσιο διαδικασίας ελέγχου των συγκεντρώσεων, το οποίο προσκομίσθηκε από την Επιτροπή σε παράρτημα του υπομνήματός της ανταπαντήσεως και σύμφωνα με το οποίο το μερίδιο αγοράς του «ομίλου PSK» στην αγορά των πιστώσεων ανερχόταν σε 3 % το 1998·

— ένα έγγραφο που συντάχθηκε το 1997 από την PSK, το οποίο αποτελεί μέρος του διοικητικού φακέλου της υπό κρίση υποθέσεως και προσκομίσθηκε από την Επιτροπή προς απάντηση στις ερωτήσεις του Πρωτοδικείου, σύμφωνα με το οποίο το «μερίδιο των πελατών» της στην αγορά των πιστώσεων ανερχόταν σε 3 έως 4 %·

— ένα έγγραφο που συντάχθηκε στο πλαίσιο της διαδικασίας ελέγχου των συγκεντρώσεων COMP/M.873, BA/CA, το οποίο προσκομίσθηκε από την Επιτροπή προς απάντηση στις ερωτήσεις του Πρωτοδικείου και του οποίου το εμπιστευτικό κείμενο αποδεικνύει, κατά την Επιτροπή, ότι η PSK είχε, το 1995, μερίδιο αγοράς της τάξεως του 4 % όσον αφορά τις πιστώσεις, ενώ το μη εμπιστευτικό κείμενο του ως άνω εγγράφου αναφέρει, για διάφορες αγορές πιστώσεων, ανώτατα και κατώτατα όρια από 2 έως 6 %, από 3 έως 7 % και από 1 έως 5 %·

— έναν πίνακα που παρέσχε η PSK προς απάντηση στις ερωτήσεις του Πρωτοδικείου, σύμφωνα με τον οποίο το κοινό μερίδιο αγοράς της PSK και της PSK-B στην αγορά των πιστώσεων κυμαινόταν, μεταξύ 1996 και 1998, από 1,49 έως 2,03 %, με μέσο όρο 1,8 % περίπου.

448 Όσον αφορά το πρώτο από τα ως άνω έγγραφα, πρέπει να επισημανθεί, ευθύς εξ αρχής, ότι η Επιτροπή ανέφερε εκ παραδρομής, στο υπόμνημά της ανταπαντήσεως, ότι το έγγραφο αυτό γνωστοποιήθηκε στο πλαίσιο της διαδικασίας COMP/M.2140, BAWAG/PSK (βλ. σκέψη 436 ανωτέρω). Με τις γραπτές απαντήσεις της στις ερωτήσεις του Πρωτοδικείου, η Επιτροπή επισήμανε ότι το έγγραφο αυτό προσκομίσθηκε, στην πραγματικότητα, στο πλαίσιο της διαδικασίας COMP/M.2125, HypoVereinsbank/Bank Austria, όπου αποτελούσε μέρος των κοινοποιηθέντων εγγράφων. Διαπιστώνεται ότι το σφάλμα αυτό μπορούσε να οδηγήσει την Επιτροπή στο να προσδώσει στο εν λόγω έγγραφο μεγαλύτερη αποδεικτική αξία από εκείνη που έχει στην πραγματικότητα. Συγκεκριμένα, σε αντίθεση με ό,τι είχε εκτιμήσει η Επιτροπή όταν επικαλέσθηκε το εν λόγω έγγραφο, αυτό δεν είχε συνταχθεί από την PSK, αλλά από ανταγωνιστές της εν λόγω επιχειρήσεως, που ήσαν μέρη μιας άλλης συγκεντρώσεως. Δεδομένου ότι κάθε τράπεζα γνωρίζει το δικό της μερίδιο αγοράς (βλ. σκέψη 415 ανωτέρω), οι ενδείξεις που παρέχουν τα μέρη μιας συγκεντρώσεως εντός της αυστριακής τραπεζικής αγοράς ως προς τα δικά τους μερίδια αγοράς έχουν αυξημένη αποδεικτική αξία. Αντιθέτως, οι ενδείξεις που μπορούν να παράσχουν οι τράπεζες ως προς τα μερίδια αγοράς των ανταγωνιστών τους δίδονται συνήθως κατά προσέγγιση, δεδομένου ότι πρόκειται για επιχειρηματικά απόρρητα των τελευταίων. Τούτο επιβεβαιώνεται, εν προκειμένω, από το γεγονός ότι το ως άνω έγγραφο, το οποίο δεν διευκρινίζει την περίοδο στην οποία αναφέρεται, μνημονεύει ένα μερίδιο αγοράς της τάξεως του 4 % για τον όμιλο PSK στην αγορά των καταθέσεων, ενώ, κατά την PSK και την Επιτροπή, το εν λόγω μερίδιο αγοράς ανερχόταν σε 5 % περίπου. Επομένως, τα αριθμητικά στοιχεία που περιέχει το ως άνω έγγραφο δεν μπορούν να θεωρηθούν αξιόπιστα όσον αφορά τα μερίδια αγοράς της PSK και της PSK-B.

449 Όσον αφορά το δεύτερο έγγραφο, το «μερίδιο των πελατών» στο οποίο αναφέρεται το εν λόγω έγγραφο πρέπει να διακριθεί από το μερίδιο αγοράς, δεδομένου ότι το τελευταίο εξαρτάται όχι μόνον από τον αριθμό των συναλλαγών πιστώσεων, αλλά και από τον όγκο τους. Ως προς το τρίτο έγγραφο, μόνον το μη εμπιστευτικό κείμενο μπορεί να ληφθεί υπόψη από το Πρωτοδικείο, σύμφωνα με το άρθρο 67, παράγραφος 3, του Κανονισμού Διαδικασίας. Το εν λόγω κείμενο παραθέτει

ανώτατα και κατώτατα όρια τα οποία είναι πολύ μεγάλα και, ως εκ τούτου, δεν παρέχουν τη δυνατότητα να πραγματοποιηθεί, στο παρόν πλαίσιο, αρκούντως ακριβής αξιολόγηση του κοινού μεριδίου αγοράς. Τέλος, διαπιστώνεται ότι τα αριθμητικά στοιχεία που υπολογίσθηκαν από την PSK βάσει των μηνιαίων πινάκων της OeNB είναι σαφώς μικρότερα από εκείνα που προκύπτουν από τα έγγραφα που προσκόμισε η Επιτροπή.

450 Σύμφωνα με τα ως άνω αριθμητικά στοιχεία, το κοινό μερίδιο αγοράς της PSK και της PSK-B στις αγορές των καταθέσεων (4,89 %) και των πιστώσεων (1,8 %), το οποίο υπολογίσθηκε βάσει της μεθόδου που χρησιμοποίησε η Επιτροπή, ανερχόταν, κατά μέσο όρο, σε 3,35 % περίπου. Διαπιστώνεται ότι δεν αποδείχθηκε, με τα στοιχεία που παρέσχον οι διάδικοι στο πλαίσιο των μέτρων οργανώσεως της διαδικασίας, ότι το κοινό μερίδιο αγοράς της PSK και της PSK-B ήταν μεγαλύτερο από το ως άνω αριθμητικό στοιχείο.

451 Εν συνεχεία, η απόκλιση μεταξύ του ως άνω αριθμητικού στοιχείου και της διαπιστώσεως της Επιτροπής όσον αφορά το κοινό μερίδιο αγοράς της PSK και της PSK-B είναι αρκούντως σημαντική για να καταστεί δυνατό να επηρεάσει την κατάταξή τους σε κατηγορίες.

452 Συγκεκριμένα, βάσει ενός κοινού μεριδίου αγοράς της PSK και της PSK-B της τάξεως του 3,35 %, έπρεπε να καταλογισθεί σε καθένα από τα δύο αυτά ιδρύματα, σύμφωνα με την προσέγγιση της Επιτροπής, μερίδιο αγοράς της τάξεως του 1,675 %. Στην περίπτωση αυτή, η κατάταξή τους στην τέταρτη κατηγορία θα υπερέβαινε τα όρια αυτού που μπορεί να γίνει αποδεκτό από την άποψη των αρχών της αναλογικότητας και της ίσης μεταχειρίσεως και θα έπληττε τη συνοχή του συστήματος κατανομής σε κατηγορίες που θέσπισε η Επιτροπή εν προκειμένω. Συγκεκριμένα, ένα μερίδιο αγοράς της τάξεως του 1,675 % αντιστοιχεί μόνον στο 60 % περίπου της κατευθυντήριας αξίας του 2,75 % που καθορίσθηκε για την τέταρτη κατηγορία και στο 25 % περίπου ενός μεριδίου αγοράς της τάξεως του 7 % που δικαιολογούσε, κατά την Επιτροπή, την κατάταξη της Erste και της ÖVAG στην τρίτη κατηγορία και τον καθορισμό προστίμου δύο φορές μεγαλύτερου από εκείνο που επελέγη για την PSK και την PSK-B. Τέλος, η συνεκτίμηση του σωρευθέντος μεριδίου αγοράς της PSK και της PSK-B (3,35 %) έπρεπε να καταλήξει, σύμφωνα με το σύστημα που θέσπισε η Επιτροπή, σε κατάταξη στην τέταρτη κατηγορία, στην

οποία το εν λόγω θεσμικό όργανο κατέταξε την PSK και την PSK-B χωριστά. Πάντως, είναι ασυμβίβαστο με το σύστημα κατατάξεως που επελέγη εν προκειμένω το να κατατάσσονται στην ίδια κατηγορία επιχειρήσεις από τις οποίες η μία έχει δύο φορές μεγαλύτερο μερίδιο αγοράς από την άλλη, εκτός της περιπτώσεως της «συμπληρωματικής κατηγορίας». Βεβαίως, όπως επισημαίνει η Επιτροπή, η απόκλιση μεταξύ ενός μεριδίου αγοράς της τάξεως του 1,675 % και της κατευθυντήριας αξίας της πέμπτης κατηγορίας (λιγότερο από 1 %) είναι πολύ μεγάλη για να καταστεί δυνατό να καταταγούν στην τελευταία η PSK και η PSK-B. Πάντως, διαπιστώνεται ότι η Επιτροπή, λαμβανομένων υπόψη των στοιχείων βάσει των οποίων προέβη στην κατάταξη σε κατηγορίες, δεν έλαβε υπόψη, στο σύστημά της, μερίδια αγοράς που κυμαίνονται μεταξύ 1 και 2 %, ενώ όφειλε να το πράξει αν τα μερίδια αγοράς της PSK και της PSK-B κυμαίνονταν όντως μεταξύ των ως άνω ανωτάτων και κατωτάτων ορίων.

453 Υπό τις συνθήκες αυτές, εναπόκειται στο Πρωτοδικείο να καθορίσει, ασκώντας την αρμοδιότητά του πλήρους δικαιοδοσίας, το ποσό εκκινήσεως των επιβλητέων στην PSK και στην PSK-B προστίμων.

454 Συναφώς, είναι σκόπιμο να καθορισθεί ενιαίο ποσό εκκινήσεως για την PSK και την PSK-B. Συγκεκριμένα, ναι μεν η Επιτροπή καθόρισε χωριστά ποσά εκκινήσεως, πλην όμως, λαμβάνοντας υπόψη τη συγχώνευση μεταξύ των δύο αυτών ιδρυμάτων που έλαβε χώρα το 1998, επέβαλε μόνον ένα πρόστιμο στην PSK. Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των στοιχείων που περιέχονται στη δικογραφία όσον αφορά τα μερίδια αγοράς της PSK και της PSK-B, και ιδίως των πληροφοριών που παρασχέθηκαν στο πλαίσιο των μέτρων οργανώσεως της διαδικασίας, ενδείκνυται να επιλεγεί ποσό εκκινήσεως 3,13 εκατομμυρίων ευρώ, που αντιστοιχεί στην τέταρτη κατηγορία.

Η Erste και ο όμιλος των ταμιευτηρίων

455 Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 9 της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Erste (μετά τη συγχώνευση με την GiroCredit) και ο όμιλος των ταμιευτηρίων είχαν μερίδιο αγοράς 30 %, ενώ το μερίδιο αγοράς μόνον της Erste ήταν περίπου 7 %. Από τις αιτιολογικές σκέψεις 519 και 522 της προσβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι η Επιτροπή υπολόγισε δύο χωριστά ποσά εκκινήσεως, αφενός, για την ηγετική εταιρία (GiroCredit πριν από τη συγχώνευση και Erste μετά τη συγχώνευση), στην

οποία καταλογίσθηκαν τα μερίδια αγοράς του ομίλου των ταμιευτηρίων και, αφετέρου, για την ΕΌ όσον αφορά τον προ της συγχωνεύσεως χρόνο. Η αύξηση λόγω της διάρκειας της παραβάσεως εφαρμόσθηκε στο ποσό εκκινήσεως της ηγετικής εταιρίας για το σύνολο της σχετικής περιόδου (3,5 έτη) και σε εκείνο της ΕΌ για τον προ της συγχωνεύσεως χρόνο (3 έτη).

— Το πρόστιμο που επιβλήθηκε στην ηγετική εταιρία

456 Από τις εκτιμήσεις που εκτίθενται στις σκέψεις 377 και 378 ανωτέρω προκύπτει ότι η Επιτροπή συννόμως θεώρησε ότι το μερίδιο αγοράς του ομίλου των ταμιευτηρίων περιελάμβανε εκείνο της ΕΌ, το οποίο, ως εκ τούτου, ελήφθη υπόψη τόσο για τον καθορισμό του ποσού εκκινήσεως του ομίλου των ταμιευτηρίων όσο και για τον καθορισμό του δικού της προστίμου.

457 Όσον αφορά την αιτίαση ότι το μερίδιο αγοράς της BA, που προσέγγιζε το 12 έως 13 %, περιελήφθη, εκ παραδρομής, σε εκείνο του 30 % που καταλογίσθηκε με την προσβαλλόμενη απόφαση στην οντότητα που απαρτιζόταν από την ηγετική εταιρία και τα ταμιευτήρια, διαπιστώνεται ότι, αφού αφαιρεθεί το μερίδιο αγοράς της BA, το εναπομένον μερίδιο αγοράς της τάξεως του 17 έως 18 % δικαιολογεί πάντοτε την κατάταξη στην πρώτη κατηγορία, δεδομένου ότι είναι σαφώς εγγύτερο προς την κατευθυντήρια αξία του 22 % απ' ό,τι προς εκείνη του 11 %, που εμπίπτει στη δεύτερη κατηγορία. Επομένως, η ως άνω αιτίαση πρέπει να απορριφθεί στο πλαίσιο του ελέγχου νομιμότητας της αποφάσεως της Επιτροπής, δεδομένου ότι, έστω και αν υποτεθεί ότι είναι βάσιμη, δεν μπορεί να θέσει εν αμφιβόλω το διατακτικό της προσβαλλομένης αποφάσεως. Εξάλλου, το Πρωτοδικείο εκτιμά, κατά την άσκηση της αρμοδιότητάς του πλήρους δικαιοδοσίας, ότι η κατάταξη της Erste στην πρώτη κατηγορία είναι δικαιολογημένη προκειμένου να επιβληθεί πρόστιμο ενδεδειγμένου ύψους.

— Το χωριστό πρόστιμο που επιβλήθηκε στην ΕΟ

458 Η αιτίαση που αντλείται από την ανακρίβεια του μεριδίου αγοράς του 7 % που καταλογίσθηκε στην ΕΟ με την προσβαλλόμενη απόφαση είναι αλυσιτελής. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τις ενδείξεις που παρέσχε η Erste με το δικόγραφο της προσφυγής της και προς απάντηση στις ερωτήσεις του Πρωτοδικείου, το μερίδιο αγοράς της ΕΟ ανερχόταν σε 5,3 % όσον αφορά τις καταθέσεις, σε 4,8 % όσον αφορά τα δάνεια προς επιχειρήσεις και σε 4,1 έως 4,4 % όσον αφορά τα δάνεια προς ιδιώτες. Έστω και αν υποτεθεί ότι η ακρίβεια των εν λόγω αριθμητικών στοιχείων έχει αποδειχθεί, εξ αυτού θα προέκυπτε μόνον ότι, συνολικώς, το μερίδιο αγοράς της ΕΟ ήταν ελάχιστα χαμηλότερο του 5 %, οπότε η κατάταξή της στην τρίτη κατηγορία με κατευθυντήρια αξία 5,5 % πρέπει, εν πάση περιπτώσει, να θεωρηθεί δικαιολογημένη.

Η ÖVAG και ο όμιλος των λαϊκών τραπεζών (υπόθεση Τ-271/02)

459 Προς απόδειξη του σφάλματος της Επιτροπής όσον αφορά το μερίδιο αγοράς που καταλογίσθηκε στην ÖVAG με την προσβαλλόμενη απόφαση, η εν λόγω επιχείρηση προσκόμισε τρία έγγραφα, ήτοι:

— έναν πίνακα που αφορά τα έτη 1994 έως 1998, σύμφωνα με τον οποίο το μερίδιο αγοράς του ομίλου των λαϊκών τραπεζών κυμαινόταν, από την άποψη του συνόλου του ισολογισμού, από 4,31 έως 4,45 %·

— έναν πίνακα που κατήρτισε προφανώς η OeNB, ο οποίος παραθέτει τα μερίδια αγοράς των αυστριακών τραπεζών το 1999 και το 2000 και σύμφωνα με τον οποίο το μερίδιο αγοράς του ομίλου των λαϊκών τραπεζών ανερχόταν σε 2,7 %, αν όχι σε 2,8 %, χωρίς ωστόσο να διευκρινίζεται σε σχέση με ποια αγορά υπολογίσθηκαν τα εν λόγω αριθμητικά στοιχεία·

— ένα διάγραμμα που κατήρτισε προφανώς η OeNB, το οποίο παραθέτει τα μερίδια αγοράς από την άποψη του συνόλου του ισολογισμού χωρίς να μνημονεύει την περίοδο που ελήφθη υπόψη και σύμφωνα με το οποίο το μερίδιο αγοράς που καταλογίσθηκε στην ÖVAG ανερχόταν σε 4,38 %.

460 Διαπιστώνεται ότι τα ως άνω έγγραφα δεν αναφέρονται στις αγορές των σχετικών με τα επιτόκια χορηγήσεων και καταθέσεων συναλλαγών με τους ιδιώτες και τις επιχειρήσεις, σε σχέση με τις οποίες η Επιτροπή υπολόγισε τα μερίδια αγοράς των αποδεκτών της προσβαλλομένης αποφάσεως. Επιπλέον, το δεύτερο από τα έγγραφα αυτά δεν αναφέρεται στην περίοδο εντός της οποίας διαπράχθηκε η παράβαση, ενώ τα αριθμητικά στοιχεία που περιέχει διαφέρουν σημαντικά από εκείνα που προκύπτουν από το πρώτο έγγραφο για την περίοδο αυτή. Εξάλλου, τα μερίδια αγοράς που μνημονεύονται στο πρώτο και στο τρίτο από τα ως άνω έγγραφα είναι εγγύτερα προς την κατευθυντήρια αξία της τρίτης κατηγορίας (5,5 %) απ' ό,τι προς εκείνη της τέταρτης κατηγορίας (2,75 %), τόσο σε απόλυτους όσο και σε σχετικούς αριθμούς.

461 Επομένως, οι αιτιάσεις που προέβαλε η ÖVAG δεν είναι ικανές να επηρεάσουν το κύρος της κατατάξεώς της στην τρίτη κατηγορία. Εξάλλου, το Πρωτοδικείο εκτιμά, κατά την άσκηση της αρμοδιότητάς του πλήρους δικαιοδοσίας, ότι η κατάταξη της ÖVAG στην τρίτη κατηγορία είναι δικαιολογημένη προκειμένου να επιβληθεί πρόστιμο ενδεδειγμένου ύψους.

γ) Συμπέρασμα

462 Συνεπώς, το ποσό εκκινήσεως του επιβληθέντος στην PSK και στην PSK-B προστίμου (υπόθεση Τ-263/02) πρέπει να καθορισθεί σε 3,13 εκατομμύρια ευρώ, ενώ οι αιτιάσεις που αφορούν τον προσδιορισμό των μεριδίων αγοράς και τον καθορισμό των ποσών εκκινήσεως, τις οποίες προέβαλαν η Erste (υπόθεση Τ-264/02) και η ÖVAG (υπόθεση Τ-271/02), πρέπει να απορριφθούν.

6. Συμπέρασμα επί της κατατάξεως σε κατηγορίες και του καθορισμού των ποσών εκκινήσεως

463 Από τις ανωτέρω σκέψεις προκύπτει ότι, εκτός της περιπτώσεως της PSK και της PSK-B (υπόθεση Τ-263/02), οι αιτιάσεις των προσφευγουσών σχετικά με την κατανομή σε κατηγορίες και τον καθορισμό των ποσών εκκινήσεως πρέπει να απορριφθούν στο σύνολό τους.

Δ — Επί των αφορώντων τη διάρκεια της παραβάσεως λόγων ακυρώσεως (υποθέσεις Τ-259/02, Τ-261/02 και Τ-263/02)

α) Επιχειρήματα των διαδίκων

464 Η RZB, η BAWAG και η PSK είναι της γνώμης ότι η αύξηση του ποσού εκκινήσεως κατά 35 % λόγω της διάρκειας των συμφωνιών είναι υπερβολική. Οι εν λόγω επιχειρήσεις επικαλούνται τη μείωση της συχνότητας των κύκλων διαβουλεύσεων και της έντασης των συνεννοήσεων μεταξύ των τραπεζών το 1997 και το 1998 και υπογραμμίζουν ότι μια αύξηση της τάξεως του 10 % ετησίως αποτελεί, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές, το ανώτατο όριο αυξήσεως του ποσού εκκινήσεως. Επιπλέον, η BAWAG και η PSK υπενθυμίζουν ότι, για τις παραβάσεις διάρκειας μικρότερης του ενός έτους, δεν επιτρέπεται καμία αύξηση του προστίμου. Οι ως άνω επιχειρήσεις είναι της γνώμης ότι η Επιτροπή, εφαρμόζοντας συντελεστή αυξήσεως της τάξεως του 10 % ετησίως, παρέλειψε παρανόμως να χρησιμοποιήσει την εξουσία εκτιμήσεως που διαθέτει δυνάμει των κατευθυντηρίων γραμμών.

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

465 Το άρθρο 15, παράγραφος 2, τελευταίο εδάφιο, του κανονισμού 17 προβλέπει τη συνεκτίμηση, εκτός της σοβαρότητας της παραβάσεως, και της διάρκειάς της προκειμένου να καθορισθεί το ύψος του προστίμου. Συνεπώς, η επίπτωση της

διάρκειας της παραβάσεως επί του βασικού ποσού του προστίμου πρέπει, κατά γενικό κανόνα, να είναι σημαντική. Τούτο αντιτίθεται, πλην ειδικών περιστάσεων, σε μια αμιγώς συμβολική αύξηση του ποσού εκκινήσεως λόγω της διάρκειας της παραβάσεως. Έτσι, όταν μια συμφωνία που έχει ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού δεν έχει τεθεί σε εφαρμογή, ενδείκνυται, ωστόσο, να ληφθεί υπόψη η διάρκεια υπάρξεως αυτής της συμφωνίας, ήτοι το χρονικό διάστημα που διέρρευσε μεταξύ της ημερομηνίας συνάψεώς της και της ημερομηνίας κατά την οποία έπαυσε να ισχύει (απόφαση FETTCSA, σκέψη 167 ανωτέρω, σκέψη 280).

466 Ο ισχυρισμός των προσφευγουσών ότι, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές, το ποσό εκκινήσεως δεν μπορεί να αυξηθεί περισσότερο από 10 % ετησίως, λόγω της διάρκειας της παραβάσεως, δεν μπορεί να γίνει δεκτός. Συγκεκριμένα, οι κατευθυντήριες γραμμές προβλέπουν ένα τέτοιο όριο μόνο για τις παραβάσεις μεγάλης διάρκειας, ενώ, για τις παραβάσεις μέσης διάρκειας (κατά κανόνα μεταξύ ενός και πέντε ετών) το ενιαίο ανώτατο όριο έχει καθορισθεί στο 50 % του ποσού εκκινήσεως, πράγμα που δεν αποκλείει το ενδεχόμενο υπερβάσεως του συντελεστή αυξήσεως του 10 % ετησίως. Κατά συνέπεια, ο ισχυρισμός των προσφευγουσών ότι μια αύξηση που αντιστοιχεί στο 10 % του ποσού εκκινήσεως ετησίως θα έπρεπε να επιφυλάσσεται για εξαιρετικές περιπτώσεις πρέπει να απορριφθεί. Ομοίως, η αιτίαση ότι η Επιτροπή παρέλειψε να χρησιμοποιήσει την εξουσία εκτιμήσεως που διαθέτει κατά τον καθορισμό του πρόσθετου ποσού εντός του πλαισίου του ανωτάτου ορίου είναι αβάσιμη.

467 Όσον αφορά τον ισχυρισμό ότι η προσαπτομένη στις προσφεύγουσες παράβαση ενεφάνιζε φθίνουσα βαρύτητα, πρέπει να υπομνησθεί ότι η προσαύξηση του προστίμου ανάλογα με τη διάρκεια δεν γίνεται μόνο στην περίπτωση κατά την οποία υφίσταται άμεση σχέση μεταξύ της διάρκειας και της σημαντικής ζημίας που προκλήθηκε στους κοινοτικούς στόχους των κανόνων ανταγωνισμού (απόφαση του Πρωτοδικείου της 12ης Ιουλίου 2001, Τ-202/98, Τ-204/98 και Τ-207/98, Tate & Lyle κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2001, σ. II-2035, σκέψη 106· βλ., επίσης, απόφαση του Πρωτοδικείου της 30ής Σεπτεμβρίου 2003, Τ-203/01, Michelin κατά Επιτροπής, Συλλογή 2003, σ. II-4071, σκέψη 278).

468 Επομένως, πρέπει να απορριφθούν οι λόγοι ακυρώσεως που αφορούν την προσαύξηση του ποσού εκκινήσεως λόγω της διάρκειας της παραβάσεως.

Ε — *Επί των ελαφρυντικών περιστάσεων*

1. Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

469 Οι προσφεύγουσες προσάπτουν στην Επιτροπή ότι παρέλειψε να λάβει υπόψη τις ελαφρυντικές περιστάσεις που επικαλέσθηκαν κατά τη διοικητική διαδικασία.

470 Πρώτον, η RZB (υπόθεση Τ-259/02), η BAWAG (υπόθεση Τ-261/02), η PSK (υπόθεση Τ-263/02), η ÖVAG και η NÖ-Hypo (υπόθεση Τ-271/02) ισχυρίζονται ότι η παράβαση διαπράχθηκε εξ αμελείας και όχι εκ προθέσεως. Όπως διαπιστώθηκε στις σκέψεις 201 έως 211 ανωτέρω, η αιτίαση αυτή είναι αβάσιμη. Δεύτερον, η BAWAG, η PSK και η Erste (υπόθεση Τ-264/02) ισχυρίζονται ότι οι συμφωνίες δεν εφαρμόσθηκαν. Στον βαθμό που τα επιχειρήματά τους αναφέρονται στην παράβαση στο σύνολό της και όχι στην επιμέρους συμπεριφορά των προσφευγουσών, τα εν λόγω επιχειρήματα εξετάσθηκαν στο πλαίσιο της εκτιμήσεως της σύμφυτης σοβαρότητας της παραβάσεως (βλ. σκέψεις 289 έως 295 ανωτέρω). Τρίτον, το ίδιο ισχύει όσον αφορά το επιχείρημα που αντλείται από τα περιθωριακά, όπως υποστηρίζεται, αποτελέσματα της παραβάσεως, του οποίου έγινε επίκληση, ως ελαφρυντικής περιστάσεως, στις υποθέσεις Τ-259/02, Τ-261/02 και Τ-263/02 και το οποίο εμπίπτει στην εκτίμηση της σύμφυτης σοβαρότητας της παραβάσεως (βλ. σκέψεις 231 έως 233 ανωτέρω).

471 Τέταρτον, η RZB, η BAWAG, η PSK, η ÖVAG και η NÖ-Hypo προσάπτουν στην Επιτροπή ότι εκτίμησε εσφαλμένως τον ατομικό τους ρόλο στο πλαίσιο της συμπράξεως. Πέμπτον, πολλές τράπεζες επικαλούνται την άμεση παύση της παραβάσεως μετά τους ελέγχους. Έκτον, η BAWAG, η PSK και η Erste υποστηρίζουν ότι η Επιτροπή έπρεπε να λάβει υπόψη το γεγονός ότι υπήρχε εύλογη αμφιβολία ως προς τον παραβατικό χαρακτήρα της συμπεριφοράς των τραπεζών. Τέλος, έβδομον, η Erste προσάπτει στην Επιτροπή ότι παρέλειψε να λάβει υπόψη, ως ελαφρυντική περίσταση, την κρίση του τραπεζικού κόσμου στην Αυστρία.

472 Προτού εξετασθούν οι αιτιάσεις που αφορούν τις διάφορες περιστάσεις που απαριθμούνται ανωτέρω, πρέπει να υπομνησθεί ότι η Επιτροπή οφείλει, κατά τον καθορισμό του ύψους των προστίμων, να συμμορφώνεται με τους όρους των κατευθυντηρίων γραμμών της. Ωστόσο, στις κατευθυντήριες γραμμές δεν αναφέρεται ότι η Επιτροπή πρέπει πάντοτε να λαμβάνει υπόψη χωριστά καθεμία από τις ελαφρυντικές περιστάσεις που απαριθμούνται στο σημείο 3 των κατευθυντηρίων αυτών γραμμών, και η Επιτροπή δεν υποχρεούται να χορηγεί αυτομάτως επιπλέον μείωση λόγω των περιστάσεων αυτών, δεδομένου ότι ο προσήκων χαρακτήρας τυχόν μειώσεως του προστίμου λόγω ελαφρυντικών περιστάσεων πρέπει να εκτιμάται σφαιρικώς και λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των κρισίμων περιστάσεων.

473 Συγκεκριμένα, η θέσπιση των κατευθυντηρίων γραμμών δεν είχε ως αποτέλεσμα το να στερηθεί του λυσιτελούς χαρακτήρα της η προγενέστερη νομολογία σύμφωνα με την οποία η Επιτροπή διαθέτει εξουσία εκτιμήσεως που της επιτρέπει να λαμβάνει ή να μη λαμβάνει υπόψη ορισμένα στοιχεία κατά τον καθορισμό του ύψους των προστίμων τα οποία σχεδιάζει να επιβάλει, σε συνάρτηση ιδίως με τις ιδιαίτερες περιστάσεις κάθε υποθέσεως (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, διάταξη του Δικαστηρίου της 25ης Μαρτίου 1996, C-137/95 P, SPO κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1996, σ. I-1611, σκέψη 54· αποφάσεις του Δικαστηρίου Ferriere Nord κατά Επιτροπής, σκέψη 166 ανωτέρω, σκέψεις 32 και 33, και της 15ης Οκτωβρίου 2002, C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P έως C-252/99 P και C-254/99 P, Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. I-8375, σκέψη 465· βλ., επίσης, υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση της 14ης Μαΐου 1998, KNP BT κατά Επιτροπής, σκέψη 330 ανωτέρω, σκέψη 68). Έτσι, ελλείψει δεσμευτικών στοιχείων στις κατευθυντήριες γραμμές όσον αφορά τις ελαφρυντικές περιστάσεις που δύνανται να ληφθούν υπόψη, επιβάλλεται να κριθεί ότι η Επιτροπή διατήρησε ένα ορισμένο περιθώριο προκειμένου να προβαίνει στη συνολική εκτίμηση της σημασίας μιας ενδεχομένης μειώσεως του ύψους των προστίμων λόγω ελαφρυντικών περιστάσεων.

2. Επί του ρόλου ορισμένων προσφευγουσών στο πλαίσιο των κύκλων διαβουλεύσεων (υποθέσεις T-259/02, T-260/02, T-261/02, T-263/02 και T-271/02)

α) Επιχειρήματα των διαδίκων

474 Η RZB (υπόθεση T-259/02) ισχυρίζεται, αφενός, ότι οι συμφωνίες ήσαν, κατ' ουσίαν, ξένες προς τις τραπεζικές δραστηριότητές της κατά τρόπον ώστε δεν είχε κανένα

συμφέρον για τις εν λόγω συμφωνίες και, αφετέρου, ότι η συμβολή της στους κύκλους διαβουλεύσεων περιοριζόταν στη διαβίβαση πληροφοριών στις άλλες τράπεζες του τομέα Raiffeisen και ήταν ήσσονος σημασίας σε σύγκριση με εκείνη των άλλων τραπεζών, των οποίων τις δραστηριότητες αφορούσαν οι συμφωνίες. Η RZB εκτιμά ότι η θέση της είναι συγκρίσιμη με εκείνη του «θεματοφύλακα της συμπράξεως», ήτοι με τη θέση μιας επιχειρήσεως της οποίας ο ρόλος περιορίζεται στην επίβλεψη της τηρήσεως της συμπράξεως και στην τέλεση πράξεων συνεννοήσεως, όπως είναι η διαβίβαση πληροφοριών, ο συντονισμός και ο έλεγχος.

475 Η PSK (υπόθεση Τ-263/02) ισχυρίζεται ότι ο ρόλος της ήταν αμελητέος λόγω των περιορισμών στους οποίους υπαγόταν η εμπορική δραστηριότητά της, ενώ η PSK-B είχε άκρως μειωμένο εμπορικό βάρος, ότι οι εν λόγω επιχειρήσεις ουδόλως συμμετείχαν σε ορισμένους κύκλους διαβουλεύσεων και ότι η συμμετοχή τους στους λοιπούς κύκλους διαβουλεύσεων ήταν αμελητέα ή παθητική. Η PSK επικαλείται τον σποραδικό χαρακτήρα της συμμετοχής της PSK-B στους κύκλους διαβουλεύσεων (15 % των 335 κύκλων διαβουλεύσεων για τους οποίους προσκομίσθηκε κατάλογος των συμμετεχόντων σε παράρτημα της ανακοινώσεως των αιτιάσεων) και προσάπτει στην Επιτροπή ότι παρέλειψε να εκτιμήσει χωριστά την ατομική συμμετοχή της PSK και της PSK-B, ενώ τους επέβαλε χωριστά πρόστιμα.

476 Η ÖVAG και η NÖ-Hypo (υπόθεση Τ-271/02) ισχυρίζονται ότι πρέπει να χαρακτηρισθούν ως «ουραγοί». Επικαλούνται εκ νέου την ύπαρξη ενός «περιορισμένου κύκλου τραπεζών» (βλ. σκέψη 145 ανωτέρω), στο πλαίσιο του οποίου οι μεγαλύτερες τράπεζες προέβαιναν σε συνεννοήσεις πριν από τους κύκλους διαβουλεύσεων και ελάμβαναν τις αποφάσεις προς τις οποίες τα λοιπά μέλη της συμπράξεως (όπως η ÖVAG και η NÖ-Hypo) δεν μπορούσαν παρά να ευθυγραμμιστούν, χωρίς να έχουν τη δυνατότητα να επηρεάσουν το περιεχόμενο των εν λόγω αποφάσεων.

477 Η BA-CA (υπόθεση Τ-260/02) ισχυρίζεται, χωρίς να επικαλεσθεί ρητώς την ύπαρξη ελαφρυντικών περιστάσεων, ότι η συμπεριφορά της δεν είχε συμμορφωθεί προς τις συμφωνίες και ότι δεν υπήρχε καμία αιτιώδης συνάφεια μεταξύ των συμφωνιών και της πολιτικής της στον τομέα των επιτοκίων. Η BAWAG (υπόθεση Τ-261/02) προβάλλει ότι διαδραμάτισε ρόλο «ελεύθερου ηλεκτρονίου» καθόσον η εκ μέρους της συστηματική αθέτηση των συμφωνιών διατάραξε αισθητά την εργασία των κύκλων διαβουλεύσεων και έδωσε λαβή για τη λήψη αντιποίνων και για τη διατύπωση επικρίσεων εκ μέρους των άλλων τραπεζών. Η BAWAG δικαιολογεί τη συμμετοχή της στους κύκλους διαβουλεύσεων από την ανάγκη να μην παραμείνει στο περιθώριο των πολυάριθμων συνεννοήσεων που ήσαν συμβατές με το δίκαιο του ανταγωνισμού και οι οποίες διεξάγονταν στο πλαίσιο αυτό.

478 Η Επιτροπή επικαλείται την εξουσία εκτιμήσεως που διαθέτει όσον αφορά τη συνεκτίμηση ελαφρυντικών περιστάσεων και εκτιμά ότι δεν υπήρχε λόγος να ληφθεί υπόψη η κατανομή των ρόλων στο πλαίσιο της συμπράξεως, δεδομένου ότι όλοι οι μετέχοντες επωφελήθηκαν κατά το ίδιο μέτρο από τις συμφωνίες και τις ανταλλαγές πληροφοριών και ότι η συμμετοχή του συνόλου των τραπεζών ήταν κεφαλαιώδους σημασίας για τη διασφάλιση της λειτουργίας της συμπράξεως.

479 Όσον αφορά την RZB, την PSK και την PSK-B, η Επιτροπή παρατηρεί ότι ο ρόλος των εν λόγω επιχειρήσεων κατά τη διάρκεια των κύκλων διαβουλεύσεων δεν ήταν παθητικός ούτε ασήμαντος. Στην υπόθεση Τ-271/02, η Επιτροπή δεν αμφισβητεί την ύπαρξη του «περιορισμένου κύκλου» τον οποίο επικαλέσθηκαν η ÖVAG και η NÖ-Hypo, αλλά ισχυρίζεται ότι οι ακριβείς αυτές συνεννοήσεις μεταξύ ενός μέρους των μελών της συμπράξεως ήσαν απλώς προπαρασκευαστικές. Η Επιτροπή υπογραμμίζει την ενεργό συμμετοχή της ÖVAG και της NÖ-Hypo στις συνεννοήσεις στο πλαίσιο των σημαντικότερων κύκλων διαβουλεύσεων και τη σπουδαιότητα της συμμετοχής αυτής για τη λειτουργία της συμπράξεως.

480 Κατά την Επιτροπή, η BAWAG δεν απέδειξε ότι υποχρεώθηκε να μετάσχει στην παράβαση παρά τη θέλησή της και, εν πάση περιπτώσει, η συμπεριφορά της εν λόγω επιχειρήσεως δεν μπορούσε να εξουδετερώσει μεγάλο μέρος των αντίθετων προς τον ανταγωνισμό αποτελεσμάτων των συναφθεισών από τις άλλες τράπεζες συμφωνιών, δεδομένου ότι το μερίδιό της αγοράς ανερχόταν μόνο σε 5 %.

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

Επί της παθητικής συμπεριφοράς ή της συμπεριφοράς ουραγού (υποθέσεις Τ-259/02, Τ-263/02 και Τ-271/02)

481 Σύμφωνα με το σημείο 3, πρώτη περίπτωση, των κατευθυντηρίων γραμμών, όταν μια επιχείρηση «έχει παίξει αποκλειστικά παθητικό ρόλο στη διάπραξη της παράβασης ή μιμήθηκε απλώς τη συμπεριφορά άλλων επιχειρήσεων», ο ρόλος αυτός της εν λόγω επιχειρήσεως, εφόσον αποδειχθεί, μπορεί να αποτελέσει ελαφρυντική περίσταση.

482 Συναφώς, πρώτον, από τη νομολογία προκύπτει ότι, μεταξύ των στοιχείων που μπορούν να αποκαλύψουν τον παθητικό ρόλο μιας επιχειρήσεως στο πλαίσιο συμπράξεως μπορούν να ληφθούν υπόψη ο αισθητά σποραδικός χαρακτήρας των συμμετοχών της σε συσκέψεις σε σχέση με τα τακτικά μέλη της συμπράξεως (απόφαση του Πρωτοδικείου της 14ης Μαΐου 1998, Τ-311/94, BPB de Eendracht κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-1129, σκέψη 343· αποφάσεις Cheil Jedang κατά Επιτροπής, σκέψη 391 ανωτέρω, σκέψη 168, και Tokai I, σκέψη 331 ανωτέρω, σκέψη 331).

483 Πάντως, ακριβώς λόγω της ιδιαίτερα συχνής συμμετοχής τους στους κύκλους διαβουλεύσεων τους οποίους η Επιτροπή θεωρούσε ως τους σημαντικότερους, το εν λόγω θεσμικό όργανο επέλεξε τους αποδέκτες της προσβαλλομένης αποφάσεως (βλ. αιτιολογική σκέψη 470), και από τον πίνακα της συμμετοχής των διαφόρων τραπεζών στους ως άνω κύκλους διαβουλεύσεων, τον οποίο προσκόμισε η Επιτροπή, προκύπτει ότι η RZB, η PSK και η ÖVAG συμμετείχαν στο 70 % περίπου των συσκέψεων των εν λόγω κύκλων διαβουλεύσεων (των οποίων ο συνολικός αριθμός ήταν 126), η PSK-B στο 30 % και η NÖ-Hypo στο 40 % περίπου, συμμετοχή η οποία δεν μπορεί να χαρακτηρισθεί ως σποραδική (βλ. σκέψη 146 ανωτέρω). Το γεγονός ότι η PSK-B συμμετείχε λιγότερο συχνά σε άλλους κύκλους διαβουλεύσεων δεν δικαιολογεί κανένα άλλο συμπέρασμα.

484 Όσον αφορά την αιτίαση που αντλούν η ÖVAG και η NÖ-Hypo από την εσφαλμένη εκτίμηση του ρόλου ενός «περιορισμένου κύκλου τραπεζών» ο οποίος, κατά τη γνώμη τους, διηύθυνε τη σύμπραξη, πρέπει να υπομνησθεί ότι η Επιτροπή δεν αγνοούσε την ύπαρξη προηγούμενων συνεννοήσεων μεταξύ των μεγάλων τραπεζών και ότι δεν προκύπτει ότι η απόφασή της να προσδώσει σε άλλους κύκλους διαβουλεύσεων αποφασιστική σημασία για την εκτίμηση του αντίστοιχου ρόλου των μελών της συμπράξεως ελήφθη κατά παράβαση των διαδικαστικών κανόνων ή των κανόνων περί αιτιολογίας. Η ÖVAG και η NÖ-Hypo δεν απέδειξαν ούτε ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε πλάνες περί τα πραγματικά περιστατικά ή ενήργησε κατά κατάχρηση εξουσίας ή υπέπεσε σε πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως ως εκ του ότι επέλεξε να λάβει υπόψη τις «θεσμοθετημένες» συσκέψεις των διαφόρων κύκλων διαβουλεύσεων του «δικτύου Lombard» (βλ. σκέψεις 144 και 145 ανωτέρω).

485 Όσον αφορά, δεύτερον, τη συμπεριφορά των τραπεζών κατά τη διάρκεια των συσκέψεων, η RZB, η PSK, η ÖVAG και η NÖ-Hypo δεν επικαλούνται ειδικές περιστάσεις ούτε αποδεικτικά στοιχεία, όπως δηλώσεις άλλων μελών της συμπράξεως, δυνάμενα να αποδείξουν ότι η στάση τους κατά τη διάρκεια των εν λόγω συσκέψεων διαφοροποιήθηκε σημαντικά από εκείνη των άλλων τραπεζών λόγω του αμιγώς παθητικού χαρακτήρα της ή του χαρακτήρα της ως ουραγού.

486 Επιπλέον, άπαξ και μια επιχείρηση μετέσχε, έστω και χωρίς να διαδραματίσει ενεργό ρόλο, σε μία ή περισσότερες συσκέψεις με αντικείμενο αντίθετο προς τον ανταγωνισμό, πρέπει να θεωρηθεί ότι μετέσχε στη σύμπραξη, εκτός αν αποδείξει ότι αποστασιοποιήθηκε δημοσίως από την παράνομη συνεννόηση (βλ. απόφαση του Πρωτοδικείου της 15ης Μαρτίου 2000, T-25/95, T-26/95, T-30/95 έως T-32/95, T-34/95 έως T-39/95, T-42/95 έως T-46/95, T-48/95, T-50/95 έως T-65/95, T-68/95 έως T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 και T-104/95, Cimenteries CBR κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. II-491, στο εξής: απόφαση «Τσιμέντο», σκέψη 3199 και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία). Συγκεκριμένα, με την παρουσία τους στις συσκέψεις, οι προσφεύγουσες προσχώρησαν ή, τουλάχιστον, έδωσαν την εντύπωση στους άλλους μετέχοντες ότι προσχωρούσαν κατ' αρχήν στις θίγουσες τον ανταγωνισμό συμφωνίες που συνήφθησαν κατά τις συσκέψεις αυτές (απόφαση του Πρωτοδικείου της 8ης Ιουλίου 2004, T-50/00, Dalmine κατά Επιτροπής, Συλλογή 2004, σ. II-2395, σκέψη 296).

487 Πρέπει να προστεθεί ότι η προσβαλλόμενη απόφαση αναγνωρίζει, στις αιτιολογικές σκέψεις 539 έως 541, την ύπαρξη ορισμένων διαφορών μεταξύ των ρόλων που διαδραμάτισαν οι διάφορες τράπεζες στο πλαίσιο των κύκλων διαβουλεύσεων, και ιδίως τον σημαντικότερο ρόλο των μεγάλων τραπεζών, και μάλιστα των τραπεζικών ομίλων, τόσο όσον αφορά τις προσκλήσεις στους κύκλους διαβουλεύσεων όσο και τη διεξαγωγή των συσκέψεων. Ωστόσο, η ως άνω απόφαση επισημαίνει ότι, στον βαθμό που ο ρόλος των διαφόρων τραπεζών ή των διαφόρων τραπεζικών ομίλων είναι σύμφωνος με τη θέση τους στην αγορά, η επιβεβλημένη διαφοροποίηση ελήφθη ήδη υπόψη στο πλαίσιο της κατανομής των τραπεζών σε διάφορες κατηγορίες. Πάντως, οι προσφεύγουσες δεν απέδειξαν ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε πρόδηλη πλάνη ως εκ του ότι θεώρησε ότι η διαφοροποίηση αυτή ήταν επαρκής για να υπογραμμισθεί ο ρόλος των διαφόρων τραπεζών στο πλαίσιο της συμπράξεως (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση FETTCSA, σκέψη 167 ανωτέρω, σκέψη 293), και το Πρωτοδικείο θεωρεί ότι δεν συντρέχει λόγος, περαιτέρω, να αποστεί από την ως άνω εκτίμηση ασκώντας την αρμοδιότητά του πλήρους δικαιοδοσίας.

488 Η ως άνω διαφοροποίηση αρκεί, επίσης, για να ληφθεί υπόψη η προβαλλομένη έλλειψη ιδίου συμφέροντος σε σχέση με τις συμφωνίες που αφορούν τραπεζικές δραστηριότητες που δεν ασκούσαν οι ίδιες, τις οποίες συμφωνίες επικαλέσθηκαν η RZB και η PSK. Συγκεκριμένα, όσον αφορά την RZB, η εκτίμηση του ρόλου της στο πλαίσιο της συμπράξεως δεν μπορεί να διαχωρισθεί από την εκτίμηση του ρόλου της ως ηγετικής εταιρίας, και οι αιτιάσεις που αφορούν τη συνεκτίμηση του ρόλου αυτού απορρίφθηκαν στις σκέψεις 367 έως 407 ανωτέρω. Ως προς την PSK και την PSK-B, πρέπει να επισημανθεί ότι οι περιστάσεις που επικαλείται η PSK στο παρόν πλαίσιο ελήφθησαν υπόψη κατά την κατάταξη σε κατηγορίες (βλ. σκέψεις 445 έως 454 ανωτέρω), πράγμα που αρκεί για να ληφθεί προσηκόντως υπόψη ο ρόλος της PSK και της PSK-B στο πλαίσιο της συμπράξεως.

489 Τέλος, είναι αλυσιτελές, για την εκτίμηση του παθητικού ρόλου των προσφευγουσών ή του ρόλου ουραγού που αυτές διαδραμάτισαν, το ζήτημα αν οι αποδέκτες της προσβαλλομένης αποφάσεως επωφελήθηκαν από τις συμφωνίες. Αφενός, ένας ουραγός μπορεί, επίσης, να επωφεληθεί από τα αποτελέσματα μιας συμπράξεως. Αφετέρου, το γεγονός ότι μια επιχείρηση δεν επωφελήθηκε από την παράβαση δεν μπορεί να συνιστά ελαφρυντική περίσταση, διότι άλλως το επιβαλλόμενο πρόστιμο θα έχανε τον αποτρεπτικό του χαρακτήρα (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση FETTCSA, σκέψη 167 ανωτέρω, σκέψεις 340 έως 342 και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία, και απόφαση Tokai I, σκέψη 331 ανωτέρω, σκέψη 347).

Επί του ρόλου της BA-CA (υπόθεση Τ-260/02) και της BAWAG (υπόθεση Τ-261/02)

490 Σύμφωνα με το σημείο 3, δεύτερη περίπτωση, των κατευθυντηρίων γραμμών, η «μη ουσιαστική εφαρμογή των παράνομων συμφωνιών ή πρακτικών» μπορεί, επίσης, να αποτελεί ελαφρυντική περίσταση. Ωστόσο, το γεγονός ότι μια επιχείρηση, που αποδεικνύεται ότι μετέχει με τους ανταγωνιστές της σε συνεννόηση, δεν συμπεριφέρθηκε στην αγορά όπως είχε συμφωνήσει με τους ανταγωνιστές της δεν συνιστά κατ' ανάγκην στοιχείο που πρέπει να ληφθεί υπόψη, ως ελαφρυντική περίσταση, κατά τον καθορισμό του ύψους του επιβλητέου προστίμου.

491 Συγκεκριμένα, μια επιχείρηση η οποία, παρά τη συνεννόηση με τους ανταγωνιστές της, ακολουθεί μια κατά το μάλλον ή ήττον ανεξάρτητη πολιτική στην αγορά ενδέχεται απλώς να επιχειρεί να χρησιμοποιήσει τη σύμπραξη προς όφελός της (αποφάσεις της 14ης Μαΐου 1998, SCA Holding κατά Επιτροπής, σκέψη 324 ανωτέρω, σκέψη 142, και Cascades κατά Επιτροπής, σκέψη 262 ανωτέρω, σκέψη 230), και μια επιχείρηση η οποία δεν αποστασιοποιείται από τα αποτελέσματα μιας συσκέψεως στην οποία παρέστη διατηρεί, κατ' αρχήν, την πλήρη ευθύνη της για τη συμμετοχή της στη σύμπραξη (απόφαση «Τσιμέντο», σκέψη 486 ανωτέρω, σκέψη 1389). Κατά συνέπεια, η Επιτροπή δεν είναι υποχρεωμένη να αναγνωρίζει την ύπαρξη ελαφρυντικής περιστάσεως σε περίπτωση μη εφαρμογής της συμπράξεως παρά μόνον αν η επιχείρηση που επικαλείται την περίσταση αυτή μπορεί να αποδείξει ότι αντετέθη σαφώς και σοβαρά στην εφαρμογή της εν λόγω συμπράξεως, μέχρι σημείου ώστε να διαταράξει τη λειτουργία της, και ότι δεν προσχώρησε φαινομενικά στη συμφωνία και, ως εκ τούτου, παρακίνησε άλλες επιχειρήσεις να θέσουν την εν λόγω σύμπραξη σε εφαρμογή. Συγκεκριμένα, θα ήταν υπερβολικά ευχερές για τις επιχειρήσεις να ελαχιστοποιούν τον κίνδυνο να υποχρεωθούν να καταβάλουν βαρύ πρόστιμο αν μπορούσαν να επωφελούνται από παράνομη σύμπραξη και να επιτυγχάνουν στη συνέχεια μείωση του προστίμου με την αιτιολογία ότι δεν διαδραμάτισαν παρά περιορισμένο ρόλο στην υλοποίηση της παραβάσεως, ενώ η στάση τους παρότρυνε άλλες επιχειρήσεις να συμπεριφερθούν κατά τρόπο βλαπτικότερο για τον ανταγωνισμό (απόφαση Mannesmannröhren-Werke κατά Επιτροπής, σκέψη 224 ανωτέρω, σκέψεις 277 έως 279).

492 Όσον αφορά την BA-CA, από τη δικογραφία δεν προκύπτει ότι η εν λόγω επιχείρηση εναντιώθηκε δημοσίως στη σύναψη συμφωνιών ή στην εφαρμογή τους. Συγκεκριμένα, η BA-CA περιορίζεται να επικαλεσθεί την έλλειψη επιρροής των αποφάσεων που ελήφθησαν κατά τη διάρκεια ορισμένων κύκλων διαβουλεύσεων επί των επιτοκίων που πράγματι εφάρμοζε η ίδια ή η πρώην CA. Το γεγονός αυτό δεν μπορεί να ληφθεί υπόψη για τη μείωση του επιβληθέντος στη BA-CA προστίμου.

493 Όσον αφορά τη BAWAG, τα αποσπάσματα του διοικητικού φακέλου της Επιτροπής που προσκόμισε η εν λόγω επιχείρηση σε παράρτημα του δικογράφου της προσφυγής της δεν δίδουν ενιαία εντύπωση ως προς τη συμπεριφορά της. Έτσι, από τα ως άνω αποσπάσματα προκύπτει ότι, επανειλημμένως, η BAWAG προσέφερε μονομερώς στους πελάτες καλύτερους όρους από εκείνους που είχαν συμφωνηθεί μεταξύ των τραπεζών, ενίοτε αιφνιδιάζοντας τους ανταγωνιστές της ή συμπεριφερόμενη διαφορετικά απ' ότι είχε αναφέρει κατά τη διάρκεια ενός κύκλου διαβουλεύσεων, ενίοτε μετά την εκ μέρους της αναγγελία της προθέσεώς της να μην

τηρήσει τις συμφωνίες. Ωστόσο, σε μία από τις περιπτώσεις αυτές, η CA και η Erste συμπεριφέρθηκαν όπως η BAWAG, η οποία δεν ήταν, ως εκ τούτου, το μόνο μέλος της συμπράξεως που υιοθέτησε, περιστασιακά, αυτοτελή συμπεριφορά. Υπάρχουν, επίσης, παραδείγματα συσκέψεων όπου η BAWAG εκδήλωσε τη διαφωνία της, τουλάχιστον εν μέρει ή όσον αφορά τις ημερομηνίες εφαρμογής των συμφωνηθέντων όρων. Η συμπεριφορά της ενίοτε ανάγκαζε άλλες τράπεζες να προσαρμοσθούν ή να εξετάσουν αν μπορούσαν να εφαρμόσουν μια συμφωνία ανεξαρτήτως της συμπεριφοράς της BAWAG, η οποία επικρίθηκε επί του θέματος αυτού, λαμβανομένου υπόψη ότι οι άλλες τράπεζες τόνισαν ότι η εμπιστοσύνη τους στην BAWAG είχε κλονισθεί, ενώ αντιμετωπιζόταν το ενδεχόμενο να αποκλεισθεί από ορισμένους κύκλους διαβουλεύσεων. Ωστόσο, από τα πρακτικά που επικαλέσθηκε η BAWAG εντός διαφορετικού πλαισίου, τα οποία μνημονεύθηκαν στη σκέψη 294 ανωτέρω, προκύπτει ότι η BAWAG ανακάλεσε στην τάξη ορισμένα υποκαταστήματά της που δεν τηρούσαν τις συμφωνίες.

494 Από τα ως άνω έγγραφα προκύπτει ότι η BAWAG αρνήθηκε ενίοτε ρητώς να μετάσχει στις συμφωνίες και ότι χρησιμοποίησε, σε ορισμένες περιπτώσεις, τη σύμπραξη προς όφελός της, ενώ, σε άλλες περιπτώσεις, τήρησε τις συναφθείσες συμφωνίες. Επιπλέον, παρά το περιορισμένο μερίδιό της αγοράς, δεν αποκλείεται το ότι η συμπεριφορά της μπορούσε να διαταράξει, σε ορισμένα χρονικά σημεία, την εφαρμογή των συμφωνιών από τις άλλες τράπεζες. Ωστόσο, λαμβανομένου υπόψη του διφορούμενου χαρακτήρα της συμπεριφοράς της BAWAG, δεν αποδείχθηκε ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε πρόδηλη πλάνη ως εκ του ότι αρνήθηκε να αναγνωρίσει την ύπαρξη ελαφρυντικής περιστάσεως έναντι της εν λόγω επιχειρήσεως. Επιπλέον, το Πρωτοδικείο εκτιμά ότι παρέλκει η μείωση, διά της ασκήσεως της αρμοδιότητάς του πλήρους δικαιοδοσίας, του προστίμου για τον λόγο αυτό.

3. Επί της παύσεως της παραβάσεως (υποθέσεις Τ-259/02, Τ-261/02, Τ-263/02, Τ-264/02 και Τ-271/02)

α) Επιχειρήματα των διαδίκων

495 Η RZB, η BAWAG, η PSK, η Erste, η ÖVAG και η NÖ-Hypo προσάπτουν στην Επιτροπή ότι δεν τήρησε τις κατευθυντήριες γραμμές ως εκ του ότι αρνήθηκε να λάβει υπόψη το γεγονός ότι οι τράπεζες έθεσαν τέρμα στους κύκλους

διαβουλεύσεων αμέσως μετά τους ελέγχους. Οι ως άνω επιχειρήσεις είναι της γνώμης ότι η Επιτροπή δεν μπορεί να επικαλεσθεί, εν προκειμένω, το ότι η επίμαχη παράβαση είναι «πασίγνωστη», προκειμένου το εν λόγω θεσμικό όργανο να αρνηθεί να θεωρήσει το γεγονός αυτό ως ελαφρυντική περίσταση κατά την έννοια των κατευθυντηρίων γραμμών. Συναφώς, η ÖVAG και η NÖ-Hypo υπογραμμίζουν ότι δεν είχαν επίγνωση του ότι παρέβησαν το άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ. Προσθέτουν ότι η Επιτροπή παρέβη την υποχρέωση αιτιολογήσεως, διότι από την προσβαλλόμενη απόφαση δεν προκύπτουν οι «ειδικές περιστάσεις» που αντετίθεντο στο να θεωρηθεί η άμεση παύση της παραβάσεως ως ελαφρυντική περίσταση.

496 Η Επιτροπή εκθέτει ότι η παύση μιας παραβάσεως δεν έχει αυτομάτως ως αποτέλεσμα ότι συνιστά πάντοτε ελαφρυντική περίσταση ούτε ότι η συνέχισή της συνιστά πάντοτε επιβαρυντική περίσταση. Εν προκειμένω, η Επιτροπή είναι της γνώμης ότι, λαμβανομένου υπόψη ότι η παράβαση είναι «πασίγνωστη» επί πολλά έτη, η καθ' υπόθεση παύση της, μετά τους ελέγχους στους οποίους προέβη η Επιτροπή, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως ελαφρυντική περίσταση κατά την έννοια των κατευθυντηρίων γραμμών.

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

497 Σύμφωνα με το σημείο 3, τρίτη περίπτωση, των κατευθυντηρίων γραμμών, η «παύση των παραβάσεων ταυτόχρονα με τις πρώτες ενέργειες της Επιτροπής (π.χ. επιτόπιοι έλεγχοι)» συγκαταλέγεται μεταξύ των ελαφρυντικών περιστάσεων. Ωστόσο, η μείωση του προστίμου λόγω παύσεως της παραβάσεως ταυτόχρονα με τις πρώτες ενέργειες της Επιτροπής δεν μπορεί να επέρχεται αυτομάτως, αλλά εξαρτάται από την εκ μέρους της Επιτροπής αξιολόγηση των περιστάσεων της συγκεκριμένης περιπτώσεως, στο πλαίσιο της εξουσίας εκτιμήσεώς της. Συναφώς, η εφαρμογή της διατάξεως αυτής των κατευθυντηρίων γραμμών υπέρ ορισμένης επιχειρήσεως προσήκει ιδιαίτερα στις περιπτώσεις όπου ο βλαπτικός του ανταγωνισμού χαρακτήρας της επίμαχης συμπεριφοράς δεν είναι πρόδηλος. Αντιθέτως, η εφαρμογή της ενδείκνυται, κατ' αρχήν, λιγότερο στις περιπτώσεις όπου η συμπεριφορά αυτή, εφόσον θεωρηθεί αποδεδειγμένη, είναι σαφώς βλαπτική του ανταγωνισμού (απόφαση Mannesmanröhren-Werke κατά Επιτροπής, σκέψη 224 ανωτέρω, σκέψη 281, και απόφαση του Πρωτοδικείου της 15ης Ιουνίου 2005, Τ-71/03, Τ-74/03, Τ-87/03 και Τ-91/03, Tokai Carbon κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2005, σ. II-10*, σκέψεις 292 και 294).

498 Συγκεκριμένα, έστω και αν η Επιτροπή θεώρησε, κατά το παρελθόν, την εκούσια παύση μιας παραβάσεως ως ελαφρυντική περίσταση, αυτή θεμιτώς λαμβάνει υπόψη, κατ' εφαρμογήν των κατευθυντηρίων γραμμών της, το γεγονός ότι πολύ σοβαρές και πρόδηλες παραβάσεις εξακολουθούν να εμφανίζονται σχετικώς συχνά, αν και το γεγονός ότι είναι παράνομες έχει αναγνωρισθεί από την έναρξη της κοινοτικής πολιτικής ανταγωνισμού, και, ως εκ τούτου, θεμιτώς εκτιμά ότι πρέπει να εγκαταλειφθεί η γενναιόδωρη αυτή πρακτική και να μην ανταμείβεται πλέον η παύση μιας τέτοιας παραβάσεως με μείωση του προστίμου (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση MDF, σκέψη 213 ανωτέρω, σκέψεις 108 και 109).

499 Υπό τις συνθήκες αυτές, ο πρόσφορος χαρακτήρας της μειώσεως του προστίμου λόγω παύσεως της παραβάσεως εξαρτάται από το ζήτημα αν οι τράπεζες μπορούσαν ευλόγως να αμφιβάλλουν για τον παραβατικό χαρακτήρα της συμπεριφοράς τους, που θα εξετασθεί κατωτέρω στις σκέψεις 500 επ. Επιπλέον, από τα προαναφερθέντα προκύπτει ότι η περιλαμβανόμενη στην αιτιολογική σκέψη 529 της προσβαλλομένης αποφάσεως αναφορά στο ότι η παράβαση ήταν παγκοίνως γνωστή αποτελεί επαρκή αιτιολογία της επιλογής της Επιτροπής.

4. Επί της υπάρξεως εύλογης αμφιβολίας ως προς τον παραβατικό χαρακτήρα της περιοριστικής συμπεριφοράς

α) Επιχειρήματα των διαδίκων

500 Η BAWAG (υπόθεση Τ-261/02), η PSK (υπόθεση Τ-263/02) και η Erste (υπόθεση Τ-264/02) είναι της γνώμης ότι η Επιτροπή όφειλε να λάβει υπόψη, ως ελαφρυντική περίσταση, την ύπαρξη εύλογων αμφιβολιών των τραπεζών ως προς τον παραβατικό χαρακτήρα της συμπεριφοράς τους. Πρώτον, επικαλούνται ορισμένα στοιχεία που προέβαλαν οι ίδιες αλλά και άλλες προσφεύγουσες, προκειμένου να αμφισβητήσουν τον χαρακτηρισμό της παραβάσεως ως «πολύ σοβαρής». Δεδομένου ότι τα ως άνω στοιχεία δεν είναι ικανά να απαμβλύνουν τη σύμφυτη σοβαρότητα της παραβάσεως (βλ. σκέψεις 252 έως 263 ανωτέρω), πρέπει ακόμη να

εξετασθεί, κατά το στάδιο αυτό, αν τα στοιχεία αυτά επηρεάζουν τον επιλήψιμο χαρακτήρα της ατομικής συμπεριφοράς των προσφευγουσών που τα επικαλέσθηκαν. Τα επιχειρήματα των προσφευγουσών επί του θέματος αυτού αφορούν, ιδίως, το ιστορικό της συμπράξεως και τον ρόλο που διαδραμάτισαν οι εθνικές αρχές, το γεγονός ότι το αυστριακό δίκαιο δεν απαγόρευε, κατά την επίμαχη περίοδο, τις «συμπράξεις για την εναρμόνιση της συμπεριφοράς» (Verhaltenskartelle), ήτοι συμφωνίες στερούμενες δεσμευτικής ισχύος, και ότι προέβλεπε μια τομεακή παρέκκλιση από το δίκαιο των συμπράξεων υπέρ των πιστωτικών ιδρυμάτων, τον μη απόρρητο χαρακτήρα της συμπράξεως και την πρόσφατη προσχώρηση της Δημοκρατίας της Αυστρίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

501 Δεύτερον, η BAWAG, η PSK και η Erste επικαλούνται την αφορώσα τη λήψη αποφάσεων πρακτική της Επιτροπής, η οποία, κατά τη γνώμη τους, δεν ήταν σαφής όσον αφορά τα πιστωτικά ιδρύματα και, ιδίως, τις συμφωνίες στον τομέα των επιτοκίων.

502 Επιπλέον, η Erste ισχυρίζεται ότι οι τράπεζες είχαν εύλογες αμφιβολίες ως προς τον διασυνοριακό χαρακτήρα της συμπεριφοράς τους. Η εν λόγω επιχείρηση προβαίνει σε λεπτομερή ανάλυση των στοιχείων από τα οποία η Επιτροπή συνήγαγε, στις αιτιολογικές σκέψεις 30 έως 50 της προσβαλλομένης αποφάσεως, ότι οι τράπεζες είχαν επίγνωση της ελλείψεως νομιμότητας της συμπεριφοράς τους, προκειμένου να υποστηρίξει ότι τα εν λόγω στοιχεία δεν αποδεικνύουν ότι οι τράπεζες είχαν επίγνωση της πιθανότητας διαπράξεως παραβάσεως καθ' όλη τη διάρκεια της σχετικής περιόδου, ή όσον αφορά όλες τις συσκέψεις, δεδομένου ότι αμφιβολίες υπήρξαν μόνο για τους κύκλους διαβουλεύσεων που αφορούσαν διασυνοριακές συναλλαγές ή προς το τέλος της σχετικής περιόδου.

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

503 Σε αντίθεση με τους κανόνες που ισχύουν όταν πρόκειται να προσδιορισθεί αν η παράβαση διαπράχθηκε εκ προθέσεως (βλ. σκέψεις 205 έως 211 ανωτέρω), ενδείκνυται να εξετασθεί, στο παρόν πλαίσιο, το ζήτημα αν οι προσφεύγουσες όφειλαν ευλόγως να έχουν επίγνωση του ότι παρέβησαν το άρθρο 81 ΕΚ, και όχι μόνο να είναι εν γνώσει των πραγματικών περιστατικών που στοιχειοθετούν την εν λόγω παράβαση.

504 Πάντως, πρέπει να αναγνωρισθεί ότι η κατάσταση που έδωσε λαβή για την υπό κρίση υπόθεση είναι ιδιάζουσα λόγω του ιστορικού πλαισίου και της σύννομης προελεύσεως της διεξαγωγής των κύκλων διαβουλεύσεων. Ωστόσο, εναπέκειτο στα πιστωτικά ιδρύματα, όπως είναι οι προσφεύγουσες, τα οποία διαθέτουν σημαντικά μέσα, να προετοιμασθούν για τις νομικές συνέπειες της προσχωρήσεως της Δημοκρατίας της Αυστρίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, από τις οποίες δεν ήταν δυνατό να αιφνιδιασθούν τα εν λόγω ιδρύματα. Εναπέκειτο, ιδίως, στις προσφεύγουσες να ενημερωθούν εγκαίρως σχετικά με το περιεχόμενο των κανόνων ανταγωνισμού του κοινοτικού δικαίου (και μάλιστα του δικαίου του ΕΟΧ) που επρόκειτο να εφαρμοσθούν επ' αυτών και σχετικά με το ότι οι εν λόγω κανόνες περιείχαν νέες ρυθμίσεις σε σχέση με το αυστριακό δίκαιο. Επομένως, η ενδεχόμενη νομιμότητα των συμφωνιών κατά το εθνικό δίκαιο δεν αρκεί, από μόνη της, για να δώσει λαβή για την ύπαρξη εύλογης αμφιβολίας ως προς τον παραβατικό χαρακτήρα της συμπεριφοράς τους από απόψεως κοινοτικού δικάιου.

505 Όσον αφορά τη συμμετοχή ορισμένων δημοσίων αρχών (OeNB, Υπουργείο Οικονομικών και Wirtschaftskammer) στις συσκέψεις, τα στοιχεία που προέβαλαν οι προσφεύγουσες δεν είναι επαρκή για να θεμελιώσουν την ύπαρξη εύλογης αμφιβολίας ως προς τον παραβατικό χαρακτήρα των κύκλων διαβουλεύσεων από απόψεως κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού. Ναι μεν δεν αποκλείεται, υπό ορισμένες περιστάσεις, ένα εθνικό νομικό πλαίσιο ή μια συμπεριφορά των εθνικών αρχών να μπορούν να αποτελέσουν ελαφρυντικές περιστάσεις (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση CIF, σκέψη 258 ανωτέρω, σκέψη 57), πλην όμως η έγκριση ή η ανοχή της παραβάσεως εκ μέρους των αυστριακών αρχών δεν μπορεί να ληφθεί υπόψη προς τούτο εν προκειμένω, λαμβανομένων υπόψη, ιδίως, των μέσων που διαθέτουν οι τράπεζες προκειμένου να λάβουν ακριβείς και ορθές νομικές πληροφορίες.

506 Ο ισχυρισμός ότι οι προσφεύγουσες μπορούσαν ευλόγως να θεωρήσουν ότι οι συμφωνίες τους ήσαν νόμιμες διότι η σύμπραξη δεν ήταν μυστική δεν μπορεί να γίνει δεκτός. Συγκεκριμένα, τα άρθρα του τύπου επί των οποίων στηρίζονται η BA-CA και η Erste αποδεικνύουν, βεβαίως, ότι ο «όμιλος Lombard» και, σε μικρότερο βαθμό, ορισμένοι άλλοι κύκλοι διαβουλεύσεων ήσαν γνωστοί στους ενδιαφερόμενους κύκλους και ότι το γεγονός ότι υπήρχαν συνεννοήσεις ως προς τα επιτόκια δεν ήταν μυστικό. Ωστόσο, τούτο δεν αρκεί για να αποδειχθεί ότι η σύμπραξη ήταν

δημοσίως γνωστή σε όλη της την έκταση. Εξάλλου, η RZB και η BA-CA, οι οποίες αμφισβητούν τη νομιμότητα της δημοσιεύσεως της προσβαλλομένης αποφάσεως, επιβεβαίωσαν, με τις απαντήσεις τους στις ερωτήσεις του Πρωτοδικείου, ότι οι λεπτομέρειες του περιεχομένου των συζητήσεων στο πλαίσιο των κύκλων διαβουλεύσεων δεν ήσαν δημοσίως γνωστές.

507 Οι τράπεζες επικαλούνται, επίσης εσφαλμένως, την ύπαρξη προβαλλομένης νομικής αβεβαιότητας ως προς τη δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 81 ΕΚ στις συμφωνίες επί των τραπεζικών επιτοκίων, η οποία αβεβαιότητα μπορεί να προκαλέσει εύλογες αμφιβολίες ως προς τον παραβατικό χαρακτήρα της συμπεριφοράς τους. Συγκεκριμένα, έστω και αν υποτεθεί ότι η θέση της Επιτροπής ως προς το ζήτημα της υπάρξεως παρόμοιων συμφωνιών ήταν διφορούμενη κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του'80, το ανακοινωθέν τύπου του αρμόδιου για τον ανταγωνισμό μέλους της Επιτροπής, της 16ης Νοεμβρίου 1989 (που μνημονεύθηκε στην υποσημείωση 425 της προσβαλλομένης αποφάσεως), αναφέρει σαφώς ότι, κατά την Επιτροπή, οι συμφωνίες στον τομέα των τραπεζικών επιτοκίων «περιορίζουν τον ανταγωνισμό καθ' όμοιο τρόπο με τις συμπράξεις επί των τιμών» και «θα έπρεπε να αποφεύγονται ή να εγκαταλείπονται». Έτσι, κατά το χρονικό σημείο της προσχωρήσεως της Δημοκρατίας της Αυστρίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ουδεμία αβεβαιότητα υφίστατο επί του θέματος αυτού.

508 Η BAWAG και η PSK δεν μπορούν να αμφισβητήσουν τη λυσιτέλεια της ως άνω λήψεως θέσεως με την αιτιολογία ότι αυτή δεν έχει δεσμευτικά έννομα αποτελέσματα και δεν αφορά ρητώς ορισμένες νομικές πτυχές της εφαρμογής του άρθρου 81 ΕΚ, και ιδίως τα αισθητά αποτελέσματα παρόμοιων συμφωνιών επί του ανταγωνισμού, τον επηρεασμό του διακρατικού εμπορίου και τη δυνατότητα λήψεως απαλλαγής. Συγκεκριμένα, με τις πράξεις στις οποίες αναφέρονται οι προσφεύγουσες για να αποδείξουν την ύπαρξη νομικής αβεβαιότητα σε σχέση με τις συμφωνίες επί των επιτοκίων, η Επιτροπή επιφυλάχθηκε ως προς τη θέση της όσον αφορά τέτοιες συμφωνίες, ενώ δεν πρόκειται για νομικώς δεσμευτικές πράξεις με τις οποίες απέκλεισε την εφαρμογή του άρθρου 81 ΕΚ. Επιπλέον, τα ζητήματα που έχουν σχέση με τα αισθητά αποτελέσματα επί του ανταγωνισμού και με τον επηρεασμό του μεταξύ κρατών μελών εμπορίου δεν αφορούν ειδικώς τις συμφωνίες επί των επιτοκίων, ενώ το ζήτημα αν είναι δυνατή η χορήγηση απαλλαγής θα μπορούσε να διασαφηνισθεί μέσω μιας κοινοποιήσεως. Εξάλλου, το γεγονός ότι η προσβαλλόμενη απόφαση είναι η πρώτη με την οποία η Επιτροπή επέβαλε πρόστιμο για συμφωνίες στον τομέα των επιτοκίων δεν μπορεί να χαρακτηρισθεί, αυτό καθ' εαυτο, ως ελαφρυντική περίσταση.

509 Τέλος, ενδεχόμενη αμφιβολία των προσφευγουσών ως προς τον διασυνοριακό χαρακτήρα των συμφωνιών δεν μπορεί να χαρακτηρισθεί ως εύλογη εν προκειμένω.

5. Επί της κρίσης του τραπεζικού τομέα (υπόθεση Τ-264/02)

510 Τέλος, όσον αφορά τη διαρθρωτική κρίση του τραπεζικού τομέα στην Αυστρία, την οποία επικαλέσθηκε η Erste, πρέπει να υπομνησθεί ότι η Επιτροπή δεν υποχρεούται να θεωρήσει ως ελαφρυντική περίσταση την κακή οικονομική κατάσταση του επίμαχου τομέα (απόφαση του Πρωτοδικείου της 20ής Μαρτίου 2002, Τ-16/99, Lögstör Rör κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-1633, σκέψεις 319 και 320). Το γεγονός ότι η Επιτροπή έλαβε υπόψη, σε προηγούμενες υποθέσεις, την οικονομική κατάσταση του τομέα ως ελαφρυντική περίσταση δεν σημαίνει ότι πρέπει οπωσδήποτε να εξακολουθήσει να εφαρμόζει την εν λόγω πρακτική (απόφαση ICI κατά Επιτροπής, σκέψη 196 ανωτέρω, σκέψη 372). Πράγματι, κατά γενικό κανόνα, τα καρτέλ δημιουργούνται όταν ο τομέας αντιμετωπίζει δυσχέρειες.

6. Συμπέρασμα

511 Από τις ανωτέρω σκέψεις προκύπτει ότι οι αιτιάσεις των προσφευγουσών σχετικά με την εκ μέρους της Επιτροπής εκτίμηση των ελαφρυντικών περιστάσεων είναι αβάσιμες.

ΣΤ — *Επί των λόγων ακυρώσεως που αντλούνται από παράβαση της ανακοινώσεως περί της συνεργασίας*

1. Η προσβαλλόμενη απόφαση

512 Η Επιτροπή αξιολόγησε τη συνεργασία των τραπεζών υπό το πρίσμα του σημείου Δ της ανακοινώσεως περί της συνεργασίας. Το εν λόγω θεσμικό όργανο χορήγησε

στις τράπεζες μείωση των προστίμων τους κατά 10 %, σύμφωνα με το σημείο Δ 2, δεύτερη περίπτωση, για τον λόγο ότι δεν αμφισβήτησαν τα γεγονότα που εκτίθενται στην ανακοίνωση των αιτιάσεων (προσβαλλόμενη απόφαση, αιτιολογικές σκέψεις 558 και 559). Αντιθέτως, η Επιτροπή αρνήθηκε να τους χορηγήσει μείωση δυνάμει του σημείου Δ 2, πρώτη περίπτωση, σύμφωνα με το οποίο το πρόστιμο μπορεί να μειωθεί αν, «πριν από την ανακοίνωση των αιτιάσεων, η επιχείρηση παράσχει στην Επιτροπή πληροφορίες, έγγραφα ή άλλα αποδεικτικά στοιχεία που συμβάλλουν στην επιβεβαίωση της παράβασης».

513 Όσον αφορά τις απαντήσεις στις αιτήσεις παροχής πληροφοριών, η Επιτροπή θεώρησε ότι ούτε η γνωστοποίηση των ημερομηνιών των κύκλων διαβουλεύσεων και των συμμετεχόντων σ' αυτούς ούτε η γνωστοποίηση εγγράφων σχετικών με τους κύκλους διαβουλεύσεων ήσαν εκούσιες και, ως εκ τούτου, αυτές δεν μπορούν να χαρακτηρισθούν ως συνεργασία. Ως προς τις απαντήσεις σε ερωτήσεις που αφορούσαν το περιεχόμενο των σχετικών με τη συμπαιγνία συσκέψεων, η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι η απόφαση στηρίζεται μόνο σε ήδη διαθέσιμα έγγραφα, οπότε οι απαντήσεις αυτές δεν απέφεραν προστιθέμενη αξία (προσβαλλόμενη απόφαση, αιτιολογικές σκέψεις 545 και 546).

514 Όσον αφορά το προσκομισθέν από τις τράπεζες κοινό έγγραφο στο οποίο εκτίθενται τα πραγματικά περιστατικά, η Επιτροπή θεωρεί ότι αυτό δεν απέφερε προστιθέμενη αξία σε σχέση με ό,τι απαιτείτο εκ του νόμου. Αναγνωρίζει ότι το κοινό έγγραφο στο οποίο εκτίθενται τα πραγματικά περιστατικά βαίνει πέραν των πληροφοριών που είχαν ζητηθεί, περιγράφοντας λεπτομερώς το ιστορικό του δικτύου και συνοψίζοντας το περιεχόμενο των διαφόρων κύκλων διαβουλεύσεων. Ωστόσο, κατά την Επιτροπή, το εν λόγω έγγραφο δεν χρησίμευσε για τη διευκρίνιση των πραγματικών περιστατικών, αλλά μάλλον για την προστασία των τραπεζών, υποβαθμίζοντας τη σοβαρότητα των πραγματικών περιστατικών, και ιδίως παραλείποντας να μνημονεύσει τα ακριβή επιτόκια ή τις ακριβείς προμήθειες, εξωραΐζοντας την πραγματικότητα κατά την περιγραφή ορισμένων κύκλων διαβουλεύσεων, παρουσιάζοντας τους διαφόρους κύκλους διαβουλεύσεων μεμονωμένα και αμφισβητώντας τη διευθυντική λειτουργία που ασκούσε ο «όμιλος Lombard».

515 Όσον αφορά τα έγγραφα που γνωστοποιήθηκαν με οικειοθελείς η Επιτροπή επισημαίνει ότι οι τράπεζες δεν ήσαν σε θέση να προσδιορίσουν, κατόπιν αιτήματός της, τα έγγραφα που περιείχαν νέα πραγματικά περιστατικά σε σχέση με εκείνα που εμφαίνονται στα έγγραφα που συνελέγησαν κατά τη διάρκεια των ελέγχων ή

έπρεπε να προσκομισθούν κατόπιν των αιτήσεων παροχής πληροφοριών και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι τα ως άνω έγγραφα, έστω και αν ήσαν πολυάριθμα και είχαν ταξινομηθεί με χρονολογική σειρά, δεν απέφεραν προστιθέμενη αξία. Επιπλέον, η Επιτροπή προσάπτει στις τράπεζες ότι δεν προσκόμισαν το σύνολο των εγγράφων που είχαν ζητηθεί. Συναφώς, αναφέρεται στα πρακτικά του επονομαζόμενου «κύκλου διαβουλεύσεων του Halle» της 25ης Μαΐου 1998, τα οποία έλαβε τον Ιανουάριο του 2001 από ανώνυμο πληροφοριοδότη, και σε πρακτικά που προσκομίσθηκαν με την απάντηση στη συμπληρωματική ανακοίνωση των αιτιάσεων (προσβαλλόμενη απόφαση, αιτιολογικές σκέψεις 547 έως 557).

2. Επιχειρήματα των διαδίκων

516 Εκτός της RLB (υπόθεση Τ-262/02), όλες οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται ότι η Επιτροπή παρέλειψε παράνομα να λάβει υπόψη, ως εκούσια συνεργασία που δίδει λαβή για μείωση του ύψους του προστίμου μεταξύ 10 και 50 % δυνάμει του σημείου Δ 2, πρώτη περίπτωση, της ανακοινώσεως περί της συνεργασίας, ιδίως τις απαντήσεις στις αιτήσεις παροχής πληροφοριών που απευθύνονταν στις προσφεύγουσες και την προσκόμιση των επισυναφθέντων στις εν λόγω απαντήσεις εγγράφων, καθώς και το κοινό έγγραφο στο οποίο εκτίθενται τα πραγματικά περιστατικά και την προσκόμιση των επισυναφθέντων σ' αυτό εγγράφων.

517 Στην υπόθεση Τ-259/02, η RZB, η οποία είναι της γνώμης ότι η συνεργασία της θα έπρεπε να εξομοιωθεί με αυθόρμητη συνεργασία σύμφωνα με τα σημεία Β ή Γ της ανακοινώσεως περί της συνεργασίας, επικαλείται, εξάλλου, την ομολογία της όσον αφορά τον αντίθετο προς τον ανταγωνισμό σκοπό της παραβάσεως. Στην υπόθεση Τ-260/02, η BA-CA προσάπτει στην Επιτροπή ότι δεν έλαβε υπόψη 33 φακέλους συμπληρωματικών εγγράφων που περιείχαν περισσότερες από 10 000 σελίδες, τους οποίους προσκόμισε τον Απρίλιο του 1999, καθώς και τις συμπληρωματικές πληροφορίες που παρέσχε με την απάντησή της στην ανακοίνωση των αιτιάσεων.

518 Οι προσφεύγουσες προσάπτουν στην Επιτροπή ότι απαίτησε όπως η συνεργασία αποφέρει «προστιθέμενη αξία» για να ληφθεί υπόψη. Είναι της γνώμης ότι πρόκειται για παράνομη αναδρομική εφαρμογή της ανακοινώσεως της Επιτροπής σχετικά με τη μη επιβολή και τη μείωση των προστίμων σε περιπτώσεις συμπράξεων (ΕΕ 2002, C 45, σ. 3).

519 Οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται ότι η συνεργασία τους διά των απαντήσεων στις αιτήσεις παροχής πληροφοριών και διά της προσκομίσεως του κοινου εγγράφου στο οποίο εκτίθενται τα πραγματικά περιστατικά ήταν εκούσια καθ' ό μέτρο υπερέβαινε σε μεγάλο βαθμό ό,τι εδικαιούτο να ζητήσει η Επιτροπή δυνάμει του άρθρου 11 του κανονισμού 17 και, εν πάση περιπτώσει, ότι η ως άνω συνεργασία διευκόλυνε αισθητά το έργο της Επιτροπής.

520 Όσον αφορά τις απαντήσεις στις αιτήσεις παροχής πληροφοριών, οι προσφεύγουσες προβάλλουν ότι η Επιτροπή τους έθεσε παράνομες υπό το πρίσμα των δικαιωμάτων άμυνάς τους, ερωτήσεις, στις οποίες δεν ήσαν υποχρεωμένες να απαντήσουν. Οι προσφεύγουσες, εκτός της RZB (υπόθεση Τ-259/02), ισχυρίζονται ότι τούτο ισχύει όσον αφορά τις ερωτήσεις που απέβλεπαν:

— στην προσκόμιση εσωτερικών εγγράφων (υπομνημάτων, πρακτικών κ.λπ.) που αφορούσαν ειδικές συσκέψεις,

— ή, κατά το μέτρο που δεν υπήρχαν τέτοια έγγραφα, στην περιγραφή του περιεχομένου των εν λόγω συσκέψεων.

Επιπλέον, οι προσφεύγουσες θεωρούν παράνομες τις ερωτήσεις «περιεκτικής και αόριστης φύσεως» που απέβλεπαν:

— στο να αναφέρουν οι προσφεύγουσες τις ημερομηνίες (συμπεριλαμβανομένων των ημερομηνιών της πρώτης και της τελευταίας συσκέψεως) και τους μετέχοντες (όνομα, ίδρυμα, καθήκοντα) σε πολλούς ονομαστικώς προσδιορισθέντες κύκλους διαβουλεύσεων, καθώς και «σε τυχόν άλλους κύκλους διαβουλεύσεων που συνεδρίαζαν τακτικά» και σε όλους τους κύκλους διαβουλεύσεων των ομοσπόνδων κρατών ή τους περιφερειακούς κύκλους διαβουλεύσεων (χωριστά για κάθε ομόσπονδο κράτος),

— στο να γνωστοποιήσουν οι προσφεύγουσες στην Επιτροπή όλα τα πρακτικά, τα υπομνήματα, την αλληλογραφία ή άλλα έγγραφα —επίσημα ή ανεπίσημα— (κατά το μέτρο που δεν κατασχέθηκαν ήδη στο πλαίσιο των ελέγχων) που αναφέρονται σε συσκέψεις, σε συζητήσεις ή σε άλλες επαφές κάθε τράπεζας με άλλα αυστριακά πιστωτικά ιδρύματα στο πλαίσιο των κύκλων διαβουλεύσεων τους οποίους αφορά η προηγούμενη ερώτηση (ανεξαρτήτως του αν τα έγγραφα αυτά συντάχθηκαν πριν, κατά τη διάρκεια ή έπειτα από τέτοιες επαφές).

521 Σύμφωνα με τις τράπεζες, οι απαντήσεις τους στις ως άνω παράνομες ερωτήσεις και η προσκόμιση των εγγράφων που είχαν ζητηθεί πρέπει να χαρακτηρισθούν ως εκούσια συνεργασία. Η BA-CA (υπόθεση Τ-260/02) υποστηρίζει ότι τούτο ισχύει ακόμη και για το σύνολο των απαντήσεων στην αίτηση παροχής πληροφοριών, διότι οι απαντήσεις στις νόμιμες ερωτήσεις συνδέονται στενά με τις απαντήσεις στις παράνομες ερωτήσεις. Επιπλέον, η RZB ισχυρίζεται ότι όλες οι απαντήσεις των τραπεζών πρέπει να χαρακτηρισθούν ως οικειοθελείς, δεδομένου ότι η Επιτροπή δεν εξέδωσε απόφαση δυνάμει του άρθρου 11, παράγραφος 5, του κανονισμού 17.

522 Όσον αφορά το κοινό έγγραφο στο οποίο εκτίθενται τα πραγματικά περιστατικά, οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται ότι οι πληροφορίες που αυτό περιείχε και τα έγγραφα από τα οποία αυτό συνοδευόταν υπερέβαιναν σε μεγάλο βαθμό τις πληροφορίες και τα έγγραφα που αποτελούσαν αντικείμενο των αιτήσεων παροχής πληροφοριών.

523 Οι προσφεύγουσες υπογραμμίζουν ότι η συνεργασία τους ήταν χρήσιμη για την έρευνα της Επιτροπής. Ισχυρίζονται ότι οι απαντήσεις στις παράνομες ερωτήσεις και το κοινό έγγραφο, στο οποίο εκτίθενται τα πραγματικά περιστατικά, επισήμαναν την ύπαρξη νέων πραγματικών περιστατικών, ενημερώνοντας την Επιτροπή για πολλούς κύκλους διαβουλεύσεων των οποίων αγνοούσε την ύπαρξη παρά τους ελέγχους. Με το υπόμνημά τους ανταπαντήσεως, πολλές από τις προσφεύγουσες προσκόμισαν κατάλογο 36 εγγράφων τα οποία μνημονεύθηκαν στην προσβαλλόμενη απόφαση και προσκομίσθηκαν, κατά τη γνώμη τους, για πρώτη φορά με το κοινό έγγραφο στο οποίο εκτίθενται τα πραγματικά περιστατικά.

524 Εν πάση περιπτώσει, οι προσφεύγουσες ισχυρίζονται ότι, έστω και ανεξαρτήτως της παροχής παρομοίων νέων στοιχείων, η συνεργασία τους διευκόλυνε αισθητά το έργο της Επιτροπής. Αφενός, επικαλούνται τον λεπτομερειακό χαρακτήρα των απαντήσεων στις αιτήσεις παροχής πληροφοριών. Αφετέρου, όσον αφορά το κοινό έγγραφο στο οποίο εκτίθενται τα πραγματικά περιστατικά, ισχυρίζονται ότι, χωρίς την τακτική αυτή παρουσίαση του συνόλου των πραγματικών περιστατικών και των εγγράφων, η οποία πραγματοποιήθηκε με μεγάλες δαπάνες και προσπάθειες και η οποία παραδόθηκε στην Επιτροπή λίγο μετά την έναρξη της έρευνας, θα ήταν πολύ δύσκολο για την Επιτροπή το να κατανοήσει τις σχέσεις μεταξύ των πληροφοριών και των μεμονωμένων εγγράφων που προέρχονταν από διάφορες τράπεζες. Οι προσφεύγουσες επισημαίνουν, αναφερόμενες σε παραδείγματα, ότι η Επιτροπή χρησιμοποίησε επανειλημμένως την περιλαμβανόμενη στο έγγραφο αυτό περιγραφή των κύκλων διαβουλεύσεων και τα επισυναφθέντα σ' αυτό έγγραφα, ιδίως όσον αφορά πραγματικά περιστατικά που δεν γνώριζε βάσει των ελέγχων και των απαντήσεων στις αιτήσεις παροχής πληροφοριών. Οι προσφεύγουσες αμφισβητούν τον ισχυρισμό της Επιτροπής ότι το κοινό έγγραφο στο οποίο εκτίθενται τα πραγματικά περιστατικά αποσκοπούσε στο να τα εξωραΐσει. Είναι της γνώμης ότι η παράλειψη προσκομίσεως των πρακτικών μίας μόνον τοπικής συσκέψεως, στην οποία οι περισσότερες από αυτές δεν μετείχαν και της οποίας αγνοούσαν ακόμη και την ύπαρξη, δεν μπορεί να επηρεάσει τη λυσιτέλεια του κοινού εγγράφου στο οποίο εκτίθενται τα πραγματικά περιστατικά και ότι τα έγγραφα που προσκομίσθηκαν προς απάντηση στη συμπληρωματική ανακοίνωση των αιτιάσεων ήσαν αλυσιτελή.

525 Επιπλέον, η BAWAG και η PSK (υποθέσεις T-261/02 και T-263/02) είναι της γνώμης ότι η μείωση κατά 10 % που χορηγήθηκε λόγω μη αμφισβητήσεως των πραγματικών περιστατικών είναι υπερβολικά μικρή, υπό το πρίσμα της αφορώσας τη λήψη αποφάσεων πρακτικής της Επιτροπής.

526 Η Επιτροπή ισχυρίζεται, κατ' ουσίαν, ότι οι πληροφορίες και τα έγγραφα που προσκόμισαν οι προσφεύγουσες, τόσο με τις απαντήσεις τους στις αιτήσεις παροχής πληροφοριών όσο και στο πλαίσιο του κοινού εγγράφου στο οποίο εκτίθενται τα πραγματικά περιστατικά, δεν απέφεραν προστιθέμενη αξία σε σχέση με ότι υποχρεούντο οι τράπεζες να της γνωστοποιήσουν, σύμφωνα με το άρθρο 11 του κανονισμού 17. Η Επιτροπή διατείνεται ότι, έστω και αν υποτεθεί ότι ένα μέρος των ερωτήσεων που τέθηκαν στο πλαίσιο των αιτήσεων παροχής πληροφοριών υπερέβαινε αυτό που εδικαιούτο να απαιτήσει από τις τράπεζες, τούτο δεν θα είχε επιπτώσεις, διότι η προσβαλλόμενη απόφαση στηρίχθηκε αποκλειστικώς σε υφιστάμενα έγγραφα.

3. Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

α) Προκαταρκτικές σκέψεις

527 Εκ προοιμίου, πρέπει να απορριφθεί ο ισχυρισμός που προέβαλε η RZB, σύμφωνα με τον οποίο η συνεργασία της έπρεπε να εκτιμηθεί υπό το πρίσμα των σημείων Β ή Γ της ανακοινώσεως περί της συνεργασίας.

528 Συγκεκριμένα, δεδομένου ότι η ως άνω συνεργασία έλαβε χώρα μετά τους ελέγχους της Επιτροπής, το σημείο Β της ανακοινώσεως, που αφορά την περίπτωση κατά την οποία μια επιχείρηση γνωστοποιεί στην Επιτροπή μια μυστική σύμπραξη πριν προβεί η Επιτροπή σε έλεγχο, δεν τυγχάνει εφαρμογής. Ως προς το σημείο Γ, που αφορά την περίπτωση κατά την οποία μια επιχείρηση «γνωστοποιεί τη μυστική σύμπραξη αφού έχει προβεί η Επιτροπή σε έλεγχο, μετά από απόφαση, στις επιχειρήσεις που συμμετέχουν στη σύμπραξη, χωρίς ο έλεγχος αυτός να έχει αποδώσει επαρκή βάση η οποία να δικαιολογεί την κίνηση της διαδικασίας για την έκδοση απόφασης», από το γεγονός ότι η Επιτροπή διατύπωσε αιτήσεις παροχής πληροφοριών μετά τους ελέγχους δεν μπορεί να συναχθεί ότι οι έλεγχοι αυτοί δεν της έδωσαν επαρκή βάση η οποία να δικαιολογεί την κίνηση της διαδικασίας για την έκδοση απόφασης. Επιπλέον, όπως εκτέθηκε στη σκέψη 506 ανωτέρω, ορισμένες πτυχές της συμπράξεως δεν ήσαν καν μυστικές. Επομένως, ούτε το σημείο Γ της ανακοινώσεως περί της συνεργασίας τυγχάνει εφαρμογής εν προκειμένω.

529 Εν συνεχεία, κατά πάγια νομολογία, συνεργασία στην έρευνα που δεν υπερβαίνει αυτό που προκύπτει από τις υποχρεώσεις που υπέχουν οι επιχειρήσεις δυνάμει του άρθρου 11, παράγραφοι 4 και 5, του κανονισμού 17 δεν δικαιολογεί μείωση του προστίμου (αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 10ης Μαρτίου 1992, Τ-12/89, Solvay κατά Επιτροπής, Συλλογή 1992, σ. II-907, σκέψεις 341 και 342, και Cascades κατά Επιτροπής, σκέψη 262 ανωτέρω, σκέψη 260). Αντιθέτως, μια τέτοια μείωση

δικαιολογείται όταν η επιχείρηση παρείχε πληροφορίες βαίνουσες πέραν αυτών που η Επιτροπή θα απαιτούσε να προσκομισθούν δυνάμει του άρθρου 11 του κανονισμού 17 (απόφαση Cascades κατά Επιτροπής, σκέψη 262 ανωτέρω, σκέψεις 261 και 262, και απόφαση του Πρωτοδικείου της 9ης Ιουλίου 2003, Τ-230/00, Daesang και Sewon Europe κατά Επιτροπής, Συλλογή 2003, σ. II-2733, σκέψη 137).

530 Από πάγια νομολογία προκύπτει επίσης ότι, για να δικαιολογεί μείωση του ύψους του προστίμου λόγω συνεργασίας, η συμπεριφορά της επιχειρήσεως πρέπει να διευκολύνει το έργο της Επιτροπής που συνίσταται στη διαπίστωση και τη δίωξη των παραβάσεων των κοινοτικών κανόνων του ανταγωνισμού (βλ. απόφαση KTS, σκέψη 333 ανωτέρω, σκέψη 270 και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία, και απόφαση του Πρωτοδικείου της 8ης Ιουλίου 2004, Τ-48/00, Corus UK κατά Επιτροπής, Συλλογή 2004, σ. II-2325, σκέψη 193), και να μαρτυρεί ειλικρινές πνεύμα συνεργασίας (απόφαση Dansk Rørindustri κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 189 ανωτέρω, σκέψεις 395 και 396).

531 Επομένως, αφενός, εναπόκειται στο Πρωτοδικείο να εξετάσει αν η Επιτροπή παρέβλεψε το ζήτημα σε ποιον βαθμό η συνεργασία των τραπεζών εν προκειμένω υπερέβη αυτό που απαιτείται σύμφωνα με το άρθρο 11 του κανονισμού 17. Συναφώς, το Πρωτοδικείο ασκεί πλήρη έλεγχο, που αφορά ιδίως τα όρια τα οποία προκύπτουν από τα δικαιώματα άμυνας των επιχειρήσεων για την υποχρέωσή τους να απαντήσουν στις αιτήσεις παροχής πληροφοριών.

532 Αφετέρου, το Πρωτοδικείο καλείται να εξακριβώσει αν η Επιτροπή εκτίμησε ορθώς, υπό το πρίσμα της ανακοινώσεως περί της συνεργασίας, τη λυσιτέλεια της συνεργασίας για την απόδειξη της παραβάσεως. Εντός των ορίων που χαράσσει η εν λόγω ανακοίνωση, η Επιτροπή απολαύει εξουσίας εκτιμήσεως προκειμένου να αξιολογήσει αν οι πληροφορίες ή τα έγγραφα, που παρασχέθηκαν οικειοθελώς από τις επιχειρήσεις, διευκόλυναν το έργο της και αν πρέπει να χορηγηθεί μείωση σε μια επιχείρηση δυνάμει της ως άνω ανακοινώσεως (απόφαση Dansk Rørindustri κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 189 ανωτέρω, σκέψεις 393 και 394). Η αξιολόγηση αυτή αποτελεί αντικείμενο περιορισμένου δικαστικού ελέγχου.

533 Ωστόσο, κατά την άσκηση της εξουσίας εκτιμήσεώς της, η Επιτροπή δεν μπορεί να αγνοήσει την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως, η οποία παραβιάζεται όταν παρόμοιες καταστάσεις αντιμετωπίζονται κατά διαφορετικό τρόπο ή διαφορετικές καταστάσεις αντιμετωπίζονται καθ' όμοιο τρόπο, εκτός αν μια τέτοια αντιμετώπιση δικαιολογείται αντικειμενικώς (απόφαση KTS, σκέψη 333 ανωτέρω, σκέψη 237· βλ. απόφαση του Πρωτοδικείου της 20ής Μαρτίου 2002, Τ-31/99, ABB Asea Brown Boveri κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-1881, σκέψη 240 και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία, και απόφαση Tokai I, σκέψη 331 ανωτέρω, σκέψη 394). Η αρχή αυτή αντιτίθεται στο να αντιμετωπίζει διαφορετικά η Επιτροπή τη συνεργασία των επιχειρήσεων τις οποίες αφορά η ίδια απόφαση.

534 Αντιθέτως, το γεγονός και μόνον ότι η Επιτροπή έχει προβεί, στο πλαίσιο της προηγούμενης πρακτικής λήψεως των αποφάσεών της, σε μια ορισμένη μείωση λόγω συγκεκριμένης συμπεριφοράς δεν σημαίνει ότι υποχρεούται να προβεί στην ίδια αναλογική μείωση και κατά την εκτίμηση παρόμοιας συμπεριφοράς στο πλαίσιο μεταγενέστερης διοικητικής διαδικασίας (βλ., όσον αφορά τις ελαφρυντικές περιστάσεις, απόφαση Mayr-Melnhof, σκέψη 205 ανωτέρω, σκέψη 368, και απόφαση του Πρωτοδικείου της 14ης Μαΐου 1998, Τ-319/94, Fiskeby Board κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-1331, σκέψη 82, και, όσον αφορά τη συνεργασία, απόφαση του Πρωτοδικείου της 20ής Μαρτίου 2002, Τ-15/99, Brugg Rohrsysteme κατά Επιτροπής, Συλλογή 2002, σ. II-1613, σκέψη 193).

β) Επί των απαντήσεων στις αιτήσεις παροχής πληροφοριών

Επί της ανυπαρξίας αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 11, παράγραφος 5, του κανονισμού 17 (υπόθεση Τ-259/02)

535 Πρέπει να απορριφθεί, ευθύς εξ αρχής, ο ισχυρισμός της RZB ότι οι απαντήσεις στις αιτήσεις παροχής πληροφοριών πρέπει να ληφθούν υπόψη, στο σύνολό τους, ως εκούσια συνεργασία διότι η Επιτροπή δεν απηύθυνε στις τράπεζες αποφάσεις δυνάμει του άρθρου 11, παράγραφος 5, του κανονισμού 17.

536 Συγκεκριμένα, στην περίπτωση που μια αίτηση παροχής πληροφοριών δυνάμει του άρθρου 11, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού 17 αποβλέπει στη λήψη πληροφοριών των οποίων η Επιτροπή μπορεί να απαιτήσει τη δημοσιοποίηση με απόφαση δυνάμει της παραγράφου 5 του εν λόγω άρθρου, μόνον η ταχύτητα της απαντήσεως της οικείας επιχειρήσεως μπορεί να χαρακτηρισθεί ως οικειοθελής. Πάντως, στην Επιτροπή εναπόκειται να εκτιμήσει αν η ταχύτητα αυτή διευκόλυνε το έργο της κατά τρόπον ώστε να δικαιολογεί τη μείωση του προστίμου, και η ανακοίνωση περί της συνεργασίας δεν την υποχρεώνει να μειώνει κατά σύστημα το πρόστιμο για τον λόγο αυτό.

Επί της εκτιμήσεως του οικειοθελούς χαρακτήρα των απαντήσεων στις αιτήσεις παροχής πληροφοριών

537 Πρέπει να υπομνησθεί ότι το εύρος των αιτήσεων παροχής πληροφοριών που απηύθυνε η Επιτροπή στις διάφορες τράπεζες, δυνάμει του άρθρου 11, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού 17, κυμάνθηκε μεταξύ 30 ερωτήσεων (BA-CA) και 3 ερωτήσεων (ÖVAG και PSK-B). Οι ερωτήσεις που περιλαμβάνονταν στις λεπτομερέστερες αιτήσεις και στις οποίες απάντησαν οι τράπεζες αφορούσαν, μεταξύ άλλων:

— για ειδικές συσκέψεις ορισμένων κύκλων διαβουλεύσεων:

— μνεία των μετεχόντων (ονόματα, επιχειρήσεις στις οποίες ανήκουν, καθήκοντα)·

— την προσκόμιση όλων των σχετικών με τις εν λόγω συσκέψεις εσωτερικών εγγράφων (υπομνημάτων, μνημονίων, πρακτικών)·

— την περιγραφή του περιεχομένου των συζητήσεων, καθ' ό μέτρο αυτό δεν προέκυπτε από τα προσκομισθέντα έγγραφα

— για ονομαστικώς προσδιορισθέντες κύκλους διαβουλεύσεων:

— μνεία των ημερομηνιών των συσκέψεών τους, συμπεριλαμβανομένων εκείνων της πρώτης και της τελευταίας συσκέψεως και μνεία των μετεχόντων·

— την προσκόμιση όλων των σχετικών με τους εν λόγω κύκλους διαβουλεύσεων εγγράφων, καθ' ό μέτρο αυτά δεν είχαν ήδη κατασχεθεί στο πλαίσιο των ελέγχων·

— για κύκλους διαβουλεύσεων προσδιορισθέντες με γενικούς όρους:

— μνεία των ημερομηνιών, συμπεριλαμβανομένων εκείνων της πρώτης και της τελευταίας συσκέψεως, και των μετεχόντων·

— την προσκόμιση όλων των σχετικών με τους εν λόγω κύκλους διαβουλεύσεων εγγράφων, καθ' ό μέτρο αυτά δεν είχαν ήδη κατασχεθεί στο πλαίσιο των ελέγχων·

— την περιγραφή του περιεχομένου των συζητήσεων·

— για «τυχόν άλλους κύκλους διαβουλεύσεων που συνεδρίαζαν τακτικά»: μνεία των ημερομηνιών, συμπεριλαμβανομένων εκείνων της πρώτης και της τελευταίας συσκέψεως, και των μετεχόντων.

538 Επιπλέον, οι αιτήσεις παροχής πληροφοριών περιείχαν ερωτήσεις του ακόλουθου είδους:

— «Παρακαλείσθε να προσκομίσετε όλα τα πρακτικά, τα υπηρεσιακά σημειώματα, την αλληλογραφία ή άλλα έγγραφα που αναφέρονται σε συσκέψεις, σε συζητήσεις ή σε άλλες επαφές της επιχειρήσεώς σας με άλλα αυστριακά πιστωτικά ιδρύματα στο πλαίσιο των κύκλων διαβουλεύσεων που μνημονεύονται κατωτέρω ή σε τυχόν άλλους κύκλους διαβουλεύσεων που ελάμβαναν χώρα τακτικά (ανεξαρτήτως του αν αυτοί συγκροτήθηκαν πριν, κατά τη διάρκεια ή μετά από τέτοιες επαφές). Παρακαλείσθε να μνημονεύσετε τις ημερομηνίες, συμπεριλαμβανομένων εκείνων της πρώτης και της τελευταίας συσκέψεως, και τους μετέχοντες (όνομα, επιχείρηση, καθήκοντα)» (ακολουθούσε κατάλογος ορισμένων κύκλων διαβουλεύσεων)·

— «Παρακαλείσθε να προσκομίσετε το σύνολο των εγγράφων (αλληλογραφία, οδηγίες, υπομνήματα, υπηρεσιακά σημειώματα, εγκύκλιοι κ.λπ.) καθώς και τις δημόσιες παρεμβάσεις της επιχειρήσεώς σας που σχετίζονται με τις τροποποιήσεις των όρων των αφορωσών τα επιτόκια χορηγήσεων και καταθέσεων συναλλαγών, τα μέτρα δημοσιότητας, τη διαμόρφωση των προμηθειών και την εισαγωγή της «ρήτρας κλιμάκωσης των επιτοκίων» κατά την περίοδο από τον Ιανουάριο του 1994 έως σήμερα».

539 Από πάγια νομολογία προκύπτει ότι η Επιτροπή δεν μπορεί να υποχρεώνει μια επιχείρηση, με αίτηση παροχής πληροφοριών δυνάμει του άρθρου 11, παράγραφος 5, του κανονισμού 17, να παρέχει απαντήσεις με τις οποίες θα οδηγούνταν στο σημείο να παραδεχθεί την ύπαρξη παραβάσεως, με την απόδειξη της οποίας βαρύνεται η Επιτροπή (απόφαση του Δικαστηρίου της 18ης Οκτωβρίου 1989, 374/87, Orkem κατά Επιτροπής, Συλλογή 1989, σ. 3283, σκέψη 35· απόφαση του Πρωτοδικείου της 20ής Φεβρουαρίου 2001, Τ-112/98, Mannesmannröhren-Werke κατά Επιτροπής, Συλλογή 2001, σ. II-729, σκέψη 67). Ωστόσο, η Επιτροπή δικαιούται να υποχρεώνει τις επιχειρήσεις να παρέχουν όλες τις απαραίτητες πληροφορίες που αναφέρονται σε πραγματικά περιστατικά των οποίων έχουν λάβει γνώση και να της προσκομίζουν, εν ανάγκη, τα σχετικά έγγραφα που κατέχουν, έστω και αν αυτά μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να αποδειχθεί συμπεριφορά που προσβάλλει τον ελεύθερο ανταγωνισμό. Έτσι, η Επιτροπή μπορεί να υποχρεώνει τις επιχειρήσεις να απαντούν σε ερωτήσεις που αφορούν αμιγώς τα πραγματικά περιστατικά και να ζητεί την προσκόμιση προϋπαρχόντων εγγράφων (αποφάσεις Orkem κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, σκέψη 34, και Mannesmannröhren-Werke κατά Επιτροπής, προπαρατεθείσα, σκέψη 65).

540 Αντιθέτως, αιτήματα με τα οποία η οικεία επιχείρηση καλείται να περιγράψει το αντικείμενο και τη διεξαγωγή συσκέψεων στις οποίες αυτή μετείχε καθώς και τα αποτελέσματα ή τα συμπεράσματα των συσκέψεων αυτών, εφόσον υπάρχουν υπόνοιες ότι οι εν λόγω συσκέψεις είχαν ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού, είναι ασυμβίβαστα με τα δικαιώματα άμυνας, δεδομένου ότι τα εν λόγω αιτήματα μπορούν να υποχρεώσουν την οικεία επιχείρηση να ομολογήσει τη συμμετοχή της σε παράβαση των κοινοτικών κανόνων του ανταγωνισμού (βλ. απόφαση Mannesmannröhren-Werke κατά Επιτροπής, σκέψη 539 ανωτέρω, σκέψεις 71 έως 73, και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία, και απόφαση Tokai I, σκέψη 331 ανωτέρω, σκέψεις 402, 403, 406 και 407).

541 Επομένως, η Επιτροπή μπορούσε θεμιτώς να απαιτήσει από τις τράπεζες, με αιτήσεις παροχής πληροφοριών δυνάμει του άρθρου 11, παράγραφος 5, του κανονισμού 17, να μνημονεύσουν τις ημερομηνίες των συσκέψεων των κύκλων διαβουλεύσεων και τους μετέχοντες στις εν λόγω συσκέψεις. Τούτο ισχύει όχι μόνο για τους κύκλους διαβουλεύσεων για τους οποίους η Επιτροπή διέθετε, έπειτα από τους ελέγχους, ακριβείς πληροφορίες, όπως είναι η ονομασία τους και οι ημερομηνίες ορισμένων συσκέψεων, αλλά και για το σύνολο των λοιπών κύκλων διαβουλεύσεων, δεδομένου ότι η Επιτροπή διέθετε, κατόπιν των ελέγχων, πολλές ενδείξεις ως προς την ύπαρξη ενός δικτύου συμφωνιών που ήταν οργανωμένο και διέθετε μεγάλο αριθμό κύκλων διαβουλεύσεων σχετικά με το σύνολο των τραπεζικών προϊόντων. Υπό τις περιστάσεις αυτές, οι απαντήσεις στα αιτήματα που αποσκοπούσαν στη λήψη σχετικών με τα πραγματικά περιστατικά πληροφοριών επί του συνόλου των κύκλων διαβουλεύσεων δεν μπορούν να χαρακτηρισθούν ως εκούσιες και η Επιτροπή δεν υπέπεσε σε νομική πλάνη ως εκ του ότι αρνήθηκε να τις λάβει υπόψη ως εκούσια συνεργασία.

542 Εν συνεχεία, από την αιτιολογική σκέψη 546 της προσβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι η Επιτροπή αναγνώρισε τον οικειοθελή χαρακτήρα των απαντήσεων στις ερωτήσεις που αφορούσαν το περιεχόμενο των σχετικών με τη συμπαιγνία συσκέψεων.

543 Όσον αφορά το ζήτημα αν η Επιτροπή υπέπεσε σε νομική πλάνη ως εκ του ότι υποστήριξε, στην αιτιολογική σκέψη 546 της προσβαλλομένης αποφάσεως, ότι η υποβολή εγγράφων προς απάντηση στις αιτήσεις παροχής πληροφοριών δεν έγινε αυτοβούλως, πρέπει να υπομνησθεί ότι η Επιτροπή δικαιούται, για να διαφυλάξει την πρακτική αποτελεσματικότητα του άρθρου 11, παράγραφοι 2 και 5, του

κανονισμού 17, να υποχρεώνει την επιχείρηση να παρέχει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες που αναφέρονται σε πραγματικά περιστατικά των οποίων έχει λάβει γνώση και να της προσκομίζει, εν ανάγκη, τα σχετικά έγγραφα που κατέχει, έστω και αν αυτά μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να αποδειχθεί, σε βάρος της ίδιας ή άλλης επιχειρήσεως, συμπεριφορά που προσβάλλει τον ελεύθερο ανταγωνισμό (απόφαση Orkem κατά Επιτροπής, σκέψη 539 ανωτέρω, σκέψη 34, απόφαση του Δικαστηρίου της 29ης Ιουνίου 2006, C-301/04 P, Επιτροπή κατά SGL Carbon, Συλλογή 2006, σ. I-5915, σκέψη 41, και απόφαση Mannesmannröhren-Werke κατά Επιτροπής, σκέψη 539 ανωτέρω, σκέψη 65).

544 Επομένως, η προσκόμιση των εγγράφων που αφορούν τις συσκέψεις στις οποίες αναφέρονται οι αιτήσεις παροχής πληροφοριών δεν μπορεί να χαρακτηρισθεί ως εκούσια συνεργασία, διότι η Επιτροπή θα μπορούσε να υποχρεώσει τις τράπεζες να προσκομίσουν τα εν λόγω έγγραφα με αίτηση παροχής πληροφοριών δυνάμει του άρθρου 11, παράγραφος 5, του κανονισμού 17 (απόφαση Επιτροπή κατά SGL Carbon, σκέψη 543 ανωτέρω, σκέψη 44). Κατά συνέπεια, η αιτίαση που αντλείται από νομική πλάνη της Επιτροπής ως προς τον οικειοθελή χαρακτήρα της προσκομίσεως των ως άνω εγγράφων δεν ευσταθεί.

545 Εξάλλου και εν πάση περιπτώσει, το ίδιο θα ίσχυε και σε περίπτωση αποκλίνουσας εκτιμήσεως του οικειοθελούς χαρακτήρα της προσκομίσεως των εν λόγω εγγράφων.

546 Συγκεκριμένα, αν ληφθούν υπόψη, ως εκούσια συνεργασία, τα έγγραφα που προσκόμισαν οι τράπεζες προς απάντηση στις αιτήσεις παροχής πληροφοριών, τούτο δεν θα μπορούσε να δώσει λαβή, εν προκειμένω, για μείωση των προστίμων μεγαλύτερη από εκείνη του 10 % την οποία ήδη χορήγησε η Επιτροπή με την προσβαλλόμενη απόφαση.

547 Συναφώς, από τις απαντήσεις της BAWAG, της PSK, της Erste και της Επιτροπής στις ερωτήσεις του Πρωτοδικείου, των οποίων απαντήσεων δεν αμφισβητείται η ακρίβεια από τις λοιπές προσφεύγουσες, προκύπτει ότι η Επιτροπή διέθετε, κατόπιν των ελέγχων της, περίπου 5 000 σελίδες με αντίγραφα εγγράφων, τα οποία ήσαν πρόσφορα για την απόδειξη της υπάρξεως, της λειτουργίας, των μετεχόντων, της

διάρκειας και του περιεχομένου της συμπράξεως στο πλαίσιο του «ομίλου Lombard» και για τον προσδιορισμό των σημαντικότερων κύκλων διαβουλεύσεων. Καίτοι είναι αληθές ότι 11 000 σελίδες εγγράφων προσκομίσθηκαν προς απάντηση στις αιτήσεις παροχής πληροφοριών, οι προσφεύγουσες δεν αμφισβητούν ότι, για πολλά έγγραφα, πλείονα αντίγραφα περιλαμβάνονται στον φάκελο και ότι οι απαντήσεις στις αιτήσεις παροχής πληροφοριών περιείχαν πολλά έγγραφα που ήδη διέθετε η Επιτροπή λόγω των ελέγχων. Επιπλέον, οι προσφεύγουσες δεν διευκρίνισαν, στο πλαίσιο των απαντήσεών τους στις ερωτήσεις του Πρωτοδικείου, ποια ήταν η αναλογία των εγγράφων που προσκομίσθηκαν προς απάντηση στις αιτήσεις παροχής πληροφοριών, τα οποία δεν είχαν κατασχεθεί κατά τη διάρκεια των ελέγχων και των οποίων η προσκόμιση ισοδυναμούσε με ομολογία της παραβάσεως.

548 Συναφώς, από έναν πίνακα τον οποίο προσκόμισε η Erste και ο οποίος δεν αμφισβητήθηκε από τους λοιπούς διαδίκους προκύπτει ότι το 44 % των παραπομπών σε έγγραφα, οι οποίες περιλαμβάνονται στην προσβαλλόμενη απόφαση, αναφέρονται σε έγγραφα που προέκυψαν από τους ελέγχους. Τούτο αποδεικνύει τη σπουδαιότητα των εγγράφων αυτών για τη διαπίστωση της παραβάσεως. Η εν λόγω σπουδαιότητα ενισχύεται από τον πολύ λεπτομερειακό χαρακτήρα των αιτήσεων παροχής πληροφοριών που απηύθυνε η Επιτροπή στις τράπεζες. Από τις ως άνω αιτήσεις προκύπτει ότι η Επιτροπή είχε ανακαλύψει ενδείξεις ή αποδεικτικά στοιχεία που αφορούσαν πολυάριθμες συσκέψεις των σημαντικότερων κύκλων διαβουλεύσεων. Πρέπει να προστεθεί ότι, ναι μεν η Επιτροπή έθεσε πολλές ερωτήσεις στις οποίες οι διάδικοι δεν μπορούσαν να υποχρεωθούν να απαντήσουν, πράγμα που δεν αμφισβητεί, εξάλλου, η Επιτροπή, πλην όμως τούτο δεν ισχύει για τις ερωτήσεις που αφορούσαν τις ημερομηνίες των συσκέψεων και τα ονόματα των μετεχόντων. Επομένως, οι προσφεύγουσες μπορούσαν να υποχρεωθούν να παράσχουν στην Επιτροπή πληροφορίες ικανές να της επιτρέψουν να καταλογίσει τα κατασχεθέντα κατά τη διάρκεια των ελέγχων έγγραφα στους διαφόρους κύκλους διαβουλεύσεων και να αξιολογήσει, κατ' αυτόν τον τρόπο, τη σημασία τους και την αποδεικτική τους αξία.

549 Πρέπει να προστεθεί ότι το γεγονός ότι η Επιτροπή μνημόνευσε, με την προσβαλλόμενη απόφαση, έγγραφα που προσκομίσθηκαν προς απάντηση στις αιτήσεις παροχής πληροφοριών δεν αποδεικνύει ότι αυτή δεν διέθετε τα ως άνω έγγραφα λόγω των ελέγχων. Συγκεκριμένα, η Επιτροπή υποστήριξε, χωρίς τούτο να αμφισβητηθεί, ότι προτιμούσε να μνημονεύει έγγραφα που προσκομίσθηκαν από τις προσφεύγουσες λόγω της τακτοποιημένης παρουσίασής τους, ανεξαρτήτως του αν τα εν λόγω έγγραφα προϋπήρχαν στον φάκελο.

550 Επιπλέον, εκείνες εκ των προσφευγουσών οι οποίες προέβησαν σε ανάλυση της αποδεικτικής αξίας των εν λόγω εγγράφων εντόπισαν μόνον ελάχιστα έγγραφα στα οποία προσέδωσαν μεγάλη αποδεικτική αξία. Έτσι, η BAWAG και η PSK ισχυρίζονται ότι 37 έγγραφα που προσκόμισαν προς απάντηση στις αιτήσεις παροχής πληροφοριών, επί 900 περίπου εγγράφων που μνημονεύθηκαν στην προσβαλλόμενη απόφαση, έχουν μεγάλη αποδεικτική αξία. Ωστόσο, οι εν λόγω επιχειρήσεις δεν ισχυρίζονται ότι τα έγγραφα αυτά ήσαν αναγκαία προς στήριξη των ουσιωδών διαπιστώσεων της προσβαλλομένης αποφάσεως.

551 Από τις ανωτέρω σκέψεις προκύπτει ότι οι προσφεύγουσες δεν απέδειξαν ότι τα έγγραφα που προσκομίσθηκαν προς απάντηση στις αιτήσεις παροχής πληροφοριών ήσαν αναγκαία για να παρασχεθεί στην Επιτροπή η δυνατότητα να προσδιορίσει το σύνολο των ουσιωδών κύκλων διαβουλεύσεων ούτε ότι, ελλείψει των ως άνω εγγράφων, τα αποδεικτικά στοιχεία που συνελέγησαν μέσω των ελέγχων θα ήσαν ανεπαρκή για να αποδειχθεί, κατ' ουσίαν, η παράβαση και για να εκδοθεί απόφαση περί επιβολής προστίμων.

γ) Επί της εκτιμήσεως του κοινού εγγράφου στο οποίο εκτίθενται τα πραγματικά περιστατικά

552 Η Επιτροπή αναγνώρισε, στην αιτιολογική σκέψη 553 της προσβαλλομένης αποφάσεως, ότι οι τράπεζες παρείχαν αυτοβούλως, με το κοινό έγγραφο στο οποίο εκτίθενται τα πραγματικά περιστατικά, περισσότερες πληροφορίες από αυτές που τους είχαν ζητηθεί.

553 Η Επιτροπή, εξαρτώντας της συνεκτίμηση της ως άνω συνεργασίας από την ύπαρξη προστιθεμένης αξίας προκύπτουσας είτε από τη γνωστοποίηση «νέων πραγματικών περιστατικών» είτε από εξηγήσεις που καθιστούν δυνατή την καλύτερη κατανόηση της υποθέσεως, δεν υπερέβη το περιθώριο εκτιμήσεως που διαθέτει προκειμένου να αξιολογήσει, σύμφωνα με το σημείο Δ 2, πρώτη περίπτωση, της ανακοινώσεως περί της συνεργασίας, αν μια συνεργασία «συμβάλλει στην επιβεβαίωση της ύπαρξης της διαπραχθείσας παράβασης». Συγκεκριμένα, ούτε η ανακοίνωση περί της συνεργασίας ούτε η προπαρατεθείσα στη σκέψη 530 νομολογία υποχρεώνουν την Επιτροπή να προβαίνει σε μείωση προστίμου λόγω πρακτικής ή οργανωτικής υποστήριξης της έρευνάς της.

554 Όσον αφορά το ζήτημα αν η Επιτροπή δεν έλαβε υπόψη, κατά την εκ μέρους της αξιολόγηση του περιεχομένου και της αξίας της ως άνω συνεργασίας, σε ποιον βαθμό τα έγγραφα που προκομίσθηκαν σε παράρτημα του κοινού εγγράφου στο οποίο εκτίθενται τα πραγματικά περιστατικά ήσαν «νέα» σε σχέση με εκείνα που επισυνάφθηκαν στις απαντήσεις στις αιτήσεις παροχής πληροφοριών, πρέπει να υπομνησθεί ότι οι τράπεζες εκτίμησαν, κατά τη διοικητική διαδικασία, ότι δεν ήσαν σε θέση να παράσχουν στην Επιτροπή τις διευκρινίσεις που είχαν ζητηθεί επί του θέματος αυτού (βλ. σκέψη 19 ανωτέρω). Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν είναι δυνατό να προσαφθεί στην Επιτροπή ότι υπέπεσε σε πλάνη επί του ζητήματος αυτού.

555 Εν συνεχεία, η Επιτροπή θεμιτώς έλαβε υπόψη, κατά την εκ μέρους της εκτίμηση της λυσιτέλειας της εκούσιας συνεργασίας των τραπεζών, το γεγονός ότι αυτές δεν της παρείχαν, με το κοινό έγγραφο στο οποίο εκτίθενται τα πραγματικά περιστατικά, το σύνολο των σχετικών με τους κύκλους διαβουλεύσεων εγγράφων (βλ. σκέψη 515 ανωτέρω). Συγκεκριμένα, ο ατελής χαρακτήρας των παραρτημάτων του κοινού εγγράφου στο οποίο εκτίθενται τα πραγματικά περιστατικά επηρέασε την αξιοπιστία του εν λόγω εγγράφου και μείωσε τη χρησιμότητά του για το έργο της Επιτροπής.

556 Επίσης, εναπέκειτο στην Επιτροπή να προσδιορίσει αν οι εξηγήσεις που παρασχέθηκαν με το κοινό έγγραφο στο οποίο εκτίθενται τα πραγματικά περιστατικά της επέτρεψαν να κατανοήσει καλύτερα την υπόθεση, ενώ το Πρωτοδικείο μπορεί να επικρίνει την εκτίμηση αυτή μόνο σε περίπτωση πρόδηλης πλάνης. Συναφώς, η Επιτροπή εδικαιούτο να θεωρήσει ότι οι τράπεζες χρησιμοποίησαν το ως άνω έγγραφο για να παρουσιάσουν τη δική τους εκδοχή όσον αφορά τους κύκλους διαβουλεύσεων και, ως εκ τούτου, ως μέσο άμυνας. Συγκεκριμένα, είναι φυσικό και θεμιτό να ενεργεί κατ' αυτόν τον τρόπο μια επιχείρηση την οποία αφορά μια έρευνα της Επιτροπής. Επομένως, ένα τέτοιο έγγραφο, ακόμη και ανεξαρτήτως του συγκεκριμένου περιεχομένου του, δεν μπορεί να έχει ως συνέπεια το να αποφύγει η Επιτροπή να προβεί στη δική της μελέτη της υποθέσεως καθώς και στη δική της ανάλυση και αξιολόγηση των πραγματικών περιστατικών και των αποδεικτικών στοιχείων.

557 Υπό τις συνθήκες αυτές, το γεγονός ότι η Επιτροπή προσέφυγε, κατά τη σύνταξη της προσβαλλομένης αποφάσεως, στα αντίγραφα εγγράφων που προσκόμισαν οι τράπεζες, με τακτοποιημένο τρόπο, σε παράρτημα του κοινού εγγράφου στο οποίο εκτίθενται τα πραγματικά περιστατικά, παρά στα αντίγραφα που απέκτησε η ίδια

μέσω των ελέγχων και των αιτήσεων παροχής πληροφοριών, καθώς και στο κείμενο του κοινού εγγράφου στο οποίο εκτίθενται τα πραγματικά περιστατικά, δεν αποδεικνύει ότι οι παρασχεθείσες εξηγήσεις διευκόλυναν το έργο της Επιτροπής επί της ουσίας, έστω και αν η εκ μέρους της Επιτροπής επεξεργασία του φακέλου μπορεί να διευκολύνθηκε από τεχνικής απόψεως.

558 Επομένως, οι αιτιάσεις των προσφευγουσών σχετικά με την εκ μέρους της Επιτροπής εκτίμηση του κοινού εγγράφου στο οποίο εκτίθενται τα πραγματικά περιστατικά είναι απορριπτέες.

δ) Επί των ειδικών αιτιάσεων της RZB και της BA-CA

Επί της ομολογίας της RZB ότι η παράβαση είχε ως σκοπό τη νόθευση του ανταγωνισμού

559 Πρέπει να απορριφθεί ο ισχυρισμός της RZB ότι η Επιτροπή όφειλε να λάβει υπόψη τη ρητή ομολογία της ότι η παράβαση είχε ως σκοπό τη νόθευση του ανταγωνισμού. Βεβαίως, η αναγνώριση της υπάρξεως μιας συμπράξεως μπορεί να διευκολύνει το έργο της Επιτροπής κατά την έρευνα περισσότερο από την απλή αναγνώριση της ουσιαστικής ακρίβειας των πραγματικών περιστατικών, οπότε η Επιτροπή μπορεί να επιφυλάσσει διαφορετική μεταχείριση στις επιχειρήσεις που δέχθηκαν τα πραγματικά περιστατικά σε σχέση με εκείνες που δέχθηκαν, επίσης, την ύπαρξη συμπράξεως (απόφαση KTS, σκέψη 333 ανωτέρω, σκέψη 270). Ωστόσο, η Επιτροπή δεν υποχρεούται να προβεί σε τέτοια διάκριση. Συγκεκριμένα, εναπόκειται στην Επιτροπή να εκτιμήσει, σε κάθε επιμέρους περίπτωση, αν μια τέτοια ομολογία όντως διευκόλυνε το έργο της. Πάντως, ο βλαπτικός του ανταγωνισμού σκοπός της συμπεριφοράς που είναι επίμαχη εν προκειμένω προκύπτει, για την πλειονότητα των συσκέψεων των οποίων η ύπαρξη έγινε δεκτή εκ μέρους όλων των τραπεζών, από το αντικείμενό τους, το οποίο συνίστατο στη συνεννόηση επί των τιμών ή επί άλλων παραμέτρων του ανταγωνισμού. Η ρητή ομολογία του ως άνω σκοπού δεν προσθέτει τίποτε επ' αυτού. Κατά συνέπεια, η Επιτροπή δεν ήταν υποχρεωμένη, εν προκειμένω, να μειώσει το πρόστιμο για τον λόγο αυτό.

Επί των συμπληρωματικών στοιχείων που επικαλέσθηκε η BA-CA

560 Όσον αφορά τους 33 φακέλους, οι οποίοι περιείχαν περισσότερες από 10 000 σελίδες εγγράφων που απέστειλε η BA-CA στην Επιτροπή τον Απρίλιο του 1999, πρέπει να υπομνησθεί ότι οι τράπεζες, προσκομίζοντας το κοινό έγγραφο στο οποίο εκτίθενται τα πραγματικά περιστατικά, επιδίωξαν όλες να παράσχουν τη συνεργασία τους στην έρευνα κατά τον ίδιο τρόπο, οπότε ο σεβασμός της ίσης μεταχειρίσεως στο πλαίσιο της εφαρμογής της ανακοινώσεως περί της συνεργασίας επιτάσσει να είναι ταυτόσημη για όλες τις τράπεζες η ενδεχόμενη μείωση του προστίμου εκ του λόγου αυτού (απόφαση KTS, σκέψη 333 ανωτέρω, σκέψη 270). Υπό τις συνθήκες αυτές, η προσκόμιση συμπληρωματικών εγγράφων από μία εκ των τραπεζών μπορεί να δικαιολογήσει μεταγενέστερη μείωση του επιμέρους προστίμου της μόνον αν η συνεργασία αυτή όντως απέφερε νέα και χρήσιμα στοιχεία σε σχέση με εκείνα που παρασχέθηκαν από κοινού εκ μέρους του συνόλου των επιχειρήσεων. Επιπλέον, όπως ορθώς επισημαίνει η Επιτροπή, η αξία των ως άνω συμπληρωματικών εγγράφων είναι αντιστρόφως ανάλογη προς την αξία του κοινού εγγράφου στο οποίο εκτίθενται τα πραγματικά περιστατικά: αν το τελευταίο περιείχε εξαντλητική έκθεση των πραγματικών περιστατικών, η συμβολή των νέων εγγράφων που προσκόμισε η BA-CA δεν θα μπορούσε να είναι σημαντική, ενώ, σε αντίθετη περίπτωση, η χρησιμότητα του κοινού εγγράφου στο οποίο εκτίθενται τα πραγματικά περιστατικά πρέπει να θεωρείται περιορισμένη.

561 Επ' αυτού, από τις απαντήσεις της BA-CA στις ερωτήσεις του Πρωτοδικείου προκύπτει ότι, μεταξύ των 10 000 και πλέον σελίδων των προσκομισθέντων εγγράφων, 33 έγγραφα μνημονεύθηκαν στην προσβαλλόμενη απόφαση. Πάντως, η αξία μιας εκούσιας συνεργασίας δεν εξαρτάται από τον αριθμό των προσκομισθέντων εγγράφων, αλλά από τη λυσιτέλεια και τη χρησιμότητά τους για τη διαπίστωση της παραβάσεως. Δεν μπορεί να γίνει αυτομάτως δεκτό ότι η προσκόμιση 10 000 και πλέον σελίδων εγγράφων, από τα οποία μόνον 33 συγκαταλέγονται μεταξύ εκείνων επί των οποίων στηρίζεται η προσβαλλόμενη απόφαση, διευκόλυνε το έργο της Επιτροπής. Συγκεκριμένα, ναι μεν τα έγγραφα που προσκόμισε η BA-CA μπορούσαν να συμβάλουν στην απόδειξη της παραβάσεως έστω και χωρίς να έχουν μνημονευθεί στην προσβαλλόμενη απόφαση, πλην όμως η χρησιμοποίηση των εγγράφων αποτελεί σημαντική ένδειξη της χρησιμότητάς τους, πράγμα που υποστήριξε, εξάλλου, η BA-CA με τα υπομνήματά της. Λαμβανομένου υπόψη ότι, σύμφωνα με τις εξηγήσεις που παρέσχε η BA-CA, η Επιτροπή μνημόνευσε 892 έγγραφα στο σχετικό με τα πραγματικά περιστατικά τμήμα της προσβαλλομένης αποφάσεως, η συμβολή των προσκομισθέντων από την BA-CA συμπληρωματικών εγγράφων πρέπει να θεωρείται περιορισμένη. Τούτο

ισχύει πολλώ μάλλον εφόσον η BA-CA δεν ισχυρίζεται ότι τα προσκομισθέντα των Απρίλιο του 1999 έγγραφα ήσαν κρίσιμα για τις ουσιώδεις διαπιστώσεις της προσβαλλομένης αποφάσεως. Βεβαίως, η BA-CA ισχυρίζεται ότι, σε 21 περιπτώσεις, οι διαπιστώσεις της προσβαλλομένης αποφάσεως στηρίζονται αποκλειστικώς σε ένα από τα έγγραφα που αυτή προσκόμισε τον Απρίλιο του 1999. Ωστόσο, σε έξι από τις περιπτώσεις αυτές, το έγγραφο που επικαλέσθηκε η BA-CA μνημονεύθηκε από κοινού με άλλα έγγραφα, χωρίς να παράσχει η προσφεύγουσα διευκρινίσεις που να παρέχουν τη δυνατότητα να εξακριβωθεί ποια ήταν η αντίστοιχη σπουδαιότητα των διαφόρων εγγράφων. Σε δύο άλλες περιπτώσεις, τα έγγραφα της BA-CA αναφέρονται σε παραδείγματα συνεννοήσεων των οποίων η σπουδαιότητα στο πλαίσιο της συνολικής συμπράξεως είναι δευτερεύουσα (αιτιολογικές σκέψεις 65 και 66 της προσβαλλομένης αποφάσεως), και, σε μια περίπτωση, πρόκειται για ένα απόσπασμα πρακτικών μεταξύ των πολλών αποσπασμάτων των πρακτικών της ίδιας συσκέψεως (αιτιολογική σκέψη 248 της προσβαλλομένης αποφάσεως).

562 Υπό τις συνθήκες αυτές, η Επιτροπή δεν ήταν υποχρεωμένη να προβεί σε συμπληρωματική μείωση του προστίμου της BA-CA εκ του λόγου αυτού.

563 Προκειμένου να αποδειχθεί ότι η Επιτροπή χρησιμοποίησε τα έγγραφα που της προσκόμισε η BA-CA, η τελευταία ζητεί από το Πρωτοδικείο να εξετάσει ως μάρτυρα τον υπάλληλο της Επιτροπής που ήταν επιφορτισμένος, κυρίως, με τη σύνταξη της προσβαλλομένης αποφάσεως. Δεδομένου ότι η χρησιμοποίηση των ως άνω εγγράφων δεν αποδεικνύει, αυτή καθ' εαυτήν, ότι η προσκόμισή τους διευκόλυνε ουσιωδώς το έργο της Επιτροπής, το ως άνω αποδεικτικό μέσο δεν είναι αμέσως λυσιτελές για την αξιολόγηση της χρησιμότητας των εν λόγω εγγράφων. Επομένως, δεν συντρέχει λόγος να γίνει δεκτό το ως άνω αίτημα διεξαγωγής αποδείξεων.

564 Η BA-CA ισχυρίζεται, επίσης εσφαλμένως, ότι η Επιτροπή όφειλε να λάβει υπόψη, ως συνεργασία, την απάντησή της στην ανακοίνωση των αιτιάσεων. Συγκεκριμένα, η απάντηση αυτή έχει, κατ' ουσίαν, ως αντικείμενο να παράσχει τη δυνατότητα στην επιχείρηση να υπεραμυνθεί των δικαιωμάτων της, οπότε το περιεχόμενο της εν λόγω απαντήσεως πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο πολύ προσεκτικής εξετάσεως εκ μέρους της Επιτροπής. Η επίδραση μιας τέτοιας απαντήσεως επί της εκδοθείσας από την Επιτροπή αποφάσεως αποδεικνύει ότι η εν λόγω απάντηση εκπλήρωσε την ως άνω λειτουργία της άμυνας, αλλά δεν σημαίνει ότι απέφερε προστιθέμενη αξία ούτε ότι διευκόλυνε ή κατέστησε λιγότερο επαχθές το έργο του θεσμικού οργάνου.

ε) Συμπέρασμα

565 Από τις ανωτέρω σκέψεις προκύπτει ότι οι λόγοι ακυρώσεως που αντλούνται από παράβαση της ανακοινώσεως περί της συνεργασίας πρέπει να απορριφθούν.

566 Εξάλλου, λαμβανομένης υπόψη της σοβαρότητας της παραβάσεως, σε σχέση με την οποία το επίπεδο των καθορισθέντων από την Επιτροπή προστίμων δίδει την εντύπωση ότι είναι ελάχιστα υψηλό, το Πρωτοδικείο θεωρεί, στο πλαίσιο της ασκήσεως της αρμοδιότητάς του πλήρους δικαιοδοσίας, ότι η συνεργασία των προσφευγουσών δεν δικαιολογεί, εν προκειμένω, καμία συμπληρωματική μείωση των επιβληθέντων σ' αυτές προστίμων.

Ζ — Επί της παραβάσεως των διαδικαστικών κανόνων (υπόθεση Τ-271/02)

567 Το αίτημα που υπέβαλαν επικουρικώς η ÖVAG και η NÖ-Hypo, το οποίο αποσκοπεί στη μείωση των επιβληθέντων σ' αυτές προστίμων λόγω του ότι αναγνωρίσθηκε παρατύπως στο FPÖ η ιδιότητα του καταγγέλλοντος και λόγω της διαβιβάσεως των αιτιάσεων στο ως άνω πολιτικό κόμμα, δεν μπορεί να γίνει δεκτό.

568 Βεβαίως, ορισμένες διαδικαστικές πλημμέλειες μπορούν ενίοτε να δικαιολογήσουν μείωση του προστίμου, έστω και αν οι εν λόγω πλημμέλειες δεν μπορούν να έχουν ως αποτέλεσμα την ακύρωση της προσβαλλομένης αποφάσεως (απόφαση του Δικαστηρίου της 17ης Δεκεμβρίου 1998, C-185/95 P, Baustahlgewebe κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. I-8417, σκέψεις 26 έως 48).

569 Ωστόσο, μόνο διαδικαστικές πλημμέλειες ικανές να προκαλέσουν σοβαρή βλάβη των συμφερόντων του διαδίκου που τις επικαλείται μπορούν να δικαιολογήσουν

μείωση του προστίμου (απόφαση Baustahlgewebe κατά Επιτροπής, σκέψη 568 ανωτέρω, σκέψη 30). Τούτο μπορεί να συμβαίνει, ιδίως, όταν πρόκειται για πλημμέλειες που συνιστούν παράβαση της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών. Εν προκειμένω, δεν έγινε επίκληση τέτοιας παραβάσεως και ούτε από τον φάκελο προκύπτει ότι η επικριθείσα από τις τράπεζες συμπεριφορά της Επιτροπής, σε αντίθεση με τη συμπεριφορά του πολιτικού κόμματος FPÖ, του οποίου οι πράξεις δεν μπορούν να καταλογισθούν στην Επιτροπή, ήταν ικανή να βλάψει σοβαρά τα συμφέροντά τους. Χωρίς να οφείλει το Πρωτοδικείο να αποφανθεί επί του αν η συμπεριφορά της Επιτροπής ήταν πλημμελής, διαπιστώνεται ότι οι προβαλλόμενες πλημμέλειες, για τις οποίες πρόκειται στη συγκεκριμένη περίπτωση, δεν είναι αρκούντως σοβαρές για να δικαιολογήσουν, εάν θεωρηθούν αποδεδειγμένες, μείωση του προστίμου.

Η — *Συμπέρασμα επί των αιτημάτων περί μειώσεως των προστίμων*

570 Από τις ανωτέρω σκέψεις προκύπτει ότι οι λόγοι ακυρώσεως που προέβαλαν οι προσφεύγουσες και οι οποίοι αποσκοπούν στη μείωση των προστίμων στο πλαίσιο του ελέγχου της νομιμότητας πρέπει να απορριφθούν, εκτός από εκείνους που αφορούν την ακρίβεια των σχετικών με το κοινό μερίδιο αγοράς της PSK και της PSK-B διαπιστώσεων (βλ. σκέψεις 446 έως 452 ανωτέρω). Επιπλέον, το Πρωτοδικείο εκτιμά ότι δεν συντρέχει λόγος να μειωθούν τα πρόστιμα, στο πλαίσιο της ασκήσεως της αρμοδιότητάς του πλήρους δικαιοδοσίας, για άλλους λόγους.

571 Όσον αφορά το ύψος του κοινού προστίμου που πρέπει να επιβληθεί στην PSK και στην PSK-B, το Πρωτοδικείο εκτιμά, κατά την άσκηση της αρμοδιότητάς του πλήρους δικαιοδοσίας και λαμβάνοντας υπόψη τη διάρκεια της παραβάσεως και τη συνεργασία των τραπεζών με την Επιτροπή, ότι το τελικό ποσό του προστίμου, όπως αυτό καθορίσθηκε για την PSK (συμπεριλαμβανομένης της PSK-B) με την αιτιολογική σκέψη 560 και με το άρθρο 3 της αποφάσεως, πρέπει να μειωθεί κατά το ήμισυ. Επομένως, το επιβληθέν στην PSK και στην PSK-B κοινό πρόστιμο πρέπει να καθορισθεί σε 3 795 000 ευρώ.

V — *Επί του αιτήματος της Επιτροπής περί αυξήσεως του επιβληθέντος στην RZB προστίμου*

572 Στην υπόθεση Τ-259/02, η Επιτροπή ζήτησε από το Πρωτοδικείο να αυξήσει το επιβληθέν στην RZB πρόστιμο, για τον λόγο ότι αυτή αμφισβήτησε για πρώτη φορά με το δικόγραφο της προσφυγής την ύπαρξη συμφωνιών μεταξύ των τραπεζών όσον αφορά τις διασυνοριακές πληρωμές, τις συναλλαγές βάσει εγγράφων καθώς και την αγορά και πώληση τίτλων.

573 Επ' αυτού, πρέπει να εξετασθεί αν η συμπεριφορά της RZB υποχρέωσε την Επιτροπή, πέραν των εύλογων προσδοκιών που της δημιούργησε η συνεργασία της RZB κατά το στάδιο της διοικητικής διαδικασίας, να επεξεργαστεί και να παρουσιάσει ενώπιον του Πρωτοδικείου αμυντικούς ισχυρισμούς επικεντρωμένους σε παραβατικές πράξεις τις οποίες βασίμως θεωρούσε ότι η RZB δεν αμφισβητούσε πλέον.

574 Πάντως, τα αμφισβητηθέντα από την RZB ζητήματα είναι ήσσονος σημασίας ως προς την οικονομία της προσβαλλομένης αποφάσεως. Συγκεκριμένα, σε αντίθεση με ό,τι υποστηρίζει η RZB, η ύπαρξη συμφωνιών επί των προαναφερθεισών διασυνοριακών συναλλαγών δεν είναι κρίσιμη για τη διαπίστωση της ικανότητας της συμπράξεως την οποία αφορά η προσβαλλόμενη απόφαση να επηρεάσει το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο (βλ. σκέψεις 177 και 178 ανωτέρω).

575 Η Επιτροπή αφιέρωσε, προς απάντηση στο ως άνω επιχείρημα της RZB, τρία σημεία του υπομνήματός της αντικρούσεως. Κατ' αρχάς, η Επιτροπή συνόψισε την επιχειρηματολογία της προσφεύγουσας, εν συνεχεία υπενθύμισε ότι η RZB είχε δηλώσει ότι δεν αμφισβητούσε την ουσιαστική ακρίβεια των πραγματικών περιστατικών και, τέλος, ισχυρίσθηκε ότι απέδειξε, με την προσβαλλόμενη απόφαση, την ύπαρξη των συμφωνιών, λαμβανομένου υπόψη ότι τα αμφισβητηθέντα από την RZB έγγραφα δεν αποσκοπούσαν στο να προσκομίσουν αποδείξεις επ' αυτού, αλλά στο να παράσχουν παραδείγματα διασυνοριακών πληρωμών. Επομένως, η επεξεργασία των ως άνω αμυντικών ισχυρισμών δεν απαιτούσε την εκ μέρους της Επιτροπής καταβολή ιδιαιτέρων προσπαθειών.

576 Υπό τις συνθήκες αυτές, η αύξηση του προστίμου δεν είναι ενδεδειγμένη εν προκειμένω.

Επί των αιτημάτων περί ακυρώσεως των αποφάσεων να αναγνωρισθεί στο FPÖ η ιδιότητα του καταγγέλλοντος και να διαβιβασθούν σ' αυτό οι ανακοινώσεις των αιτιάσεων (υπόθεση Τ-271/02)

577 Το επικουρικό αίτημα που διατύπωσαν η ÖVAG και η NÖ-Hypo και το οποίο αποσκοπεί στην ακύρωση των αποφάσεων να επιτραπεί στο FPÖ να μετάσχει στη διοικητική διαδικασία και να διαβιβασθούν σ' αυτό οι αιτιάσεις πρέπει να απορριφθεί ως εκπρόθεσμο. Συγκεκριμένα, απαντώντας στις ερωτήσεις του Πρωτοδικείου, η ÖVAG και η NÖ-Hypo ανέφεραν ότι ενημερώθηκαν για το ότι επετράπη στο FPÖ να μετάσχει στη διαδικασία και για την πρόθεση να διαβιβασθούν σ' αυτό οι αιτιάσεις με έγγραφο της Επιτροπής της 5ης Νοεμβρίου 1999, ενώ η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι τους διαβίβασε την πληροφορία αυτή με έγγραφο της 27ης Μαρτίου 2001. Πάντως, η προσφυγή στην υπόθεση Τ-271/02 ασκήθηκε στις 2 Σεπτεμβρίου 2002 και, ως εκ τούτου, είναι, εν πάση περιπτώσει, εκπρόθεσμη όσον αφορά τις ως άνω αποφάσεις.

Επί των δικαστικών εξόδων

578 Κατά το άρθρο 87, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα, εφόσον υπήρχε σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου. Δεδομένου ότι οι προσφεύγουσες στις υποθέσεις Τ-260/02 έως Τ-262/02, Τ-264/02 και Τ-271/02 ηττήθηκαν, πρέπει να καταδικασθούν στα δικαστικά έξοδα, σύμφωνα με τα αιτήματα της καθής.

579 Όσον αφορά τις υποθέσεις Τ-259/02 και Τ-263/02, από το άρθρο 87, παράγραφος 3, του Κανονισμού Διαδικασίας προκύπτει ότι το Πρωτοδικείο μπορεί να κατανείμει τα έξοδα ή να αποφασίσει ότι κάθε διάδικος φέρει τα δικαστικά του έξοδα σε περίπτωση μερικής ήττας των διαδίκων.

580 Στην υπόθεση Τ-259/02, η προσφεύγουσα ηττήθηκε όσον αφορά την προσφυγή της, ενώ η Επιτροπή ηττήθηκε όσον αφορά την ανταγωγή της. Δεδομένου ότι η τελευταία αποσκοπούσε στο να αυξηθεί το πρόστιμο μόνο κατά 10 %, διαπιστώνεται ότι η προσφεύγουσα ηττήθηκε, κατ' ουσίαν, ως προς τα αιτήματα και τους ισχυρισμούς της. Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να κριθεί ότι η RZB θα φέρει τα δικαστικά της έξοδα και το 90 % των εξόδων της Επιτροπής, ενώ η Επιτροπή θα φέρει το 10 % των δικαστικών της εξόδων.

581 Στην υπόθεση Τ-263/02, πρέπει να κριθεί ότι κάθε διάδικος θα φέρει τα δικαστικά του έξοδα.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ (δεύτερο τμήμα)

αποφασίζει:

1) Στην υπόθεση Τ-263/02, μειώνει σε 3 795 000 ευρώ το ποσό του προστίμου που επιβλήθηκε στην Österreichische Postsparkasse AG, διάδοχος της οποίας είναι η προσφεύγουσα, με το άρθρο 3 της αποφάσεως 2004/138/ΕΚ της Επιτροπής, της 11ης Ιουνίου 2002, σχετικά με διαδικασία βάσει του άρθρου 81 της Συνθήκης ΕΚ (Υπόθεση COMP/36.571/D-1, Αυστριακές τράπεζες — «όμιλος Lombard»).

2) Απορρίπτει τις προσφυγές κατά τα λοιπά.

3) Στην υπόθεση Τ-259/02, απορρίπτει την ασκηθείσα από την Επιτροπή ανταγωγή.

4) Στις υποθέσεις Τ-260/02 έως Τ-262/02, Τ-264/02 και Τ-271/02, καταδικάζει τις προσφεύγουσες στα δικαστικά έξοδα.

5) Στην υπόθεση Τ-259/02, η προσφεύγουσα φέρει τα δικαστικά της έξοδα και το 90 % των εξόδων της Επιτροπής. Η Επιτροπή φέρει το 10 % των δικαστικών της εξόδων.

6) Στην υπόθεση Τ-263/02, κάθε διάδικος φέρει τα δικαστικά του έξοδα.

Pirrung Forwood Παπασάββας

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 14 Δεκεμβρίου 2006.

Ο Γραμματέας Ο Πρόεδρος

E. Coulon J. Pirrung

Πίνακας περιεχομένων

Ιστορικό της διαφοράς ..... II - 5203

I — Αντικείμενο της διαφοράς ..... II - 5203

II — Οι προσφεύγουσες ..... II - 5205

A — Erste (υπόθεση Τ-264/02) ..... II - 5206

B — RZB (υπόθεση Τ-259/02) ..... II - 5206

Γ — RLB (υπόθεση Τ-262/02) ..... II - 5207

Δ — BA-CA (υπόθεση Τ-260/02) ..... II - 5207

E — Η Anteilsverwaltung BAWAG PSK AG (υπόθεση Τ-261/02) και η BAWAG PSK Bank för Arbeit und Wirtschaft und Österreichische Postsparkasse AG (υπόθεση Τ-263/02) ..... II - 5207

ΣΤ — Η ÖVAG και η NÖ-Hypo (υπόθεση Τ-271/02) ..... II - 5208

III — Η διοικητική διαδικασία ..... II - 5209

IV — Η προσβαλλόμενη απόφαση ..... II - 5211

A — Γενικά ..... II - 5211

B — Διαπιστώσεις αφορώσες το πλαίσιο της συμπράξεως, τους επιμέρους κύκλους διαβουλεύσεων, τις σχέσεις μεταξύ αυτών και τον ρόλο των ηγετικών εταιριών ..... II - 5212

Γ — Εξέταση των επιχειρημάτων των τραπεζών και νομική εκτίμηση ..... II - 5216

Δ — Διαταγή περί παύσεως της παραβάσεως και υπολογισμός των προστίμων ..... II - 5218

Διαδικασία και αιτήματα των διαδίκων ..... II - 5219

Επί της επιπτώσεως της αναδιαρθρώσεως της BAWAG (υπόθεση Τ-261/02) και της PSK (υπόθεση Τ-263/02) ..... II - 5225

Σκεπτικό ..... II - 5227

I — Επί των αιτημάτων περί ακυρώσεως της προσβαλλομένης αποφάσεως στο σύνολό της ... II - 5227

A — Επί των λόγων ακυρώσεως που αντλούνται από παραβάσεις των διαδικαστικών κανόνων ... II - 5227

1. Επί της τελικής εκθέσεως του συμβούλου ακροάσεων (υποθέσεις T-260/02, T-261/02 και T-263/02) ... II - 5227

α) Επιχειρήματα των διαδίκων ... II - 5227

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ... II - 5228

2. Επί της θέσεως του πολιτικού κόμματος FPÖ κατά το στάδιο της διοικητικής διαδικασίας (υποθέσεις T-260/02 και T-271/02) ... II - 5232

α) Επιχειρήματα των διαδίκων ... II - 5232

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ... II - 5233

3. Συμπέρασμα ... II - 5236

B — Επί των λόγων ακυρώσεως που αντλούνται από εσφαλμένη εκτίμηση των συμφωνιών ... II - 5237

1. Προκαταρκτικές παρατηρήσεις ... II - 5237

2. Επί του χαρακτηρισμού των κύκλων διαβουλεύσεων ως ενιαίας παραβάσεως (υποθέσεις T-261/02 έως T-263/02 και T-271/02) ... II - 5238

α) Επιχειρήματα των διαδίκων ... II - 5238

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ... II - 5238

Γ — Επί της επιλογής των αποδεκτών της προσβαλλομένης αποφάσεως (υπόθεση T-271/02) ... II - 5244

1. Επιχειρήματα των διαδίκων ... II - 5244

α) Επιχειρήματα των προσφευγουσών ... II - 5244

β) Επιχειρήματα της Επιτροπής ... II - 5246

2. Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ... II - 5247

α) Επί των κριτηρίων που εφάρμοσε η Επιτροπή και επί του μεγέθους των ιδρυμάτων ... II - 5247

β) Επί του προσδιορισμού των σημαντικότερων κύκλων διαβουλεύσεων ... II - 5248

Επί της αιτιολογίας ... II - 5248

Επί της εκτιμήσεως της σπουδαιότητας των κύκλων διαβουλεύσεων και επί του «περιορισμένου κύκλου τραπεζών» ... II - 5249

γ) Επί της συχνότητας της συμμετοχής της ÖVAG και της NÖ-Hypo στους σημαντικότερους κύκλους διαβουλεύσεων ..... II - 5250

δ) Συμπέρασμα ..... II - 5251

Δ — Επί της διεξαγωγής των αποδείξεων βάσει εγγράφων που χρονολογούνται από το έτος 1994 (υπόθεση Τ-271/02) ..... II - 5251

1. Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 5251

2. Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 5251

Ε — Επί των λόγων ακυρώσεως που αντλούνται από την έλλειψη αποτελεσμάτων των κύκλων διαβουλεύσεων επί των συναλλαγών .... II - 5252

1. Προκαταρκτικές παρατηρήσεις ..... II - 5252

2. Επί της ερμηνείας του κριτηρίου της ικανότητας επηρεασμού του μεταξύ κρατών μελών εμπορίου και της εφαρμογής του εν προκειμένω ..... II - 5254

α) Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 5254

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 5256

Επί των αρχών που διέπουν την εκτίμηση της ικανότητας επηρεασμού του μεταξύ κρατών μελών εμπορίου ..... II - 5256

Επί της συνολικής εξετάσεως του διασυνοριακού αποτελέσματος των κύκλων διαβουλεύσεων ..... II - 5259

Επί της ικανότητας μιας συμπράξεως που καλύπτει το σύνολο του εδάφους κράτους μέλους να επηρεάσει το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο ..... II - 5263

γ) Συμπέρασμα ..... II - 5265

3. Η ειδική περίπτωση της RLB (υπόθεση Τ-262/02) ..... II - 5265

α) Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 5265

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 5265

ΙΙ — Επί των αιτημάτων περί ακυρώσεως του άρθρου 2 της προσβαλλομένης αποφάσεως (υποθέσεις Τ-259/02, Τ-264/02 και Τ-271/02) ..... II - 5268

Α — Επιχειρήματα των προσφευγουσών ..... II - 5268

Β — Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 5268

III — Επί των αιτημάτων περί ακυρώσεως του άρθρου 3 της προσβαλλομένης αποφάσεως ..... II - 5269

A — Έλλειψη πταίσματος (υποθέσεις T-261/02 έως T-263/02, T-264/02 και T—271/02) ..... II - 5269

1. Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 5269

2. Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 5270

B — Δυνατότητα απαλλαγής των συμφωνιών (υποθέσεις T-262/02, T-271/02) ..... II - 5272

1. Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 5272

2. Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 5273

Γ — Συμπέρασμα ..... II - 5273

IV — Επί των αιτημάτων περί μειώσεως των επιβληθέντων προστίμων ..... II - 5274

A — Προκαταρκτικές παρατηρήσεις ..... II - 5274

1. Επί της δυνατότητας εφαρμογής των κατευθυντηρίων γραμμών και της ανακοινώσεως περί της συνεργασίας ..... II - 5274

α) Επί της προβαλλομένης παραβιάσεως της αρχής της μη αναδρομικότητας (υπόθεση T-264/02) ..... II - 5274

β) Επί της λυσιτέλειας των κατευθυντηρίων γραμμών και της ανακοινώσεως περί της συνεργασίας για τον δικαστικό έλεγχο της προσβαλλομένης αποφάσεως ..... II - 5275

2. Επί της διαρθρώσεως των αιτιάσεων των προσφευγουσών ..... II - 5277

B — Επί του χαρακτηρισμού της παραβάσεως ως «πολύ σοβαρής» ..... II - 5279

1. Γενικές θεωρήσεις επί της εκτιμήσεως της σοβαρότητας ..... II - 5279

2. Επί της φύσεως και του πλαισίου της παραβάσεως ..... II - 5281

α) Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 5281

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 5283

3. Επί του πραγματικού αντικτύπου της παραβάσεως στην αγορά .. II - 5288

α) Η προσβαλλόμενη απόφαση ..... II - 5289

β) Επί του χαρακτηρισμού των επιχειρημάτων της BA-CA ..... II - 5290

γ) Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 5290

δ) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 5293

4. Επί της εκτάσεως της οικείας γεωγραφικής αγοράς ..... II - 5301

α) Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 5301

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 5301

5. Επί του επιλεκτικού χαρακτήρα των διώξεων (υπόθεση Τ-259/02) .. II - 5303

6. Συμπέρασμα ως προς τη σοβαρότητα της παραβάσεως ..... II - 5303

Γ — Επί της κατανομής των αποδεκτών της προσβαλλομένης αποφάσεως σε κατηγορίες και επί του καθορισμού των ποσών εκκινήσεως ..... II - 5304

1. Επί του καταλογισμού της παραβάσεως της GiroCredit στην Erste (υπόθεση Τ-264/02) ..... II - 5305

α) Ιστορικό του ως άνω λόγου ακυρώσεως και προσβαλλόμενη απόφαση ..... II - 5305

β) Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 5305

γ) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 5306

2. Επί του καταλογισμού των μεριδίων αγοράς των τραπεζών «αποκεντρωμένων τομέων» στα κεντρικά ιδρύματα (υποθέσεις Τ-259/02, Τ-264/02 και Τ-271/02) ..... II - 5310

α) Η προσβαλλόμενη απόφαση ..... II - 5310

β) Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 5312

Επιχειρήματα των προσφευγουσών ..... II - 5312

— Επί των δικαιωμάτων άμυνας και της αιτιολογίας ..... II - 5312

— Επί των προϋποθέσεων καταλογισμού των μεριδίων αγοράς ..... II - 5313

— Επί των αφορωσών τα πραγματικά περιστατικά διαπιστώσεων και της εκτιμήσεώς τους ..... II - 5314

Επιχειρήματα της Επιτροπής ..... II - 5318

γ) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 5319

Προκαταρκτικές παρατηρήσεις ..... II - 5319

Επί των δικαιωμάτων άμυνας και της αιτιολογίας ..... II - 5324

Επί της νομιμότητας της προσέγγισης της Επιτροπής από την άποψη του προσωποπαγούς χαρακτήρα της ευθύνης εκ των παραβάσεων του δικαίου του ανταγωνισμού ..... II - 5326

Επί των λοιπών αιτιάσεων που αφορούν τη νομιμότητα της προσέγγισης της Επιτροπής ..... II - 5328

— Επί του συμβατού της προσέγγισης της Επιτροπής με τις κατευθυντήριες γραμμές ..... II - 5328

— Επί της προβαλλομένης παραβιάσεως της αρχής της ισότητας ..... II - 5330

— Επί της αποφάσεως SCK και FNK κατά Επιτροπής .... II - 5331

Επί των αιτιάσεων σχετικά με τις αφορώσες τα πραγματικά περιστατικά διαπιστώσεις και της εκτιμήσεως του ρόλου των κεντρικών ιδρυμάτων ..... II - 5331

Συμπέρασμα ..... II - 5339

3. Επί της αιτιολογίας της κατατάξεως σε κατηγορίες και του καθορισμού των ποσών εκκινήσεως (υποθέσεις T-260/02, T-261/02, T-263/02 και T-264/02) ..... II - 5339

α) Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 5339

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 5340

4. Επί της προβαλλομένης παραβιάσεως της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως (υποθέσεις T-261/02, T-263/02 και T-271/02) ..... II - 5342

α) Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 5342

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 5343

5. Επί του καθορισμού των μεριδίων αγοράς (υποθέσεις T-263/02, T-264/02 και T-271/02) ..... II - 5346

α) Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 5346

PSK και PSK-B (υπόθεση T-263/02) ..... II - 5346

Η Erste και ο όμιλος των ταμιευτηρίων ..... II - 5348

Η ÖVAG και ο όμιλος των λαϊκών τραπεζών ..... II - 5350

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 5350

PSK και PSK-B (υπόθεση Τ-263/02) ..... II - 5350

Η Erste και ο όμιλος των ταμιευτηρίων ..... II - 5354

— Το πρόστιμο που επιβλήθηκε στην ηγετική εταιρία ... II - 5355

— Το χωριστό πρόστιμο που επιβλήθηκε στην ΕΟ ..... II - 5356

Η ÖVAG και ο όμιλος των λαϊκών τραπεζών (υπόθεση Τ-271/02) ..... II - 5356

γ) Συμπέρασμα ..... II - 5357

6. Συμπέρασμα επί της κατατάξεως σε κατηγορίες και του καθορισμού των ποσών εκκινήσεως ..... II - 5358

Δ — Επί των αφορώντων τη διάρκεια της παραβάσεως λόγων ακυρώσεως (υποθέσεις Τ-259/02, Τ-261/02 και Τ-263/02) ..... II - 5358

α) Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 5358

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 5358

Ε — Επί των ελαφρυντικών περιστάσεων ..... II - 5360

1. Προκαταρκτικές παρατηρήσεις ..... II - 5360

2. Επί του ρόλου ορισμένων προσφευγουσών στο πλαίσιο των κύκλων διαβουλεύσεων (υποθέσεις Τ-259/02, Τ-260/02, Τ-261/02, Τ-263/02 και Τ-271/02) ..... II - 5361

α) Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 5361

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 5363

Επί της παθητικής συμπεριφοράς ή της συμπεριφοράς ουραγού (υποθέσεις Τ-259/02, Τ-263/02 και Τ-271/02) ..... II - 5363

Επί του ρόλου της BA-CA (υπόθεση Τ-260/02) και της BAWAG (υπόθεση Τ-261/02) ..... II - 5366

3. Επί της παύσεως της παραβάσεως (υποθέσεις Τ-259/02, Τ-261/02, Τ-263/02, Τ-264/02 και Τ-271/02) ..... II - 5368

α) Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 5368

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 5369

4. Επί της υπάρξεως εύλογης αμφιβολίας ως προς τον παραβατικό χαρακτήρα της περιοριστικής συμπεριφοράς ..... II - 5370

α) Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 5370

β) Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 5371

5. Επί της κρίσης του τραπεζικού τομέα (υπόθεση Τ-264/02) ..... II - 5374

6. Συμπέρασμα ..... II - 5374

ΣΤ — Επί των λόγων ακυρώσεως που αντλούνται από παράβαση της ανακοινώσεως περί της συνεργασίας ..... II - 5374

1. Η προσβαλλόμενη απόφαση ..... II - 5374

2. Επιχειρήματα των διαδίκων ..... II - 5376

3. Εκτίμηση του Πρωτοδικείου ..... II - 5380

α) Προκαταρκτικές σκέψεις ..... II - 5380

β) Επί των απαντήσεων στις αιτήσεις παροχής πληροφοριών ... II - 5382

Επί της ανυπαρξίας αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 11, παράγραφος 5, του κανονισμού 17 (υπόθεση Τ-259/02) ..... II - 5382

Επί της εκτιμήσεως του οικειοθελούς χαρακτήρα των απαντήσεων στις αιτήσεις παροχής πληροφοριών ..... II - 5383

γ) Επί της εκτιμήσεως του κοινού εγγράφου στο οποίο εκτίθενται τα πραγματικά περιστατικά ..... II - 5389

δ) Επί των ειδικών αιτιάσεων της RZB και της BA-CA ..... II - 5391

Επί της ομολογίας της RZB ότι η παράβαση είχε ως σκοπό τη νόθευση του ανταγωνισμού ..... II - 5391

Επί των συμπληρωματικών στοιχείων που επικαλέσθηκε η BA-CA ..... II - 5392

ε) Συμπέρασμα ..... II - 5394

Ζ — Επί της παραβάσεως των διαδικαστικών κανόνων (υπόθεση Τ-271/02) .. II - 5394

Η — Συμπέρασμα επί των αιτημάτων περί μειώσεως των προστίμων ..... II - 5395

V — Επί του αιτήματος της Επιτροπής περί αυξήσεως του επιβληθέντος στην RZB προστίμου ..... II - 5396

Επί των αιτημάτων περί ακυρώσεως των αποφάσεων να αναγνωρισθεί στο FPÖ η ιδιότητα του καταγγέλλοντος και να διαβιβασθούν σ' αυτό οι ανακοινώσεις των αιτιάσεων (υπόθεση Τ-271/02) ..... II - 5397

Επί των δικαστικών εξόδων ..... II - 5397